

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

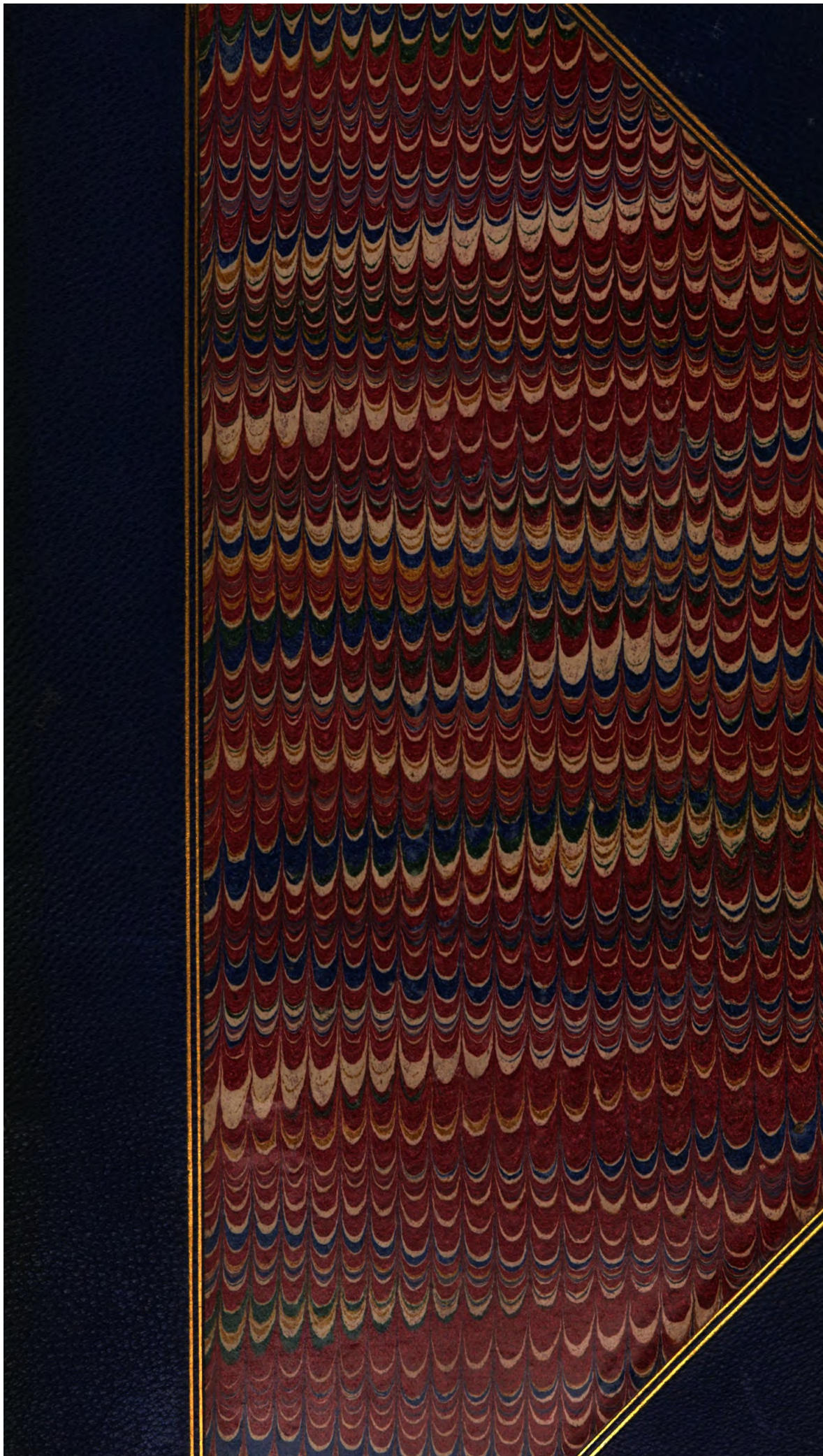
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

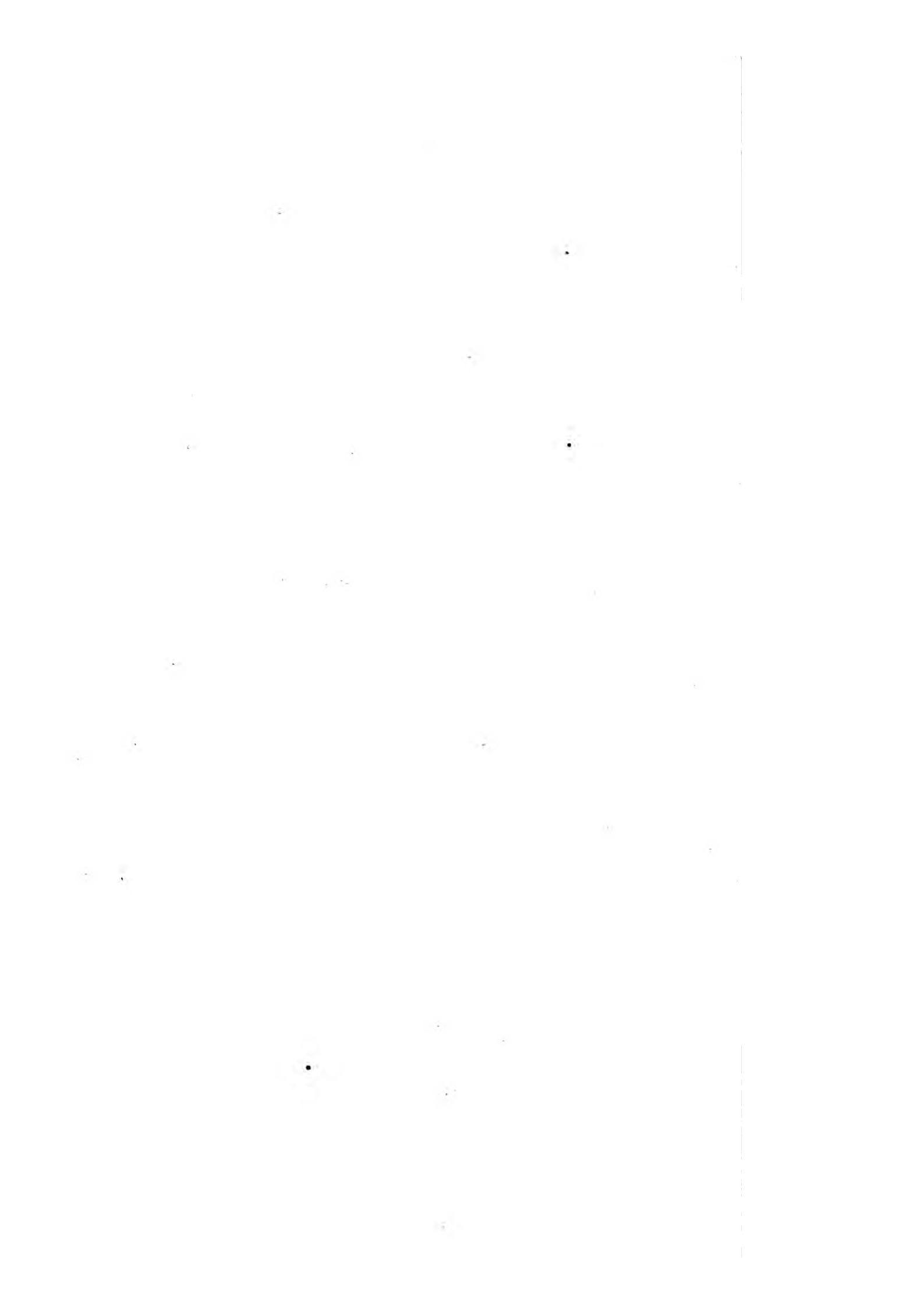

J

55. c. 17.

W E R K E N

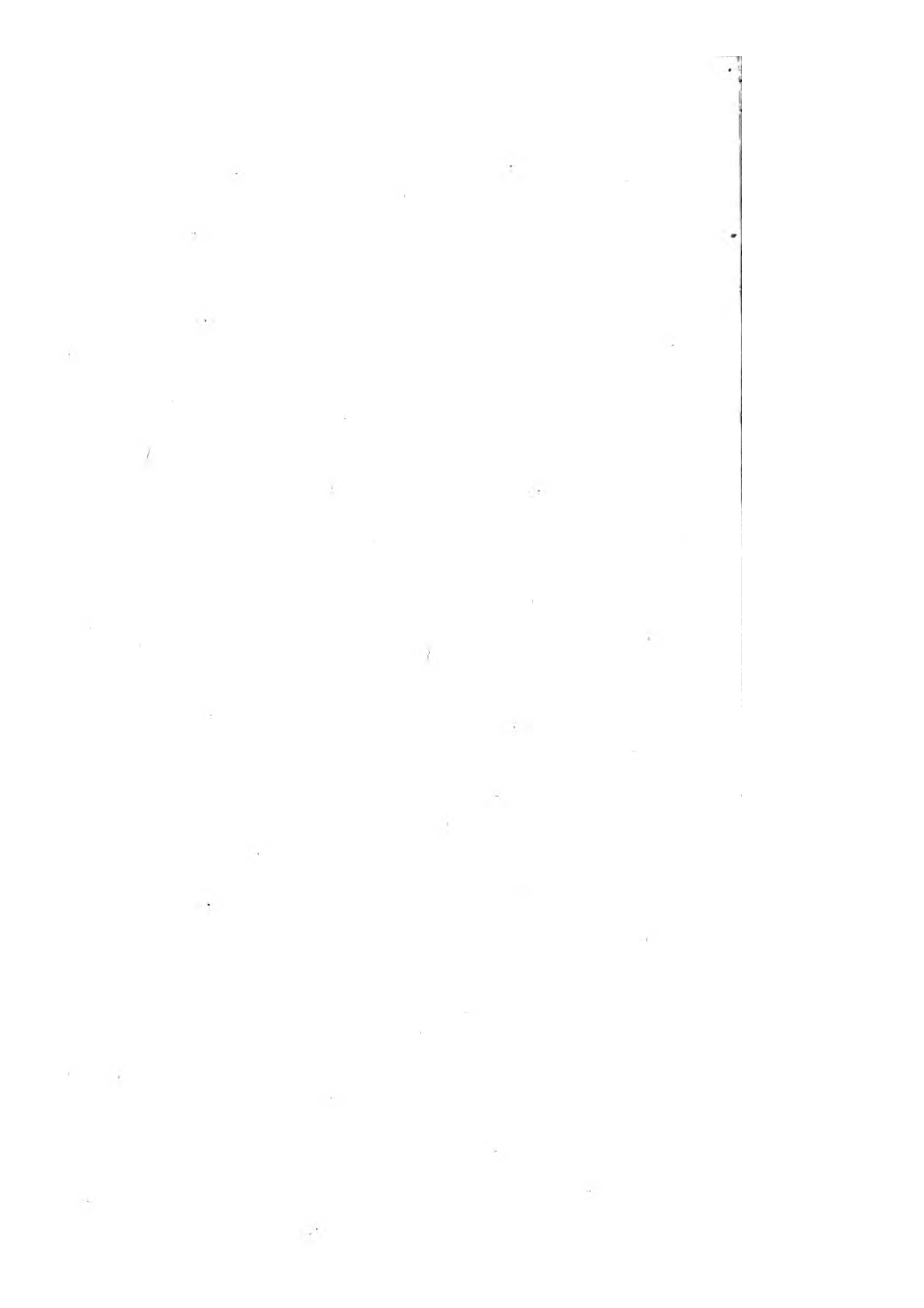
UITGEGEVEN DOOR DE

V E R E E N I G I N G

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

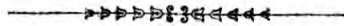
W E R K E N

UITGEGEVEN DOOR DE

V E R E E N I G I N G

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

VIERDE JAARGANG.

EERSTE AFLEVERING.

DER MINNEN LOEP.

INLEIDING EN WOORDENLIJST.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1847.

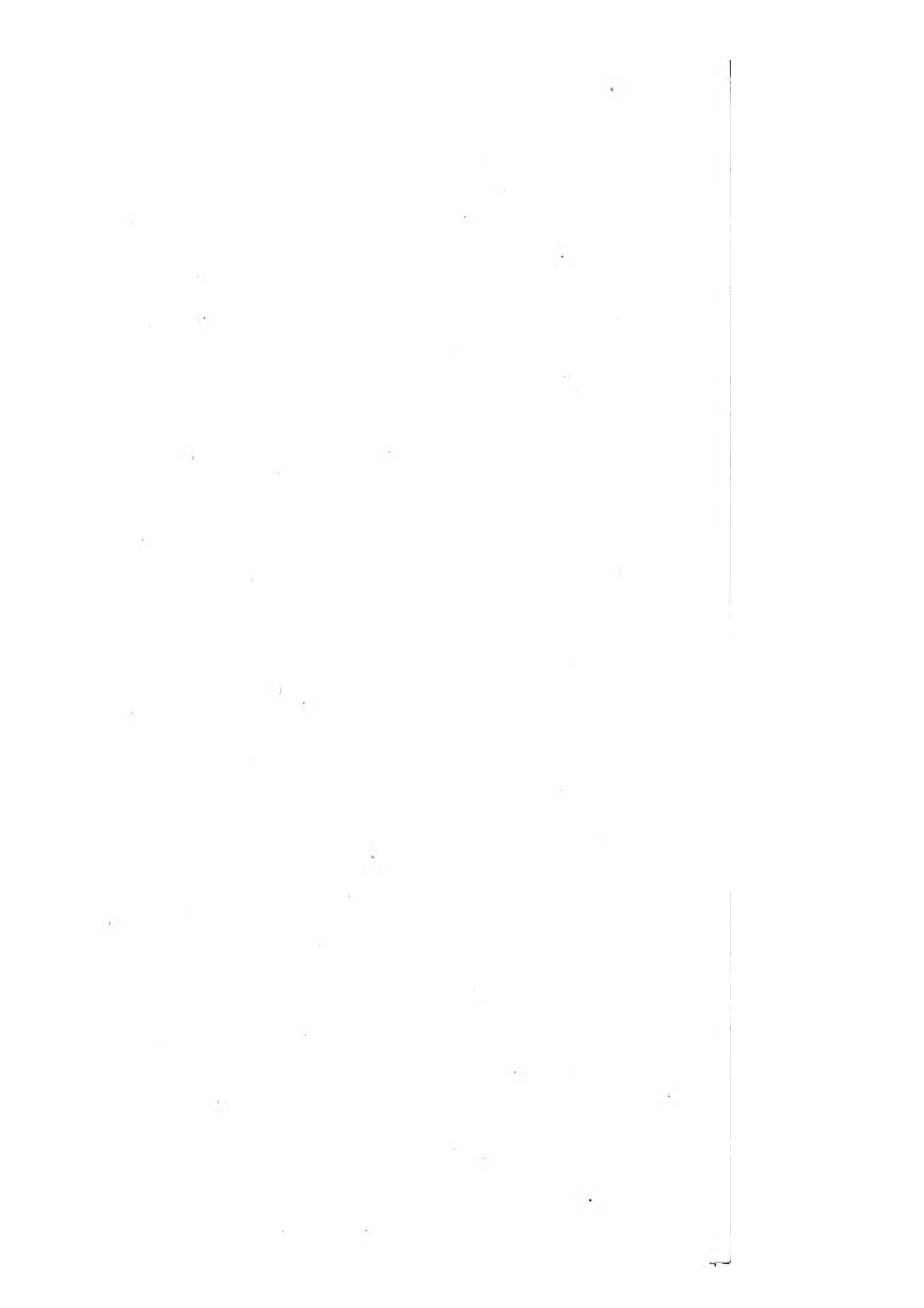
55.c.17.

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onder-
teekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

Meerling

INLEIDING.

INLEIDING.

Sedert meer dan eene eeuw is het dichtstuk *der Minnen Loep* bij naam bekend. Wel had reeds voor dien tijd BOXHORN een fragment daarvan aan het licht gebracht, doch zonder te kennen te geven, misschien ook zonder te weten, tot welk gedicht het behoorde. De eerste, die omtrent het geheele gedicht iets mededeelde, was HUYDECOPER, in zijne *Proeve*, in 1730 uitgegeven. Hij gebruikte het handschrift, nu het eigendom der Maatschappij van Letterkunde, en werd er naderhand bezitter van. Men vindt daar, onder het eerste boek: »Hier voleyndet dat eerste boeck der *Minnen Loep* bi mi CLAES WILLEMSZ.» De andere boeken hebben een dergelijk onderschrift, het vierde met bijvoeging van deze woorden: »Int jaer ons Heren MCCCCLXXXVI op Sinte Maertijns avont.» HUYDECOPER maakte hieruit op, dat het een gedicht was van zekeren CLAES WILLEMSZ., en bij de plaatsen, die hij er uit aanhaalde, voegde hij het jaargetal 1486.

Dit laatste evenwel moest alleen aantonen, dat het handschrift, hetwelk hij gebruikte, in dat jaar vervaardigd was. Dat het zijne meening niet was, daardoor te kennen te geven, dat hij het gedicht zelf voor een werk van dat jaar hield, blijkt uit hetgeen hij zegt in eene aanteekening op M. STOKES (1): »*der Minnen Loep* van CLAES WILLEMSZ., waarvan ik een afschrift bezit, geschreven op papier in 't jaar 1486." Latere schrijvers, die HUYDECOPERS bedoeling met het noemen van dit jaartal bij zijne aanhalingen niet begrepen, en het gezag van den grooten man blindelings volgden, bragten *der Minnen Loep* tot 1486, met uitzondering van Mr. J. DE VRIES (2), die het een werk noemt der 14^e eeuw, en WILLEMS (3), die er te regt eene plaats aan geeft onder de gedichten uit de eerste helft der 15^e.

Nauwkeuriger werd er over gehandeld door CLIGNETT, die een ander handschrift bezat, door hem tot het midden der 15^e eeuw gebragt. Reeds dit bewees het verkeerde der vroegere meening, dat het gedicht tot 1486 zou behooren. Maar eene andere opmerking deed den grond, waarop die meening rustte, geheel wegvallen, en beroofde te gelijk CLAES WILLEMSZ. van de eer, welke hij bijna eene eeuw lang genoten had, van voor den dichter van *der Minnen Loep* gehouden te worden. De naam van CLAES WILLEMSZ. en het jaargetal 1486, zegt CLIGNETT, ontbreken in een der handschriften: alleen in het an-

---

(1) Dl. II, bl. 54.

(2) *Gesch. der Ned. Dichtk.*, Dl. I, bl. 17.

(3) *Verhand. over de Nederd. Taal- en Letterk.*, Dl. I, bl. 197.

dere, jongere, worden zij gevonden, en ook daar niet in het gedicht zelf; maar de naam in het naschrift van elk boek, het jaargetal in dat van het vierde. Om die reden kan men het jaar, daar genoemd, niet voor dat, waarin het gedicht is opgesteld, en den naam niet voor dien van den dichter houden. Dit zou strijden tegen de gewoonte van onze oude schrijvers. Wanneer zij in hunne werken hunnen naam wilden vermelden, dan voegden zij dien in den tekst, en dit slechts eenmaal, terwijl de naam van **CLAES WILLEMSZ.** viermaal in een afzonderlijk naschrift wordt opgegeven. Deze woorden zijn dus eerder te houden voor bijvoegsels van den afschrijver: het jaargetal, onder het vierde boek geplaatst, ziet alleen op den bepaalden tijd, wanneer het afschrift, waaronder zij gesteld zijn, was ten einde gebragt, en derhalve kan, daar hier alleen op het afschrijven gedoeld wordt, de hier vermelde naam ook slechts die van den afschrijver zijn (1). Deze opmerking is volkomen juist: wil men die door voorbeelden bevestigd zien, men vergelijkte sommige andere handschriften, en ook de gedrukte werken uit de 15^e eeuw, die denzelfden vorm hebben. Gewoonlijk hebben zij geenen titel, maar aan het einde een naschrift, waarin de naam van het boek, die van den drukker en het jaar van den druk, meestal ook de dag waarop die voltooid is, vermeld worden. Men zou verwachten, dat het door **CLIGNETT** aangemerkte allen overtuigd had: intusschen ziet men nog in een aantal werken

---

(1) **CLIGNETT**, *Bijdr.*, Voorr. bl. XXXVIII—XLI.

na 1819 uitgegeven den naam van CLAES WILLEMSZ. als dichter van *der Minnen Loep* genoemd. Achttē men de bewijzen van CLIGNETT niet voldoende, of zien wij hier een nieuw blijk van de jammerlijke wijze waarop onze oude letterkunde zoolang behandeld is, een blijk, dat men zich bekwaam achttē anderen daaromtrent voor te lichten, terwijl men er zelf zoozeer vreemdeling in was, dat men het beste en grondigste werk niet kende, hetwelk het eerste vierdedeel dezer eeuw in dit opzigt heeft opgeleverd.

De naam van onzen dichter is eerst voor korten tijd aan het licht gebracht. Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH vond dien in de beginletters der tien laatste regels, en vermoedde tevens dat in de beide verzen onder het werk geplaatst het jaar der voleindiging van het gedicht, 1415, zou begrepen zijn (1). Wat het laatste betreft, ik durf niet beslissen, in hoeverre de tijdverzen, waar men in de 17^e eeuw zooveel werks van maakte, in de 15^e reeds in zwang waren. Dergelijke smakelooze aardigheden hebben wij meestal aan de *Rethorijkers* te danken, wier ontstaan men waarschijnlijk niet lang voor den aanvang der 15^e eeuw stellen moet, en die eerst omtrent het midden dier eeuw begonnen, zich op zulke taal en poëzij bedervende kunsten toe te leggen. Wat in het bijzonder de tijdverzen betreft, ik bedoel die, welke letters, voor zooverre zij ook getalleters zijn, te zamen geteld, volgens de bedoeling van den dichter een zeker bepaald getal uitmaken, ik weet niet wan-

---

(1) *Alg. Konst- en Letterbode* 1844, Dl. II, bl. 302.

neer men ze het eerst aantreft; maar ik geloof niet, dat men die in de eerste helft der 15^e eeuw zal kunnen aanwijzen (1). Er komt bij, dat die beide verzen in het oudere, Haagsche, handschrift ontbreken. Wij kunnen ze dus met evenveel regt aan CLAES WILLEMSZ., als aan onzen dichter toekennen. Zijn het inderdaad tijdverzen, dan bevatten zij het jaargetal 1417, of, zoo men de *y* ook voor één tellen moet (wat ik niet weet), 1418 (2). Is het stuk in een der genoemde jaren voltooid, dan heeft de dichter en vrij lang aan gewerkt.

De naam DIRC POTTER, dien de voorletters der laatste verzen geven, is zonder twijfel die van den dichter. Leveren de 16e en 17e eeuw van zulke naamverzen eene menigte voorbeelden, ook bij onzen ouden waren zij niet vreemd, gelijk b. v. GILLIS DE WEVEL en CLAES VAN AKEN ons op die wijze met hunnen naam hebben bekend gemaakt. Ook het Middelhoogduitsch levert er voorbeelden van op, hetzij de dichter zijnen eigenen naam, of dien van eenen begunstiger of beschermer aan de vergetelheid wilde ontrukken. Het laatste vinden wij, onder anderen, in GOTTFRIEDS *Tristan*. De eerste letters der coupletten, waarmede dit stuk aanvangt, bijeengevoegd, geven den naam DIETERICH. Bij onzen dichter kan men zoo iets minder

---

(1) De verzen aan het einde van sommige andere stukken voorkomende (b. v. van den *Limborch*) waarin, soms op eene vrij duistere wijze, het jaar der voltooiing van het stuk wordt uitgedrukt, zijn van geheel anderen aard.

(2) Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, 1415 daaruit tellende, heeft waarschijnlijk (daar het handschrift toen reeds bij mij berustte) de genoemde verzen nagezien in den *Catalogus der Maatsch. van Letterkunde van 1827*, waar driemaal, in plaats van de *ij*, de *y* geschreven is.

verwachten. Uit hetgeen hij omtrent zich zelf meldt, vooral I. B. vs. 76 en vv., blijkt, dat hij een man was van hoogen stand, die niet schreef om daardoor iemands gunst of bescherming te verwerven. Daarenboven komt hetgeen wij elders omtrent DIRC POTTER vinden zoo volkomen overeen met dat, wat onze dichter van zich zelf getuigt, dat wij niet twijfelen kunnen, of het is zijn eigen naam, dien hij op deze wijze heeft willen bewaren. Eindelijk hij schreef, volgens zijne eigene getuigenis, I. 65—76, voor eene vrouw, en DIRC was in zijnen tijd zoo min als in den onzen een vrouwennaam.

Ik moet hier eene bedenking beantwoorden, door CLIGNETT gemaakt. Nadat hij duidelijk heeft bewezen dat CLAES WILLEMSZ. slechts de naam van den afschrijver kan zijn, vervolgt hij (1): »By dit alles nu komt nog, dat de laatste, uit onzen dichter hier bygebragte woorden (2) zeer gegronde aanleiding geven, om te mogen onderstellen, dat hy niet verkozen heeft zynen naam in zyn werk te vermelden; waartoe hy anders, daar ter plaatse, juist zeer geschikte gelegenheid gehad zoude hebben; maar veraf van zynen naam bekend te maken, verzwijgt hy zelf de plaats, waar hy den post van regter bekleed heeft, door wien hem eene buitenlandsche geheime zending is opgedragen, of werwaards, en tot wien hy is afgezonden geweest, al hetwelk, naar mijn inzien, vry duidelijk doet zien, dat het des dichters oogmerk schijnt geweest te zijn, zijn' persoon onbekend te

(1) *Bijdragen*, Voorb. bl. XL.

(2) B. I, vs. 77—84.

doen blyven, en althans voorzeker zynen naam niet openlijk te vermelden." Deze opmerking is onjuist. De dichter vermeldt wel degelijk, waarheen hij gezonden is, namelijk »int hoghe rijk," (I. 80) dat is, zoo als HOFFMANN (1) zeer goed verklaart, het Duitse rijk, hoewel ik het liever vertalen zou, het *verhevene*, het *magtige* rijk, dan zoo als hij *regnum superius*. En door wien hij gezonden was, begreep ieder, die zijn dialect wist te onderscheiden, en zag, dat het Hollandsch was. CLIGNETT zag dit niet. Hij hield echter den dichter voor eenen Hollander en meende dit hieruit te mogen opmaken, »dat hy van *Delft* en *Schiedam* in diervoege gewag maakt, dat hy, althans met de inwoners van die steden, zeer van naby moet bekend geweest zijn, en zijn verblijf aldaar gehouden hebben (2)." De beide plaatsen echter, door hem bedoeld, bewijzen minder, dan hij meende. Zij maken het eenigzins waarschijnlijk, maar vooral niet meer. De eene plaats is B. IV. vs. 1971—2032. De dichter verhaalt daar een geval, niet zeer lang voor dien tijd te *Schiedam* gebeurd, dat algemeen bekend was (vgl. vs. 2029, 2030) en het onderwerp voor een volkslied had geleverd (vs. 1975). Maar hoe ligt kan dit lied buiten *Holland* bekend zijn geworden? Ieder toch, die ons volkslied en de geschiedenis daarvan kent, weet, dat een lied, hetwelk dit onderwerp behandelde, zonder twijfel regt naar den smaak was van ons volk, en ook, dat de hulp der drukpers niet noodig was, om het in kor-

---

(1) *Horae Belg.* I, p. 91.

(2) t. a. pl. bl. xxxiv.

ten tijd over een groot deel der *Nederlanden* te verspreiden. — De andere plaats is B. I. vs. 943,

Wes daer bij tijden wert gheweven
En weten die van Delf niet al.

Ik houd het voor een spreekwoord, ofschoon ik het nergens anders heb aangetroffen. Er ligt eene woordspeling in, zoo als in vele andere dergelijke (1). *Die van Delf* zijn *delvers*, eene soort van menschen tot de geringste volksklasse behoorende, en *dat weten die van Delf niet al* beteekent, »dat is niet aan allen, tot de geringste soort van menschen toe, bekend, dat weet Jan Alleman niet.” De woordspeling met den naam der stad *Delft* toont, dat het spreekwoord in *Holland* ontstaan is; maar dat onze dichter het gebruikte, bewijst zoo weinig dat hij een Hollander was, als eene dergelijke woordspeling met *Sot-teghem*, B. I, vs. 751, ons regt geeft, hem voor eenen Vlaming te houden.

Wij hebben dus gezien, dat de dichter in de beginletters der laatste verzen zijnen naam bekend maakt. De taal van zijn gedicht wijst aan, dat hij een Hollander was en in de eerste helft der 15^e eeuw leefde, en hetgeen hij hier en daar omtrent zich zelve vermeldt, doet ons hem kennen als eenen man, die aanzienlijke posten bekleed en veel gereisd heeft. Wat wij elders omtrent DIRC POTTER vinden, bevestigt dit. Het eerst treffen wij dezen aan in het jaar 1409 als het Baljuwschap van 's *Gravenhage* bekleed hebbende, bij DE RIEMER, *Beschrijving van 's Gra-*

---

(1) Vgl. de aantek. op B. I, vs. 751.

venhage, Dl. III, bl. 19, op de naamlijst der personen die het Baljuwschap van den Hage bediend hebben. Wij lezen daar het volgende:

» DIRC POTTER, dog van wien wy niets altoos gevonden hebben, als 't geen zoo aanstonds uit de volgende aantekeningen blyken zal; namentlyk dat 1409. » PIETER POTTER GHERYTSZOOM dit Bailliuschap bedient heeft, welken aangaande het volgende ge- noteert staat (1): » Item (2) op ten zelve dach » » beval myn Heer PIETER POTTER GHERYTSZOOM die » » Bailjuscip van der Hage, mit hoeren toebehoeren, » » duerende tot myns Heeren of DIRC POTTERS we- » » derseggen." "

1410. » HUGHE heer GERAIRTSZOOM. Van dezen werd ter zelve plaatze (3) aangetekent gevonden, dat hy de opvolger was van den voorgaanden, en dat zyne beveeling was, als die van DIRC POTTER. » 't Geen toont, dat de voornoemde DIRC commissie als Bailliu heeft gehad. De bedieninge van dezen HUGHE duurde niet lang, want hy kreeg die den 8. Junii veertien honderd tien, en al op den 25. Augusti veertien honderd twaalf volgde hem wederom

1412. » PIETER POTTER, waarschynelyk de hier bovengenoemde, dewyl op nieuw ten zynen opzichte vermeldt staat, (4) dat hy het Bailliuschap verkreeg,

(1) » In het Beveel-boek IIII ter Leen-kamer berustende, Cas B. fol. XII."

(2) » Thien dagen in Februario A°. MCCCC ende agte naden lope's Hoefs." (Dus 1409).

(3) » In 't gemelde Beveel-Boek fol. XXII."

(4) » Ibidem fol. XLV verso."

» gelyk DIRC POTTER zyn broeder het gehad hadde.
 » Waaruit men mag afnemen, dat gemelde DIRC POT-
 » TER was overleden of nu van dat ampt t'eenemaal
 » afgestaan hadde.»

Wanneer wij deze plaats van DE RIEMER in verband brengen met hetgeen wij van elders weten, leeren wij meer dan ééne merkwaardige bijzonderheid ten opzichte van onzen dichter kennen. Veel waarschijnlijkheid bezit de meening van DE RIEMER, dat PIETER POTTER, DIRCS broeder, die in 1412 het Baljuwschap verkreeg, dezelfde is als PIETER GHERYTSOEN POTTER, aan wien dit in 1409 werd opgedragen. Beider vader heette dan GHERYT POTTER en zal, naar mijn vermoeden, dezelfde geweest zijn, die Secretaris was van ALBRECHT van *Beijeren*. Den naam van dezen heb ik gevonden onder een stuk van Hertog ALBRECHT van » St. Bertelmeus avont 1370'' en geteekend » *jussu Domini Ducis ALBERTI, GERYT POTTER,*'' (1) en een dergelyk van » XVIII dagen in Meye 1373, '' geteekend » G. POTTER (2).'' Ook komt GERRIT POTTER, waarschijnlijk dezelfde, voor, als knaap onder de edelen van Holland ten tijde van Graaf WILLEM VI (3). DIRC POTTER behoorde dus tot een aanzienlijk geslacht. Hij had ook eene opvoeding genoten, gelijk alleen aan iemand uit hoogen stand kon ten deel val-

---

(1) DE RIEMER, Dl. II, bl. 295.

(2) Ald. bl. 296.

(3) *Divisie - Kronijk*, fol. CCLV. DIRC POTTER VAN DER LOO, Hopman in Geldersche dienst, die in 1481 te *Leiden* te regt gesteld werd, (WAGENAAR, *Vad. Hist.*, Dl. IV, bl. 197) zal zeker tot dezelfde familie behoord hebben. Was hij misschien een kleinzoon van onzen dichter? De naam DIRC geeft aanleiding om het te gissen.

len. Niet alleen had hij, wat nog in zijnen tijd vrij wat beteekende voor eenen leek, lezen en schrijven geleerd, maar ook in het Latijn was hij onderwezen, en hij kon zich beroemen, dat hij het redelijk wel verstond (I. 35—46). Wanneer hem het ambt van Baljuw werd opgedragen, is mij niet gebleken; wel, dat hij het nog bekleedde in 1409. Het schijnt, dat in dit jaar het genoemde ambt tijdelijk aan zijnen broeder PIETER werd gegeven, opdat DIRC het zou terugnemen wanneer hij daartoe in staat was. Waarschijnlijk had de Graaf den toenmaligen Baljuw noodig tot eenig gezantschap, hetwelk zooveel tijds vereischte, dat tot waarneming van dien post gedurende zijne afwezigheid een ander moest worden aangesteld. Zou misschien in dezen tijd zijne geheime zending naar het Duitsche rijk vallen, zou deze misschien de aanleiding geweest zijn tot het tijdelijk neêrleggen van zijn Baljuwschap? Later althans valt zij niet: want hij volbragt die, toen hij nog de waardigheid van Baljuw bekleedde (B. I, vs. 78), en deze schijnt hem later niet wederom te zijn opgedragen. Eene dergelijke zending in 1409 kan ons ook niet verwonderen. Men weet, dat Graaf WILLEM VI. zich veel, te veel misschien, met de zaken van naburige rijken bemoeide. Hij vooral dus moest veel belang stellen in het concilie van *Pisa*, dat 25 Maart 1409 (dus anderhalve maand na DIRC POTTERS ontslag) geopend werd, waarvan men eene geheele hervorming der kerk verwachtte, en dat beslissen moest tusschen de beide Pausen, eene beslissing, die niet anders dan van grooten invloed kon zijn op de za-

ken van het Duitse rijk, waar toen WENCESLAS en zijn broeder SIGISMUND met RUPRECHT *van den Paltz* om de Keizerlijke kroon streden. Niet vreemd zou het zijn, indien POTTERS zending met deze gebeurtenis in verband gestaan had. Gemakkelijk zou dan ook te verklaren zijn, wat anders eenigzins vreemd luidt, dat hij, met eene geheime zending naar het Duitse rijk vertrokken, en langer dan een jaar daarmede bezig zijnde, een groot gedeelte van dien tijd in *Italië* doorbragt. Dit laatste blijkt uit de naauwkeurige kennis welke hij heeft van de Italianen in het algemeen (II, 731—740; III, 98—150), zijne verhalen omtrent hetgeen hij te *Rome* gezien heeft (I, 2615; II, 3207), en zijne bepaalde verklaring, dat hij gedurende zijn gezantschap te *Rome* geweest is (I, 98) en er zich geweldig verveeld heeft. Ook zijne verzekering (II, 737), »want ic kenne wel hoer manieren,» wijst op een langdurig verblijf onder de Italianen. Hij keerde van daar terug met afkeer van de bedorvene zeden van dat volk, waarvan hij niet nalaten kan herhaalde malen met groote verontwaardiging te spreken, met een paar legenden, welke de goede Hollander voor zekere waarheid zich had laten op de mouw spelden, en een Italiaansch scheldwoord, waarmede hij zijne Hollandsche taal verrijkte.

Twee jaren later vinden wij hem in zijn vaderland terug. Wij treffen hem daar aan in Mei 1411, als gezant van den Graaf van *Holland*, op eene dagvaart, die gehouden werd tegen de Gelderschen (1),

---

(1) Ms. Rekeninghe Willem Eggerts A°. 1411, fol. 55. » Item uitg.

met wie de oorlog nu op nieuw aanving, na het eindigen van het driejarig bestand in 1408 gesloten (1). In 1414 vinden wij eene zending naar *Dordrecht* vermeld. Onder de afgezondenen komt DIRC POTTER, even als de vorige maal, voor, met den naam van *mijns liefs heren cleric* (2). De laatste reizen, welke hij voor WILLEM VI. deed, schijnen die te zijn, welke eene rekening van 1416—1417 vermeldt. Eene

---

ende betaalt van costen, die die tresorier ende Dirc Potter mits anders sommiger mijns liefs heren clercken ende horen knechten deden, als sy opten III^{den} dach in Meye van uten Hage togen tUtrecht om aldair dachvaarde te houden jegen den Gelsen, des optie tijt mede inden coste waren die heer van Culemborch ende heer Aernt van Leyenborch soe sy die dachvaarden voirss. mede holpen bewaren ende houden. Ende waren uut op deser reyse onder boven merren ende keren mits dat die tresorier tot Sevenhoven reysde om aldair een dachvaart te houden mitten goeden luden van den gerechte van Aemersfoirde VII dagen lanc ende verteerden binnen dier tijt, geliken die rolle by Hein^{co} Pet. Potters zwager dair of overgegeven ende men hier voirt overlevert inhout, tsamen VII fl XV β VIII s gr." In hetzelfde jaar vinden wij DIRC nog tweemaal om gelijke reden naar *Utrecht* en eens naar *Wijk bij Duurstede* gezonden.

Deze en de overige uittreksels uit de Grafelijke Rekeningen dank ik den Heer Mr. L. PH. G. VAN DEN BERGH, die de goedheid heeft gehad op 's Rijks Archief genoemde stukken voor mij na te zien en daaruit aan te teekenen hetgeen DIRC POTTER betref, en wien ik daarvoor, en tevens voor de mededeeling van menige belangrijke bijzonderheid omtrent onzen dichter, openlijk mijnen dank betuig.

(1) Vgl. WAGENAAR, *Vad. Hist.*, Dl. III, bl. 379 en 387.

(2) Ms. Reken. Willem Eggerts 1414—1415 fol. 41. » Item uitgegeven ende betaalt van costen die Helmich van Doirnick, Jan Heerman, Philips die Bloot, Lourens van Overvest, Dirc Potter ende anders mijns liefs heeren clercken mit hoeren gesinde deden, so zy opten Woensdage v dage in September uten Hage togen tDordrecht omme mijns liefs heren coomste aldair te wachten ende over te nemen ende weder over te geven alzulke brieve ende voirwaerden als tusschen minen g. h. ende der stede van Dordrecht geordineert waren, roerende van der dedinge van hoeren brueken, gelijc sy doe mit minen heren hadden bededingt ende overdragen."

van 's *Hage* naar den Graaf, die zich toen ter tijd in *Henegouwen* bevond, eene andere van wege JAN van *Touraine*, Dauphin van *Frankrijk* en schoonzoon van den Hollandschen Graaf, die, daar zijne vijanden in *Frankrijk* aan het hoofd des bestuurs waren, zich gewoonlijk aan het hof van zijnen schoonvader ophield (1). DIRCS zending was naar *Calais* met brieven aan Keizer SIGISMUND, die zich toen aldaar bevond om den vrede tusschen *Frankrijk* en *Engeland* te bewerken, en aan den Bisschop van *Reims*. Op zijne terugreis tot dicht bij *Brugge* gekomen zijnde, ontving hij bevel om op nieuw tot den Keizer te reizen (2).

Kort daarna, 31 Mei 1417, stierf Graaf WILLEM. Zijn schoonzoon, de Dauphin, was den 4^{den} April deszelfden jaars overleden. JACOBA aanvaardde de regering en huwde in het begin van het volgende jaar Hertog JAN van *Braband*. Maar JAN van *Beijeren*, WILLEMS broeder, zich aan het hoofd stellende der

(1) WAGENAAR, t. a. pl. bl. 404.

(2) Ms. Reken. Philip Engelbrechtsoen, 1416—1417 fol. 42. » Item XXIII dage in November so toich Dirc Potter uter Hage in Henegouwen an minen gen. h. mit alrehande brieve ende boitscippen van gestande die him die overste tresorier bevolen hadde ende medegegeven, roerende van dien van Utrecht ende van anderen stucken.”

Ald. fol. 50. » Item so hadde mijn lieve here die Dolphijn, dien God zeliclic gedencken moet, Dirc Potter gesent uter Hage tot Caleis mit brieve an den Keyser ende an den bysscop van Ryemen, des so was Dirc uut 34 dage, overmits dat hem mijn gen. h. van Hollant zeliger gedachten weder dede keren by Fryketh sinen hode doe hy op reyse was thuyswairt ende gecomen was op drie mijlen na Brugge ende reet weder mit mijns heren brief an den Keyser aenden Hertoge van Brige ende an den hase (*sic*) van Beem mit boitscippen roerende die stadt van Dordrecht ende anders.”

Kabeljauwsche partij, betwistte hun het gebied. In 1418 wist hij te bewerken, dat Keizer SIGISMUND zijn regt op *Holland, Zeeland en Henegouwen* erkende en hem met die Graafschappen beleende. Misschien heeft DIRC POTTER hem sedert dien tijd als zijnen wettigen heer beschouwd. Althans nog in 1418 hield hij de zijde van JACOBA en haren echtgenoot (1). Maar als wij hem later weêr ontmoeten, vinden wij hem in dienst van JAN van *Beijeren*, op wiens last hij naar *Culemborg* reisde om dagvaart te houden tegen die van *Utrecht*, en van daar naar *Rozendaal*, om te handelen met den Hertog van *Gelder*, JAN van *Beijerens* bondgenoot tegen de *Utrechtschen* (2). Deze partij bleef hij toegedaan. Uit de dienst van

---

(1) Ms. Reken. Hubrecht, Heere tho Culemborch, 1417—1418. art. groot foureyn. » Eerst uutgegeven ende betaillt van costen, die die her-toge van den Berge, die here van Rijperscheyt, die here van Montfoirde, Helmich van Doirnick, Meyster Jan Bonte, Dirc Potter ende andere mijns liefs gen. h. rade ende huysgesinde deden, so sy opten 28ten dach in Mairte reysden uter Hage tot Culenborch om aldair dachvairt te houden van mijns l. g. h. wegen van Brabant, jegens tshertogen rade ende vrunden van Gelre, roerende van den verbande ende eendrachticheyt tusschen hem beyden te maken.”

Ms. Rek. Jan van Vyanen en Montfoird. 1418. art. groot foureyn. » Item uutgegeven ende betaillt Dirc Potter miins liefs heren secretarius, van coste die hii in drien reysen by miinre gen. vrouwen ende hoirs raets bevelen mit sinen knechten gedaen hadde.” Te weten naar *Utrecht, Leiden en Rotterdam*.

(2) Ms. Rek. Geryt van Heemskerk, 8 Oct. 1420— 16 April 1421. art. groot foreyne. » Item noch uutgeg. ende betaillt Dirc Potter ende Ghertken den Clerc van coste die sy gedaen hadden, also als sy ter dachvaert gesent worden uptie tijt voirs. bi den here van Hensberch tot Culenborch mit heren Otte van Haefsten ende voirt dat Dirc Potter voirt toich tot Wageningen ter dachvaert jegen die van Utrecht en voirt by minen heere van Gelre te Rosendale ende verteerden mit wagenhuyr ende sciphuyr ende mit allen coste als sy aenbrochten V ff XX β.”

JAN van *Beijeren* ging hij over in die van PHILIPS van *Bourgondiën*, den post van Secretaris behoudende en nog menigmaal als gezant gebruikt (1).

---

(1) Rek. Gheryt van Heemskerk, 8 Oct. 1420— 16 Apr. 1421. art. groot foreyne. » Item noch uitg. ende betailt van coste die Dirc Potter ende Meester Heynric Scatter deden, also als sy gesent worden ter dachvaert tot Gent jegen den Vlamingen omtrent Sinte Symon ende Judendach lestl.”

Ald. » Item nog uitg. ende betailt Dirc Potter van coste die Meester Heynric Scatter ende hij gedaen hadden, also als sy gesent worden van Middelburch ter Tholen om dagvaert te houden jegen die van Andwerpen.”

Ald. nog twee reizen naar Dordrecht en den Briel om zaken van gering belang.

Rek. Heynric Noothaft, heere tot Werdenberg, 4 Apr. 1421 stil cur. — 27 Sept. 1422, art. groot forein. » Item uptien selven tijt [21 Junij] wort Potter gesent bij mijnen here van Gelre om alrehande bootschippen willen, roerende vander zoenen van Utrecht ende hadde mit hem Geryken van Deutenhem.”

Ald. » Item uptien selve tijt [22 Julij] wort Dirck Potter gesent van Hairlem tot Culenborch upter dachvaert die wesen soude mit die van Utrecht, des Manendages nae Jacobi.”

Rek. Heynric Noothaft, 27 Sept. 1422— 14 Jan. 1423 stil. cur., art. groot forein. » Item up alrezielen dach Dirck Potter gegeven ende hij verteert heeft, als hij mit brieven van gelove an mijnen here van Gelre gesent wort, roerende van den saken van Utrecht, binnen vii dagen dat hi uut was verteert X Rh. g.”

Ald. nog tweemaal naar Dordrecht om geringe zaken en eens naar den domproost te Doorn.

Rek. H. Noothaft, 10 Maart 1422 stil. cur. — 1 Nov. 1423. » Item Dirc Potter, die gesent wort mit heren Clais Kervinc van Gats ter dachvaert tot Bergen anden Zoom jegen die van Andwerpen, roerende van die van der Goes.”

Ald. » Item uitgeg. ende betailt Dirc Potter die gesent was van Zerixee ter dachvaert mit heren Vrancke ende Florijs van Borssel tot Bergen anden Zoom jegen tgemeynlant van Brabant.”

Rek. H. Noothaft, 1 Nov. 1423— 1 Mei 1424, art. gr. forein. » Item xi dagen in Mert so wort die selve Dirc Potter gesent met sommigen uten steden van Hollant in Vlaenderen om aldaer metten schuldenaren van den liepensoen (?) die afterstal gebrack een composicie te maken.”

Rek. Willem van Egmond, 9 Febr. 1424— 21 Oct. 1425, fol. 26.

Sedert 1425 vinden wij hem eene bepaalde bezoldiging toegelegd, namelijk één gulden daags (1), waarvan hij evenwel niet lang genot had: want twee jaren daarna, op den avond van den laatsten April 1428, stierf hij (2).

Wat het dichtwerk betreft, hetwelk ons van DIRC POTTER is overgebleven, men heeft het dikwijls beschouwd als eene verzameling van losse verhalen. Tot die beschouwing gaf eene oppervlakkige inzage van het Leidsche, meestbekende, handschrift aanleiding. Het is dit echter niet. Het is één geheel, hoewel de verhalen die het bevat er het grootste en belangrijkste deel van uitmaken. De vijftiende eeuw ook alleen, geene vroegere, kon zulk een gedicht voortbrengen. Om dit duidelijk te maken, zal

---

» Item opten derden dach in Julio togen heere Arent van Leyenberch ende Dirck Potter weder bij mijnen Heere van Bourgongen ende bij den gedeputeirden van Hollant ende van Zeelant in Vlaenderen tot eenre dachvairt.»

(1) Rek. Boudijn van Zweeten, 1425—1427, fol. 86. » Item binnen der tijt van deser rekeninge heeft Dirck Potter secretarius mijns gen. heeren gedaen alrehande reysen ende want hy geset is up sijn dachgelt dat die tresorier voer gerekent heeft, so en heeft Dirck Potter verder geen gelt ontfangen van den tresorier.» Zie ook de volgende aanteekening.

(2) Rek. Boudijn van Zweeten, 1427—1428 1 Junij, fol. 28. » Item noch betailt Dirc Potter van sinen wedden, die hij verdient heeft, ingaende op Sinte Symon ende Judenavont voirs. tot dat hij starff, dat was upten meyen avont daarna, maict een termijn van CLXXXV dagen, sdages 1 gulden, facit CLXXXV gulden. f. par quiltance cy rendue — CXXXVIII ff xv β .»

het noodig zijn kortelijk op de beide voorgaande eeuwen terug te zien.

De rijmromans behooren tot het eerste ons bekende tijdperk onzer letterkunde. Het verhaal van edele en dappere daden wekte de levendigste belangstelling bij het toenmalige geslacht. Gretig hoorden zij er naar, zonder angstvallig te vragen naar het mogelijke of waarschijnlijke van hetgeen de dichter vermeldde. Het was eene poëzij voor de beide standen, waarin toen de maatschappij verdeeld was, voor adel en volk. Maar met het opkomen van den burgerstand zag men ook eene nieuwe letterkunde te voorschijn treden. De koele stedeling vroeg meer naar voedsel voor het verstand dan voor de verbeelding. Hij vroeg waarheid, ten minste wat hij voor waarheid houden kon. Hij vroeg bij het hooren lezen van een gedicht, even als bij het sluiten van eenen koop, welk nut, welk voordeel heb ik er van? Dit deed het middeleeuwsche epos meer en meer in minachting geraken. Wat beschaafd was of beschaafd heette zag er met minachting op neêr en alleen het volk bleef het nog in waarde houden en verlustigde zich nog eeuwen later met de historiën van *Floris en Blancefloer* en *Margrieta van Limborch*, van den *Ridder met de Zwaan* en *Reintje de Vos*. Op zich zelf beschouwd, mogt het geen kwaad teeken heeten, dat men iets anders en iets degelijkers begeerde, dan de 12^e en 13^e eeuw geleverd hadden; het bewees, dat men dieper begon te denken en scherper te oordeelen, het bewees vooruitgang. Maar het ongeluk was, dat men eenen ver-

keerden weg insloeg, en dit kon ook moeilijk anders. De Nederlandsche burger, volslagen prozamen- sch, was de man niet om het schoone te gevoelen of op te merken, dat de gedichten der vroegere eeuwen, bij al wat er op was aan te merken, inderdaad bezaten. Daarom zag hij even koel neêr op de zee van verdichte verhalen der 13^e eeuw, als wij op de woestijn van dorre rijmkronijken en leerdichten, welke de 14^e daarvoor in plaats gaf. Hij verachtte de leugenaars, want dien titel kregen toen de vroegere dichters. Vader MAERLANT, die den toon gaf, en die in heilige verontwaardiging hen soms onbarmhartig doorhaalde, ging hem daarin voor. Hij wilde waarheid — vandaar de talrijke rijmkronijken dier dagen. Hij vroeg bij alles, ook datgene, waar het volstrekt niet bij te pas kwam, wat leert men hieruit? — vandaar de smaak voor leerdichten, ongelukkig genoeg, omdat men in de 14^e eeuw nog op verre na niet in staat was een goed leerdicht te schrijven; vandaar een ander, allerzonderlingst, verschijnsel, dat wij bepaald in onze letterkunde sedert dien tijd opmerken. Alles moest, zoo als men dat later noemde, eene zedelijke strekking hebben, en langzamerhand kreeg alles het ook, zoodat er bijna geen gedicht meer verscheen, dat niet, of eene of andere waarheid met de moraal in verband staande bewees, of eene zedeles bevatte. Dit veroorzaakte juist het tegendeel van hetgeen men in den beginne bedoelde. Het gaf vrijheid, om de meest zedelooze vertellingen de wereld in te stooten, zoo er slechts eene nuttige leering uitgehaald werd. Ja men begon

in ernst te meenen, dat zulke verhalen niet alleen geene schadelijke werking deden, maar zelfs leerzaam waren, wanneer er slechts tot inleiding of tot slot eene ernstige waarschuwing was aangehangen. Men vindt er reeds in de 14^e eeuw bewijzen van. Later is het zoo gebleven. Onze poëtische letterkunde is aan dergelijke verhalen rijker dan men wenschen zou, maar bijna alle hebben ze de dichters met eene zedeles gewapend, hetzij dat zij meenden, zoo als CATS, op die wijze de vertelling nuttig of althans onschadelijk te maken, hetzij dat zij, zoo als menig een der latere liederendichters, hoopten, daardoor tegen de beschuldigingen, welk hun geschrijf verdiende, zich te kunnen verdedigen.

In het eerste ons bekende tijdperk onzer letterkunde, was al wat in de volkstaal geschreven werd, in rijm geschreven. Dit was de reden, waarom de Maerlantsche school dien vorm bleef behouden. Maar toen er nu en dan prozastukken begonnen te verschijnen, begreep men dat men zich wel van den band van rijm en versmaat kon ontslaan. Dit was toch meestal het eenige, wat die stukken met poëzij gemeen hadden, en proza te schrijven was gemakkelijker: want wat MAERLANT ondervond en in zijne opregtheid erkende, dat het wel eens vrij wat moeite kostte, een rijmwoord te vinden, zullen anderen, die eenige duizend verzen minder geschreven hadden dan hij, nog wel in grootere mate ondervonden hebben. Dit, en de verminderde belangstelling in poëzij (en deze moest verminderen, sedert de prozaische burgerstand den toon gaf, en men voor poëzij

niets dan berijmd proza leverde) maakte, dat die uitgebreide gedichten, waarvan vroeger een vrij groot aantal verschenen was, telkens schaarscher begonnen te worden, en het getal prozastukken vermeerderde.

Zoo was de toestand onzer poëzij omtrent DIRC POTTERS leeftijd. De tijd der rijmromans was geheel voorbij. Evenwel bleven berijmde verhalen bij den adel en het volk geliefd. Maar het waren nu kortere vertellingen, die nu eens heldendaden, dan weêr liefdegevallen, soms ook ware of verdichte gebeurtenissen van allerlei aard tot onderwerp hadden. Een vrij aanzienlijk getal van die verhalen, ten deele oorspronkelijk, ten deele uit het Latijn of het Fransch vertaald of omgewerkt, was in het laatst der 14^e eeuw in omloop. Aan de andere zijde begon het leerdicht, bij den burgerstand zoo geliefd, in verval te komen. De lust tot moraliseren echter was nog in het geheel niet verloren gegaan. Zij blijkt uit de kortere onderwijzende en stichtelijke gedichten, welke deze tijd heeft opgeleverd. Maar gelijk wij in dezen tijd den grooten afstand, die er vroeger was tusschen edelen en burgers, langzamerhand zien verminderen, zoo zien wij ook beide rigtingen der poëzij tot elkander naderen. De onderwijzende gedichten worden door tusschengevoegde verhalen verlevendigd, en de verhalen worden aan het begin of aan het einde van eene leering of zedeles voorzien. Van dien aard zijn een groot gedeelte der gedichten aan WILLEM VAN HILDEGAERSBERCH toegekend, hoewel daarin meer gemoraliseerd dan verhaald wordt. Duidelijker nog treedt de vereeniging van beide rigtingen

te voorschijn in *der Minnen Loep*. Het is een leerdicht, maar met verhalen doormengd; doch met evenveel regt kan men het noemen een bundel verhalen van minne, die de dichter met veel kunst tot één geheel verbond. Ja bij het lezen van het gedicht twijfelt men dikwijls, wat voor hoofdzaak te houden is, of de verhalen er in zijn opgenomen om den wille van het onderwerp, of 's dichters lessen en opmerkingen er tusschengevoegd om uit de verschillende losse stukken een geheel zamen te stellen. Juist in dezen tijd, niet veel vroeger, kon een zoodanig dichtstuk ontstaan, en was de leeftijd des dichters ons niet van elders bekend, dan zou de vorm van het stuk ons reeds doen gissen, dat het tot de dichtwerken van het einde der 14^e of het begin der 15^e eeuw behoorde.

Het is nogtans mogelijk, dat het plan van onzen dichter om een aantal verhalen in een gedicht te zamen te voegen, niet geheel oorspronkelijk is. In onze taal bestonden vroeger, althans voor zoo verre bekend is, dergelijke stukken niet; maar was het ook in andere talen, zij bestonden, en DIRC POTTER kan die meer of minder naauwkeurig gekend hebben. Het eerst komen hier in aanmerking de *Metamorphoses* van OVIDIUS. POTTER kende dezen dichter, ten minste zijne *Heroides*. Sommige verhalen doen vermoeden, dat hij ook in de *Metamorphoses* geen vreemdeling is geweest: mogelijk echter is het, dat hij die van elders heeft. Het eerste evenwel is het meest waarschijnlijke, wanneer men in aanmerking neemt en dat OVIDIUS POTTERS lievelingsdichter was, en hij dus zijn best zal gedaan hebben, zooveel hij

van dezen vinden kon, zich te verschaffen en te lezen, en dat de werken van OVIDIUS, inzonderheid de *Metamorphoses*, in de middeleeuwen tot de boeken behoorden, waaruit Latijn werd geleerd, en dus veel verspreid en ligt verkrijgbaar waren. Den *Decamerone* van BOCCACCIO kan hij gedurende zijn verblijf in *Italië* hebben leeren kennen. Dat hij dien gelezen heeft, geloof ik niet. Het zou gewaagd zijn, in eenen Hollander uit het begin der 15^e eeuw zooveel kennis van het Italiaansch te onderstellen, al bragt deze ook eenen geruimen tijd in *Italië* door. Maar dat hij er daar van hoorde spreken en er zich mede bekend maakte, voor zoo verre dit hem mogelijk was, die de taal niet verstond, waarin het was geschreven, is niet onwaarschijnlijk. Ook de geschiedenis der *zeven Wijzen van Rome*, welke wij nog als volksboek bezitten, bestond in zijnen tijd reeds in het Latijn: mogelijk heeft hij ook deze gelezen, hoewel het niet te bewijzen is.

Hij vervaardigde zijn gedicht, nadat hij reeds zijn ambt van Baljuw had neêrgelegd, dus na 1409 of 1412. Want reeds in het begin (I. 78.) spreekt hij van zijne zending, die plaats had *toen hij nog Baljuw was*. In de Inleiding op het werk zegt hij, dat hij zeer veel smaak had in poëzij en historie, en dus dit gedicht schreef tot zijn eigen genoegen, maar te gelijk om eene aanzienlijke vrouw, van welke hij verder geene melding maakt, aangename tijd-korting te geven. Dan verhaalt hij de reden waarom hij juist een gedicht schrijft, dat leert wat minne is en verhalen van minne bevat. Gedurende zijn ver-

blijf te *Rome*, zegt hij, verscheen hem VENUS en beval hem, zijn dichterlijk talent aan dit onderwerp te besteden. Het was eene zeer goede vinding van den dichter, zijn stuk hiermede te beginnen. Eene verschijning van VENUS, die hem tot dichten aanspoorde, was wel een denkbeeld, dat voor de hand lag en niets nieuws of vreemds had. Maar de wijze, waarop DIRC dit met zijn verblijf te *Rome* in verband brengt, is fraai. *Rome* dacht men zich in de Middeleeuwen als de stad, waar de dienst der oude Goden eigenlijk te huis behoorde: daar had ook het Heidendom nog langen tijd steun gevonden, toen het in het oostelijke deel van het Romeinsche rijk reeds geheel door het Christendom was overwonnen. Bovendien, *Rome* bezat toen nog een aantal tempels en andere overblijfsels uit vroegere dagen, die het volk altijd, en dikwijls geheel ten onregte, met de Goden in verband bragt. Wat verder zoodanig een gebruik van oude mythologie betreft, in onze dagen, nu niemand meer aan het bestaan van eene VENUS gelooft, zou men het met regt laf en ongepast noemen; maar men valle er onzen dichter niet hard over. Reeds vroeg bragten de Christenen de offerplegtigheden en orakels der Heidenen met booze geesten in verband, en niet lang duurde het, of algemeen geloofde men, dat de Goden, welke de Heidenen dienden, booze geesten waren, die een deel der menschen hadden weten te bewegen om hen als Goden te erkennen en hun Goddelijke eer te bewijzen (1). Deze meening bleef stand

---

(1) Zie b. v. LACTANT. Div. Institut. II. 18. TERTULLIAN. Apolog. Cap. 22, 23.

houden en was in de Middeleeuwen algemeen heerschende. Ook DIRC POTTER dacht er zoo over (men zie III. 227—246, 277—279) en zelfs een paar eeuwen later was nog niet ieder er van teruggekomen (1). Door onzen dichter derhalve en zijne tijdgenooten werd eene verschijning van VENUS, die toch gerekend werd tot eene soort van werkelijk bestaande wezens te behooren, als eene mogelijke zaak beschouwd. Bij hem is daarom het gebruik der oude mythologie geheel iets anders dan bij latere dichters, die, ofschoon zij aan het bestaan van zulke wezens niet geloofden, en wisten dat hunne lezers het evenmin deden, deze toch ieder oogenblik te hulp namen om hunne verzen, zoo het heette, te versieren (2).

Het gedicht maakt een vrij goed geheel uit, hoe

(1) Nog in 1622 zegt WINSEMIUS, *Chronique ofte Historische Geschiednisse van Vriesland*, fol. 17, sprekende van STAVO, die te Stavoren vereerd werd: »Desen Affgodt zijnde buiten twijffel een onsuyvere geest, welckers d'oude heydenen in alle quartieren des Aertbodems dies tijts eerden, besonderlijck die ghene die in Asia ende India waren woonachtich, heeft oock ten respect van meerder ende vaster ghelove in die herten der menschen te brengen, seeckere teyckenen ghe-daen.»

(2) CAMOENS komt er rond voor uit, *Lusiad. Cant. X St. 8*. De geheele plaats is allerzonderlingst. THETIS zegt daar tot GAMA:

» porque eu, Saturno, e Jano,
Jupiter, Juno, somos [divos] fabulosos,
Fingidos de mortal e cego engano:
Sò para fazer versos deleitosos
Servimos.»

(want ik, Saturnus en Janus, Jupiter, Juno zijn fabelachtige Goden, door menschelijk en blind bedrog uitgedacht: wij dienen maar enkel om fraaije verzen te maken.)

wel het vol excursen is. Het is verdeeld in vier boeken, ieder van welke een afzonderlijk deel van het onderwerp behandelt. De verdeeling wordt niet terstond opgegeven, maar eerst aan het einde van het eerste boek (vs. 3257 vv.) Dit boek handelt van »ghecke minne» en geeft er voorbeelden van. Het tweede, zoo als het opschrift in H. te kennen geeft, »vander goeder reynre minnen.» Hier, na eerst een paar voorbeelden te hebben gegeven, verdeelt onze dichter de liefde in vier graden, beschrijft de eerste drie en geeft er voorbeelden van, doch zonder bepaalde orde, terwijl hij er hier en daar aanmerkingen tusschen voegt, de meeste weder door voorbeelden opgehelderd. In dit boek vooral komt het uit, dat de verhalen, waarmede het geheele stuk doormengd is, geene bijzaken, maar wel degelijk hoofdzaken zijn, dat het overige voornamelijk dienen moet om deze aan een te hechten en er een geheel van te maken, en dat dit vrij wat moeite kostte. Het derde boek handelt kort »van ongeoirlofde minne,» het vierde »vander gheoerlofder minne,» minne in den vierden graad, zoo als zij genoemd wordt. Hier wordt niet alleen aangetoond en door voorbeelden bewezen wat geoorloofde minne is, maar ook waarvoor men zich daarbij wachten moet.

De bronnen, waaruit de verhalen zijn geput, zijn bij de meeste gemakkelijk aan te wijzen. Zelden wijst hij ze zelf aan. De lijst, I. 146—158, geeft in dit opzigt niets: het zijn alle, zoo het schijnt, minnedichters die daar voorkomen, ten deele Grieksche, die hij wel alleen uit vertalingen zal gekend hebben, ten

deele Latijnsche, die hij misschien gelezen heeft (1). OVIDIUS is de eenige onder de opgenoemden, die hem stof voor zijne verhalen heeft kunnen leveren. Dat hij OVIDIUS gelezen had, blijkt duidelijk. Hij haalt hem aan (II. 1227 en 2811) en toont met de *Heroides* bekend te zijn (II. 204; III. 473, 1023; IV. 1458). In dit werk en de *Metamorphoses* vinden wij het grootste gedeelte van DIRC POTTERS verhalen terug. Andere Grieksche verhalen, ook meestal uit den voorhistorischen tijd, zijn waarschijnlijk aan nieuwere schrijvers ontleend, een enkel misschien aan het werk op naam van DARES PHRYGIUS gesteld, dat in de middeleeuwen zeer bekend was en ook bij onzen dichter (IV. 1478) wordt aangehaald. Verder zijn eenige weinige verhalen genomen uit de boeken van het Oude Testament en een uit de Apokryphen.

De vertellingen uit latere dagen zijn kleiner in getal. Hoe onze dichter deze leerde kennen, is moeilijk na te gaan. Wel zijn er verscheidene onder, die wij ook elders vinden; maar dit bewijst niet, dat POTTER deze schriften gekend heeft. Verhalen, zulke korte verhalen vooral, werden in zijnen tijd meer mondeling dan door geschrift verspreid. En al was DIRC POTTER een aanzienlijk en welopgevoed man, die

---

(1) Wien hij bedoelt door *Appellee* of *Appellee* (L. heeft het laatste, H. is hier zeer onduidelijk, zoo dat ik twijfel of er *e* of *x* moet gelezen worden) weet ik niet. Van *Coris* weet ik evenmin iets te maken, of men moet met den Var. *Cous* lezen en er *Philetas* onder verstaan. Ik twijfel echter, of hij die Grieksche dichters wel meer dan bij naam kende, althans het zou mij zeer verwonderen, zoo er in zijnen tijd nog elegien van *Aratus*, *Callimachus* en *Philetas*, en vooral zoo daarvan toen Latijnsche vertalingen bestonden.

lezen en schrijven kon, wij zouden, dunkt mij, het onderscheid tusschen zijnen en onzen tijd te veel uit het oog verliezen, indien wij geschriften voor zijne eenige bronnen hielden. Hij zelf geeft ons aanleiding om het tegendeel te stellen. De historie van » Roseboem en zijne maagd » (IV. B.) zegt hij, was het onderwerp van een bekend volkslied, en dat hem eene andere bron dan dit lied heeft ten dienste gestaan, blijkt nergens. De verhalen van *Virgilius en Lucrecia* (B. I) en van *Pauline en Romanelle* (B. II) zijn zonder twijfel in het volksboek van VIRGILIUS te vinden. Maar ik zou toch eerder denken, dat onze dichter, terwijl hij te Rome was, waar hij veel ledigen tijd scheen te hebben, en de merkwaardigheden van die stad bezag, van zijne geleiders beide geschiedenissen heeft vernomen. Het maakte ook weinig verschil, of men zulke verhalen hoorde of las. Wel is waar, in het laatste geval wist men ze nauwkeuriger, en was men zeker, dat er noch iets van weggelaten, noch iets bijgevoegd werd. Doch dit achtte men weinig. Integendeel, men meende vrijheid te hebben, namen, tijden, plaatsen, omstandigheden te veranderen, zooveel men goedgevond. Dit is de oorzaak, dat men bij verschillende middeleeuwsche schrijvers somtijds hetzelfde verhaal vindt, maar zoo veranderd, dat men het ter naauwernood herkent. Om een enkel voorbeeld te geven, het bekende verhaal van de *goede vrouw Griseldis* vindt men hier in het IV. B. terug. De gang van het verhaal is geheel dezelfde gebleven, maar het tooneel is uit Italië naar Achayen verplaatst, de Markgraaf

Gautier van Saluzzo in den *Ridder Orfaen* veranderd, en *Jean de Nicole* heeft den barbaarschen naam van *Arlamoen*, zijne dochter *Griseldis* dien van *Lympiose* gekregen. Zoo zijn er misschien onder die verhalen uit ons dichtstuk, waarvan ik den oorsprong niet weet aan te wijzen, sommige, die, met verandering van namen en enkele omstandigheden, gemakkelijk zouden te herkennen zijn.

De wijze, waarop deze verhalen bewerkt zijn, is zeer verschillend. De neiging van den dichter, dit schijnt er de voorname oorzaak van te zijn, kwam niet met het gemaakte plan overeen. Volgens het plan was het didactische hoofdzaak, en moesten dus de verhalen alleen tot toelichting daarvan dienen. Hij zelf echter vond in het verhalende gedeelte meer behagen. Dit blijkt door het geheele stuk: op het eene oogenblik is het des dichters redenering, op het andere oogenblik de vertelling, die op den voorgrond staat. Soms is het, alsof hij op eenmaal begrijpt, de verhalen met meer zorg en uitvoerigheid te hebben behandeld dan zijn plan toeliet. Dan loopt hij haastig over het verhaal heen of verzuimt er de noodige zorg aan te besteden. En waar wij dit opmerken, daar zien wij de daarop volgende afdeeling buitengemeen goed en dikwijls uitvoerig bewerkt. Zoo volgt op het korte en vrij drooge verhaal van *Orestes en Hermione*, de afdeeling IV. 1625—1680, zeker een der beste gedeelten van het vierde boek, en wordt II. 609—742, een stuk, waaraan blijkbaar veel zorg besteed is, voorafgegaan door het verhaal van de *Burggravin van Vergi*, dat niet alleen, hetgeen

ons vooral bij zulk een onderwerp verwonderen moet, flauw en dor is, en daarom verre achterstaat bij het andere verhaal van deze gebeurtenis, hetwelk wij bezitten (1), maar dat met eene in het oog loopende slordigheid bewerkt is, zoo zelfs, dat wij het hier en daar niet begrijpen zouden, indien wij het niet van elders kenden. Op andere plaatsen weder geeft de schrijver aan zijnen smaak voor verhalende poëzij toe. Hij spoedt zich om er aanleiding toe te vinden, en geeft soms twee of drie verhalen achtereen, of wel een enkel, maar zoo net en fraai bewerkt, dat het met de beste die wij uit vroegeren tijd bezitten de vergelijking kan doorstaan. Men zie b. v. de verhalen van *Orfennes en Calistomus* in het I^e, *Hero en Leander* in het IIe, *Orfaen en de goede Lympiose* in het IVe Boek.

Zijn stijl is los en ongedwongen. Hij spreekt gewoonlijk op gemeenzamen toon, maar onderhoudend en boeiend. Veel draagt hiertoe bij een rijkdom van beelden, die hij ontleent aan de meest verschillende voorwerpen, bij voorkeur aan de meest gewone, zoodat zij onder ieders bereik vallen, maar toch zonder ooit laag of plat te worden. Verder, voorstellingen uit het volksleven, die eene buitengewone levendigheid en geestigheid bezitten: men zie b. v. I. 723 verv., IV. 907 verv. Spreekwoorden mengt hij gaarne en geestig in. Dat hij somtijds zij-

---

(1) BLOMMAERT, *Oud-Vlaemsche Ged.* Dl. I. bl. 60—72. Van een ander gedicht bestaan fragmenten. Zie *Belg. Mus.* 1838, bl. 57, 58.

ne denkbeelden uitput, die van alle kanten beschouwt en onder alle vormen voorstelt, zoodat hij zijnen lezer niets verder te denken overlaat, is een gebrek, hetwelk hij gemeen heeft met zijnen lievelingsdichter OVIDIUS en andere zoetvloeiende dichters, die in tijden leefden, toen de grootste bloei eener letterkunde reeds voorbij was.

Het is geen wonder, dat hier en daar stukken of enkele gezegden voorkomen, welke onze overkiesche eeuw bij eenen schrijver van dezen tijd niet dulden zou. De groote wereld der vijftiende eeuw was anders dan die der negentiende. Veel mogt men daar met ronde woorden zeggen, wat nu ergernis zou geven indien men het uitsprak, hoewel men er niets aanstootelijks in vindt, wanneer het gedacht en door allerlei omwegen uitgedrukt wordt. Hoewel dus mogelijk menigeen uit onze decente eeuw zich ergeren zal aan de taal van DIRC POTTER, durf ik echter beweren, dat hij zich overal met de uiterste kieschheid heeft uitgedrukt. Ik heb niet noodig, mij te vergenoegen met de herinnering, dat hij schreef voor lieden uit de groote wereld (I. 69—72; II. 659 vv.), en zelf zeer goed wist, hoe men in de hoogste kringen spreken moest. Ik kan andere bewijzen bijbrengen. Zijn onderwerp bragt mede, dat hij over dingen spreken moest, die het niet gemakkelijk was, op eene kiesche wijze te behandelen. Zelfs loopt eene der hoofdafdeelingen van zijn werk (B. III) over ongeoorloofde minne, en hoeveel hij, wel niet voor geoorloofde, maar toch voor goede, edele, reine minne liet doorgaan, weet ieder die het tweede boek gelezen heeft.

Men zie nu, hoe kort het IIIe boek is, in vergelijking met de overige, hoe hij alles overslaat, wat zonder aanstoot te geven niet kon gezegd worden (III. 69 vlg.) en zelfs hetgeen hij begreep te mogen schrijven niet geeft, zonder zich vooraf te verontschuldigen of liever te regtvaardigen (III. 1—68), eindelijk op welk eene korte en voor die eeuw buitengemeen kiesche wijze hij zich ook elders weet uit te drukken (b. v. I. 684, 856).

Evenmin neme iemand aanstoot aan 'sdichters denkwijze. Hij zet de grenzen van het gebied der edele, reine minne wel eens verder dan men die zetten mag (II. 1273—1344). Evenwel versta men hem niet verkeerd. Edele reine minne is bij hem nog alles wat er slechts even door kan, bijna alles wat niet tot die soort behoort, waarover hij in zijn IIIe boek handelt. Men wijte dit hem niet, maar zijnen tijd. Zijne denkbeelden zijn die van het meerendeel zijner tijdgenooten. Kuischheid behoorde niet tot de deugden, waardoor de middeleeuwen uitmunten. **GENOVEVA** is alles behalve eene type. Men stelde er ook geen bijzonder hoogen prijs op. De naam ging boven de daad: de eer ging boven alles. Het voornameste is, zegt onze dichter, dat deze behouden blijve: want verliest men die, dan is men, eene vrouw inzonderheid, voor het geheele leven bedorven. Maar blijft die behouden, dan kan eene kleine zonde er wel op door. Want, meende hij, is de eer eenmaal verloren, dan is er geen herstel mogelijk; maar voor zonde, ten minste zoo het geene doodzonde is, kan men absolutie bekomen en daarmee is men er van

bevrijd (II. 1798—1810, 3780—3782, III. 418—442, 1245—1249. Vgl. IV. 375—386). Zulk eene denkwijze kan ons in onzen dichter niet verwonderen. Algemeen dacht men zoo: de geestelijkheid moedigde zulk eene denkwijze meer aan, dan zij die bestreed, en waren er ook onder hen, die er hunne stem tegen verhieven, een man als DIRC POTTER kon te weinig achting hebben voor priesters en kloosterlingen, om aan hetgeen zij zeiden veel gewigt te hechten. Wie toch, die, gelijk hij, door opvoeding en stand in de maatschappij in staat werd gesteld hun gedrag en handelwijze te zien en te beoordeelen (IV. 1—80, 429—451), die daarenboven in *Italië* hen van eene nog minder gunstige zijde had leeren kennen, kon dit, in eenen tijd, toen de heftigste twisten de kerk verscheurden, toen het zedebederf onder de geestelijkheid tot den hoogsten trap was gestegen en geheel het Christelijk *Europa* om eene *reformatio in capite et membris* riep? Kan men het dan, terwijl de geestelijkheid voor een groot deel een ergerlijk leven leidde en de verkeerdheden, waaraan de leeken zich overgaven, meer in de hand werkte dan verhinderde, eenen leek, en wat meer zegt eenen hoveling ten kwade duiden, dat zijne moraal wat toegevend is? Nog eens, men wijte dit niet hem, maar zijnen tijd, zoowel als sommige andere dingen, b. v. zijne barbaarsche denkbeelden omtrent de *Joden* (III. 1167 vlg.) en zijn geloof aan de fabelen, die de *Romeinen* hem vertelden en die zij reeds zoo lang aan allen die ze hooren wilden verteld hadden, dat zij er zelf geloof aan sloegen.

Eene zuiverē taal kan men bij onzen schrijver niet verwachten. Hij was de man niet om er zich op toe te leggen. Het is hem genoeg, zoo hij slechts zijne denkbeelden duidelijk, bevallig en sierlijk kan uitdrukken. Op het overige geeft hij weinig acht. Bastaardwoorden zoekt hij niet, maar hij vindt er ook niet het minste bezwaar in, die te gebruiken, al heeft zijne moedertaal er die geheel hetzelfde beteekenen, wanneer deze laatste hem niet zoo spoedig voor den geest komen of niet zoo goed voor rijmwoorden passen. Hij kiest ook liever eenen ongewonen woordvorm die voor rijmwoord dienen kan, dan lang naar beter rijm te zoeken. Zelfs buiten het rijm is zijne schrijfwijze op verre na niet overal dezelfde (1). Hoeveel hiervan den afschrijvers moet toegerekend worden, kan men niet juist bepalen; doch ik geloof, dat hunne slordigheid er slechts voor een klein gedeelte de schuld van dragen mag. Bij DIRC POTTER, die in eenen tijd leefde, toen de zuiverheid der taal reeds merkelijk begon af te nemen, die zich weinig moeite gaf om deze in zijn geschrift te bewaren, die op zijne menigvuldige reizen door verschillende

---

(1) Niet alleen vindt men *roit* I. 95, *roet* II. 2652 en *root* II. 4149; *hoer* I. 34, *hoir* I. 136, *hoor* I. 3014, *huer* I. 1531, *haer* II. 1189 en *hair* I. 410, en dergelijke; maar ook, *hovesch* I. 329, *hoefsch* I. 990, *huefsch* I. 945 en *hoesschelic* II. 2158; *aernst* I. 217, *naerst* II. 3639 en *neerst* II. 2978; *vreuchde* II. 88, *vroechde* I. 1089, *vrouchde* II. 1523 en *vreude* I. 1969, 1971; *lecht* I. 255, *leecht* I. 3137, *leghet* I. 552, *leet* II. 1600 en *leyt* I. 263; *worden* II. 2189, *werden* I. 618, *waerden* I. 816 en *weerden* II. 272; *partie. gheworden* II. 1834 en *ghewaerden* I. 856; *praes. wort* II. 654, *wart* I. 882, *wert* I. 401; *praeter. wort* I. 1079, *wart* I. 400, *wert* II. 197 en *wairt* (*ghewairt* II. 1113).

gedeelten der *Nederlanden* ook allerlei dialecten leerde kennen en dus gemakkelijk nu en dan, wanneer het hem te pas kwam, een woord daaraan kon ontleenen, ja het somtijds onwillekeurig deed — bij hem kan het ons niet verwonderen, eene taal te vinden, zoo als die der HSS. van *der Minnen Loep*. Hetgeen daaromtrent opmerking verdient laat ik hier volgen.

De verwisseling van vocalen en klanken is menigvuldig (1). Ten deele treft men die ook bij gelijktijdige en vroegere schrijvers uit andere gewesten aan, ten deele behoort zij tot het Hollandsche dialect of komt zij voor rekening van onzen schrijver. Welk van deze beide laatste gevallen plaats heeft is niet altijd met zekerheid te beslissen.

Voor enkele *a* vindt men *e* in *temelic* I. 278, *gheschepen* II. 3131, 4038, *gheslegghen* II. 3739, *verslegghen* III. 92, 749; *o*, in *wopen*. Deze vocaal verlengd tot *ai* in *waire* I. 610, en tot *ee* met verdubbeling der *r* waarmede de volgende lettergreep aanvangt in *meerre* I. 2841 en *ghebeerre* I. 2842.

---

(1) Wat hierover in het Eerste Deel van GRIMMS *Grammatik* gevonden wordt, maakt eene aanwijzing daarvan bij DIRC POTTER niet overbodig. Voor schrijvers uit het begin der 14^e eeuw en vroeger is hetgeen bij GRIMM voorkomt voldoende, voor latere niet. — Om een zoo veel mogelijk volledig overzicht te geven van de klankverwisselingen die men bij onzen dichter aantreft, heb ik ook die moeten vermelden, welke insgelijks bij vroegere schrijvers, hoewel gewoonlijk niet zoo dikwijls, te vinden zijn. — Men houde in het oog, dat mijn oogmerk niet is, aan te wijzen, waar voor eene oorspronkelijke vocaal eene andere in de plaats komt, maar alleen, waar de vocaal of klank, waarmede men een woord gewoonlijk bij onze ouden geschreven vindt, bij onzen dichter door eene andere wordt vervangen.

Voor *a*, in eene lettergreep die op eenen medeklinker sluit, *e* in *brenden* I. 1885, *verbrende* IV. 1818, *crenskijn* II. 1583, *henden* II. 4196; *i* in den uitgang *schip* (gewoonlijk *schap*) *nutschip* I. 235, *maechschip* III. 331, *vyantschip* IV. 484, *paepschip* IV. 673; *o*, *sochte* II. 439, *sochter* III. 1228, *ambochtsluden* II. 674, *worpen* II. 3555, 3574; *ae* (om het rijm) in *volhaert* IV. 2315.

A gewoonlijk verlengd met *e*. Doch in eene syllabe door eenen medeklinker gesloten ook met *i*; *stait* I. 2, *wairde* I. 1198, *vair* I. 1382, *wair* II. 1019, *gairde* II. 1167, *dair* II. 1169, *waghenair* II. 2740, *nair* IV. 1844.

Daarvoor *ee*; *rechtveerdich* I. 279, *weerdich* I. 2505, *hoveerdich* I. 2506, *eerden* II. 3881, *beteemt* I. 2713, *scheemde* II. 2534, 3983, *meechden* II. 2854, *gheet* I. 2614, II. 1168, *steet* I. 2613, 2927, II. 1167, en *ei*; *steit* I. 772, II. 1226, 1586, 2160. In lettergrepen, waar geen klemtoon op valt, *e*; *hoverdyen* II. 2241, door slordige uitspraak.

Voor enkele *e*, vindt men *a* in *daren* II. 1871, en *vertaren* I. 1934, enz. De dubbele *ee* in *wreeken* I. 1374, zal schrijffout zijn. Zoo ook *i* in *ghimoete* I. 1975.

Voor *e* in lettergrepen door eenen medeklinker gesloten *i*: *him* I. 313, *bringhen* I. 633, *spil* I. 796, *kinnen* I. 1167, *richt* I. 1552, *bekint* I. 2923, *minschen* II. 113, *nistet* II. 712, *overspil* II. 3362, *ghedincken* III. 96, *wit* III. 165, *ghekinghen* III. 577, *gheschint* IV. 375, *besmit* IV. 598, *niste* IV. 956, *aenbringher* IV. 2311; *a*, in *vierwarff* I. 426, *starct*

II. 1696, *starcheit* II. 2086, *ghesant* II. 3430, *wanden* II. 3471; *o*, in *vorwet* II. 2607, om het rijm. Deze letter verlengd tot *ae* in *wael* I. 30 (of *wail* I. 104) en *Jupitaer* I. 3071, het laatste om het rijm: tot *ee* in *heemde* I. 747, *gheseecht* I. 3138, *veer* IV. 542.

Ee wordt, zoowel waar de lettergreep er op sluit, als wanneer er een of meer consonanten volgen *ei*, in *heit* I. 2265, *heyten* I. 2281, *eyne* I. 2454, *eyn* I. 2741, *deyl* II. 996, *meynt* II. 1737, *cleyt* II. 2106, *vleysch* II. 2805, *teyken* II. 4051, *ghemeyn* I. 265, *eyncheit* I. 485, *ghesteynten* I. 238, *alleyne* I. 146, (het Hoogduitsch heeft in al deze woorden *ei*) of *ie*, in *twien* II. 1333, *lien* IV. 1218, *bien* III. 528 V., *lienen* II. 1735, *mienen* II. 1780 en *hieten*. Dit laatste is Hollandsch dial., vgl. het Gloss. op *hieten*. In syllaben op eenen consonant uitgaande *i*; in *vil* I. 2110; *e* in *vremdicheit* IV. 1167; *ae* in *vertaert* I. 2448 (van *vertaren*), *begaert* I. 632, *staets* I. 1188, en *ghehaeten* IV. 1198, het laatste om het rijm.

I, door eenen consonant gevolgd, verandert in *e*, in *mencken* I. 262, *vrende* I. 719, *ghenc* I. 1126, *henck* I. 2593, *sempel* I. 2609, *blencken* II. 1307, *es* II. 1716, *emmer* II. 2175, *ghenghen* II. 3940, *gremmen* IV. 1895; in *u* (Hollandsch) in *sulver* I. 237, *duck* I. 292, *nummer* II. 451. — *Sye* voor *sy* I. 50, 291, en dergelijke, zijn fouten, die ook elders voorkomen en bewijzen, hoe toen ter tijd reeds *i* en *ie*, althans door de afschrijvers, verward werden.

Het onderscheid tusschen *y* en *ij* is in onze HSS. niet altijd in acht genomen.

De enkele *o* wordt verlengd tot *oe*, in *groeten* I. 1326, *roesen* I. 1340, *loepen* II. 848, *hoevaardich* II. 2219, *moeghende* II. 2540, *goeden* II. 3076, *sloetel* II. 3389, *doeren* II. 3687, *croene* I. 70, *soe* I. 91, *alsoe* I. 314, *vroe* I. 694, of *ue*; *drueghenair* I. 1726, *Yueden* II. 2494, *hueghen* II. 1743, *lueghen* II. 1744.

Waar de *o* door eenen consonant gevolgd wordt, heeft hetzelfde plaats, *goeds* I. 469, *coemsten* II. 966, *heilichdoem* IV. 685. Ook door verdubbeling van de *o* geschiedt deze verlenging, *coomsten* I. 407, 2715, *coomt* I. 437, 924, *verloost* I. 482, II. 3456, *boorde* II. 8, *gheloofte* II. 3664. *Uu* vindt men in *druuch* II. 224; gelijk *u* voor *o* in *mucht* I. 616, *up* I. 645, *durre* II. 653, *e* in *snedel* I. 3132.

De verlenging der *o* geschiedt gewoonlijk door *e* als *beroeft* I. 90, *loep* I. 129, enz. Zeer dikwijls ook door *i*: *hoift* I. 89, *roit* I. 95, *groit* I. 112, *oic* I. 302, *gheloifde* I. 374, *hoich* I. 386, *hoip* I. 391, *vloich* I. 1037, *voir* I. 1038, *koir* I. 1417, *rumoir* I. 1418, *schoinheit* I. 2770, *roeckelois* II. 1611, *bois* II. 1653, *coys* II. 1654, *noids* II. 2538, en niet zelden door verdubbeling der *o*, *coorts* I. 312, *doot* I. 313, *groot* I. 314, *loon* I. 395, enz.

Voor *u* door eenen consonant gevolgd, *i*, in *stick* II. 3492 en *dinne* I. 1694; *e* in *selck* III. 800, *o* in *lost* IV. 798, *vervolt* IV. 23, *ghedolt* IV. 24.

De verlenging der *u* geschiedt gewoonlijk door *e*; *natuer* I. 3, *vuerighen* I. 10, *creatuer* I. 96, *avon-*

tuer I. 104 enz. Ook door *i*, *vuir* I. 95, *creatuir* I. 418, *bemuirt* I. 565, *besuirt* I. 566, *muys* II. 1057, *duyrde* IV. 1519, *kuyrde* IV. 1520. Somtijds vindt men de zonderlinge spelling *uye*, *zuyer* II. 303, *vuyer* II. 304, *onstuyer* II. 311, *avontuyer* II. 415, *bemuyert* II. 2267, *muyer* II. 2382, *duyerde* II. 2439, *kuyerde* II. 2440, *ghenatuyert* IV. 75. Eindelijk geschiedt de verlenging door verdubbeling; *ghel uut* I. 73, *sal uut* I. 74, *confuus* I. 2427, *duuster* II. 1623, *bruut* II. 2510. De enkele *u* in *vul* I. 792, *vulre* III. 49, 106, 894, IV. 286 en *vulste* III. 129.

Voor *ei* komt *ee* voor: *ghesect* II. 530, *leet* II. 1600, *reen* II. 1806, *cleen* III 428, *zeede* II. 2747; ook wel, waar geen consonant de syllabe sluit, de enkele *e*: *bede* I. 3276, *bereden* IV. 1174.

Voor *eu* vindt men *ue*: *truerstu* I. 103, *duecht* II. 2421, *yuecht* III. 116, *verbuert* IV. 749, *ghebueren* IV. 930; ook *o*: *schoren* II. 1049, en bij gevolg *oe*, wanneer een consonant de lettergreep eindigt: *vroechden* I. 68, *schoerde* III. 1069, *verboert* IV. 837.

In plaats van *ie*, komt *ae* of *ai* voor, in *haer* I. 162, *hair* I. 427: *u*, in *nuwer* I. 317, *nu* IV. 137, *vruud* I. 446. *Bedrijcht* II. 3037, wijte men den afschrijver.

Oe wordt *ue*: *guet* I. 207, *rueret* I. 267, *vuecht* I. 276, *ghevuechlic* I. 300, *hueden* I. 1350, *zucte* I. 1530, *vuerse* I. 1835, *prueven* II. 1786, *tuefden* II. 2548, *sueken* II. 3615, *ruckeloes* III. 1141, *ruecken*. Ook *uy* en *uey*: *ghevuyrt* II. 1163, *ruyert* II. 2268. Van de enkele *u* aan het einde eener syl-

labe, in *verhuden* IV. 1523, zou ik liefst den afschrijver van H. de schuld geven. L. heeft *verhoden*. — Enkele malen *ou*; *versoucken* I. 590, III. 10, *verzoucket* II. 1628, *vrouchde* (voor *vroechde*) II. 1523.

De verlenging der *o* door *e* gaf aanleiding tot verwarring met den tweeklank *oe*. En gelijk voor *o* of *oo* geschreven werd *oe*, zoo begon men ook omgekeerd *o*, en waar aan het einde der syllabe een consonant kwam *oo*, in plaats van *oe* te schrijven. Zoo vindt men bij onzen dichter: *drovich* I. 290 V, *sloghe* I. 1053, IV. 1541, *overdroghen* II. 1009, 1520, *rokeloes* II. 884, en *room* II. 461, *bloom* II. 462, *doomde* III. 260, *verdoomt* III. 598, *ghenvoochliken* I. 1545, *booc* III. 320. Hetzelfde treft men nu en dan aan bij andere van onze ouden, zeer dikwijls bij Hollandsche schrijvers uit DIRC POTTERS tijd. *Leven van Jezus*, HS. (1) *booc* f. 1. r. a., *onbesokelic* f. 2. r. b., *ropen* f. 3. v. b., *blomen* f. 5. r. a., *doot* (voor *doet*) f. 8. v. a. enz. In de vertaling der *Gesta Romanorum* (eerste uitgave Gouda 1481) vindt men er eene groote menigte voorbeelden van, b. v. *hooch* c. 56, *slooch* c. 59, *droghe* c. 70, *bool* c. 120, *ghenooch* ib., *beprouven* c. 125, *schonen* c. 126, *beproofde* c. 129, *soken* c. 146, *voerspoedich* ib., *drovich* c. 153, *ghenoomt* ib., *nomen* c. 159, *behoof* c. 161, enz.

---

(1) Het HS. hier en meermalen, zoo in de Inleiding als in het Glossarium, korthedshalve onder dezen naam aangehaald, is hetzelfde, dat beschreven is door J. TIDEMAN, Inleid. op het *Boec vanden Houde*, bl. xiv. aant. De taal is Hollandsch.

Voor *ou* vindt men *u*, in *tru* I. 280, *ontruwe* I. 652, *truwelic* II. 65, *bu* of *ghebu* I. 1715 (?), *buwe* II. 252, *buwen* II. 1850. *Ou* verwisselt ook met *ol* en *al*. Men vindt *balde* I. 145 en *boude* II. 3995, *walt* I. 234 en *wout* III. 293, *behalt* II. 2096 en *behouden* II. 1278, *menichfalt* I. 1527, *menichfolt* I. 2462 en *menichfout* I. 238, *golt* I. 2054 en *gout* II. 1587, *versolden* IV. 113 en *versout* IV. 976, *solde* II. 1352 en *soude*, *holden* IV. 114 en *houden*.

Voor *oei* vindt men *uey*, in *blueyet* II. 707.

Ten opzichte der medeklinkers valt vooreerst op te merken, *om* in plaats van *on* voor eene lipletter: *ombewaert* I. 2684, *ombewimpelt*, *ombedect* III. 1190, *ombetrouwen* IV. 860. V. Het is duidelijk, dat dit aan eene slordige uitspraak moet toegeschreven worden.

Daaraan is ook toe te schrijven het weglaten van sommige consonanten, die bij eene slordige uitspraak van zelve wegvallen: *sels* I. 192, *hesten* I. 1283, *slechs* I. 1884, III. 318, *vrienscap* I. 2798, II. 1279, *dusen* II. 1061, *nieste* II. 1598, IV. 2305, *volchmen* II. 3781, *snachs* IV. 356, *onberen* I. 1290, *ondede* II. 2906, *ondeed* IV. 1517, *ondec* II. 4147, *onstack* III. 295. In de laatste voorbeelden evenwel heeft het misschien eene andere oorzaak, namelijk verwarring van *on* en *ont*, ten gevolge waarvan wij ook het omgekeerde vinden, dat achter *on* eene *t* wordt gevoegd, in *ontsinnich* I. 2094, *ontschamelyck* II. 2878, *ontschamelheit* IV. 1913, *ontschuldich* II. 3987. Men merke echter op,

dat in al deze woorden eene *s* op de praepositie volgt, en voor deze letter, inzonderheid voor *sch*, is *ont* gemakkelijker uit te spreken dan *on*.

F en *ch* verwisselen. Men vindt *sacht* I. 1513, enz. en *zaft* I. 2384, II. 3132, *gescrifte* IV. 158 en *ghescrichte* I. 3257.

Ch voor *c*, in *Machedone* II. 3082, *chinghel* II. 3134, zelfs in *chasteel* I. 2767, 2908, en *choen* IV. 1598.

Th voor *t*, *bethaemde* I. 1996, 2854, 3090, III. 373, *thueven* I. 2383, *thoirnlic* II. 478, *thil* II. 2597, IV. 92, *thien* (decem) IV. 257, 457, *thyen* (accusare) IV. 1737.

In het Haagsche HS., *nch* voor *nc* aan het einde van sommige woorden, als de substantiva *dwanch* I. 201, *wanck* II. 275, 1340, 1723, 2701, *ganck* II. 2702, *wisselganck* II. 276, het praeteritum *swanck* I. 855, en het adjectivum *lanck* I. 202, II. 2404. Voor den uitgang *lic* van sommige adjectiven heeft hetzelfde HS. *lich*, als *lustelich* I. 832, *cerlich* II. 1387, *spillich* II. 2453, *billich* II. 2454, *begheerlich* II. 3503, *vrolich* II. 3707, *wijfflich* IV. 2281. Zoo ook *dich* voor *dick* IV. 1685 en *ich* voor *ie* (zie het Gloss.) L. heeft de bij onze ouden gewone spelling, en waar *dick*, om op *sich* te rijmen, in H. in *dich* veranderd is, leest men in L. *sicke* en *dicke*. — Het eerste houd ik niet voor dialectverschil, maar alleen verschil in de schrijfwijze van denzelfden klank. Want evenmin als bij ons in de *ng*, zoo werd bij onze ouden in de *nc* de laatste letter scherp uitgesproken. De klank die er door bedoeld

wordt, wordt op beide wijzen even goed en even gebrekkig uitgedrukt. Dat de uitspraak in de 14^e en 15^e eeuw niet veel van de tegenwoordige verschilde, blijkt niet alleen uit de *ng*, waarmede de pluralis geschreven werd, maar ook uit de zonderlinge spelling *joncg*, *lancg*, *conineg* enz., die wij bij CLAES WILLEMSZ. doorgaans en in andere handschriften somtijds aantreffen. *Ich* voor *ie*, en de uitgang *lich* zijn aan onze taal vreemd. Het zijn Neder- of Hoogduitsche vormen, zoo als er meer voorkomen, b. v. *trute* II. 238, en als rijmwoorden, *ist* I. 932, II. 306, *nicht* IV. 2070, *tsairt* II. 1109.

Ten opzichte der adjectiva en adverbia is opmerkelijk de *nt* voor den uitgang *lijck* in sommige woorden, als *vestentlijck* II. 57, *vollentlike* II. 1318, *wonnentlike* II. 4131, *doechdentlijck* IV. 1357. Eenige hebben eenen dubbelen uitgang, als: *doeghendich* IV. 1251, *lijdzamich* IV. 1283, *troestsamich* II. 4172, *eersamich* III. 832 V. Het laatste is mij ook voorgekomen *Leven van Jezus* HS. f. 237. v. a. »In den arbeit maecthise eersaemich ende vervulde haren arbeit.»

Waar de korte *e* aan het einde der adjectiva onzen schrijver in den weg is werpt hij die in de vorige lettergreep, als *smael* I. 1525, II. 521, *tsairt* II. 1109. Kan dit niet geschieden, dan laat hij die weg, *schoon* I. 2670, *gheraect* III. 1058, *beter* I. 2714, *salich* II. 211, *edel* II. 677, *lovelick* IV. 70, *ander* I. 241.

Den comparativus op *re*, die ook elders, b. v. bij HILDEGAERSBERCH en in den *Limborch* voorkomt, vin-

den wij hier in *zwaerre* I. 3136, *meerre* II. 1970, *naerre* II. 2263, *vulre* III 49, *duerre* II. 1733. Het is cenvoudig omzetting, even als in de genitivi *eenre*, *sijnre*, *haerre*, *geenre*, *alre* enz., de substantiva, *donre* III 538, *minre*, *inwoenre*, enz.

Het pronomen *juw* voor *uw*, hetwelk éénmaal voorkomt, I. 631, is bij Hollandsche schrijvers dier dagen niet ongewoon. Het reciprocum is gewoonlijk *hem*; doch eens, IV. 1686, vindt men *sich*. *Selver* voor *self* I. 159, 477 is Hollandsch: te Amsterdam zegt men nog *zelters*.

In werkwoorden treffen wij de korte vocaal aan, niet alleen in den imperativus, als, *sich* I. 107, 120 v., *nym* I. 119, (zie DE JAGER, *Verscheidenh.* bl. 197 en verv.), maar ook in den praesens, als, *ghift* I. 20, II. 21 v., 1175, III. 798, *brect* I. 447, *ghebrect* III. 642, *ontstect* III. 641, *sprect* I. 657, *verghet* II. 1209, 3899, *wet* IV. 1863, *lest* III 29, *ghenest* IV. 1960, *drecht* III. 81, *stelt* IV. 651. Ook in het praeteritum, *hilt* I. 1360, *behilt* II. 3289, enz., *hilden* III. 617, 1082, *helt* I. 2548, enz., *behelt* I. 1541, *ghevel* II. 394, *screff* I. 2895 (?), II. 2653, *dreff* II. 3179. Bij HILDEGAERSBERCH en in de vertaling der *Gesta Romanorum* komt hetzelfde zeer dikwijls voor.

Voor *siet* vindt men *sicht*, II. 1070, voor *heeft*, *haet* I. 778, *hait* I. 1, en *het* IV. 1869. Het laatste is misschien eerder voor eene fout van den afschrijver, dan voor dialectverschil te houden. In Holland zegt men nog *het* en *heit*.

In plaats van *stont* en *geschiede*, zoo als onze

schrijver gewoonlijk heeft, lezen wij *stoet* I. 1113, 1533 en *ghescach* II. 826. Het eerste komt bij onze ouden dikwerf, het laatste enkele malen voor. Zie het Glossarium.

Het rijm is vrij slordig. Slechte rijmen komen in groot aantal voor, b. v. *most, kust* I. 339; *verslaghen, belegghen* I. 2219; *becoft, ghewrocht* I. 549; *kennen, sinnen* I. 973; *wart, zwaert* I. 1141; *wert, hart* I. 1297; *jammerhede, ghescheide* I. 1441; *wert, aert* I. 3247; *marres, ontverres* II. 239; *werde, haerde* II. 307; *wort, hart* II. 317; *troest, verlost* II. 2841; *ghesien, steen* II. 3207; *cracht, haft* II. 3821; *overspel, keel* II. 4093; *behielt, wilt* III. 557; *bouwet, ontruwet* IV. 859; *taveerne, gaerne* IV. 933; *lant, ghenamt* IV. 1433; *verdienen, menen* IV. 1657; *ghewerret, ghearret* IV. 1687; *goede, node* IV. 1729; *starff, verwerff* IV. 1921. Deze en meer andere dergelijke laten zich echter verklaren uit de verwisseling en ten deele verwarring van klanken en letters, die wij bij onzen dichter aantreffen. Intusschen vergete men niet, wat wij boven reeds aanmerkten, dat de oorzaak van menig eene onder die klank- en letterverwisselingen niet te zoeken is in het dialect waarin hij schreef, maar alleen in zijn verlangen, om zich op gemakkelijke wijze van een rijmwoord te voorzien.

Maar er zijn andere onzuivere rijmen, die zich hieruit niet laten verklaren, b. v. *hantarbeyde, zede* I. 217; *ymer, commer* I. 473; *gheschyen, neen* I. 1233; *lye, Achaye* I. 2209; *wael, al* I. 2441; *tempel, wimpel* I. 3095; *ridder, bitter* II. 313;

gheboorte, woerde IV. 1131; *bloeyt*, moet IV. 2317. Om *meninghe* en *dinghe*, III. 377, te doen rijmen, moet op het eerste dier woorden een verkeerde klemtoon gelegd worden. Maar hoe weinig POTTER zich hieraan stoort, zien wij, als hij *Achilles*, II. 2886, laat rijmen op *Ulixes* en II. 3003, op *geschiltes*. Het assonantrijm, II. 1563, IV. 17, 1071, wordt door de variant twijfelachtig gemaakt. Het komt evenwel bij onze ouden te dikwijls voor, om tegen de lezing van H. iets te bewijzen. Tot de slechte rijmen behoort ook *hiet*, *heet* III. 367. Men kan daar echter voor het eerste met de variant lezen *heet*, of nog liever voor het laatste, op zijn Hollandsch, *hiet*. Het wordt dan eene *rime riche*, hoedanige wij er bij onzen schrijver meer aantreffen. Men zie I. 1257, II. 1787, 3039, 3297, III. 703, IV. 1429, 1551.

Er bestaan van *der Minnen Loep* twee handschriften. Het oudste, door mij H. (het Haagsche) genoemd, is een folio HS. op papier, te zamen gebonden met de gedichten van WILLEM VAN HILDEGAERSBERCH. Mr. DANIEL VAN ALPHEN, Raad en Burgemeester van *Leiden*, die het in 1717 toevallig ontdekt had (1), ontving het in 1721 ten geschenke. Voor het HS. staat: »Dit boek hebben de Heren »Meesteren van de Catharinae ende Caeciliae Gasthuisen, »my op den 28^{en} April 1721, thuis gesonden door »hunnen Binnevader, en vereert. En heb ik, op »den 5^{en} Mey, gemelde Heeren op hunne ordinariis »Vergadering, daer tegenwoordig waren de Heeren

(1) CLIGNETT, *Bijdragen*, Voorb. bl. XXVIII.

» Jacob van Dorp, Nicolaes van Weede, Nicolaes
» Heyns, en Mr. Jan Alensoen, bedankt.” Een ander
schreef er onder: » Dit bovenstaande is de hand van
» den Heer Mr. Daniel van Alphen, Raad en Burge-
» meester der stad Leiden, overleden 10 Julij 1733.”
Het HS. bleef sedert bij hem, en na zijnen dood
bij zijne nakomelingen bewaard. Later kwam het aan
CLIGNETT, en is uit de boekerij van dezen in de Ko-
ninklijke Bibliotheek overgegaan. Het is goed, hoe-
wel niet fraai, met vrij bleeke inkt geschreven. Op
het midden der vijftiende eeuw wijst het schrift en
het watermerk van het papier, zijnde eene † , zoo
als men die afgebeeld vindt bij J. KONING, *Verhand.*
over de Boekdrukk. Pl. 1, N°. 2, de tweede figuur
van de onderste rij. Aan het begin van het vierde
boek heeft het eene gekleurde en versierde (zie het
facsimile), aan het begin der overige boeken en klei-
nere afdeelingen eenvoudig eene roode letter. Elke
bladzijde bevat twee kolommen. Het is gepagineerd,
zoo als mij uit het schrift voorkomt, door CLIGNETT,
en bevat volgens die telling 62 bladen. Blad 8 ont-
breekt: nog is er een klein gedeelte van gebleven,
waaruit blijkt dat het HS. reeds gebonden was, toen
het er uit werd weggescheurd. Ook ontbreekt een
blad, door CLIGNETT niet medegeteld, tusschen fol.
23 en 24. Wat op fol. 62 staat, vindt men nog
eens op de keerzijde van hetzelfde blad, door de-
zelfde hand geschreven. De oorzaak daarvan weet ik
niet aan te wijzen; maar iets dergelijks vindt men
in het HS. van HILDEGAERSBERCH, dat er mede
zamengebonden is, waar op fol. 80, r^o. hetzelfde

staat als op fol. 79 v°. — De verschillende lezingen op fol. 62 v°. gevonden heb ik met B. geteekend.

Het andere HS., door de letter L. (het Leidsche) aangeduid, is op papier geschreven, in klein 8°. formaat, met eene zeer kleine letter. Ieder boek is van een onderschrift voorzien, waarin de afschrijver zich **CLAES WILLEMSZ.** noemt. Onder het laatste boek is er bij gevoegd, dat het voltooid werd in 1486 op Sint Martijns avond. Het HS. heeft 239 bladen. Twee bladen ontbreken, namelijk een tusschen fol. 129 en 130, — dat aan de eene zijde bevat zal hebben B. II. vs. 3051—3066, aan de andere eene afbeelding, behoorende bij het verhaal van *Neptanabus ende Olimpia*, hetwelk in het HS. volgt, — het andere tusschen fol. 235 en 236: daardoor missen B. IV. vs. 2090—2141. Ieder boek begint met eene versierde, ieder nieuw verhaal met eene blaauwe, iedere kleinere afdeeling met eene roode letter. De verhalen zijn elk door eene afbeelding opgehelderd, die eene geheele of bijna eene geheele bladzijde beslaat: alle zijn zij slecht geteekend en slecht gekleurd. Die verhalen hield onze afschrijver niet alleen voor de hoofdzaak, maar hij schijnt ook gemeend te hebben dat zij ieder op zich zelve stonden. Elk draagt daarom een opschrift. En in het tweede boek heeft hij de vrijheid genomen, de volgorde der verhalen te veranderen, en een uit het derde, en een uit het vierde boek er tusschen te voegen. Bij hem volgen de stukken op deze wijze, II. 1—118, 119—429, 430—828, 829—960, 2494—2614, 3527—3612, 1345—1822, 961—

1344, 3207—3298, 2615—2704, III. 442—552, II. 3299—3526, 2705—2852, 2853—3050, (hierna ontbreken 3051—3066), 3067—3206, 3642—3904, IV. 249—478, II. 1823—2493, 3613—3641, 3905—4268. Het verhaal uit het derde boek, daar ingevoegd, wordt later niet herhaald; wel, dat uit het vierde. De verschillende lezingen van dit laatste verhaal, zoo als het in het midden van het tweede boek gevonden wordt, heb ik met A. geteekend. — De lezing van het Leidsche HS. is veel minder zuiver dan die van het andere. De afschrijver schijnt aan het nauwkeurig wedergeven van den tekst weinig waarde gehecht te hebben. Ontmoet hij een woord, dat hem te vreemd voorkomt, dan vervangt hij het door een ander meer gewoon. Ook gebeurt het niet zelden, dat hij een woord, hetwelk eenige verzen vroeger gelezen wordt, nog eens gebruikt, waar H. een ander en geschikter heeft. Zelden missen wij er verzen die in H. voorkomen. Op eene plaats evenwel is dit het geval met een vrij groot stuk, namelijk I. 2479—2508; maar hier is, dunkt mij, evenveel grond, om aan bijvoeging door den afschrijver van H, als om aan uitlating door CLAES WILLEMS te denken. Nu en dan heeft deze laatste eenige verzen die in H. ontbreken, als, na I. 2558, II. 1648, 2512, 4114, III. 976, IV. 590, welke op sommige dier plaatsen wel van den dichter afkomstig zullen zijn, maar op andere zonder eenigen twijfel het werk zijn des afschrijvers, die een verkeerd rijmwoord gebruikt had, en nu door tusschenvoeging van een paar verzen de zaak weêr in orde brengen moest. — Dit

HS. is het eigendom geweest van den bekenden PIETER VLAMING (1), vervolgens van HUYDECOPER. Na den dood van dezen is het gekocht door z. h. ALEWIJN, en later in bezit gekomen van de Maatschappij van Letterkunde te *Leiden* (2).

Behalve vele korte aanhalingen uit *der Minnen Loep*, hier en daar, vooral in de werken van HUYDECOPER en CLIGNETT, te vinden, zijn twee grootere fragmenten uitgegeven. Het eerste komt voor in BOXHORNS aantekeningen op REYGERSBERG, *Chroniik van Zeelandt* (1644, 4°) Dl. II. bl. 66—68, en bestaat in het verhaal van Graaf Floris van Holland en de Gravinne van Clermont, B. II, vs. 829—916. De uitgever zegt er het volgende van: »Den Autheur” (REYGERSBERG namelijk) »als oock andere Histori»schrijvers, verhaelen, dat desen Graeve Floris in een »Toernoye van den Grave van Clermondwt wierde ver»slaghen. Dat is waerachtigh, ende werdt met een»paerighe toestemminghe van allen verhaeldt. Doch »ondertusschen heeft het my ghedacht niet ongerijmt »te sullen wesen eenighe oude, ende in het licht tot »noch toe niet ghekomen rijmen, hier van spreek»kende, by dese ghelegentheyte te voorschijn te bren»ghen, berustende onder onse oude papieren, en»de eenighe omstandigheden omhelsende, die der »opmerckinge waerdich zijn. Die luyden dan »aldus:

---

(1) HUYDEC., *Proeve*, Dl. I. bl. 130 aant. en 351.

(2) Beide HSS. zijn mij met de meeste bereidwilligheid ten gebuik verleen, waarvoor ik aan de Heeren J. W. HOLTROP en Mr. J. T. BOEL NYENHUIS mijnen dank betuig.

Het was in tijden hier te voren

— — — — —
 Hier of is ghenoech gesproken.

» Den leser sal het moghelijk al te lanck ende te
 » veel wesen. Doch hy sal ons, hoop ick, geern
 » ontschuldigen, als wy soodaeniger dichters getuych-
 » nisse gebruycken, denckende dat dese ende dierghe-
 » lijcke rijmen onder onse voorouderen sijn gheweest
 » *antiquissimum annalium genus*, soo als Tacitus
 » spreekt, dat is, de outste maniere om hare, en-
 » de harer Princen daden, den naerkomelinghen te
 » kennen te gheven.”

Hoe kwam BOXHORN aan dit fragment? Hij was er, zegt hij, bezitter van. Of hij dit enkele blad of een geheel handschrift bezeten heeft, zegt hij niet. Het eerste evenwel zou men het gemakkelijkst uit zijne woorden opmaken. Aan het Leidsche HS. kan hier niet gedacht worden, daartoe verschilt de lezing te veel. Maar zeer opmerkelijk is het, dat aan het Haagsche HS. juist dat blad ontbreekt, waarop het geheele fragment stond, door BOXHORN uitgegeven. Als wij daarbij in aanmerking nemen, dat dit HS. in 1717 te *Leiden* was, en niet in bezit van een bijzonder persoon, maar van een gesticht van weldadigheid, onder welks oude papieren en perkamenten het misschien lang ongebruikt gelegen had (1),

---

(1) Ik vermoed dit, omdat CLIGNETT zegt: » dat het in 1717 door Mr. DANIEL VAN ALPHEN toevallig was ontdekt geworden,” zonder te vermelden op welke wijze. (*Bijdr.* Voorb. bl. xxviii,) en omdat het oude St. Katharina Gasthuis zulk eene verzameling van oude stukken bezit of bezeten heeft. VAN MIERIS (*Beschrijving van Leiden*, Dl. I. bl. 173b.) van een der vertrekken van dit gesticht sprekende, zegt:

dan is het niet vreemd, te denken, dat Professor BOXHORN of een dergelijk hooggeleerd barbaar (want anderen kregen niet gemakkelijk toegang tot zulke archieven), wien eene rijmkronijk het ideaal van een oud Hollandsch dichtwerk was, bij het snuffelen in de handschriften van het St. Katharina Gasthuis de vrijheid heeft genomen, het eenige blad, dat iets belangrijks voor de geschiedenis bevatte, ongemerkt uit ons HS. weg te scheuren en zich toe te eigenen, en de rest als onbruikbaar heeft laten liggen. — Eerst na de uitgave van het IIe Boek is het mij gelukt BOXHORNS werk te bekomen, zoodat ik niet in staat ben geweest de verschillende lezingen daar voorkomende onder den tekst op te geven. Ik zal die in eene aantekening op B. II. vs. 829 invoegen.

Het tweede fragment uit *der Minnen Loep*, waarvan eene uitgave bestaat, is de brief van Hero aan Leander, B. II. vs. 193—336, in *BILDERDIJKS Taalen Dichtk. Verscheid.*, D. IV. bl. 99—104, gevolgd door eenige aantekeningen. De tekst is die van het Leidsche HS.

Omtrent mijne wijze van uitgeven heb ik weinig te melden. Den tekst heb ik naauwkeurig gegeven, volgens het beste der beide HSS., het Haagsche. De lezingen in het Leidsche, daarvan afwijkende, zijn aan den voet der bladzijden opgegeven. Alle afwijkingen van eenig belang zijn daar aangeteekend. In het be-

---

» Nevens dit vertrek is een bekwaam comtoir ter bewaaringe der schriften en oude perkamenten, welke door den tijd menigvuldig geworden zijn.»

gin van het eerste boek evenwel is het mogelijk, dat eene enkele niet geheel onbelangrijke variant is overgeslagen. Overigens heb ik alles aangeteekend, wat eenigzins belangrijk kon geacht worden, en gemeend in dit opzigt liever te veel dan te weinig te moeten geven.

Waar ik van de lezing van H. ben afgeweken, heb ik het opgegeven, of zoo het mij voorkwam dat er letters of woorden ontbraken, die tusschen haakjes in den tekst ingevoegd. Doch op enkele plaatsen, waar ik eene blijkbare en voor den lezer hinderlijke schrijffout aantrof, achtte ik die opgave onnoodig. Dat ik niet op meer plaatsen de bedorvene lezing op deze wijze verbeterd heb, duide men mij niet ten kwade, maar neme in aanmerking dat zelfs die weinige veranderingen afwijkingen van den regel zijn, die ik mij ten gevalle van den lezer veroorloofd heb, daar onze Vereeniging geene kritische uitgaven maar nauwkeurige tekstafdrukken levert. — De drukfouten in tekst en variant, door mij bij het nazien der proeven over het hoofd gezien, zal men ter gewoner plaatse aangewezen vinden.

Voor het overige heb ik die veranderingen gemaakt, welke noodig waren om eenen leesbaren tekst te bezorgen, namelijk de verkortingen, die hier en daar in het HS. voorkwamen, voluit geschreven, de interpunctie bijgevoegd, eene kapitale letter geplaatst, waar die noodig was, en omgekeerd, de kapitale letter, waar die zonder voldoende reden gebruikt werd, in eene kleine veranderd.

Waar aanteekeningen noodig waren heb ik die ge-

geven; ik ben er echter zoo spaarzaam mogelijk mede geweest. In het Glossarium eindelijk heb ik alle ongewone woorden en vormen opgenomen, de algemeen bekende met eenvoudige vermelding der betekenis, de minder gewone met verwijzing naar de plaatsen waar de verklaring daarvan te vinden is, of waar het mij noodig voorkwam met bijvoeging van bewijsplaatsen, die ik bij voorkeur aan **HOLLANDSCHE** geschriften, weinig ouder of jonger dan **DIRC POTTERS** gedicht, heb ontleend.

AANTEEKENINGEN

EN

W O O R D E N L I J S T.

AANTEEKENINGEN.

EERSTE BOEK.

Vs. 32. De lezing van L., *spreket*, verdient hier de voorkeur.

Vs. 50. Voor *sye* leze men *sy*.

Vs. 54. Voor *den* leze men met L. *die*.

Vs. 62. Geen andere PETRUS HISPANUS is mij bekend, dan de Bisschop van *Tusculum*, die onder den naam van JOANNES XIX (volgens anderen XXI of XXII) in 1276 tot Paus verkozen werd en gedurende acht maanden die waardigheid bezat. MORHOF, *Polyhist.* t. I. p. 90 noemt zijne *Summulae Logicales* Colon. 1622, 4°., en verwijst omtrent zijne overige werken naar GADDIUS, *De scriptoribus non ecclesiasticis*, wien ik geene gelegenheid heb na te zien. — L.

heeft *Peter Pisaen*. Eenen geleerde van dezen naam, wien KAREL *de Groot*e naar zijn hof lokte, vind ik vermeld bij GIESELER, *Kirchengesch.* II, 1, p. 66. Een andere PETRUS DE PISIS, ook PIETRO GAMBACORTI geheeten, stichtte in 1317 de orde der *Eremitae sancti Hieronymi*, ook wel, naar den stichter, *Pauperes Eremitae Petri de Pisis* genoemd. Van geen van beide zijn geschriften bekend. Bovendien heeft de lezing van H. dit voor zich, dat de werken van PETRUS HISPANUS in de eerste helft der vijftiende eeuw nog al opgang maakten, wat hieruit blijkt, dat onder de boeken, welke GUTTENBERG met de gestolene letters van KOSTER drukte, zich ook eene verhandeling van PETRUS HISPANUS bevond. Hij gaf die uit in 1442. Men zie J. SCHELTEMA, *Mengelw.*, Dl. VI. 1^e. St., bl. 238.

Vs. 89. *Der werlt hoift is Rome.*

Vs. 120. *Besich*. Dit voor den *imperativus* van *besien* te houden laat de versmaat ter naauwernood toe. Men neme het dus voor den *imperativus* van *bezigen* of leze met L. *sich*. Doch, gelijk wij reeds in de Inleiding aanmerkten, menige variant bij CLAES WILLEMSZ. is herhaling van een woord, hetwelk eenige verzen vroeger voorkwam. En dit doet vermoeden, dat de oorsprong van deze lezing in het *sich* van vs. 107 te zoeken is.

Vs. 148—154. Over de hier genoemde dichters vergelijkte men de Inleiding bl. XXIX, aant.

Vs. 176. *Jaghen*. Lees: *jaghe*.

Vs. 203. Tusschen *liefde* en *minne* maakt onze dichter geen onderscheid. Andere oude schrijvers doen het evenmin. Maar later kreeg *minne* en het werkw. *minnen*, hier zoowel als in het Hoogduitsch, eene geheel zinnelijke beteekenis. Zie KILIAAN op *minnen*, COORNHERT, *van de Zedekunst*, B. I, H. 6, fol 274b. Het oudste voorbeeld mij bekend is in het lied: *Het was een clercxken, dat ghinck ter scholen*, waarin gezegd wordt:

Dat heete *min* wel mach verkouwen,
Maer reyne *liefde* mach niet vergaen.

Ik ken het lied alleen uit COORNHERTS aanhaling. Doch dat het reeds in 1540 algemeen bekend was, blijkt hieruit, dat men het in de Souter Liedekens, in het genoemde jaar voor de eerste maal uitgegeven, als zangwijze vindt boven Psalm I en den Lofzang van Jesaias. De leden der kamer *In Liefde Bloeyende*, bij wie COORNHERT vrij wat gezag had, hielden dit onderscheid vast, BREDERO, *Roder. en Alfons*.

Ic siet in mijn, dat hemel en natuur
Door reyne *liefd'* en *min* u twee te samen schicken.

P. C. HOOFT, *Granida*, bl. 62. (BILD.)

Liefde en *min* aan een vertuit,
Beide ziel en lichaam-mengers,
Heilighe oppervriendschap-strengers
Zalight Bruidegoom en Bruidt.

Dezelfde, *Gedichten*, HS.

want bonden *liefd'* en *minne*
Mijn hart soo vast aent haer, sij bonden 't haer aent mijn.
Heilige *liefde* en *min*, wiens aengenaeme boeyen
Waerder als vrijheit waert wij achten bey ghelijck, enz.

De meeste hunner tijdgenooten maken dit onderscheid niet.

Vs. 217. *Aernste*. Dat Dr. JONCKBLOET hier *aer-tiste* las, is zoo vreemd niet. Men moet scherp toezien, om te onderscheiden, welk van beide er staat. In weerwil echter van zijne herhaalde verzekering (*D. Doctrinale, Gloss. op conste, en de Gids* 1846, bl. 48, aant.) staat er *aernste*, hetgeen men hier ook eerder verwachten kon. Want schoon Dr. JONCKBLOETS geheugen hem niet bedroog, toen hij meende *artiste* ook elders bij DIRC POTTER gevonden te hebben, het komt slechts op ééne plaats voor, en daar in de gewone beteekenis. *Aernste* vindt men daarentegen meermalen en het past hier zeer goed (zie het Gloss. o. h. w.) Daarbij is *artiste* in de beteekenis van *handwerk* niet alleen verkeerd, maar men zal er ook niet ligt een voorbeeld van vinden. Eindelijk, men schreef wel *aerten*, voor *arten*, het Lat. *artes*, maar niet *aertiste* voor *artiste*, omdat de meerdere klemtoon, die in het eerste woord op de lettergreep valt, ligt tot verlenging der vokaal verleidde, iets wat in *artiste* niet noodig was, omdat daar de meeste klem op de voorlaatste syllabe valt. Evenwel de spelling van bastaardwoorden is dikwijls in onze oude handschriften zoo barbaarsch, dat het niets vreemds zou wezen, indien eens een afschrijver in *artiste* eene *e* had ingevoegd.

Vs. 231. Misschien is het beter, aan het einde van dit vers, in plaats van de dubbele punt, eene comma te plaatsen en *want*, vs. 232, te nemen in de beteekenis van *wanneer*, waarin het meermalen voorkomt, (zie het Gloss. o. h. w.)

Vs. 291. *Sie.* Men leze *si*.

Vs. 305. De lezing van het HS., *want*, te behouden.

Vs. 325. Het verhaal van *Phillis en Demophoon* kende onze dichter, even als vele andere, uit de *Heroides* van OVIDIUS. De meeste verhalen, in dit gedicht voorkomende, behooren tot de Grieksche sagen en zijn meestal bij OVIDIUS te vinden. Zij zijn te bekend, dan dat het noodig zou zijn, telkens op te geven, waar men ze bij eenen of anderen der oude classici lezen kan. Alleen van de verhalen, die tot nieuweren tijd behooren, zal ik, voor zooverre ik daartoe in staat ben, de bronnen aanwijzen.

Vs. 403. *Vier maenschijn* of *manenschijn* gebruikt de dichter, vs. 375 en 393, om *vier maanden* te kennen te geven. *Schine van vier maenden* moet hier hetzelfde beteekenen. Maar *maen* en *maend* zijn met elkander verward. Misschien hebben wij die verwarring aan den dwang van het rijm te danken.

Vs. 552. Vanwaar die verwarring van *Colchos* en *Rhodus* komt, weet ik niet. Maar men moet bij de middeleeuwsche dichters niet veel kennis van vreemde landen zoeken. Op onzen dichter is in dit opzigt weinig aan te merken. Slechts eene enkele maal, b. v. hier en vs. 591, waar hij *Thessalien* eene stad noemt, slaat hij mis. Dat hij, vs. 1893, *Oenone* in *Turkijen* laat wonen en, IV. 1433, *Troje* in *der Turcken lant* plaatst, is iets anders. In zijnen tijd

was die landstreek in het bezit der *Turken*. Dit is dus een anachronisme, zoo als er bij onze ouden honderd voorkomen.

Vs. 570. Te lezen: *Mitter nygromancien*.

Vs. 683. De lezing van H. kan behouden worden, zonder het *om* van L. er tusschen te voegen.

Vs. 708. Men leze dit vers, alsof het *in parenthesi* stond. *Die schone stadt* enz. hangt niet af van *nam*, maar van *liet* in het vorige vers.

Vs. 740. Voor *daer* of, zoo als L. heeft, *der*, leze men *den*.

Vs. 751. *Sottighem* is een dorp in *Oostvlaanderen*. Maar *een die van Sottighem is gheborn* be- duidt hier *een zot*. Dergelijke woordspelingen met namen van steden en dorpen heeft men meer. Eene met *Delft* meen ik dat gevonden wordt vs. 943. Vgl. Inleid. bl. x. Men zegt nog van iemand die schreit, *de Waterlanders komen er aan*, van eenen gierigaard, *hij is van Kleef*, van iemand die be- graven is, *hij is naar Rotterdam*.

V. 825. Het verhaal van *Tiribus en Perna* is mij van elders niet bekend. Het spreekwoord *stultiar Coroebo* ziet ongetwijfeld op den persoon, van wien hier gesproken wordt. Een *Tiribus* of *Kieribus* vindt men meermalen in onze kluchten en elders voor *een zot*, *een dom*, *onnoozel mensch*.

Vs. 1034. Te onregte heb ik hier de lezing veranderd. *Lastelic* voor *lachterlic* komt meermalen voor. Men zie het Glossar. o. h. w.

Vs. 1296. *Paertsevael* is *Percival*, uit de Arthurromans bekend.

Vs. 1351. *Eeus* is *Aegeus*, *Androgonus* vs. 1357, *Androgeos*, *Pasiphos* vs. 1392, *Pasiphaë*.

Vs. 1536. Men leze met L. *dede gher.* of versta *Theseus en de zynen gher.*

Vs. 1804. De lezing *gast* is misschien de ware. Zie het Gloss. o. h. w.

Vs. 1962. Men leze *hantierden.*

Vs. 2426. Met L. te lezen: *Dat die ere daer bi faelt.*

Vs. 2469. Van de meeste vrouwen, op dezen catalogus voorkomende, wordt elders in het werk gesproken. Wat de overige betreft, *Sara*, *Dalida* (*Delila*), *Debora*, (ook MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. I. bl. 106, spelt *Delbora*), *Jezabel* en *Rachel* zijn uit den Bijbel bekend, *Semele*, *Leda* en *Athalanca* (*Atalante*) uit de Grieksche mythen en legenden. *Lupa* zal de vrouw van *Faustulus* zijn, die, naar het volksverhaal, *Romulus* en *Remus* opvoedde. *Orianda* vindt men in den roman van *Malagijs*. — *Sy-*

billa (misschien *Zybelye van Zweden*, van wie II. 4209 gesproken wordt), *Yota* of *Yeta* (het HS. is in dien naam onduidelijk), *Teldis* en *Sigonna* (ook II. 4202 vermeld) ken ik niet. Ook *Hye* is mij vreemd. Ik vermoed echter, dat hier eene fout is en men *hy* moet lezen, waardoor dan onze dichter *Virgilius* bedoelt. Wat mij tot dit vermoeden brengt is vooreerst, dat dit woord niet met eene kapitale letter geschreven is, die ons HS. anders meestal aan het begin der eigennamen heeft; wel is het, even als de overige namen, met rood onderstreept. Vervolgens, dat alleen dit vers, en geen ander in dit geheele stuk, met een *ende* aan het vorige wordt vastgehecht, hetgeen te kennen geeft, dat beide bij elkander behooren. De epitheta *goet* en *gheduldich* passen zeer wel op *Virgilius*. Vindt men het vreemd, dat niet liever de naam genoemd wordt, men neme in aanmerking, dat het verhaal zeer bekend was en dat dus, wanneer men van *Lucrecia* sprak, elk wist, dat door *hy* niemand anders dan *Virgilius* kon bedoeld zijn. Wie het niet wist, kon het weinige regels verder lezen. Maar behalve dat, in een boek, dat over minne handelde, kon *hy* geen ander zijn, dan de minnaar der vrouw van welke gesproken werd. Ook in verscheidene onzer oude liederen komt de minnaar op dezelfde wijze voor, en nog is, in het dagelijksch gesprek, *hij*, de man of minnaar der vrouw van welke men spreekt.

Vs. 2515. DIRC POTTER heeft dit verhaal te *Rome* opgedaan. *Rome* was vol gedenkteeken uit vroe-

gere dagen. Met deze werden in de middeleeuwen allerlei wonderlijke verhalen in verband gebracht, die voortverteld en opgeschreven werden, verhalen, waarin geschiedenis en verdichting soms op de zonderlingste wijze waren doorengemengd. Men houdt het er gewoonlijk voor, dat de in dit verhaal bedoelde persoon *Vigilius* heette, en eerst later met den dichter VIRGILIUS verward is. Ik geloof, dat juist het omgekeerde het geval is. *Virgilius* is, naar mijn gevoelen, de beroemde dichter van dien naam. Dat men in de middeleeuwen vergat wat de geschiedenis van hem meldde en hem veel fabelachtigs en wel tooverij toeschreef, is geen wonder. Reeds veel vroeger had men bij *Virgilius* Messiaansche profetien gevonden. Dat de Profeet onder de Heidenen spoedig toovenaar werd, begrijpt ieder. De naamsafleiding van *vigilare* bedacht men later: van zulke bespottelijke afleidingen zijn de middeleeuwsche schrijvers vol. Het is hier de plaats niet, mijn gevoelen hieromtrent breder uiteen te zetten, maar ik hoop er elders gelegenheid toe te vinden. — Den volksroman van *Virgilius* heb ik, ondanks mijne aangewende moeite, niet kunnen bekomen. Dat dit verhaal er echter in voorkomt, blijkt vooreerst uit Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, *Nederl. Volksrom.* bl. 86 en 87, ten anderen uit de houtsnede op den titel van het volksboek van *Floris en Blancefleur*. Deze stelt voor eenen man, in eene mand gezeten, die uit een venster hangt: hij bedekt met beide handen het gelaat, terwijl eenige personen naar hem kijken en *Lucrecia* en haar vriend lagchende aan het venster

staan. De plaat behoort niet tot den *Floris*; maar toen de drukker geene andere had, die hier op den titel voegde, hoopte hij, dat men die op de historie zou toepassen en *Virgilius* voor *Floris* aanzien, al werd de mand naar boven getrokken en niet gedragen en al ontbraken de bloemen. Zulke verkeerd geplaatste afbeeldingen komen in onze volksboeken meer voor. Zoo vindt men, b. v., in de *Helena van Konstantinopolen* (Amst. B. KOENE, 1830) het verhaal, dat *Helena* met veel staatsie naar *Rome* reisde, geïllustreerd door eene afbeelding, die behoort bij de vertelling van den vader en zoon, die aan eenen stok hunnen ezel dragen, eene vertelling die zeer oud is, ofschoon men haar nu gewoonlijk slechts uit *Lafontaines* fabelen kent (Liv. III. fab. 1.) — Aan het verhaal van *Virgilius en Lucrecia* heeft PAFFENRODE de intrigue ontleend van zijn blijspel *Filibert*. De volksromans hebben meer stof tot tooneelstukken geleverd. De *Griane en Stomme Ridder* van BREDERO, b. v., zijn uit de Amadisromans, de *Alexander* van RODENBURCH en de *Klaas Cloet* van C. BIESTKENS uit den *Roman der Zeven Wijzen* genomen.

Vs. 2561. Hier te lezen *soude* en in het volgende vers *souden*.

Vs. 2661. *Gaen*, zoo als beide HSS. hier hebben, is een pluralis, die door het collectivum *men* veroorzaakt wordt.

Vs. 3201. L. heeft te regt *Siet om wat goets*.

TWEEDE BOEK.

Vs. 208. De brief van *Hero* aan *Leander* is, zoo als de dichter zelf verklaart, gevolgd naar dien van OVIDIUS (Heroid. XIX.). Doch het is eene zeer vrije navolging. Van het stuk van DIRC POTTER heeft BILDERDIJK eene omwerking gegeven in het eerste deel zijner *Krekelzangen*.

Vs. 268. Er is hier eene woordspeling met *lachen* en *gelach*. BILDERDIJK, *Taal- en Dichtk. Verscheidenh.* Dl. IV. bl. 111, schijnt *gelach* van *lachen* af te leiden en zegt, dat het niet zoo zeer een maaltijd of *compotatio* als wel eene vrolijke partij is. In de beteekenis is hij niet verre van het spoor, in de afleiding verder. *Gelach* is van *ge-* en *liggen* en de eerste beteekenis is derhalve die van *het zamen-zijn, de zamenkomst*. Gemakkelijk volgde de meer bepaalde beteekenis van *vrolijke zamenkomst, drinkpartij*.

Vs. 430. Andere gedichten waarin deze gebeurtenis verhaald wordt, heb ik vermeld in de Inleiding bl. XXXII aant. Over de zaak zelve zie men BLOMMAERT, *Oudvlaemsche Ged.* Dl. I, bl. 57—59. Dat het een bekend verhaal was, geeft onze dichter te kennen vs. 543 en 560.

Vs. 517. Wanneer de burggravin uit haar venster zag, dat de ridder tot haar kwam, en zij alleen was, liet zij eenen kleinen hond, die den ridder wel

kende, naar buiten. Werd deze den hond gewaar, dan wist hij, dat hij veilig tot haar gaan kon. Vgl. *De Borchgravinne van Vergi* in BLOMMAERTS *Oudvlaemsche Ged.* Dl. I, vs. 85—108.

Vs. 698. De *gheburen van Grovenhuse* zijn ruwe, woeste, onbeschofte schepsels. Van dezelfde soort is *Heer Nytert van Ruwendael*, vs. 706, een ruw, nijdig mensch. Het zijn alle woorden, welke de eigenschappen te kennen geven der menschen, die bedoeld worden, maar hier als eigennamen gebruikt. Zoo spreekt men nog van *Mijnheer van Nergenshuizen*, *den Baron von Habenichts* enz. In *Nytert* ligt eene woordspeling met den voornaam *Nittert*.

Vs. 731. *Over berch* is aan de andere zijde der Alpen, in Italie.

Vs. 819 verv. De lezing is hier niet zuiver. Ik vermoed dat er tusschen vs. 822 en 823 een paar verzen uitgevallen zijn.

Vs. 829. Aan de waarheid van deze vertelling wordt zeer getwijfeld. Men zie HUYDECOPER op STOKER, Dl. II, bl. 49—57. — De verschillende lezingen van het Boxhornsche fragment, welke ik geene gelegenheid had onder den tekst aan te teekenen, laat ik hier volgen. — Vs. 834. die b. i. hoghen raet. 835. in der kersten. 837. vieren. 838. vrouwe, in. 840. soeter. 841. so *ontbr.* hoigen man.

843. zijs — creech. 844. Twelc. 845. zij *ontbr.* here. 846. eere. 847. beroepen. 850. den vr. Heere. 851. als *ontbr.* 854. seer rijck. 856. entlije. 859. last. 860. to. 862. antwoord m. suete. 863. hy. 866. groten. 869. kosten buyten der st. 876. wert. 878. Die hoir den moet dede rijsen. 880. By den Vrouwen. 881. en out van daghen. 883. naerstich. 885. Sommertlijcke woirden. 891. *ontbr.* 894. quam. 895. heeft int q. verkeert. 897. guede. 898. vroichden by v. 899. naerstelijc. 902. dien. 905. zijn harnasch an. 908. verlaechden. 909. Den H. Heer m. groter l. 910. sloich daer d. 911. sy billix souden e. 912. Dit t. z. de vremde h. 915. sulcker achte.

Vs. 912. Men leze liever met het Boxhornsche fragment: *Dit toernde*. DIRC POTTER schrijft gewoonlijk zoo. Zie de plaatsen, opgegeven in het Glossar. op *toernen*.

Vs. 961. Eene andere veel uitgebreider bewerking van dit verhaal vindt men in het *Belgisch Museum*, 1846, bl. 89.

Vs. 1218. Lees *coudelic*, gelijk L. heeft.

Vs. 1225. Met L. te lezen: *Dattet*.

Vs. 1240. *Bliven staet* is *staan blijft*. Zoo *Daer die eer bi bliven staet*, vs. 3610, *waardoor de eer staande, behouden blijft*.

Vs. 1246. Iets dergelijks vs. 2238. Het zijn bepalingen, die niets bepalen. De keus dier namen is geheel willekeurig.

Vs. 1257. *Peterkijn*, *Metkijn*, *Nezekijn* zijn namen, in dien tijd onder het volk zeer gewoon. De dichter wil er mede te kennen geven menschen uit de geringere volksklasse.

Vs. 1449. Voor *Nye* leze men met L. *Niet*.

Vs. 1455. Men leze volgens L.: *verstont die joncfrou wael*. *Jonghe* is vroeger reeds van *Quintiliaan* gezegd; de titel *jonghe vorst* kon hem niet gegeven worden. Hoe gemakkelijk *verstont* tot *vorst ont* worden kon, ziet ieder.

Vs. 1547. De lezing van L. is hier de ware.

Vs. 1581. *Bueken* komt hier niet wel te pas. Men leze *bruken*, hoewel dit een onzuiver rijm geeft. Maar hier stoort onze dichter zich weinig aan. Of nog liever leze men met L. *croeken*, wat sierlijker uitgedrukt is en bij DIRC POTTER zeer goed met *brueken* rijmt.

Vs. 1676. *Hoer des ghehoedet* heeft L. te regt.

Vs. 1769. *Dats* zou kunnen terugzien op vs. 1767. Doch het is eerder te denken, dat de afschrijver dit woord gebruikt heeft door verwarring met vs. 1765.

De lezing van L., *want*, is duidelijker en minder gedwongen.

Vs. 1817. *Hein ende Han*. Het *plebs*. Tegenwoordig zegt men *Jan, Piet en Klaas*. Het zijn namen onder het volk gewoon, voor het volk in het algemeen gebruikt.

Vs. 1960. Dit vers is mij niet duidelijk. Wil misschien de dichter zeggen *of zoo dit al niet gebeurde*, namelijk dat Sabina niet terug kwam en hij dus het doodvonnis moest ondergaan (vs. 1951—1954, want vs. 1955—1958 is een tusschenzin) *was hij toch bevreesd voor zijn leven? Ghevreest voor bevreesd gemaakt* vindt men bij HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 44 r. b.

Al hier in desen aerderijck
 Worden wy menichwerff *ghevreest*
 Mit siecte, mit lijden, mit tempeest,
 Ende als ons God gheholpen heeft,
 Onlanghe men des in vreden leeft,
 Wy en vergheten al te hant,
 Dat God ons eenwerff heeft ghevant
 Ende hijt wel anderwerff mach doen.

Tis zeer ghevreest voor het is zeer te vreezen komt beneden, vs. 2258, voor.

Vs. 2135. *Zeer* staat er in het HS. voor *veel*. Ik heb deze blijkbare fout zonder nadere aanwijzing veranderd.

Vs. 2152. De ware lezing zal zijn *connen formen*.

Vs. 2239 en verv. Eene kleine fout in het HS. maakte, dat ik bij de uitgave deze plaats niet begreep en verkeerd interpungeerde. L. heeft er eene tweede fout bij en helpt den lezer van den wal in de sloot. Men leze aldus:

Sinte Gregorius selve bescreeft
 In eenre lesse die hi ons gheeft:
 » So wy der hoverdyen min
 Draghen off hebben inden sin,
 Soe wy suverlicker sijn bereyt
 Totter minnen zoetichheit.”

en versta: Hoe minder hoogmoed wij bezitten, hoe geschikter wij zijn tot minnen.

Vs. 2296. Men zal moeten lezen *draghet. Starckheit* heb ik in den tekst geplaatst. *Stichtheit*, zoo als het HS. heeft, is duidelijk een misslag van den afschrijver.

Vs. 2315. Men versta: *maar dat het vuur evenwel brandende blijft.*

Vs. 2335 enz. Wanneer men met L. vs. 2338 voor vs. 3337 plaatst, wordt de zin duidelijker. Doch men zou ook de gewone lezing kunnen houden en het geheele stuk vs. 2337—2346 als tusschenzin nemen.

Vs. 2350. Met L. te lezen *si spreect al neen.*

Vs. 2424. De lezing van L.

Daer mede so werd ic ghehoont,
 Want enz.

verdient hier de voorkeur.

Vs. 2459. Voor *bekant* leze men volgens L. *bewant*.

Vs. 2486. Waar een man en eene vrouw te zamen zingen, is de discant de vrouwenstem. De zin is dus eenvoudig, *men mag geene vrouw tot minnen dwingen*.

Vs. 3067. Het verhaal van *Neptanabus en Olympia* vindt men ook bij MAERLANT, *Sp. Hist.*, 1°. P. 4^e. B. Cap. 1—3.

Vs. 3179. Te onregte heb ik *dreff* in *dreeff* veranderd. De korte syllabe in den praesens der werkwoorden heeft de dichter meermalen. Zie de Inleid. bl. XLVI.

Vs. 3207. Het verhaal van *Pauline en Romanelle* had DIRC POTTER te *Rome* opgedaan. Het schijnt ook in den roman van *Virgilius* gevonden te worden. Aldaar komt ten minste voor, dat deze » een metalen serpent maakte, welke ieder meinedige, die zijne hand in den muil van het beest stak, die afbeet, doch door eene valsche vrouw bedrogen, vernielde hij hetzelfde weder.” V. D. BERGH, *Volksrom.*, bl. 89.

Vs. 3483. Met L. te lezen, *nye man*.

Vs. 3613. In GOTTFRIEDS *Tristan* vindt men dit verhaal, hoewel eenigzins anders dan bij onzen dichter, vs. 14601 en verv. De Koning zit daar op eenen olijfboom en Tristan en Isaude beide bemerken in de bron de schaduw van den Koning en zijnen togtgenoot.

Vs. 3774. Men leze *in bluete*.

Vs. 3842. De lezing van L. te houden.

Vs. 3870. De gewone lezing is al te hard. Ik zou daarom aan die van L. de voorkeur geven.

Vs. 3872. *Horrestis* en *Palladas* zijn *Orestes* en *Pylades*.

Vs. 3951. In het begin der veertiende eeuw ontstond in de Nederlanden eene orde van barmhartige broeders, *Fratres Cellitae* of *Alexiani*, Cellebroeders, genaamd, wier zorg zich tot zieken en gestorvenen uitstreckte. Onder het volk heetten zij *lollaerts*, van *lollen*, *lullen*, d. i. zacht zingen, neurien, »numeros non verba canere” zegt KILIAAN. Dergelijke afleiding geeft HOCSEMIUS, *Gesta Pontiff. Leodiens.* lib. I. cap. 31, als hij zegt: »Eodem anno (1309) quidam hypocritae gyrovagi, qui Lollardi sive Deum laudantes vocabantur, per Hannoniam et Brabantiam quasdam mulieres nobiles deceperunt.” Tegen het einde dier eeuw behoorden vele van hen tot de *Broeders van den vrijen geest*, zoo zelfs, dat *lollaert* en *ketter* woorden van eene beteekenis werden. Zie KILIAAN. Nog meer hadden zij bij het volk eenen slechten naam wegens het luije en liederlijke leven, dat vele van hen leidden. Zie behalve deze plaats uit *der Minnen Loep* en die van HOCSEMIUS, boven aangehaald, *Horae Belg.* VI. p. 97, 98 en 123, en over de *lollaerts* in het algemeen GIESELER *Kir-*

chengesch. I. B. II. Abth. p. 206, 207, en HOFFMANN, *Horae Belg.* VI. p. 232, 233.

DERDE BOEK.

Vs. 324. Met L. te lezen *bebrieft*.

Vs. 658. Men zou ook kunnen lezen: *Si en segghen*, met verandering der dubbele punt van vs. 657 in eene comma.

Vs. 698. Voor *vuerich was* leze men volgens L. *was vuerich*.

Vs. 1026—1032, OVID. *Heroid.* XI. 121—124.

Tu tamen, o frustra miserae sperate sorori,
Sparsa, precor, nati collige membra tui:
Et refer ad matrem, socioque impone sepulcro;
Urnaque nos habeat, quamlibet arcta, duos.

Vs. 1160. Uit het volgende vers blijkt duidelijk, dat men hier volgens de var. moet lezen *sterve*.

VIERDE BOEK.

Vs. 101. *Hinnen*, lees *himmen*. Zie het Glossar.

Vs. 262. Lees met de var. *Ende*. Het *Mer* in den tekst heeft zijnen oorsprong uit vs. 264.

Vs. 360. *Beroefden*, dat is *beroefde hem*. Men zou ook kunnen verstaan *en zij beroefden*. Het eerste is het eenvoudigste.

Vs. 524. Men weet, dat in de middeleeuwen tooverij met den brandstapel gestraft werd. Medea nu werd wegens hare misdaden, met behulp van tooverij bedreven, door het volk ter dood geeischt: derhalve, meende onze dichter, wilde men dat zij verbrand werd.

Vs. 589. *Sijn lees sijns.*

Vs. 653. Het kan zijn dat er in L. gelezen moet worden *La* en de afschrijver dus de beide laatste letters van dit woord vergeten heeft. Het letterteken, hier gebruikt, komt in genoemd HS. somtijds als *L*, somtijds als *I* voor.

Vs. 665. *Tot Aminadaps*, dat is *ten huize van Aminadap*. Een zoodanige genitivus wordt in sommige gedeelten van ons vaderland nog wel gehoord.

Vs. 761. *Alsulken*, dat is *een dergelijk*. Iemand b. v. die een ander een oog had uitgeslagen werd daarvoor met verlies van een oog gestraft.

Vs. 1095. Het verhaal van *Orfaen en Limpyose* komt geheel overeen met den volksroman van *Griseldis*. Alleen is de laatste een weinig uitvoeriger en zijn de namen anders. De overeenkomst is somtijds bijna woordelijk. Over den oorsprong van het verhaal zie men **MR. L. PH. C. VAN DEN BERGH**, *Nederl. Volksromans*, bl. 48.

Vs. 1438. Door *Darius boecken* wordt bedoeld het werk dat op naam van DARES PHRYGIUS gaat.

Vs. 1522. Te lezen *sijt*, en in het volgende vers, *mit bescheyde*.

Vs. 1571. *Herimones* en *Arestis* zijn *Hermione* en *Orestes*.

Vs. 1581. *Ende* dat is *en zij*. Zoodanige uitlating van het persoonlijk voornaamwoord is bij onzen dichter zeer gewoon. Men zie b. v. in dit boek vs. 67, 1769, 1881, 2085, 2171, 2228.

Vs. 1756. *Die* is hier geen *relativum*, maar *demonstrativum*.

Vs. 1894. De lezing van L., *verbaft*, voegt beter in den zin. Spreekt men in het vorige vers uit *saft*, dan is het rijm geheel zuiver.

Vs. 1919. Welke historie onze dichter hier bedoelt, weet ik niet. Er schijnt eene vrouw gemeend te zijn, die uit jaloezij haren man in stilte naliep en bespiedde en wie het ging als *Nieuwsgierig Aagjen van Enkhuizen*.

Vs. 1971. Het verhaal van Roseboem, zegt onze dichter, was bekend en had het onderwerp geleverd voor een volkslied. Het verhaal, misschien ook het lied, was een paar eeuwen later nog niet ver-

geten. Althans wij vinden dezelfde historie met eenige verandering in BREDEROOS *Klucht van den Meulenaer*. Dat het onderwerp van een blijspel of klucht aan een lied ontleend werd, gebeurde meer. Men denke aan BREDEROOS *Het daghet uyt den oosten*, COSTERS *Teeuwis de Boer en Mejuffrouw van Grevelinkhuizen* en *Tijsken van der Schilde*, VOSKUYLS *Oude en jonge Hillebrand* enz.

Vs. 2053. *Hoer schoenre*, dat is, *schooner dan zij*. Zoo ook *sijn wiser* II. 626, *mijn wiser* II. 647, *hoir beter* II. 2229. Wij spreken nog van *onze meerderen* en *onze minderen*.

Vs. 2119. *Die lees Dit*.

WOORDENLIJST.

A.

Abel, Lat. *habilis*, *handelbaar* en *vaardig* in *het handelen*. Vandaar de afgeleide beteekenissen, *schoon*, *handig*, *hupsch* II. 3923 v.; *listig*, *handig*, *slim* II. 2481 (Vgl. vs. 2477) en andere te vinden in den *Teuthonista*, o. h. w.

Abijt, I. 2955, *kleed*, Fransch *habit*.

Accoord, II. 716, *zamenstemming*, *overeenstemming*.

Acht, II. 913, *zorg*, *beraad*, *overleg*, zie *Reinaert*, vs. 685. In rechter *achte*, IV. 2044, is een stoplap; het beteekent, *in waarheid*, *in ernst*.

Achten met den *genitivus*, I. 1130, 1342, 1847, *achten*, *acht geven*, *zorg dragen*.

Aen zie *An*.

Aern, II. 836, *arend*.

Aernst, I. 217, 1220, II. 2318, 3206, III. 67 v. *ernst*, *vlijt*, *inspanning*.

Airnst, II. 883, IV. 714 v, *ijverig*, *naarstig*, *ernstig*, *norsch*.

- Airnstelic, I. 1918, 2898 v., 3091, II. 899, 2185 v., IV. 1513 v., hetzelfde.
- Aernsticheid, *vlijt*, *volharding*. Er wordt II. 524 v., door te kennen gegeven het aanhoudend doorvragen en aandringen van den hertog.
- Aert, II. 3501, 4125, IV. 879, *geslacht*, *soort*; I. 2447, IV. 446, *wijze*, *manier*; II. 3050, III. 110, IV. 1572, *geaardheid*, *karakter*; I. 1181, 2089, 2772, 3127, II. 2628, 3528, IV. 1190, 1292, 2043, *geslacht*, *afkomst*.
- Aff, I. 2445, *van*.
- Afbliven, IV. 2031, *wegblijven*, *achterblijven*, zoo als de var. heeft. KILIAAN, *abesse*, *deesse*.
- Afghewesschet, II. 1622, *afgewischt*.
- Afgaen, II. 1619, *weggaan*, *afnemen*, *vermindern*. Iemand of iets afgaen, IV. 320, 956, *verlaten*. Zie de Aant. op de *Heimel der Heimel*. bl. 451, 452.
- Aflaten, I. 2597, *naar beneden laten*, *laten zakken*; I. 811, *ophouden*, zie KILIAAN; II. 1809, *nalaten*, *laten varen*, HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 48. v. a.
- Laet off vrecheit ende nijt.*
- fol. 40. v. a.
- Harde goet waert *off ghelaten*
Datmen besuyrt buten baten.
- Afstaen, met den genit. I. 174, III. 429, *afstand doen*, *ophouden*, zie KILIAAN.
- After, I. 1779, *na*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 140 en 380. Hier after, I. 722, 2119, II. 2325, *hierna*. After dien, II. 3187, 3635, III. 1099,

- na dien tijd.* Loopen after die werlt, I. 2097, 2181, after straten, II. 54, after tfelt, II. 2198, *omloopen door de wereld, enz. zonder eene bepaalde rigting te nemen.* Zie CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 362.
- Int Afterende bliven, II. 2728, *door anderen voorbijgegaan, overtroffen, overwonnen worden.*
- Ai —, zie Ae —.
- Al, I. 2335, *alsof. Gesta Roman.*, cap. 164. Dye Senatoren, dat was den raet, die vroescap, vanden Romeynen, dye verdreven hem, ontkeyserden hem, soe dat hi vlyen most al had een arm mensch gheweest. Vgl. HUYDEC. *Pr.* I. bl. 384.
- Al te, I. 955, 1822, II. 1203, 3179, 3667, 3674, 3860, IV. 324 v., 1284, *zeer.* Zie DE JAGER, *Verscheidenh.* bl. 225, 226.
- Al te hant, II. 1035, *terstond.*
- Al te mael, II. 490, III. 713, IV. 1867, *geheel en al, volkomen, zeer.*
- Alhier te voren, IV. 1690, *voor dezen, in vroegeren tijd.*
- Alinghe, I. 725, IV. 2230, *geheel, ganschelijk.*
- Allegader, algader, IV. 469, *alles te zamen.*
- Allencken, III. 496, *allengs, langzamerhand.*
- Alsodaan, IV. 168 v., *zoodanig.*
- Amye, amy, II. 438 en v., *vriendin, minnares.*
- Amijs, IV. 472, *vriend, minnaar.* *Floris en Bl.* 749, 1263, 2303.
- Ammirael, I. 1448, van het Arabische *amir* of *emir.* De beteekenis is vrij onbepaald. In den *Floris en Bl.* heeft de vorst van Babylon dien

naam. In den *Karel de Grootte en zijne XII Pairs* zijn de *ammiralen* in het Saraceensche leger, wat de Graven en Baronnen in dat van KAREL zijn: zie *Fragm. II*, vs. 771, 813, enz. In den *Huge van Tabarien*, vs. 228—231, (*Belg. Museum*, 1842, bl. 102) wordt Saladijn opgewacht door 24 ammiralen. In het algemeen is het een aanzienlijk man, die eenen hoogen rang, voornamelijk in het leger, bekleedt.

Aen, II. 2838, *nevens*.

Aenbassen, IV. 109, *aanblaffen*. KILIAAN.

Aencape, I. 2594, *bekijk*. *Teuthon.*: Capen, umb-syen, *Visere, circumspicere, respicere, lustrare*.

Aenkomen, I. 1985, *tot iemand komen, iemand toegevoegd worden*. Zie HUYDEC. op STROKE, I. bl. 89.

Ander, I. 2345, 3271, II. 747, 1005, 1142, 1239, 2117, *tweede*.

Anderde, I. 3271 v., II. Titel, onderschrift, III. 9 v., 442 v., IV. 158, 248 v., *tweede*. KILIAAN geeft het op als Hollandsch en ik vind het ook meest bij Hollandsche schrijvers van de 15^e tot de 17^e eeuw, b. v. *Gesta Roman.*, cap. 30. Die *anderde* quellinghe was, dat dese onedele knecht smeed hem aen sijn wanghe, om dat hi hem niet verhoeverdighen en soude. — Ald. cap. 75. Waert dat ic desen *anderde[n]* man liever had dan den eersten, dat waer grote onreden. — Zie ook het *Woordenb. op Hooft van het Instituut*. Het was echter ook buiten Holland in gebruik. *Teuthonista* o. h. w. — MARNIX, *Bijencorf* (Amst. 1664) bl. 10. Ten tijde des keyzers Frederick des *anderden*.

- Anderswair, II. 1484, III. 605, IV. 1843, *elders*, Engelsch *elsewhere*.
- Anderwerff, II. 39, *voor de tweede maal*.
- Hem Andoen, I, 2242, 2243, *zich kleeden*. KILIAAN en PLANTIN. o. h. w. *Teuthon*. op *cleden*.
- Andrepen, I. 1856. De *Teuthonista* heeft *tangere*, *contingere*; doch deze beteekenis past hier niet. Het schijnt een scheepsterm te zijn: de beteekenis is misschien *langzaam ergens op aan laten loopen*.
- Anegaen, I. 1001, 1631, 2085, II. 4175, IV. 1950, *tot iets gaan, op iets toegaan, aanvangen*; II. 4100, *aanvaarden, aannemen, ontvangen*; II. 2742, 3969, *op iemand toegaan, trachten hem te overtuigen of over te halen*; II. 506, 2566, *aandringen, ondervragen*; I. 1487, III. 219, *aanvallen*.
- Anghe, II. 2388 v., *geneigdheid, gewoonte, luim*. Zie den *Teuthonista*.
- Angher, I. 2935, III. 181, *vlakke, veld, weide*.
- Aenghescouwe, I. 933, *het aanzien, het aanschouwen*.
- Anhalen, II. 3276, *tot zich halen, tot zich trekken*.
- Anheelen, II. 2762, *iets dat gebroken of geschonden is eenigzins herstellen, oplappen, bijhelpen*.
- Anheffen, II. 2155, III. 406, IV. 180, *aanvangen*.
- Anlegghen, even algemeen van beteekenis als *angaen*, I. 2143, II. 1251, *toeleggen, toekennen, toevoegen, aanbieden*; II. 483, 4057, IV. 922, 1133, *aanspreken, voorleggen, voorstellen, be-*

schuldigen. Limborch, I. 1234, HILDEGAERSBERCH HS. fol. 10 v. a.

Ende *leyde* vast den coninc *an*,
Om dat hi was soe ouden man,
Starc, ghesont, van goeden zeden,
Off hy mit enigherhande reden
Hem leren mochte enighen raet.

Annemen, ook hem annemen, I. 645 v.,
2123, II. 1592, 3639, *aanvatten, aanvangen,*
ondernemen, op zich nemen, tot zich nemen, zich
toeeigenen. HILDEGAERSB. HS. fol. 24. v. a.

Die binnen enen langhe[n] jair
Niet te biechte en is ghecomen
Noch peniteneie heeft *anghenomen*
Van sinen sonden meer noch min.

Gesta Roman. cap. 66. Ende ic sel teghen den
tyran, die u bedrogen heeft, strijt *annemen* ende
u lant weder omme winnen ende ghecrigen.

Anroeren, II. 111, *aanraken, betreffen.*

Aenschijn, II. 2822, 4096. Si was in zeer bedruc-
ten aenschijn, *zij zag er zeer bedrukt uit.*

Aenschijn, I. 14, *blijkbaar, duidelijk; aenschijn*
doen, II. 138, *doen blijken.* Zie HUYDECOPER op
STOKE, II. bl. 168. CLARISSE, *Heim. der Heim.*
bl. 370.

Anscriven, I. 2821, *schrijven aan iemand.*

Ansegghen, KIL. *imputare.* Die men die sake an-
seit, II. 3216 is *de beschuldigde.*

Anslaan (iemand), II. 3722, *op iemand toetslaan.*

Aenstoken is *bestoken, aanvallen;* STOKE, III.
1000. Dit aenstoken, IV. 623, zal dan zijn
deze aanslag.

Anestoten, I. 1812, IV. 623, v. *aanvallen, beledigen, schaden. D. Doctrin. II. 617.*

Aentrekken, II. 2182, *tot zich trekken, vriendschap betoonen, liefkozen* (waarvoor nog *aanhalen* gebruikt wordt); I. 2707, *tot iets betrekking hebben.*

Anevaen, I. 3215, II. 766, *aanvangen.*

Anevanc, I, 727, 1077, enz. *aanvang.*

Anxt, I. 2335 en elders in de gewone beteekenis; *anxt draghen, III. 97, bevreesd zijn; II. 2129 is het bezorgdheid, zorgvuldigheid.*

Anxtelic, I. 1394, II. 1033, *angstverwekkend, vreeselijk. D. Doctrin. II. 724. Caert e. Eleg. vs. 430. Vgl. DE JAGER, Nalezing op het Glossar. van Prof. LULOFS, bl. 8.*

Arbeid, II. 2844, *moeite, leed, verdriet. Belg. Museum, 1846, bl. 92.*

Dus clagh[e]den si haren *aerbeit*
Haren rouwe ende haer grote leit.

Arch, I. 845, 2468, III. 801, *kwaad, boosheid, onheil. Arch spreken, I. 3179, II. 449, 700, kwaad spreken.*

Archeit, I. 3178 v., II. 2197, *boosheid.*

Armoede, II. 1984, *ongeluk, verdriet. Limborch, I. 2436.*

Artiste, I. 60, *beoefenaar van hetgeen men in de middeleeuwen door artes verstond, namelijk de zeven zoogenoemde vrije kunsten.*

Avontuyr, I. 104, 726, 1233, II. 415, 1846, 2381, 2401, 4012, *toeval, geval.*

Avonturen, I. 271, 577, 2274, *wagen.*

B.

Baen, *effene weg*. Des meres baen, II. 348, *het vlakke zeestrand*.

Baer, III. 1012 v., *bloot*; II. 2046, *openbaar, blijkbaar*, ten zij men hier aan een adjectivum vreuchdenbaer, *vreugde voortbrengend*, denken moet.

Baet, I. 1201, II. 1451, *voordeel*.

Baffen, III. 647, 1193, *blaffen*. KILIAAN noemt het een Hollandsch woord. *Gesta Roman*, cap. 1. Dat cleyn hondeken, dat daer altijd *baffet* alst dieven vernemet, is die consciencie. — Iets vroeger in hetzelfde cap. vindt men *ghebaf*, dat bij KILIAAN niet voorkomt. Ende oeck so hadden si een hondekijn, doer wes *ghebaf* si souden, of si sliepen, ghewect moghen werden. HUYGENS, *Korenbl.* Dl. II, bl. 115.

Een vorst moet bijten en niet *baffen*.

Balde, I. 145 IV. 1686, *spoedig*.

Ban, I. 1702, *regtsgebied, grondgebied*. Zie KILIAAN. *Fragm. van den Verkeerden Martijn* (Werken der Leidsche Maatsch. IIIe Dl. 2^e St. bl. 70.)

Welc huer sal hebben der eren *ban*,
Of die dorper sonder lere,
Of die rike es sere.

waar *ban* te onregte verklaard wordt door *openbare aankondiging*. De zin is: *Wie van beide het gebied der eere zal bezitten*. In VONDELS tijd had het reeds de beteekenis aangenomen van *grens* of *grenspaal eener jurisdictie*.

Te Bande gaen, II. 2672, *verbindend worden*.

Baren, *zich vertoonen, zich aanstellen*, wat het misschien beteekent IV. 1396. Doch mogelijk heeft het daar, even als II. 3550 v. en meestal bij latere schrijvers, de meer bepaalde beteekenis van *geweld maken, razen, schreeuwen*. Zoo vragen, bij HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 22. v. a., de andere honden aan den hond die met verlies van zijnen staart uit de keuken kwam vlugten,

Wat hem daerde,
Dat hi soe yammerliken *baerde*.

Barnen, II. 71 v., *branden*.

Barnentlic, II. 3326, *brandend*.

Barsbiens, IV. 683, 704, Berbiens, IV. 683 v., *met bloote beenen*. KILIAAN heeft *baerscher-been*.

Bassen, I. 1711, IV. 120, *blaffen*.

Bat, I. 1339, 2199 v., II. 2472, *beter, meer*. Des elck man heeft soe veel te *bat*, II. 1759, *waardoor ieder zooveel rijker wordt*. Zie ook *Leken Sp.* Prolog. vs. 16, *D. Doctrin.* I. 753, *Leven van Jezus*, cap. 146, waar Prof. MEIJER het te onregte van *baat* afleidt. Zoo ook te *bat* worden, HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 24. r. b.

Aldaer soe sach hi enen man staen
Water putten in een vat,
Des hem luttel wart te *bat*,
Want wat hi putte, seit die scriftuer,
Dat liep tene male onder doer
Ende daer en bleeff altoes niet in.

Te *bat* sijn, *Beatrijs*, vs. 230. Te *bet*, vindt men *Heim. der Heim.* vs. 38, HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 33. v. a.

Die knaep die[n] zere bestont te langhen,
Die wort nu utermaten blijde

Ende gaff der maghet deen zijde, [*namelijk van het varken,*]
 Al en worts den pape niet veel te *bet*,
 (Hi hadde ghemest dat varkijn vet,
 Dat hi hem snachs hadde ghestolen).

te beter wesen, *Leken Sp.* Prolog. vs. 11.

Baten iemand iets, IV. 1075, iemand iets doen verkrijgen of behouden. **COORNHERT**, *Seneca*, van den Weldaden, B. II. cap. 18. Al hebby my behouden of tleven *ghebaet*, so en sydy daeromme noch mijn behouder niet.

Bebriefft, II. 576, III. 324 v., *met brieven, charters, bevestigd, dus vast.*

Bekant, van bekennen, I. 1740, 2770, II. 1225, 1828, 3084, 4190, III. 1116, IV. 255, 1362, 2042, *bespeurd, opgemerkt, bekend, vermaard.* **Becant** worden I. 2908, *bespeurd, opgemerkt, bekend worden*; vandaar I. 1604, 2013, 3134, II. 798, 1174, van een persoon of zaak, *zijn*, van eene gebeurtenis *geschieden.* **HILDEGAERSB.** HS. fol. 40. r. a.

Een heer machmen billics prisen,
 Daer rechte wijsheit in wort *bekent.*

d. i. *bespeurd wordt, derhalve, gevonden wordt, is.*

Bekande, I. 3178 v., II. 1408, van hetzelfde w. w.
Bekennen, I. 1438, 1552, 1690, 1740, II. 1068, 3371, 4114 v., IV. 2059, 2070, *leeren kennen, opmerken, bespeuren, onderscheiden, zien, vandaar kennen, weten.* Zie het Glossar. op **HILDEGAERSB. vanden Sacramente van Amst.** o. h. w. **HILDEGAERSB.** HS. fol. 32. r. b.

Hij was den vrouwen onbecan
 Eer hi wilde *bekennet* wesen.

fol. 13. r. b.

Hi seidet mi, diet waer *bekende*.

II. 1682, III. 296, *coïre*.

Bekint, I. 2923, van hetzelfde w. w.

Becomen, IV. 1470, *overkomen*. *Wapene Martijn*, coupl. 41.

Want hem swaer vloec *bequam*.

II. 3164, *behagen*. Zie HUYDECOPER, op STOKE, II. bl. 400.

Becommeren, II. 4023, *belemmeren*, *hinderen*. KILIAAN. Vgl. Aant. op MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. III. bl. 40—42.

Becopen, I. 528, 549, III. 821, *betalen*, *ontgelden*, *straf lijden*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 22. v. a.

U staert die moetet dan *becopen*.

Zie ook *Boec vanden Houte*, vs. 195, *Renout van Montalbaen*, vs. 1425.

Becoren, III. 559, IV. 2086, *in verzoeking brengen*, *verleiden*.

Becroeden, II. 2480 v.?

Hem Bedaren, I. 1549, *bedaald worden*, *tot zich zelven komen*.

Bede, I. 105, II. 3654, *hetgeen gebeden*, *verzocht*, *gevraagd wordt*. *Limborch*, I. 2309.

Beddeganc, II. 3649, *het te bed gaan*, *of de tijd daarvan*.

Beddenoot, IV. 572, 1038 v., 1100, 1192, *bedgenoot*, *echtgenoot*.

Bedencken, II. 2012, *overdenken*, *overwegen*; III. 495, *kwaad vermoeden op iets hebben*. Hem *bedencken*, I. 594, *overleggen*. PLANTIN. o. h. w.

Bederman, I. 1887. KILIAAN, Bider-man, *vir probus*. In het Hoogduitsch nog in gebruik.

Bederven, II. 323, III. 1160, 1208, trans. *ten verderve brengen*, intr. *in het verderf komen*, *verloren gaan*, *sterven*. Van den live bederven, II. 1962, *het leven verliezen*. *Floris en Bl. Gloss. Caerl e. Eleg.* vs. 1271. *Parthenopeus* (Fragm. in BILDERDIJKS *Taal- en Dichtk. Verscheid.* III. bl. 141). HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 24. r. b.

Des had die goede man yammer groet,
Dat hien aldus sach *bederven*
Ende onder die zware borde sterven.

fol. 43. v. b.

Tis menich schip in zee *bedorven*
Ende binnen slants bij avonturen
Dair tvolck die doot in moste besuren.

Bedieden, I. 1220, *beduiden*, *aanwijzen*, *onder het oog brengen*.

Bedraghen, II. 3213, 3409, *beschuldigen*, *aanklagen*. Zie DE JAGER, *Nalezing op het Gloss. van Prof. LULOFS*, bl. 14—16.

Bedriven, I. 2876, *besturen*, *beschikken*.

Bedrucken, II. 2072, *drukken*, *onderdrukken*, *droevig*, *verdrietig maken*.

Bedwanck, II, 524, 1160, IV. 2298, *dwang*, *gebod*, *heerschappij*, *Caerl e. Elegast*, vs. 372, 1187. — III. 664, *zelfbedwang*, *ingetogenheid*; I. 998, III. 525, *druk*, *leed*, *treurigheid*. *Floris en Bl.* vs. 345, 525.

Bedwinghen, I. 2535, *dwingen*.

Beer, III. 771, *wild zwijn*.

Begaen, IV. 1196, 1285, 1698 v., *behalen*, *ver-*

krijgen. Gesta Roman. cap. 153. Ende speelde so reynlic ende konstelic, dat hi gonst, eer ende prijs beginc anden coninc.

Begaert, I. 632, 1980, II. 2365, IV. 1223, en

Beghaerde, I. 2849, en

Begharen, II. 1647, w. w. begaren, *begeeren.*

Began, I. 1994, 2170, verl. tijd van *beginnen.*

Beganghen, II. 499, *begaan, aangedaan, bedroefd.*

Beghecken, I. 2708, *den spot drijven met iemand.*

Begheerde, I. 641, *begeerte.*

Begheringhe, I. 25, *begeerte.*

Begheerlich, II. 3503, *begeerlijk.*

Begheven, IV. 841, 890, *verlaten, laten varen.*

Van daar

Begheven, II. 1818, 2617, IV. 41, 52, 78, *die de wereld heeft laten varen, zich heeft afgezonderd, kloosterling. Zie HUYDECOPER op STOKE, III. bl. 449, 450.*

Beghinsel, I. 1678, *begin. Zie Dr. JONCKBLOET, Gloss. op de D. Doctrinale.*

Begripen, I. 1855, 2128, *grijpen, aanvatten, opvatten, aanvangen. Die zee begripen, IV. 1452, eenen zeetogt aanvangen, in zee gaan. — II. 2528, IV. 2183, 2195, betrappen; II. 611, 620, IV. 1515, berispen.*

Behaghel, IV. 334, *schoon, bevallig, behagelijk. Te onrechte beweert HOFFMANN, Hor. Belg. V. pag. 106, dat het deze beteekenis niet heeft. Het heeft die zonder twijfel, Leven van Jezus, cap. 81, Vander feesten (achter den Theophil.) vs. 4.*

Behaghen der wapen, II. 691, *lust hebben in de*

wapenen. Hem selven behaghen, I. 114, *beha-*
gen, welgevallen, vergenoegen hebben, zich ver-
maken. *Leven van Jezus*, HS. fol. 92. r. b. Dit
is mijn lieve soen, daer ic *mi* wel in *behaget* heb.
(Vulgata, Matth. III. 17, in quo mihi complacui.)
Behaghen, I. 1675, 1805, 2006, II. 16, *hetgeen*
behaagt, vermaak, genoegen, welgevallen, vreng-
de. *De Nederlaag van Frans van Brederode*,
II. vs. 47.

't Beghinssel dat wel valt is een goet *behaghen*,
Mer teynde gemeenlic moet den last draghen.

HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 12. r. b.

Mar sijn die heren selve goet,
Al hoer ghesin hem dair nae spoet,
Hoers heren eer te helpen draghen
Om te crighen goet *behaghen*.

fol. 18. r. a.

Die op God hoer minne draghen
Die werlt is hem cranck *behaghen*.

zijn behaghen setten in of op iets, II. 16, *zijn*
vermaak ergens in stellen, HILDEGAERSBERCH,
HS. fol. 42. v. b.

Wat willic setten mijn *behaghen*
Op chierheit groot van hogher waerde?

Behalt, II. 2096, *bezit, eigendom*.

Beheeten, II. 1447 v., *bevelen*.

Behelpen, I. 1703 v., eene fout van den afschrij-
ver, die *helpen* uit het vorige in dit vers over-
bragt, iets wat hem zeer dikwijls gebeurt.

Behelt, I. 1541, verl. tijd van *behouden*.

Behende, I. 1746, II. 1681, 4049, *bij de hand,*
vlug, schrander, listig, kunstig.

Behedelick, II. 1517, en

- Behendich, II. 2477, 2836, III. 381, hetzelfde.
- Behilt, II. 3289, 3749, III. 754, verl. tijd van *behouden*.
- Behooren, I. 2099, IV. 151, 1939, *betamen, passen, noodig zijn*.
- Beyach, II. 3560, *het jagen of trachten naar iets*; I. 3232, II. 1343, *hetgeen men bejaagt of zoekt te verkrijgen, voordeel*. *Limborch*, I. vs. 870.
- Beyaghen, II. 182, 363, *erlangen*.
- Beladen, I. 1652, IV. 2082 v., *bezwaard*.
- Belanck sijn, I. 2073, *attinere, pertinere*. Zoo ook in de plaats van HILDEGAERSBERCH en *der Leken Sp.*, aangehaald door Dr. JONCKBLOET, Gloss. op de *D. Doctrin.* o. h. w. en *Lantsloot (Hor. Belg. V.)* vs. 167, waar het verkeerdelijk door HOFFMANN verklaard wordt *verwant*.
- Belegghen, I. 2220, IV. 106, *belegeren, omgeven, belagen*. Zoo ook I. 3046, *beleggen mit vurigher minne, amore obsessus*. I. 2560, *apponere, vastleggen, vastmaken*; IV. 644, misschien het *disponere, componere, ordinare* van KILIAAN. — In duechden hem belegghen, IV. 2259, *zich tot deugd schicken, deugdzaam leven*. KILIAAN heeft: *beleyden sijn leven, vitam instituere*. Mogelijk zijn deze beide verba verward. Het deelwoord *beleyt* hadden zij gemeen. Wael beleyt, II. 3303, zal beteekenen *die een onbesproken, prijselijk leven leidt*.
- Beleiden, IV. 1208, *beschikken, besturen*. KIL. Zie ook de Aant. op HUIDECOPERS *Proeve*, II. bl. 386.
- Belimmert, IV. 1826, *impeditus, turbatus*.

- Belyen, II. 1823, *zeggen, verhalen.*
- Beloech, II. 482, verl. tijd van *beliegen.*
- Beloefte, II. 2780, 3041, *hetgeen aan iemand beloofd is.*
- In Belove staen met iemand, II. 3039, *elkander wederzijds beloften gedaan hebben, met elkander in verbond staan.*
- Him Beloven, I. 620, *zich verheugen, vergenoegd zijn.* KILIAAN, *contentum esse, gaudere.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 13. v. b.
- Nae desen feest, nae desen hoven,
Souds hem elck man wel *beloven*,
Soe mostmer andersins toe gaen.
- zie verder *Esopet*, fab. 40. vs. 8, *Limborch*, I. 1536, II. 880, en de plaatsen, aangehaald door Dr. JONCKBLOET in het Gloss. op *Karel de Grooten en zijne XII Pairs.*
- Belopen, I. 1163, *inhalen, overvallen, overwel-digen.* *Reinaert*, vs. 2542.
- Bemuren, I. 565, 960, II. 2267, *met eenen muur omringen.*
- Beneden, II. 1856, 1894, *naar beneden.*
- Benemen, I. 2158 v., II. 1342, 2144, *weg-nemen, verhinderen, beletten.* *Belg. Mus.* 1846, bl. 92.
- Hoe die hebdi ons *benomen*,
Dat wi te gader souden comen.
- Gesta Roman.* c. 153. Sy wouden oock Theophilum gedoot hebben; mer Tharsia die *benam* dat.
- Beproefd, I. 180, *die beproefd, onderzocht, ondervonden heeft.* In denzelfden zin *besocht*, *Gesta Roman.* cap. 40. Dese ridder en geloefde hair

- niet ende ghinc tot enen subtilen, besochten, bewandelt clerck. — Nog tegenwoordig gebruikt men op dezelfde wijze *ervaren*.
- Bequaem, I. 556, 829, 2212, 3175, II. 975, 1788, 2621, III. 147, 447, 533, IV. 1116, 1377 v., *aangenaam, bevallig, geschikt, passend*.
- Bequamelic, III. 18, *aangenaam, gepast*.
- Beraden, I. 777, IV. 2197, *overleggen, besluiten, helpen, verzorgen, verschaffen*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 213. Hem beraden, II. 2896, IV. 2081, *zich bedenken, overleggen, besluiten*.
- Berader, IV. 1478, *helper*.
- Berechten, I. 123, *berigt geven, onderrigten, onderwijzen, leeren*. CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 135. Zoo zal het, II. 2457, *te woord staan, toespreken* beteekenen, indien de lezing van H. de ware is. Maar moet men met de Var. lezen *berechten wee*, dan beteekent het daar, even als I. 661, *toedeelen, bezorgen, verschaffen*.
- Bereden, IV. 1174, *gereed maken*.
- Bereet, II. 2817, *bereid*.
- Bereyden, IV. 1228, *gereed maken*. Hem bereyden, II. 3368, 3677, *zich gereed maken, zich toerusten, zich aankleeden*.
- Berieft, III. 324. Men leze volgens L., *bebrieft*.
- Bernen, II. 1722, III. 410, 1188, *branden*.
- Bernentlic, III. 985, *brandend*.
- Beroeden, II. 2480?
- Beroven, I. 2322, II. 1830, 2792, *rooven, ontrooven, ontnemen*. HILDEGAERSBERCH HS. fol. 18. r. b.

After dien is hem bereyt
Een deel der hogher salicheit,
Die hem nyemant en can *beroeven*.

fol. 33. v. b.

Eer die knaep mit nauwer liste
Den enen baec aldus *beroefde*.

ook bij latere schrijvers. **BREDERO**, *Gryane*.

O snoode mensch! is dit van danckbaarheyt de vrucht,
Dat ghy my nu *berooft* mijn eeuwige toevlucht?

Besaken, II. 3988 v., III. 582, *beschuldigen*.

Beschaden, IV. 730, 1670, *schaden doen*, *beschadigen*.

Beschamen, I. 2681, *in schande brengen*.

Bescheit, I. 1710, 1860, II. 2894 v., III. 1005, IV. 156, 1732, *onderscheiding*, *bepaling*, *verklaring*, *berigt*; II. 3233, *zeker berigt*, *zekerheid*; IV. 1523 (waar met de Var. moet gelezen worden *mit bescheide*) *reden*; II. 1592, *oordeel*. **HILDEGAERSBERCH**, HS. fol. 35. v. b.

Als ic u hier te voren seide
Vanden twee, die hoer bederff
Alsoe wrochten mit *bescheide*.

d. i. *die aldus met oordeel maakten dat zij den kost verdienden*, fol. 38. r. b.

Men wel te leven bij *bescheide*
Dat brenghet oude ende wijsheit beyde.

fol. 43. r. b.

Ik waent den sulken luttel vraemt,
Die tsijn enwech ghift sonder *bescheit*.

Bescheiden, I. 2885, II. 1453, IV. 1981, *onderscheiden*, *bepalen*.

Bescheydelic, II. 1988, 2894, *onderscheiden*, *bepaald*, *naauwkeurig*, *juist*.

Bescimpen, III. 140, *bespotten*, (zie vs. 142.)

Bescriven, III. 230, *afbeelden*.

Beschulden, II. 3357, *beschuldigen*. Even als de meeste dergelijke vormen, vooral bij de schrijvers uit het laatst der 16^e en het begin der 17^e eeuw in gebruik. BREDERO, *Gryane*:

Hy doet mijn kroon te kort, die t'onrecht my *beschult*.

Roderick en Alf.

Maar ach mijn vrouw! ick sal
Niet meer *beschulden* u, maer schelden 'twreet gheval
En mijn verachten dienst, ontydigh en lichtvaardigh.

Beseghelt, II. 576, 578, *met een zegel voorzien, ten teeken van echtheid en verbindende kracht*.

Bezeghet, II. 576 v., eene fout in het HS. voor *bezeghelt*.

Besetten, II. 3282 v., *stichten, vaststellen*. Zie KILIAAN en PLANTIN, o. h. w.

Besien, I. 2191, IV. 949, 1004, *zien, toezien, onderzoeken*. Besiet u, I. 3224, 3233 v., *geeft acht op u zelven, onderzoekt u zelven*. Zie PLANTIN, o. h. w.

Beslaen de vierschaer II. 3401, *te regt gaan zitten*. Hem beslaen, II. 3385, *zich inwikkelen*; III. 224, *zich bezig houden*. CATS, *Twee-entachtichj. leven*:

De wyse Salomon tot aen sijn oude dagen,
Eer hy in vremt bejag met vrouwen was *beslagen*,
Nam dickmael sijn vermaeck oock in het minste kruyt,
Dat uyt een schrale gront of uyt de muren spruyt.

KILIAAN: *Beslach, occupatio, negotium*.

Besleteren, II. 2801, *ellendig, verworpen maken*.

Besluten, I. 569, 1403, 1481, II. 1314, 3376 v.,
Opschr. voor 3527, in L., 3554, III. 850, IV.

1381, *opsluiten, wegsluiten, insluiten. Karel de Gr. en zijne XII Pairs, II. 3119. HILDEGAERSB. HS. fol. 45. v. a.*

Alsmen moet van henen wijcken,
Soe isser recht soe veel ghewonnen,
Als off ic grepe nader zonnen
Ende woudse in kisten gaen *besluten*.

Besmet, IV. 1954 v., *bessetting*.

Besniden, IV. 1347, *het overtollige van iets afsnijden, besnoeyen, beperken, beteugelen, betoomen, matigen. KILIAAN, comprimere se, coarctare, abstinere. Vgl. DE JAGER, Nalezing op het Gloss. van Prof. LULOFS, bl. 17 en 55.*

Besoeken, I. 161, II. 1604, IV. 1105 v., 2065 v., *onderzoeken, beproeven. HILDEGAERSB. HS. fol. 10. v. b.*

Ende doet *besoeken* ende bevrighen,
Off die luden hem yet beclaghen
Van uwen ouders hier te voren.

fol. 34. v. a.

Contrari waren si van sinnen
Dat mochtmen namaels an hoer sien,
Doe si hoer comanscip *besochten*.

Bespot, I. 2374, *bespotting*.

Bespreken, III. 576, *over eene zaak spreken, overwegen; KILIAAN, beraeden, consultare, deliberare; iemand bespreken, IV. 1744, ongunstig over iemand spreken. Men zegt nog in denzelfden zin iemand bepraten.*

Bestaen, I. 398, 819, 961, 1079, II. 185, 944, 2600, III. 226, IV. 955, 1143, *ondernemen, beproeven, aanvangen; I. 1533, II. 297, aanvallen, overvallen; III. 335, vermaagschapt zijn.*

- Laten bestaen, IV. 452, *laten zijn, laten staan.*
- Bestant, I. 2230, *wapenstilstand.*
- Beste, *uitstekendste in een of ander opzigt; I. 2248, II. 2558, aanzienlijkste; I. 3099, dapperste.*
- Besteden, I. 1932, *eene plaats geven, plaatsen, bestellen, ter verzorging opdragen.*
- Bestoken, II. 4016, *aanvallen, bestormen.*
- Bestoet, I. 1533, *verl. tijd van bestaan.*
- Bestoppen, II. 4164, *rondom bedekken.*
- Besuren, I. 366, 385, 566, 1984, 3214, II. 1164, *tegenspoed, droefheid lijden, ontgelden. HILDEGAERSE., HS. fol. 6. v. a.*
 Al soude hijt stelen seer *besuren*,
 Hij en liets om arbeit noch om rust.
 fol. 42. r. b.
 Wonnen guet is quaet verloren,
 Dat mit arbeyde is *bezuert*
 Ende lijff ende goet om avontuert.
- Beswaren, IV. 2196, *zwaarder maken.*
- Bezweren, II. 1208, *bezwaren.*
- Bezwichten, II. 4148. *Is het terugtrekken, zamentrekken, afwenden, of omhullen, verbergen?*
- Bezwiken, II. 398, IV. 2232, *afvallig worden, verlaten. HUYDECOPERS Pr. III. bl. 89—91.*
- Bet, I. 46, 1281, 3176, II. 1966 v., III. 157, 881, 1229, IV. 239, 1265, 1901, *beter, meer.*
- Beteemde, IV. 758, *verl. tijd van betemen, betamen.*
- Betemelijck, II. 690, *passend, geschikt, bekwaam.*
- Beter, I. 2714, *voortreffelijker in een of ander opzigt; I. 3127, 3129, II. 2229, aanzienlijker van afkomst.*
- Beteren, II. 1804, 3786, III. 1246, IV. 862,

- 1276, 2222 v., *beter maken, herstellen, vergoeden, boeten, boete doen, ontgelden.*
- Betering, I. 1411, II. 24, IV. 867, 2222, *verbetering, vergoeding, boete.*
- Betruwen, I. 818, IV. 1636, *vertrouwen, toevertrouwen.*
- Bevaen, II. 3255, *bevangen, omvangen, omvatten.*
- Bevelen, I. 60, 1770, II. 3544, 3893, IV. 20, *toevertrouwen, overlaten.*
- Bevroeden, II. 1640, 2176, *vroed, wijs maken, leeren, onderrigten, duidelijk maken, uitleggen, aanwijzen.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 16. r. b.

Doe sprac die knape : » God moet u sterken !
 Wye maect u deser saken wijs !
 Ic hebbe ghewandert van Parijs ,
 Mine costet gheen man dus *bevroeden.*”

Belg. Mus. 1846, bl. 60:

Doen sprac die keyser : » Knappe, ghi moet
 Vore al die heren, die hier staen ,
 Emmer dit *bevroeden* saen ,
 Bi wat saken ende hoe.”

- Iemand den sin bevroeden, II. 514, *iemand onderrigten; hem bevroeden, I. 289, begrijpen. Boec vanden Houte, vs. 331.*
- Bewaghen, I. 2695, *gewagen, melding maken.*
- Bewant, van bewenden, *wenden, keeren, dus gekeerd. Renout van Montalbaen, (Hor. Belg. V.) vs. 614, 1269. Reinaert, vs. 1630. Bewant zijn, met den dativus van den persoon, I. 84, 1646, II. 2459 v., in eenigen toestand of gesteldheid zijn. Zie DE JAGER, Nalezing op het Gloss. van Prof. LULOFS, bl. 19.*

Bewaren, I. 2090, II. 2084, 3743, *behoeden, bewaken, beschermen, beveiligen*. I. 1943, IV. 529, *bewaken, oppassen, regeren*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 31. r. b.

Hier om waren si seer in twy
 Ende quamen Pilato alsoe by,
 Dat hi tgraft *bewaren* dede
 Mit vier ridderen daer ter stede.

Gesta Roman. cap. 80. Bi sijn cluse was een scaep-harder, die sijn scapen *bewaerde* ende daer omtrent voede — Cap. 127. Ende hier om soe set een slot voer u mont ende *bewaert* u woerden alsoe, dat ghi God niet te na en spreket. — I. 104, 1771, 2381, II. 3706, IV. 1061, 1189, *op iets passen, voor iets zorg dragen, bezorgen, voorzien, volbrengen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 37. r. a.

Dit sprac die bode sonder sparen.
 Twas sijn dienst, hi mostet *bewaren*.

fol. 38, v. a.

Alle [z. Al] sijn die jonghen te striden guet,
 Starc van live ende wel ghemoet,
 Tmoet mit wijsheit sijn *bewaert*,
 Datmen tvolck te punten schaert
 Entie afterhoede wel beset.

Bewarmen, II. 2165, *verwarmen*.

Bewerven, I. 1914, *verkrijgen, veroorzaken*.

Bewimpelen, II. 4165, *omsluieren, overdekken*.

Bewinden, hem eens dings, I. 1703, III. 691,
zich onderwinden, ondernemen.

Bewisen, IV. 905, 1564, *betoonen, doen blijken*.

KILIAAN *praestare*.

Bidden, IV. 2121, *verzoeken, uitnoodigen*.

Bieden, saluut, goeden dach, enz., I. 2308, II.

- 1315, *toewenschen*; IV. 2103, *reiken*, *strekken*.
- Bij, I. 133, 138, enz. *door*, *wegens*.
- Bij wilen, I. 1659, 2001, II. 819, 2274, 3053, 4221, III. 462, IV. 1940, *somtijds*.
- Bij tijden, II. 1569, *somtijds*.
- Bijbrengen, I. 2286 v., *ten uitvoer brengen*, *volbrengen*. Nog niet geheel buiten gebruik.
- Bykant, III. 88 v., *bijna*. *Gesta Roman.* cap. 133.
Doe die enen hont *bicant* vanden wolf verwonnen was.
- Billich, II. 2454, en
- Billic, IV. 2, *billijk*.
- Binnen, Te Romén binnen, I. 2529, *binnen Romanen*. — Binnen desen, II. 3563; hier binnen, I. 1459, II. 197; hier en binnen, I. 1459 v., II. 346, IV. 1520, *binnen dezen of dien tijd*, *intusschen*, *ondertusschen*.
- Bisonder, I. 1452, 1689, *afzonderlijk*.
- Blat, IV. 1667, of tonghenblat, II. 447, 592, IV. 726, *tong*. HUYDEC. *Proeve*, II. bl. 363, 364.
- Bléncken, II. 1307, *blinken*.
- Blide tot iets, II. 4047. *Gesta Roman.* cap. 81.
Ick en twyvel daer niet aen, men sal zeer *blide* wesen tot u coemste. Op dezelfde wijze, *lief*, *leed* (zie beneden op de woorden) en *droevich*. *Gesta Roman.* cap. 93. Mer die ander broeder was zeer *droevich* totter reyse ende had liever noch ter scolen bliven wonen.
- Blijden, II. 1318, *verblijden*.
- Blijff, IV. 183, *het blijven*.
- Blinden, I. 213, *blind maken*.

- Bliven, I. 2985, *dood blijven, sterven.*
- Bloed, II. 1991, *maagschap.*
- Bloedelic, II. 703, IV. 608, *bloedig, doodelijk, hevig, zeer.*
- Bloot, die baren bloot, II. 189, *de volle zee*; IV. 111, *onbeschut*; IV. 1379, *onverholen.* Doch op alle drie de plaatsen is het niet veel meer dan een stopwoord.
- Blouwen, II. 3746, *slaan.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 118.
- Bloom, II. 462, *bloem.*
- Bluete, II. 3774, (men leze *in bluete*) *bloei.*
Hoogd. *blüthe.*
- Bluffen, II. 669, zal hetzelfde zijn als *blouwen.*
- Bot, IV. 1063, 1262, *gebod.*
- Boel, I. 749, 755, 767, enz. *minnaar, minnares.*
HUYDEC., *Pr.* I. bl. 312. Het verkleinwoord daarvan
- Boelkijn, I. 738, 837.
- Boerden, I. 823, *spelen, schertsen.*
- Boert, I. 858, *spel, scherts.*
- Boert, Boirt, Boort, I. 711, 1800, IV. 812, 2040, *geboorte, afkomst.*
- Boert, Boort, Buert, I. 491, III. 552, IV. 385, 516, zamengeotr. uit *behoort.* Zie HUYDECOPER op STOKER, I. bl. 570.
- Boert, I. 946, *gebeurt, te beurt valt.* In de *Gesta Roman.* wordt dit w.w. doorgaans met *oe* geschreven.
- Boertelic, I. 781, *schertsend.*
- Boete, III. 327, 608, *straf.*
- Bofelic, boeflic, I. 1568, III. 1045, IV. 2016, *schandelijk, snood, schelmachtig.*

- Bont, II. 1014, *allerlei kleur hebbende*; II. 631?
 Boorde, II. 8, *last*.
 Boort, Boirt, zie Boert.
 Boesheit, I. 2344, *booze daad*.
 Borsten, I. 1844, *bersten*.
 Boud, II. 3384, IV. 1024, *stout, gerust. Wapene Martijn c. 44 en 60. Boec vanden Houte, vs. 104*.
 Boude, II. 3995, *schielijk. CLIGNETT, Bijdr. bl. 59*.
 Bouwen, I. 731, II. 1260, IV. 859, *stichten, trachten iets tot stand te brengen, ergens aan arbeiden*.
 Boven, I. 2578, *naar de hoogte, naar boven*.
 Boverye, I. 2667, III. 1234, IV. 369, *boeverij, schelmerij*.
 Brant, I. 2067, *een brandend stuk hout. Belg. Mus. 1846, bl. 53*.

Si smeeet die catte met enen *brande*,
 Soe dat daer die gheinsteren ute stoven.

Hier is het een scheldnaam, aan Helena gegeven, die het vuur van twist en krijg tusschen Grieken en Trojanen had ontstoken.

- Branden, IV. 1412, *verbranden*.
 Brect, I. 447, *breekt*.
 Breden, Breyden, I. 2719, v., II. 2191, 4161, *breed maken, uitbreiden, verbreiden, bekend maken. Charter der Rederijderskamer van Oude-naerde, 1556, (Belg. Mus. 1843 bl. 258)*. Item zoo es gheordineert, dat niemandt tsecret vander camere, ofte dinnehauden van eenighe spelen *breedden* noch te kennen gheven en zal. Zie Dr. JONCKBLOET, Gloss. op *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*.

Breyt maken, I. 1783, *verbreiden, bekend maken*. Breyt worden, III. 668, *bekend, ruchtbaar maken*.

Brenden, I. 1885, *branden*.

Brengen van live, IV. 454, 505, *om het leven brengen*.

Brief, I. 45. In iemands brief staan, is *in iemands geheugen zijn*. NOYDEKIJN, bij BILDERDIJK, *Verscheidenh.* Dl. III. bl. 166.

Hi staet oec in der zeleger *brieven*,
Dien men bi goede muedich ziet.

Wij zeggen nog, *bij iemand in een kwaad blaadje staan*. Brief, IV. 738, is een charter of bevelschrift van de wereldlijke overheid, zoo als *bul* er een van de geestelijke overheid, van den Paus, is.

Bruecke, IV. 773, *overtreding*; I. 2466 staat het per metonymiam voor *degenen die overtreden*.

Brueken, II. 1582, *overtreden, misdoen*.

Bruekich, IV. 780, *misdadig, strafbaar*.

Bruken, II. 3766, *gebruiken, aanwenden*; bruken den tijt enz. I. 146, II. 3694, *den tijt doorbrengen*; bruken vreuden spil, ghenoechde ende vrede, I. 1731, II. 3748, *genieten*.

Bruloft doen, IV. 540, *bruiloft houden*. *Ferguut*, vs. 5546.

Bu, I. 1715 v., zie Ghebu.

Bueken, II. 1581. Zie de Aant.

Buert, zie Boert.

Bus, II. 670 v.?

Buwen, II. 252, 1850, *bouwen*.

C. K.

Cabret, I. 2444, en *camerette*, var. ald., *plaats waar men gaat om te eten en te drinken, herberg*. In het verhaal *Van den man die gherne dranc* (*Belg. Mus.* 1846, bl. 51) wordt het verwisseld met *taverne* en *drinckhuus*.

Kaer, *care*, I. 1112, 1538, II. 4088, *genoot, medgezel, gezellin, lief*.

Camcaet, *camocate*, II. 1603, *eene kostbare stof*. *Belg. Mus.* 1842, p. 195;

Vrouwe die scaers . . . en [scaerlaken] draghen
 Ende selve haren vloer vaghen
 Ende *camecate* sonder cnapen,
 Hier op sta ic te gapen.

d. i.: vrouwen die kostbare kleederen dragen en geene bedienden hebben, zoodat zij zelve het huiswerk moeten verrigten, derhalve, vrouwen die zich boven haren stand kleeden.

Camenade, II. 1544, *kamer*, Middeleeuwsch Latijn *caminata*. Zie de Aant. op MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. II. bl. 129.

Camerette, I. 2444 v., zie **Cabret**.

Camerlinc, I. 513, 2996, *kamerdienaar*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 101.

Camerwaerder, I. 1465, *kamerwachter, kamerdienaar*. Zoo vindt men *portwerder*, *Floris en Bl.* vs. 2602, 2668, enz., *doerwaerder*, *Gesta Roman.* cap. 17. Hy ghinck totten pallaes ende heeft na uitwisinghe des wets drye slaghen ghegheven aen die poort. Die *doerwaerder* ter stont heeft hem die poerte op ghedaen ende in gheleyt. — *Beestwaer-*

der, COORNHERT, *Seneca van de Weldaden*, II. cap. 19. Wy hebben int Amphitheatro een leeuwe ghesien, die een vanden *beestwaerders* kennende (also die selfde eertijts zijn meester was geweest) voor tgewelt vanden anderen beesten beschermde.

Character, I. 698, *tooverspreuk*.

Caritate, I. 225, 2313, *reine liefde*. Zie I. 226 en verv. *D. Doctrin.* I. 614 en verv. Verder beteekent het *liefdegave* en *gave* in het algemeen, I. 8.

Casse, IV. 689, is hier *de arke des verbonds*.

Castyen, IV. 442, *berispen, bestraffen*. CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 396—398.

Katijf, Ketijf, II. 3540, IV. 144, *arm, ellendig, snood*. Dat het niet, zoo als HUYDECOPER meende, (op STOKE, I. bl. 512, 513), afkomt van *cadivus*, maar van *captivus*, toont het Ital. *cattivo*, dat zoowel *gevangen* als *slecht* beteekent, iets wat HUYDECOPER zelf reeds omtrent het Fransche *chétif* opmerkte. *Cattivo* komt van *captivus*, als *con-cetto* van *conceptus*, *rotto* van *ruptus*, *ratto* van *raptus*, *Egitto* van *Aegyptus*.

Kavelen, III. 160, *verdeelen, onderscheiden, oordeelen, achten*. BREDERO, *Griane*:

Het gheen de trotsche eer voor goedt waan-wetend *kavelt*,
Wert van de soete min overreedt en ontravelt.

Keer, II. 3302, *wending, list, streek*. *Reinaert* vs. 3646, 7356. Enen keer doen, II. 1514, *eenen gang doen, gaan*.

Keeren, I. 2592, *heen en weer gaan*.

Kenlic, I. 2617, IV. 461, 1854 v., 2140, *kenbaar, zichtbaar, duidelijk, bekend*.

- Kennen, I. 931, II. 647, 2634, III. 386, *erken-
nen, opmerken, weten.*
- Kersten, II. 835, *christen.*
- Kerstenrijck, III. 158, *het land waar de Chris-
tenen wonen.* Als eigennaam gebruikt en dus zon-
der artikel. Zie het Gloss. op HILDEGAERSBERCH,
vanden Sacramente v. Amst. op aertrijck.
- Ketijf, zie katijf.
- Ketten, III. 287, 303, *keten, ketting.*
- Chierheit, II. 2583, *sieraad, sierlijkheid, pracht.*
CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 236.
- Chierlic, I. 346, II. 3177, IV. 1233, *sierlijk,
prachtig, met pracht.*
- Chingel, II. 3134, *laan, die een erf, kasteel of
stad omringt.*
- Choen, IV. 1598, *koen, stout, dapper.*
- Kinden, III. 1240, meerv. van *kind.*
- Kinnen, III. 152, *kennen, erkennen.*
- Kintscheit, I. 798, *het zijn of handelen als een
kind.* KILIAAN, *ineptia, inconsiderantia.*
- Kijff, IV. 1664, *twist.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol.
45. v. b.

Al worde hi by sijn heer verslaghen
Onvoersienlic in een *kijff*,
Wat verloer hi dan sijn lijff?

- Kiven, IV. 67, 854, *twisten, strijden, zich verzetten.*
- Claghe, II. 480, 557, 2491, 3020, *klagt, be-
klag, aanklagt.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 32. r. a.
Denghel hoerde der vrouwen *claghe.*
fol. 21 r. a.

Die tymmerman waende wel,
Dat hi sijn *claghe* winnen sel.

- Claghentlic, II. 357, *klagelijk, klagend*.
 Clam, verl. tijd van *climmen*, I. 1559, II. 3733.
 Clapboghe, II. 1671, *de boog van den klapper*.
 Claren, IV. 66, *klaar, schoon, duidelijk maken, in orde brengen*. Zie Dr. M. DE VRIES op HOOFTS *Warenar*, bl. 87.
 Classe, IV. 110, *klisse*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 46. r. b.

Ghelijc den doren [*dwazen*] minnen wy dan,
 Die netel, *classe*, scharpe doern
 Planten onder tgoede coern.

- Cleder, I. 239, meerv. van *cleed*.
 Clenoden, I. 2244, *kostbaarheden*.
 Clerck, II. 356, *geestelijke, geleerde, schrijver*.
 Clinck, een ijzeren staafje of bout, geschikt om iets vast te zetten. De clinck slaan of trekken, is *dit wegslaan of wegtrekken*. Zie HUYDECOPER op STOKES III. bl. 281—285. Wat het I. 2703 betekent is mij niet duidelijk.
 Clyven, I. 2942, IV. 2320, *klimmen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 36. r. a.

Mochtwy malcander hier verdriven
 Mit macht ende dan te hemel *cliven*
 Als onse tijt ten eynde naect,
 Soe hadt God onghelijc ghemaect.

- Zie verder CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 458—460.
 Knaep, I. 2593, *jongeling*; I. 2236 v., 2901, IV. 242, *dienaar, knecht*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 354.
 Knopen hem aen iets, III. 414, *zich ergens aan vasthechten, zich ophangen, zich opknoopen* als men nog zegt.
 Koken, IV. 1183, *keuken*.

- Codicen, I. 58, *wetboeken*.
- Coemst, coomst, I. 986, 2715, II. 966, 2208, 2629, IV. 1289, *afkomst*. *Gesta Roman.* cap. 17. Ic ben arm ende van laghe *coemste* of gheslachte. — Cap. 153. Die van gheen cleyne gheslachte, mer van grote edele *coemst* geboren ben.
- Coen, I. 1789, II. 2108, 2262, 3053, 3701, III. 343, IV. 344, *moedig, stout, vermetel*.
- Koetskijn, II. 1291, verkleinw. van koets, *bed*.
- Koir, I. 1417, *keus*.
- Coft, II. 2898, 2901, verl. tijd van *koopen*.
- Comanschip, II. 3859, *koopmanschap*.
- Cont maken, I. 1787, II. 518, 2323, *bekend maken*. Dr. JONCKBLOET, Gloss. op de *D. Doctrin.*
- Condalic, II. 1218. Men leze met de var. *coudelic*.
- Conde, IV. 1429, *bekendschap*.
- Kondich maken, IV. 1854, *bekend maken*.
- Condighen, II. 2718, *bekend maken*.
- Condicie, III. 809, *staat, stand, toestand*. *Gesta Roman.* cap. 30. Ten eersten, dat met hem opten wagen gheset wert een onedel mensch van knechtelijcker *condicien*.
- Confuus, verwarring. *Nederl. van Frans v. Brederode*, I. 133.

Mer smorghens opten vijften dach daer nae
Liet hi Rotterdam staen ende hevet gheabandoneert
Mit groten *confuyse*, twelek was schae.

beschaming, schande, leed, *D. Doctrin.* I. 302.
Bij HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 12 r. a. zegt Camillus tot den paedagoog van Falerii:

Nym dese kinderen beide mit di
 Ende brengse horen ouderen thuus:
 Dijn rechte loon waer meer *confuus*.

Gesta Roman. cap. 131. Here, ons gheschiet grote *confuus* ende scande, om dat ghi den armen ghemact hebt rechters ende heren over ons te wesen. Vandaar, iemand *confuus* doen, II. 3284, 3360, *iemand beschaming, schande, verdriet aandoen*. *Confuus* maken, IV. 269, 2212, *verwarring, stoornis, schandaal maken*. Eindelijk, *verstoring, vernieling, ondergang*. *Gesta Roman.* cap. 42. Och, och, ic sie die *confuse* of verderfnisse deser stede.

Confuus, II. 2892, III. 1146, *verward, verbijs-terd, verstoord*. *Confuus* maken, I. 3154, *verslaan*. *Confuus* worden, I. 882, 2427, IV. 322, *beschaamd, te schande gemaakt, vernederd, verslagen worden, ondergaan*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 34. r. a.

Doe bleeff die knape onghehoont
 Entie paep ghinc weder thuus
 Toornich ende seer *confuus*,
 Want hi duchte voer die schande.

fol. 48. r. b.

Als die doot di maect *confuus*
 Wat hebstu dan?

Consent, II. 469, *toestemming, verlof*.

Consenteren, II. 495, *toestaan*.

Const, I. 13, 18, 26, 61, 156, 557, 1354, 1482, 2516, 2527, 2625, II. 3064, 3145, 3147, *bekwaamheid, behendigheit, list, kennis* (zoo vind ik *Leven van Jezus*, HS. fol. 7. r. a. het arbor scientiae boni et mali, Genes. II. 17 ver-

- taald door, dat hout der consten goets ende quaets)
wetenschap, kunst, handwerk.
- Constich, I. 60, II. 4157, *bekwaam, kundig.*
- Contempleren, I. 52, *beschouwen.*
- Cort, I. 2196, III. 424, 587, *spoedig, weldra.*
- HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 44. r. b.
 Al sijn wy op dit leven coen,
 Alsoe *cort* macht ommeslaen
 Ons bootkijn, als dat heeft ghedaen,
 Daer die ghesellen in misvoeren.
- Zie ook Dr. JONCKBLOET, op de *D. Doctrin.* Met-
 ten cortsten, II. 2773, *in kort, om kort te gaan.*
- Corts, I. 2196 v., 2230, II. 3579 v., *spoedig
 weldra.*
- Cozen, II. 1185, *spreken.* Oudhoogd. *Kôsôn, loqui,*
dissertare, disputare, tractare. MHD. *kosen,*
spreken. De beteekenis van *vriendelijk zamenspre-*
ken is van lateren tijd.
- Cost, II. 547 v., 869, IV. 797. Wij gebruiken
 alleen den pluralis *kosten.*
- Costelic, I. 100, *kostbaar.*
- Cracht, craft, I. 855, II. 2589, 3808, 3815,
 III. 1041, 1051, 1091, 1107, 1150, 1154,
 IV. 1463, 1589, 2256, *kracht, magt, vermogen,*
geweld, gewelddadigheid, verkrachting.
- Craghe, I. 2232, *hals.* Zie KILIAAN o. h. w. en
 VAN HASSELT aldaar. Het is nog in gebruik in de
 spreekwijzen, *het zal hem den kraag kosten* en *hij*
heeft een stuk in den kraag.
- Craem, II. 2906, *hist of kast met koopwaren, mars.*
- Cranck, II. 461, *zwak, gering.*
- Cranckelic, II. 3848, *zwak, gering, kwalijk.*

Crancheit, II. 2299, 2303, *zwakheid*.

Crencken, IV. 876, *zwak, gering maken, krenken, benadeelen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 10. r. b.

Alsmense vlouct ende benijt
 Ende tmene ghebet comt op hem al
 Om wederspoet ende ongheval,
 Soe worden sy *crenct* in horen leden.
 Tghemeen ghebet dat *crenct* den man
 Of stercten diemen goedes an.

Hem van iets crencken, IV. 2224, *zich ten opzichte van iets krenken of benadeelen*; I. 489, IV. 660, *verzwakken, zwak, gering worden*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 7. r. a.

Ghine sult om lieff noch om leet,
 Condijt weten of bevrighen,
 Gheen valschen tuch der werlt draghen,
 Daer lijff ende goet ende eer bij *crenct*.

Crenskijn, II. 1583, *kranse*.

Kroeken, II. 1581 v., *kreuken*.

Kuren, II. 2440, IV. 929, 1520, *uitzien, uitkijken*.

Zie den *Teuthon*. o. h. w. en KILIAAN op *koeren*.

Kust, IV. 1036, *keus, verkiezing*. *Reyze van Jan Mandevijl*, cap. 50. Ende een yegelyk sal daer wyven hebben en maegden en sal die magt ende *kust* altoos hebben met hen te liggen ende te zijn. — Het is overgebleven in de spreekwijze, *te kust en te keur*.

Kusch, I. 1525, II. 521, *rein, zuiver, schoon, fraai*.

D.

Dach, bepaalde dag; II. 1981, zij heeft beloofd op den bepaalden dag weder te komen; II. 3711, gij

zijt wel op den bepaalden tijd gekomen. — II.
1917, uitstel van vijandelijkheden of regtspleging.
KILIAAN *induciae*. HILDEGAERSBERCH, fol. 12. r. a.

Doe gheerden si *dach* ende hilden sprake
Van elker ticht, van elker sake,
Die die heer hem tyen mocht.

Van Daghen, I. 949, *bejaard*. *Limborch*, V. 1258.

Daden, I. 606, verl. tijd van *doen*.

Dadinghe, I. 1385, overeenkomst, verdrag; III.
1107, *het doen*, *plegen*, *bedrijven*.

Daen, I. 3271, II. 1191, *dane*, IV. 1052, *danen*,
II. 2009, *daarvan*, *van daar*. De dubbele vorm
van *daen*, van *dan*, van *dane*, van *danen*,
van *danne*, I. 397, 587, 1037, 1415, 1439,
2867, II. 1354, 3390, 3393, III. 130, IV. 1225 enz.

Daertoe, III. 964, 1096, *daarenboven*.

Dan, *dane*, *danne*, *danen*, zie *Daen*.

Dan ter tijt, III. 317, *dan*, *op dien tijt*. Zoo
nu ter tijt, III. 235, *daer ter tijt*, HILDE-
GAERSBERCH, HS. fol. 14. r. b.

Oeck dancten si God der liever maren,
Dat hoer heer wel mocht ontbaren
Hoerre ghiften *daer ter tijt*.

Danc, I. 3192, II. 1724, III. 551, *belooning*. We-
der horen *danck*, III. 1095, *tegen haren wil*.
HILDEGAERSBERCH, fol. 33. v. b.

» Lijskijn, willen wij desen hanghen
Bijden anderen? wat donct u goet? ”
» Here, wat ghire mede doet
Dats mi harde wel te *danck*.

Daren, II. 1871, *deren*.

Darren, IV. 101, *behoeven*; I. 187 v., 3170, IV.
1917, *durven*.

Darven, I. 187, *durven*.

Das, I. 1918, II. 2595, IV. 2054, genitivus van *dat*.

Dat, IV. 756, *gesteld dat*. *Leken Sp.* I. 1, 17, HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 46. r. a.

Weldoen is een edel have.
Dat God gheen loon daer off en gave
 Ende bleven wy vast int weldoen staen,
 Soe en hadden wy nochtan niet misdaen.

Hor. Belg. II. p. 116.

Dat alle berghen goude waren
 En alle waters wijn,
 So had ick jou veel liever,
 Moy meisje, waerje mijn.

Deer, IV. 460, *leed, schande*. KILIAAN.

Deerne, II. 267, 1110, IV. 1979, *dienstmaagd, meisje*. MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. III. bl. 341, aant.

Deghe, I. 2022, II. 604, 1425, IV. 248, *uitzetting, aanwas, voorspoed, genot*.

Deghen, II. 3740, IV. 552 *held, dapper, voortreffelijk man*. HUYDECOPER, *Proeve*, III. bl. 401, 402.

Dencken, II. 2053, *bedenken, in gedachte houden*.

Derten, I. 1231, *dartel, stout, moedwillig, preutsch*. *Teuthon*.

Derven, dorven, I. 884, 1736, IV. 88, 89, 108, 113, 122, 187, *behoeven*.

Des, I. 275, 316, 838, 1955, II. 168, 1181, 1460, 2370, 2384, 3808, IV. 874, genitivus van *dit, dat*; I. 318, *vanwaar, waardoor, zoodat*; I. 1473, III. 277, 1058, IV. 155, *vandaar, daar-*

om, dus; II. 2104, 2324, III. 1195, *indien*; I. 2911 v., II. 2442, IV. 1504, voor te des, tes, *totdat*; om des, IV. 2120, *omdat*. Des vindt men meermalen voor *dat*, II. 3922. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 6. r. b.

Dat mochtmen wel bij Judas mercken,
Die thiende deel te stelen plach
Van *des* men gaf op elken dach
Onsen here mitten sinen.

Destrueren, I. 334, 1412, IV. 298, *verwoesten*.

Deuchdentlijck, doechdentlijck, II. 130, 686, IV. 1357, *deugdzaam, ingetogen, die zich goed gedraagt*; advb. II. 704, 844, 858, 2160, *op betamelijke wijze, zoo als het behoort*.

Deucht, doecht, II. 810, *voortreffelijkheid in het algemeen, uitstekende hoedanigheden*; I. 245, II. 2034, *weldaad*. Duecht spreken, III. 115, *lof spreken van iemand*. Daar tegenover staat arch spreken.

Devoet, II. 739, *godsdienstig, naauwgezet in het waarnemen van uiterlijke godsdienstpligten*. Van daar het z. n. w.

Devocie, IV. 674, 694.

Dich, IV. 1685, en

Dicke, I. 1080, 1377 enz. *dikwijls*.

Dictieren, I. 3260, *voórzeggen*.

Dienster, IV. 1212, *dienstmaagd*.

Dier ghelijck, I. 1081, *eveneens*.

Diet, III. 106, *volk*.

Digesten, I. 58, *de verzameling van wetten en uitspraken van vroegere regtsgeleerden, op bevel van Justinianus verzameld, die met den*

Codex Justinianus den grondslag van het Romeinsche regt uitmaakt.

Diltheit, III. 40, *snapachtigheid, kwaadsprekendheid?*

Dinck, I. 2278, II. 994, 1747, 4022, IV. 1101, 1976, 2314, *zaak, bezigheid, werk, belang* enz. Sijn dinghen doen, I. 1767, II. 3846, *handelen* in het algemeen; II. 1854, 1926, *zijne bezigheid verrigten, zijne zaken afdoen*; IV. 1060, *zijn pligt doen*; I. 2897, III. 846, 943, IV. 359, het Latijnsche *rem habere*.

Dinne, I. 1694, *dun, schraal, gering*.

Dinnen, II. 1618, *afnemen, verminderen*.

Discipline, II. 7, *tucht*.

Discoort, I. 274, *discordia, twist, oneenigheid*.

Diskant, II. 2486, *de bovenstem in den zang*.
Middelleeuwsch Latijn *discantus*.

Dispenseren, IV. 2244, 2249, *toelaten wat in den regel niet zijn mag, bij uitzondering toelaten*.

Dochte, I. 154, verl. tijd van doghen, *deugen, behooren*.

Doe, I. 2521, *toen*.

Doech, II. 3777, w. w. doghen.

Doechdentlijck, zie Deuchdentlijck.

Doecht, zie Deucht.

Doeghend, Dueghend, I. 607, 2778, II. 11, 1889, 1956, 3320, IV. 1118, *voortreffelijk, dapper, vroom, geschikt*.

Doeghendich, IV. 1251, hetzelfde.

Doen, II. 1224, *maken, veroorzaken*. HUYDECOPER op STOKES, II. bl. 327. Dat doet, I. 2330, II.

117, 1478, 1632 v., 2820, III. 150, *dat veroorzaakt of de oorzaak daarvan is*. Zie HILDEGAERSBERCH, *vanden Sacr. v. Amst.*, vs. 55, *Boek v. d. Houte*, vs. 526. En dede, I. 1278, III. 225, IV. 1666, *zoo niet deed, zoo er niet was, zonder*. *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, II. 3244, *D. Doctrin.* I. 72, 146, enz. — Schone ghebare doen, I. 609, *schoon gelaat maken of vertoonen, faire bonne mine*; doen ghewach, I. 2118, *gewag maken*; doen bekant, II. 3429 *bekend maken*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 25. r. b.

Voert wil ic u *doen bekent*

Wortel ende fundament

Hoe dese materi wort gesocht.

Doen te weten, I. 1937, II. 3230, III. 1084, IV. 54, 1406, doen te verstaan, I. 1660, 2833, II. 378 v., 3361, 3976 v., IV. 2161, (doen verstaen, I. 2997, II. 378, maken te verstaen, II. 3976,) *verstaanbaar maken, bekend maken*.

Lieve, eer, deucht enz. doen, I. 245, 1597, IV. 343, *aandoen*. — I. 105, 2027, II. 3655, *toestaàn, geven*. *Gesta Roman.* cap. 59. Hier vaste by so woent een ridder, die ick self ridder gheslaghen hebbe: ick wil daer toe lopen, hi sal mi wel cleder ende paert *doen*. — Hier bi woent een hartoghe, die mijn raet is: ick wil daer toe gaen ende gheven hem minen noot te kennen, op dat hi mi mach cleder *doon* om te reysen tot mijn pallaes.

Plaatsen. Doen ter aerde, IV. 1408 v., *ter aarde bestellen, begraven*. *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, I. 734, zoo, doen ten bordele, ald.

I. 251, 585. *Leven van Jezus*, HS. fol. 7. r. b.
Dus dede die Heer God ende deden [*namelyk Adam*] inden paradijs der weeldicheit.

I. 401, 885, II. 1496, 3197, III. 383, IV. 983,
in plaats eener herhaling van het vorige werkwoord,
niet alleen van een activum, maar ook van een pas-
sivum of neutrum. HILDEGAERSBERCH, HS. fol.
14. v. a.

Als ridders oerde toe behoert
Ende heeft ghedaen van aenbeghin.

fol. 21. v. b.

Want hi bleef daer an die schade,
Als menich doet bi valschen rade.

fol. 33, v. a.

» Hie seit, ghi weet wel wat hi mient.”
» Dat doe ick oeck.”

IV. 1808, als hulpwerkwoord, op de wijze van het
Engelsche *to do*. Zie Dr. M. DE VRIES, *Brief aan*
Dr. JONCKBLOET, bl. 13. vlg. Voeg er bij HILDE-
GAERSBERCH, HS. fol. 35. r. b.

Al is u nu u guet ghenomen,
Van ons en crijcht ghi niet een slee,
Daer ghi u nu op doet beroemen.

Wilhelmuslied, coupl. 9.

Daer na so doet verlanghen
Mijn vorstelijc ghemoet.

Te doen, II. 2261, *noodig*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl.
306, 411.

Doen, substant. IV. 456, *staat, stand, toestand,*
handelwijze, geaardheid, Heim. d. Heim. vs.
526, 1882, *Boec v. d. Houte*, vs. 289, 624.

Doen, doon, duen, I. 353, 1092, 1637, 1685,
1919, 2130, II. 1051, 1725, 2605, 2768, 2849,

3825, 3927, 4148, III. 302, 324, IV. 2222 v., comparat. *duenre*, II. 1733, *vast, sterk, streng, stijf, digt*. *Teuthon. stijff, extensus, protensus, expansus*. *Passionaal*, HS. Dat kint stercte ende is geleit in die enge cribbe. Die maget ende moeder windet sijn leden ende sijn voeten mit eenre *duenre* swachtel. Twee plaatsen bij HOOFT zie men in het *Woordenb. van het Instituut op deun*. HUYGENS, *Korenbl.* I. bl. 369 (van zijne boomen sprekende):

Ick sie u soo geschoten,
Soo weelderigh gespreidt, soo *deun* en dicht gewerrt,
Dat ick veil onder u den felsten middagh tert.

In Friesland is *duen* nog in gebruik en zegt men b. v.: *deun* aan den muur, *vlak tegen den muur*. KILIAAN vertaalt *cito, statim et prope, juxta*. In de eerste dezer beteekenissen is het mij niet voorgekomen. Uit den *Minnenloep* zou men alleen II. 2760 door *snel* kunnen vertalen; het is echter niet noodzakelijk. *Deun* voor *vasthoudend aan het geld, karig*, is algemeen bekend.

Doer, I. 469, 1296, II. 846, 1209, 1212, 1440, IV. 220, *om, wegens, om den wil van*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 318—320.

Doer, I. 2440, *deur*.

Doghen, I. 352, 408, 730, 1749, 2038, II. 1308, 3358, III. 80, IV. 586, 2196, *lijden*. Te doghen sijn mit iemand, II. 2542, *medelijden hebben met iemand*, waarvoor de *D. Doctrin.* III. 589 heeft *doghen mit iemand*.

Doghen, II. 3206, 3777, *deugen, goedzijn, betamen, behooren*.

- Done, I. 1197, 1586, *geluid, toon, zangwijze.*
 KILIAAN.
- Donre, III. 538, IV. 221, *donder.*
- Doon, zie Doen.
- Door, Doer, I. 789, 799, 860 enz. II. 3470 v.,
dwaas.
- Doorheit, IV. 2189, *dwaasheid.*
- Doot bliven, I. 459, II. 3869, 4123, *sterven.*
- Doren, I. 801, IV. 1961, *den spot drijven met
 iemand, als een zot behandelen.*
- Doricheit, II. 2470, *dwaasheid.*
- Dorper, I. 937, *ruw, gemeen mensch.* HUYDECO-
 PER op STOKE, I. 532, *Aant. op MAERLANT, Sp.*
Hist., Dl. II. bl. 97.
- Dorperlic, IV. 1621, *snood, schandelijk.*
- Dorpernye, II. 2519, *onbetamelijke, schandelij-
 ke daad.*
- Dorst, I. 2078, II. 3214, III. 484, verl. tijd van
 derven of dorven, *behoeven.*
- Dorven, zie Derven.
- Draghen, alsoe langhe dattet anden avonde droech,
 I. 2911, *zoolang tot de dag voortging tot den avond.*
- Dranck, II. 2394, enz. verl. tijd van *drinken.*
- Drecht, III. 81, *draagt.*
- Driven, I. 450, 691, 920, 1112, 1435, 1496,
 1555, 1562, 3163, II. 345, 355, 391, 555, 1076,
 1189, 2043, 2369, 3005, 3179, 3658, 3926, III.
 177, 211, 277, 488, IV. 117 v., 1163, 1702,
 2002 v., 2163, *bedrijven, doen, ten uitvoer
 brengen, aan den dag leggen*, soms kan men het
 vertalen door *vertoon*en.

Dribbe, I. 3034, *valsche vrouw, bedriegster?*

Dribben, IV. 990, *liegen, lasteren?*

Drieghen, I. 1845, *bedriegen*. HILDEGAERSBERCH,
HS. fol. 46. v. b.

Twaer een onghelike sake,
Dat lieghen, *drieghen*, clappen, roemen
Wesen souden der minnen bloemen
Tenighen tijden, vroe off spade.

Droch, I. 3249, IV. 1779, *bedrog*. *Aant.* op
MAERLANT, *Sp. Hist.* II. bl. 135.

Droghenaer, *drueghenair*, I. 1726, IV. 1727,
bedrieger. *Leven van Jezus*, cap. 195, 233.
Brandaen, vs. 858.

Droven, II. 304 v., *droevig zijn*. Zie *Floris en*
Bl. vs. 500 en het Gloss. op de *D. Doctrinale*.

Droetich, *druetich*, I. 1227, II. 2226, *trotsch,*
preutsch, spijtig. Later zeide men *dreutsch*.
BREDERO, *Roder. en Alf.*

Soo 'k yets van u versoeck met minnelijker vraghen,
'T wert my gheweyghert *dreuts* en spijtich afgheslaghen.

W. D. HOOFT, *Hedend. Verloren Soon*

En dit wal-barken aensicht sach staegh al even *dreuts*.

Drueghenair, zie *Droghenaer*.

Druut, II. 4105, *vriend*. *Wapene Martijn*, cap.
52, *Spel van Lippijn*, (*Hor. Belg.* VI.) vs. 37.
Brab. Yeesten, VI. 9268.

Dubbelen, IV. 2018, *dubbel maken, verdubbelen*.

Ducht, I. 615, II. 2829, *vrees*. Zie HUYDECOPER,
op STOKES, III. bl. 168, 465. (I. 1931 v., is het
eene fout voor *deucht*.)

Duck, *ducke*, I. 292, 534, 2689 enz. *dikwijls*.

Dueghentlic, zie *doechdentlijck*.

Dueghende, II. 1889, 3320, IV. 1118, *goed, be-
kwaam, deugdzaam.*

Duen, zie Doen.

Duerbair, I. 237, 564, 708, IV. 1559, *kostbaar.*

Duken, II. 2362, 3852, IV. 928, *buigen, zich
vernederen, zich onderwerpen, zich verbergen.*

Zie HUYDECOPER, *Proeve*, Dl. III. bl. 131.

Dulden, II. 1928, *gedoogen, ondergaan.*

Duldich sijn, II. 1251, *lijdzzaam, onverschillig,
te vrede zijn.*

Duren, I. 365, 1983, 2221, *blijven, vertoeven.*

Limborch, II. 940. HILDEGAERSBERCH, HS. fol.

11. r. b.

Van ouden tijden hier te voren
Had hi een moghende stat beleggen
Vander stadt van Romen weggen,
Dair hi voer *duren* moste lanck
Eer hise creech in sijn bedwanck.

Gesta Roman. cap. 15. Doe Alexius voer den
tempel voernomet xvii jaer lanck inden dienst Goods
gheduert had.

Durich, II. 101, 4247, *van duur, duurzaam.*

HILDEGAERSBERGH, HS. fol. 56. r. b.

Loont mit doechden die u dient,
Soe sijdi oeck een *durich* vriend
Ende totter salicheit gheneghen.

Durre, II. 653, *dor.*

Durt, II. 3712 v., *durft.*

Dusen, II. 1061, 1253, *duizend.*

Duvelye, III. 85, 227, *wat door de kracht des
duivels geschiedt, met den duivel in betrekking
staat, wat boos, duivelsch is.*

Duvelic, III. 859, *duivelsch.*

- Dwaen, I. 842, II. 2498, *wasschen*.
 Dwaes, I. 840, enz. *zot, verstandeloos mensch*;
 IV. 1780, *slecht mensch*.
 Dwale, IV. 1231, *handdoek*.
 Dwanc, I. 1078, II. 860, 1097, 1472, III. 288,
 verl. tijd van dwinghen, *dwingen, noodzaken,*
aandrijven, bedwingen, in bedwang houden.
 Dwanc, I. 1117, 1162, 1474, II. 571, 2820,
 2821, 3328, 3614, IV. 888, 1942, *bedwang,*
magt, kracht, geweld.

E.

- Echt, II. 1783, IV. 593, *getrouwd*.
 Echt, II. 2030, *bovendien*.
 Echter, II. 308 v., *nog*. Zie over *echt* en *echter*,
 Dr. J. H. HALBERTSMA, *Lett. Naoogst*, Dl. I. bl.
 24, HUYDECOPER op STROKE, CLARISSE, *Heim. d.*
Heim. bl. 159—162. KILIAAN, o. h. w.
 Echtschap, echtschip, I. 2704, 3280, II. 1763,
 IV. 39, 51, enz. *echt, huwelijk*.
 Edelinc, I. 529, II. 1346, *edele, adelijke. Heim.*
d. Heim. vs. 1522.
 Edelheit, I. 1480, *edele afkomst*. Dat men reeds
 in den tijd van onzen dichter aan *edel* en *edelheit*
 andere denkbeelden hechtte, blijkt uit I. 1572—
 1583.
 Ee, ewe, III. 165, 239, *wet*. De godsdienst be-
 schouwde men in de middeleeuwen veeltijds als een
 samenstel van geboden, en godsdienstig was wie
 deze geboden naauwgezet volbragt. Vandaar die

kersten ewe, II. 835, IV. 2241, *de wet der Christenen, het Christendom.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 49. v. b.

Maria, doer dat bitter wee,
Die ghi woud lijden, reyne twee,
U lieve kint voer die kersten *es*
Ende ghi voer yammer sijnre doot, enz.

Zoo ook de Joodsche en Heidensche wet. In de rijmromans zweren de ridders, Mahomedaansche zoolwel als Christelijke, gedurig *bi mire wet.* — In der ouder ee, I. 1023, 2759, II. 2615, IV. 2233, *onder de oude, d. i. heidensche of joodsche wet,* in tegenoverstelling van de tegenwoordige of christelijke, *in jodendom of heidendom.* *Leken Sp.* Prol. vs. 108.

Eenelick, I. 1892, *eenzaam.*

Eer-so of so-eer, met *meer* of met eenen comparat. II. 2263, III. 425, *hoe meer — des te meer.*

Eerbaer, I. 1548, 2524, 2534, II. 970, 2623, 3929, IV. 1617, 1891, *eerlijk, eervol, eerwaardig, loffelijk.*

Eerbaerheit, II. 891, *hetgeen eerlijk, loffelijk is.*

Eerd, I. 1879, *aard.*

Eerlic, I. 343, II. 1387, 3078, IV. 905, 948, 1944, *met eere, eervol, betamelijk, statig, deftig, fraai.*

Eernst, IV. 714, zie Aernst.

Eernstelick, II. 37, zie Aernstelic.

Eersaem, I. 2593, III. 832, *eervol, betamelijk, braaf.*

Eersamich, III. 832 v., hetzelfde.

Eersalich, II. 3929 v., *eervol, onbesproken.*

tEerst dat, II. 3365, IV. 1745, *zoodra als*. HIL-
DEGAERSBERCH, HS. fol. 34. v. a.

Teerst dat si doe creghen wint,
Doe pijn den si dat si thuiswaert quamen:

fol. 34. v. b.

Ons broeder comt in corten tijden
Teerst dat hijt volbrengchen mach.

Karel de Gr. en zijne XII Pairs, I. 123, 642.

Ten Eersten, I. 1263, 1271, *ten eersten male*; I.
874, 3143, II. 3679, *op het eerste oogenblik, ter-*
stond, dadelijk. Ten eersten in, I. 2657, *van het*
begin af, terstond.

Ende, einde. Ende nemen, I. 2070, III. 594,
eindigen; II. 2718, III. 391, *kant, grens, land*
(als het Lat. *finis*); wairwaert datsi nam een eyn-
de, I. 865, *waar hare reis eindigen zou, waar-*
heen zij gegaan was. Eynde crighen, III. 893,
sterven.

Einden, ondersch. in L. van Bock II., III. en IV.,
eindigen.

El, II. 3386, *ander*.

Elkerlijc, I. 1788, *elk*. KILIAAN.

Ellende, I. 866, 1614, 2186, III. 524, 586, *bal-*
lingschap, vreemdelingschap. Zie *Maandel. Bij-*
dragen, Dl. I. bl. 375.

Ellendich, I. 1602, *die in een vreemd land is*.

Iemand sijn Endelveers lesen, eig. *bij eenen*
stervende de laatste gebeden opzeggen. *Goudsch*
Chronycxken, bl. 12. Dese goede Heylige Coninck
Karel die lach twee jaer voor sijn doot tot Aken
sieck van die coerts. — Ende doe hy sterven sou-
de, soo las hy selven sijn *Eyndelvaers*, ende loock

selven sijn ooghen toe. II. 3451, staat het per ironiam voor *doodslaan*.

Entelic, II. 856, III. 932, IV. 1802, *spoedig, terstond*. PLANTIN. op *endigen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 31. r. a.

Daer en is ander wech noch dam,
Dan die doecht te Gode vaert
Entie boesheit ter hellen waert.
Dit moet *enteliken* wesen.

Belgisch Mus. 1845, bl. 95.

Dats dat ic *intelic* ben begerende,
Dat ghi de gevangene die sijn gevaen
Telivereert, here.

II. 1152 zal men volgens L. moeten lezen *guetic*.

Eppen, II. 4237, of uppen, var. ald., voor oppen, *naar boven brengen, te voorschijn brengen, aan den dag brengen?*

Epistolen, II. 205, *brieven*.

Eraud, II. 849, *heraut*.

Erenghier, IV. 2283, *begeerig naar eer*.

Erentrijck, II. 481, 2189, *rijk in eer, eervol*.

Erfnaem, I. 612, 711 v., *erfgenaam*. *Gesta Roman.* cap. 7. Die is sot ende niet wijs, die een soen tot sijn *erfnaem* nemet ende voet, die hem grote injurie ende scoffiericheyt ghedaen hevet.

Erre, III. 1011, *vergramd, verstoord*. Zie de Gloss. op *Floris en Bl.* en *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*.

Esken, I. 2918 v., eene fout, zoo als reeds het rijm aanwijst.

- Est, I. 2918, *tak*. KILIAAN, *ast, est, ramus*.
 Evel, III. 596, *slecht, kwalijk*.
 Evel, III. 976 v., *ziekte, kwaal*.
 Even, II. 3566 (Lat. *avena*) *haver*, maar eene soort van de gewone onderscheiden. Zie het Gloss. op *Floris en Bl*. De *Teuthonista* noemt het *swart-echtige haver*.
 Ewe, zie Ee.
 Eweliken, I. 2602, *eeuwig*.
 Exempel, II. 705, *voorbeeld*; I. 321, 494, *leerzame gebeurtenis, leerzaam verhaal*, wat echter geen *verdicht verhaal* behoeft te zijn, zoo als HUYDECOPER beweert, op STOKE, Dl. I. bl. 290.

F.

- Fael, II. 167, *misslag*.
 Faelgieren, III. 426, *afnemen, verzwakken*. *Vanden feesten* (achter den *Theophil.*) vs. 292; II. 888, *bezwijken*. MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. III. bl. 237, vs. 58. Eens dings faelgieren, I. 1778, *schade lijden ten opzichte van iets, iets verliezen*. *Taalk. Magaz.* Dl. III. bl. 176, vs. 194, waar het onjuist vertaald wordt *mislukken*.
 Faetsoen, III. 1224, (Fr. *façon*) *manier*.
 Falen, intr. I. 2426, *schade lijden, verzwakken*; IV. 193, *een misslag begaan*; van iets falen, II. 2104, *in iets in gebreke blijven*; iemand falen, II. 1750, *een misslag jegens iemand begaan, iemand ontrouw worden*. Zonder falen, II. 379, is een bekende stoplap.

Falien, I. 1068, *ontgaan*.

Fantaseeren, I. 2285, *ordeloos nadenken*. *Animo peregrinari* zegt KILIAAN.

Fantasie, I. 88, *zwaarmoedigheid, naargeestigheid*. *Volksroman van Limburgh*, cap. 1. Deze Hertoge Otto was geladen met groote *fantasien*, en om zijn zwaarheden te verdrijven, was zijn nature geneygt om na wild te jagen in der woestijne.

Feest, IV. 722, 1067, 2002, *vreugde, genot*, vooral *mingenot*. Dr. M. DE VRIES op HOOFTS *Warenar*, bl. 102. Feeste driven, III. 277, *vreugde bedrijven*. Iemand feeste doen, II. 2966, *iemand vriendschap, eer aandoen*. *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, I. 722.

Feesteren, I. 2071, IV. 720, *ter eere van iemand vreugde aan den dag leggen, door vreugdbetooning iemand vereeren*.

Fel, I. 2330, II. 581, 896, 3985, *wreed, nijdig, vergramd, toornig*.

Figuer, I. 2246, *gedaante, menschelijke gedaante, mensch*. *Boec v. d. Houte*, vs. 187; II. 764, *gesteldheid*; IV. 852, *leerzaam verhaal* (vooral *fabel* of *parabel*). HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 29. v. b.

Men leest ons dus in een *figure*,
Hoe dat toechde sijn nature
Een serpent, al hier te voren.

fol. 44. v. a.

Figuren, die ons doechde leren,
Die machmen gherne bringhen voert.
Ic heb allesins ghehoirt
Figuren ende goede exempel.

- Fijn, I. 1578, 3126, II. 689, 728, 2674, 2852, III. 32, IV. 701, *goed, schoon, voortreffelijk.*
- Fijn, II. 2230, *einde.* Fijn doen, III. 290, *einde krijgen, sterven.* HUYDECOPER op STROKE, I. bl. 57.
- Floreren, II. 3161, III. 635, IV. 2278, *bloeien.*
- Folen, I. 826, *schertsen, boerten.* *Hor. Belg.* VI. p. 1. vs. 15. *Reinaert*, vs. 4050.
- Fondament, II. 582, 950, *grondslag, dat waarop iets berust.*
- Fonderen, I. 3258, *gronden, grondvesten.*
- Frisch, vrisch, I. 602, 832, 2716, II. 886, 1838, 2254, 2854, 3052, 3223, 3923, IV. 284, *jong, krachtig, vlug, vaardig, vrolijk.* Zie KILIAAN. — II. 1389, III. 844, *schoon.* *Reize van Jan Mandevijl*, cap. 10. Ende men pareertse en kleetse seer *frisschelijk.*

G.

- Gaen voor iets, II. 2943, *voor iets doorgaan, gehouden worden.*
- Gaen van monde, II. 1773, *verteld worden.*
- Gaen of ganghen om broot, III. 74, IV. 2309, *bedelen.* *D. Doctrin.*, II. 2697, *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, I. 188.
- Gaert, II. 2116, *begeert.*
- Gaerde, I. 1880 v., 2337 v., *begeerde.*
- Gaerde, *tak, rijs.* Maar III. 816, schijnt het voor *boom* te staan, of het beteekent even als I. 731, II. 2152, *tuin, prieel.*
- Gaerner, II. 613, comparat. van *gaerne.*

- Gadelic en Galic, I. 2524 v., II. 2235, 2451, 3223 v., *geschikt, behagelijk*. HUYDECOPER, *Proeve*, III. bl. 222.
- Gaderen, III. 111, *vergaderen, verzamelen*.
- Gan, I. 639, 1931, II. 81, 1288, 1652, IV. 1756, verl. tijd van *gonnen*.
- Ganc, I. 2922, imperativus van *ganghen, gaen*. DE JAGER, *Verscheidenh.* bl. 197.
- Ganghen, I. 2920, II. 1387, 1882, 4179, IV. 2309, *gaan*.
- Gans, I. 1797, 2103, 2413, 2430, II. 133, 166, 1645, 1710, 1727, 1813, 3304, III. 503, 507, IV. 1372, *waar niets aan ontbreekt, (integer) geheel, ongeschonden, volkomen, zuiver, vast, standvastig*.
- Gharen, II. 1004, *begeeren*.
- Gas, (Hoogd. *gasse*) I. 1214, 1712, 2592, II. 2973, IV. 1074, 1370, *straat, weg*. KILIAAN heeft het woord niet. Bij HOOFT komt het meermalen voor.
- Gast, I. 1804, (indien de lezing goed is) *bederf, schade*. Zie Dr. JONCKBLOET op *Catoen* bl. 53 en in het Gloss. op den *D. Doctrinale*, o. h. w. Waarschijnlijk evenwel is in de plaats uit het Haagsche HS., en zeer zeker in die van HILDEGAERSBERCH, daar aangehaald, het woord voor het gewone *gast, hospes*, te houden.
- Gheabiteerd en Ghehabitueerd, II. 1394 en v., *gekleed*.
- Gheamelgeert, IV. 794, *geëmailleerd*.
- Ghearret, IV. 1688, w. w., arren, erren, *toornig, bedroefd maken, bedroeven*.

- Ghebair, I. 2167, II. 3125, IV. 2178, *gedaante, houding, handelwijze, bedrijf.*
- Ghebaren, IV. 1768, *zich vertoonen, zich aanstellen, handelen.*
- Gheban, hetzelfde als ban, *jurisdictio*; II. 1202, *en ieder gaat waar hij te huis behoort.*
- Ghebeeldet, I. 5, w. w., beelden, *vormen.* Zie Dr. JONCKBLOET, Gloss. op de *Doctrin.*
- Ghebeerre, I. 2842, hetzelfde als ghebaer.
- Ghebieden, doe die tijt gheboot, I. 952, II. 2784, *toen de tijt dat medebragt, vergunde.* Als die wet gheboot, I. 2606, *zoo als hunne godsdienst dat wilde, medebragt.* STOKES, II. 520.
- Ghebeuren, I. 1429, 1453, 1477, *ten deel vallen, iemands beurt worden.*
- Gheblifff, IV. 183 v., *het blijven.* Gheblifff doen, I. 2146, *blijven.*
- Ghebliven, II. 3301 v., *blijven.*
- Ghebonden, II. 3332, *verbonden, getrouwd.*
- Ghebouwen, IV. 7, *bouwen.*
- Ghebreken, I. 2545, *ontbreken, gebrekkig, krank worden.* KILIAAN *deficere*; II. 792, III. 642, (van eene ziekte, kwaal of gebrek) *schelen, schorten*; II. 3063, *breken, afbreken, een einde aan eene zaak maken.* *Winter ende Somer*, (Hor. Belg. VI.) vs. 416, van eenen twist tusschen winter en zomer, die op gevecht uit zou loopen.
 Ay! nu en weet ic ghenen raet
 Hoe men dit *ghebreken* mocht.
- Ghebringen, IV. 1596, *brengen.*
- Ghebruken tmeestendeel vander nacht, II. 3693, *doorbrengen.* Zie Bruken.

Ghebu, I. 1715, en Bu, Var. ald. *gebouw* of *bouw*?

Met het denkbeeld van bouwen heeft onze dichter zeer veel op.

Ghebuecht, I. 2538, *gebogen*. Misschien echter moet men lezen *ghevuecht*.

Ghekeren, IV. 1887 v., *keeren*, *tegenhouden*, *betellen*.

Ghecheit, II. 2125, *dwaasheid*.

Ghecken, I. 2474, 2679, 2682, 2746, II. 1148, 3521, IV. 1686, *bespotten*, *den spot drijven*, *bedriegen*.

Geckelij, I. 737, verkleinw. van *geck*.

Ghechierd, II. 1378, *schoon*.

Gheclach, I. 524, 3032, *het spreken*, *praten*; wat het II. 2361 beteekenen moet is mij niet duidelijk: *gelach*, hetgeen L. heeft, past daar zeer goed.

Gheclanc, I. 997, 3054, *geluid*, *gerucht*.

Gheconnen, I. 956, deelw. van *konnen*.

Gheconreydet, II. 1301, deelw. van *conreyden*, *vereenigen*, *verbinden*. Het z. n. w. *conroet*, *bende*, komt dikwijls voor.

Ghecontrafeyt, III. 201, deelw. van *contrafeyten*, *namaken*.

Ghecrieert, I. 2233, deelw. van *criceren*, *uitroepen*.

Ghecrighen, I. 71, 702, 749, enz. *krijgen*, *verkrijgen*.

Ghedaen, I. 1399, 3029, II. 2164, *van gedaante*. Doch de beteekenis wordt algemeener even als in ons *hoedanig* dat van denzelfden oorsprong is.

CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 215.

Ghedeghen, I. 1987, deelw. van dijgen, *uitzetten*, hier *opgroeijen*.

Ghedenccken, I. 261, 2199, 2263, II. 2100, IV. 2271, *denken*, *bedenken*, *uitdenken*, *in gedachte houden*.

Ghediet, III. 164, IV. 1306 v., *volk*.

Ghedocht, I. 1656, 2847, *gedachte*.

Ghedoechsaem, IV. 1875, *lijdzaam*.

Ghedoghen, II. 1929, *lijden*, *ondergaan*.

Ghedolt, IV. 24, *geduld*. Doch ik vermoed dat men zal moeten lezen: ghewolt, voor gewoud, *magt*.

Ghedoon, II. 2452, *geluid*, *gezang*.

Ghedruc, IV. 1592, *druk*, *droefheid*.

Gheduren, I. 588, II. 183 v., IV. 801, *duren*; I. 2283, II. 2953, III. 400, *bedaard*, *rustig zijn*, *withouden*. *Esmoreit*, (*Hor. Belg. IV.*) vs. 171, *Winter ende Somer* (ald.) vs. 111, HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 16. v. a.

Die wint ghinc teghen mit ghenende
Mit fellen vlaghen onghehuyren,
Soe dat ic niet en waende *gheduren*
Vanden weder inder zec.

Ghedwanck, II. 1175, *kwelling*, *last*.

Ghedwas, III. 210. Prof. MEIJER, op het *Leven van Jezus*, cap. 116, Prof. SIEGENBEEK op den *Wapene Martijn* c. 9, en HOFFMANN, *Hor. Belg. VI. Gloss.*, hebben de beteekenis van dit woord te veel beperkt. Van dwaes, komt regelmatig het werkw. dwazen, *dwaas zijn* en *dwaas handelen*, vandaar gedwaes, gedwas, *dwaze*, *ijdele zaak*, *schim*, *spook* enz. en *dwaze*, *booze*, *zondige handelwijze*

- of daad* (dwaas en boos zijn verwante denkbeelden) zoo als hier.
- Gheëcht, IV. 1140 v., 1201, *getrouwd*.
- Gheen, II. 2830, *gindsch*. HUYDECOPER op STOK, I. bl. 404.
- Gheer, II. 3073, 3326, IV. 652, 1220, 1847, 2136, *begeerte*.
- Gheren, I. 24, II. 170, 276, 535, enz. *begeeren*.
- Geeste, II. 961, 1823, III. 169, IV. 1002, 1335, *geste*, I. 47, 158, *yeste*, I. 158 v., (I. 58 v., en 1093 is het eene blijkbare fout) *daad*, *verrigting*, *verhaal van zulke daden*, *verhaal*, *geschiedenis*.
- Gheet, I. 2614, II. 1168, w.w. *gaen*.
- Gheganghen, II. 2536, 3142, III. 684, deelw. van *ganghen*, *gaan*.
- Ghehabitueerd, zie *Ghehabitueerd*.
- Gheharden, I. 1682, *withouden*, *volhouden*.
- Ghehat, II. 3338, III. 570, *hatende*, *vijandig*.
- Ghehaeten, IV. 1198, *geheeten*.
- Ghehende, II. 1067, *nabij*.
- Ghehorich, IV. 1329, *gehoorzaam*.
- Gheyden, I. 1040 v., fout van den afschrijver voor *gheleyden*.
- Gheimaginiert, I. 1367, *afgebeeld*.
- Ghelach, II. 265, 3886, III. 128, 1202, IV. 1991, *vrolijke bijeenkomst*, *drinkgelag*, *vrolijk gezelschap*. De spreekwijze *het is een hard gelag*, II. 2361 v., is nog in gebruik.
- Ghelach, II. 2647, verl. tijd van *gheligen*, *gunstig*, *geschikt zijn*. De beteekenis is in *gelegen*

- zijn en gelegenheid* overgebleven. Gheligen van kinde, I. 869, *baren*.
- Ghelacht, IV. 1026, *gelegen*. KILIAAN, ghelaeght, *gelegd*.
- Gheladen, I. 188, *bezwaard, geplaagd*.
- Ghelaet, II. 1221, 1222, 1229, *houding*, vooral *de houding, uitdrukking van het aangezigt* (vultus.)
- Ghelaken, II. 3322, *laken*.
- Ghelatich, III. 447, *zedig, vriendelijk, innemend*. HILDEGAERSBERCH, fol. 43. v. a. in het gedicht *Vanden Wijnvaet*.

Den sesten bant, willic ghien,
 Die es *ghelatenheit* gheheten.
 An wyen dat schoenheit is ghesien
 Aen hem soe waer sij quaet vergheten.
 Wye mit schoenheit wart beseten
 Ende *onghelatich* is daer by,
 Sijnre hoveerde wordet verweten,
 Tot hem so soudmen seggen: tfy!
 Den sevenden bant set ic hier by,
 Dats vrolicheit sonder blame.
Ghelatichheit waer selden vry,
 Waert dat sy gheen vruechde en name.

- Ghelden, II. 416, *kosten*; II. 3594, *betalen*. *Leven van Jezus*, cap. 137.
- Gheleden, II. 2465, 4137, deelw. van liden, *voorbijgaan*.
- Gheleest, zie Leesten.
- Gheleyde, I. 3068, *vrijgeleide, bescherming*. *Caerl e. Eleg.* vs. 557. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 396. Si ghinc in Goeds gheleyde, I. 862, of dat God haer most gheleyden, I. 1040, *zij ging zich aan Gods geleide of bescherming toevertrouwende*,

- dat is, *zonder te weten waarheen, op avontuur.*
 Uuten gheleyde, IV. 1524, *buiten vrijgeleide, buiten bescherming*, dus, het ghenc weder uuten gh., *men begon weder als vijand te handelen.*
 Gheleyde, II. 2569, *het zamenliggen, concubitus.*
 Ghelengen, II. 193, *bereiken, verkrijgen, ergens toe geraken.*
 Gheleven, I. 951, *leven.*
 Ghelf, I. 2775, *golf. Zie den Teuthonista.*
 Ghelichten, II. 109 v., *licht geven.*
 Ghelijden, I. 1839, II. 1220, *lijden, gedoogen, verduren.*
 Ghelijc, II. 3221, *alsof.*
 Gheliken, I. 2543, IV. 734, *gelijk zijn*; I. 15, II. 75, IV. 393, 2231, *gelijk maken, effen maken, gelijk stellen, vergelijken.*
 Ghelikenisse, IV. 2252, *vergelijking.*
 Ghelimpe, I. 2437, II. 2317, IV. 1148, *eer, betamelijckheid, welvoegelijckheid.*
 Ghelofte, II. 2742, en
 Ghelooft, II. 3664, *belofte.*
 Ghelove, I. 1781, 1797, 2177, II. 800, 1645, 1710, *getrouwheid, trouw*; I. 2432, II. 252, *vertrouwen.*
 Gheloven, I. 1567, 1713, 2428, *gelooven, vertrouwen*, I. 367, 374, 646, II. 1481, 2655, 2700 v., 2791 v., IV. 1581, *beloven*; IV. 2207 v., *prijzen, loven.*
 Ghelucken. My gheluct, II. 1468, *ik ben gelukkig.*
 Gheluut, IV. 1608, *gerucht.*
 Ghemack, I. 1014, II. 446, 882, IV. 2207, *rust, genoeg.*

Ghemanck. Sijn mijn sinnen wael ghemanck, I. 64, *gaan wel met mijnen zin zamen, komen wel met mijnen zin overeen.* Ghemanc is eigenlijk adject. *gemengd*, verder advb. *te gader*. Voorbeelden bij A. DE JAGER, *Archief* bl. 45 vlg. Het Angelsaksich heeft on gemang adv. *mixtim*, praep. *inter*. GRIMM, Gr. III. 155, 268. Mank is en als adv. en als praepos. in Friesland nog in gebruik.

Ghemeen, II. 1090, *te zamen*. Hem ghemeen maken met, II. 2228, *zich gemeenzaam maken, gemeenzamen omgang hebben met iemand*.

Ghemeenlic, bijv. n. w. IV. 2193, *gewoon*; bijw. I. 1362, II. 873, III. 232, *te zamen*. *Limborch*, I. 399, 1009.

Ghemeyt, I. 3200, *vrolijk, welgemoed*. *Borchgrav. van Vergi*, vs. 32. *Limborch*, I. 920.

Ghemelic, III. 266, *zonderling, wonderlijk, vreemd*. Zie den *Teuthonista*. HILDEGAERSBERCH, fol. 55.

v. a.

Tgheschiet soe vele nu te tijden
Wonders ende *ghemelichede*
Buten slants ende binnen mede,
Dat mijn herte is onthuecht.

gewoonlijk in ongunstige beteekenis, *eigenzinnig, knorrig, leelijk, afschuwelijk*. BODECHEER BENNING, *Leydsche Oorlofdagen*, bl. 141.

Dewijl der proncken op het heyligh-hooghe outer
Een *gemelijcke* kat, een hond, een baviaen
Of ander wangediert.

Ghemercken, II. 1409, *bemerken*.

Ghemick, II. 85, *naar iemands bedoeling, naar iemands zin, van pas, aangenaam*. HOFFMANN, *Hor. Belg.* V. p. 107.

- Mit Ghemoede, II. 3993, *met bedaardheid, met kalmte, met vrede.* H. L. SPIEGHEL, *Brief aan LIPSIUS (VLAMING, Leven van Spieghel)*: Van Spanjen te raaken *met gemoe*, nu haar Hoogheit geen kinderen krygt, isser voor eerst geen kans. — **HOORT**, *Nederl. Hist.*, bl. 1. Zynde de vryste op den voet der min vrye niet te krygen met gemoede.
- Ghemoeten, IV. 482, 1900, *ontmoeten, te gemoet komen.*
- Ghenade, I. 1194, II. 2411, 2436, IV. 229, 307, *gunst, toegenegenheid.*
- Ghenadelike sonde, III. 1249, *zonde waarvoor vergiffenis te verkrijgen is*, in tegenoverstelling van *doodzonde.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 7. r. b.
- Wanneer die daet blijft ongheschie,
Soe en is een quaet begheren niet
Dan ene *ghenadelike sonde.*
- Ghenadich, I. 2499, II. 4171, *vriendelijk.*
- Ghenaem, II. 1511, 1887, *aangenaam.* HUYDECOPER, *Proeve*, II. bl. 131.
- Hem Ghenaren, I. 1902, III. 828, Gheneren, II. 3817, IV. 1662, *zich voeden, zich ergens mede bezig houden om den kost te winnen, zich met iets bezig houden, handelen, zich gedragen.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 6. v. a.
- Nochtan hebben die ketive
Meer vrese van horen live,
Dan die hoir eyghen goet verteren
Ende hem gherechtelic *gheneren.*
- Ghenant, I. 1061, 1357, IV. 256, 1361, 1476, 1692, 2041, *genaamd.*
- Ghenende, III. 114, *stoutmoedigheid.* HUYDECOPER op STOKER, II. bl. 330.

- Ghenenden, I. 645, 1661, 1799, II. 1427, *zich verstouten, wagen, ondernemen.* HUYDECOPER op STOKE, II. bl. 328.
- Gheneren, zie Ghenaren.
- Ghenesen, II. 376, III. 716, IV. 1574, 2024, *van iets ontslagen worden, vooral van smart of leed, gelukkig worden, behouden blijven.* Limborch, I. 268, 701. Ghenesen van kinde, I. 868, 2193, III. 213, 757, 1001, *van een kind verlost worden.* Zie CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 58.
- Ghenoechde, II. 3748, III. 166, *genoegen, vermaak.*
- Ghenoechte, Ghenuchte, I. 66, 90, 368, 1522, 2080, 2259, 2931, II. 233, 663, 864, 1288, 1761, 1973, III. 177, 497, 659, 838, IV. 1646, 2229, *genoegen, vermaak, vreugde, wat vreugde geeft.*
- Ghenoeghen, I. 275, 2537, 2850, 2893, 2897, II. 637, 2909, III. 5, 7, 16, 739, IV. 133, 1178, 1205, 1216, 1580, 1710, *behagen, naar iemands zin zijn, ook te vrede stellen, vandaar hem laten ghenoeghen, II. 2781, 3160, III. 720, 841, IV. 848, zich te vrede laten stellen, te vrede zijn.*
- Ghenoemen, I. 30, *noemen.*
- Ghenoet, II. 1256, 1374, 1638, *gezel, gezellin, gelijke.* HUYDECOPER op STOKE, II. bl. 555.
- Ghepair, II. 1609, *paar.*
- Ghepepen, I. 761, *deelw. van pijpen.*
- Gheploghen, I. 3265, III. 79, *deelw. van plegghen.*
- Ghequencken, IV. 1935 v., zie Queyncken.

- Ghequicken, I. 256, *levendig, vrolijk maken, verkwikken, levendig, vrolijk worden.*
- Gherade, IV. 1694, *regt, opregt.*
- Gherade, II. 286, *regtuit, regtstreeks.*
- Gheraden, II. 3228, *raden.*
- Gheradich, II. 4172, *die raad of hulp geeft.* Zie het Gloss. op *Floris en Bl.*
- Gheraect, II. 125, *goed, voortreffelijk.* CLARISSE, *Heim. d. Heim.*, bl. 257.
- Gheraken, I. 1058, *het wit waarop men doelt treffen, iets naar een te voren gemaakt plan ten uitvoer brengen.* An iets gheraken, I. 1942, *iets aantreffen, ontmoeten, vinden.*
- Gheramen, II. 1179, *overleggen, berekenen, na voorafgaand overleg verrigten.*
- Gherecht, II. 730, *opregt, onvervalscht, hetgeen waarlijk is wat het heet te zijn.* *Floris en Bl.* vs. 982. *D. Doctrin.* II. 285.
- Gherecket, I. 2745?
- Ghereken, II. 2430, *gheraken.*
- Gheren, III. 712, *het begeeren, de begeerte.*
- Ghereyden, I. 1536, *bereiden, gereed maken.*
- Gheringhe, I. 1929, III. 760, *spoedig.* *Gesta Roman.* cap. 161. Ende also *gheringhe* als hi sinen dienst ghedaen hadde, soe was hi weder wech uten oghen. — Cap. 173. Wilt God, ic sal *gheringhe* weder comen. — De comparativus, *gheringer*, ald. cap. 40. Ter stont van bliscap dat si van haren liefhebber ghehoerde soe begonde haer pols *gheringher* ende stiver te slaen.
- Gherockent, I. 878, deelw. van *rockenen.*

- Ghesacht, I. 3012, *gezegd*.
- Ghesan, I. 2296, verl. tijd van ghesinnen, *beminnen*.
- Ghesant, I. 80, 1358, II. 200, 3430, 4039, III. 522, IV. 1472, deelw. van *senden*.
- Ghescach, II. 826, verl. tijd van gheschieden. **AUGUSTIJNKEN** van Dordr. (*Belgisch Mus.* 1837 bl. 355).
- Ic hadde vergeten allen commer,
Die mi vormaels ic *gheschach*.
- HILDEGAERSBERCH**, HS. fol. 7. v. a.
- Diet al vermach
Dat wesen sel off ye *gheschach*.
- Ghescach, III. 636, *hetgeen geschiedt, daad, bedrijf*.
- Ghescachte, II. 3200, *handeling, bedrijf*. Hoogd. *geschäfte*.
- Gheschaff, III. 800, IV. 1680, hetzelfde. Zie **KILIAAN**.
- Ghescal, niet alleen, I. 2071, *vreugdegejuich*, maar ook, IV. 1227, *gerucht* in het algemeen, zelfs, IV. 974, *twistgerucht*. Zie **CLARISSE**, op de *Heim. der Heim.* bl. 261.
- Gheschant, I. 2068, 2492, 3133, II. 3246, IV. 767, 1528, en gheschent, IV. 1315, *onteerd, te schande gemaakt, in het ongeluk gebragt, verwoest, vernield*. Voorbeelden in **HUYDECOPERS Proeve**, Dl. I. bl. 175 en vgl.
- Ghescheyt, I. 1442, II. 1195, IV. 896, *scheiding, afscheid*. *Floris e. Bl.* vs. 1583, 3111. — I. 264, *verschil*.
- Gheschepen, II. 3131, *gemaakt, gevormd*. *Beatrijs*, vs. 273. Na dattet dus gheschepen es, II

- 4038, *naardien het er dus meê staat*. Zoo ook *Caerl e. Eleg.* vs. 666, 1233, door HOFFMANN verkeerd verklaard. In denzelfden zin gebruikte men *gemaect*. Zie I. 760.
- Gheschil, IV. 395, *verschil, onderscheid*.
- Gheschint, IV. 375, voor gheschent.
- Gheschoert, II. 1069, *gescheurd*.
- Ghescrichte, I. 3257, *geschrift*. Zoo schrijft ook MAERLANT, *Sp. Hist.* I. P. VII. B. cap. 43. vs. 28.
- Ghescriven, II. 1133 v., *schrijven*.
- Gheschut, I. 351, II. 1415, IV. 2111, 2126, 2187, *hetgeen men schiet, pijl, pijlen*. HUYDE-COPER op STROKE, I. bl. 410, 426.
- Gheseecht, I. 3138 en
- Gheseet, II. 530, *gezegd*.
- Ghesegghen, II. 3138, *zeggen*.
- Gheselschap, I. 1904, *omgang, gemeenschap*.
- Ghesellen, I. 1966, *vereenigen, verbinden*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 44.
- Gheset, IV. 61, 69, *verordend, vastgesteld*. Eene wet setten, *legem ferre*. *Gesta Roman.* cap. 3. Het regneerde een keyser, die voer een wet *settede*, enz. KILIAAN, *gheset, lex, constitutio*, *Eesetter, legislator*.
- Gheseten sijn, I. 544, II. 3313, *wonen, zijn verblijf hebben*; van koningen, I. 327, II. 2705, *regeren*.
- Ghesien, I. 416, II. 1034, 1048 v., IV. 1166 v., *zien*.
- Ghesijn, I. 1953, 2996, II. 1079, 1678 enz. deelw. van sijn.

Ghesinde, I. 519, 1900, 1942, II. 1357, 2963, 3644, III. 486, 1004, 1133, IV. 901, *familia, dienstboden, gevolg.*

Ghesint. Iemand gesinnen II. 841, 3305, III. 176 ghesint sijn op iemand, II. 901, 1630 *iemand gunstig zijn, beminnen.* Meer gewoon dan bij onze ouden is het in de 17^e eeuw. D. HEINSIUS, *Ambacht v. Cupido:*

Wiens ambacht is te geven

De man sijn soete lief, die hy wel heeft *gesint.*

ZEVECOTIUS, *Belech van Leyden* (uitg. van 1840) bl. 227.

Die in dit vrye lant op Spaignen is *gesint,*

Al is hy hier geteelt, is een onwettlick kint.

Gheslecht, II. 2494, *geslacht.* Inder Yueden gheslecht, *toen het geslacht der Joden leefde, in den Joodschen tijd.*

Gheslegghen, I. 3045, *geslagen.*

Ghesmide, II. 3776, *sieraad.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 224.

Ghezoetet, II. 327, *zoet, zacht, stil geworden.*

Ghesondet, IV. 384, *gezondigd.*

Ghesont maken, III. 529, *genezen,* zoowel van eene wond als van eene ziekte. *Gesta Roman.* cap. 6. Niet te min si en viel niet doot noch en sterf daer niet van, mer in corten tiden is si weder *ghesont* gheworden.

Ghespan, II. 112 v., IV. 2294, *verbindtenis, vereeniging.* *Brab. Yeesten,* VI. 2977. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 35. v. a.

Van uwen vrienden wordi versmaet,

Die mit u hilden groot *ghespan.*

fol. 36. r. a.

Ende sonderlinghe in een *ghespan*
Twisken vrouwen ende man
Sal rechte min[ne sijn] ghestade.

Ghesparen, IV. 1462, *zich ergens van onthouden, zich ophouden, dralen, toeven.*

Ghesperret, II. 607 v., *gespreid, verspreid.*

Ghespreken, I. 412, *spreken.*

Ghestadicheit, IV. 173, 182, *standvastigheid.*

Ghestaen sijn, III. 810, *in eene staande houding zijn*, zoo als wij nog spreken van *gelegen* en *gezeten zijn*. KILIAAN, ghestaen ende ghelegghen *situs* (van huizen enz.)

Ghestalt, I. 2203, IV. 232, 1176, *gesteld.*

Ghestant, I. 1005, 1645, 1745, 1755, 1763, 2174, 3014, II. 1836, IV. 578, *toestand, omstandigheden, gesteldheid. De Nederlaag van Frans v. Brederode I. vs. 29.*

Hier meende van veel steden te weten *tgestant*.

Geste, zie Geeste.

Ghestede, I. 311, 2503, IV. 187, *standvastig.*

Ghestedelic, I. 1952, IV. 199, *bestendig.*

Ghesteent, II. 2545, 2578, *gesteenigd. Gesta Roman.* cap. 153. Ter stont doe die burghers dat hoerden, soe grepen si Strangiulion ende Dyonisia den ende sleepte[n]se uuter stadt ende *steende[n]sc.*

Ghesteken, II. 1095, 4191, IV. 293, deelw. van *steken.*

Ghestoirt, I. 2264, II. 552 en

Ghestuert, II. 1070 v., 1864, *beroerd, ontsteld, verward, bedroefd.*

- Ghestraffen, II. 892, *berispen*. Zie Straffen.
 Ghetelt, III. 1108, *gerekend*.
 Ghetelt, II. 868, *tenten*. HUYDECOPER op STOKKE,
 II. bl. 26, III. bl. 131, CLIGNETT voor den *Teu-*
thonista bl. XXXII.
 Ghetemen, III. 593, *gedoogen*. *Reinaert*, vs. 2211.
 Ghetemperd, I. 142, 1861, *gematigd*.
 Ghetijde, I. 2566, II. 2400, *bepaalde tijd, ge-*
schikte tijd om iets te doen, gunstige gelegen-
heid. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 30. r. a.

Tserpent vermiste sijn *ghetijde*
 Ende bleeff ghevanghen bijden clauwen.

- Ghetrouwe, II. 3635, *vertrouwen*.
 Ghetru, II. 1923, hetzelfde.
 Ghetru, II. 1963, 3839, IV. 1421, 1561, 1572,
 2265, 2280, *getrouw*.
 Ghetruwen, I. 3084, II. 3949, III. 634, *vertrou-*
wen. *Heim. d. Heim.* vs. 748; I. 1565, II. 466,
 1434, *toevertrouwen*. Iemand eens dings ghetru-
 wen, I. 2587, II. 168 of toeghetrouwen, II. 497,
iets van iemand vertrouwen, iemand iets toe-
schrijven. Met den accusativus *Limborch* I. 1555.
 Ghetruwen z. n. w. II. 274, *vertrouwen*.
 Ghevairde, I. 985, 1238, II. 1270, 2982, 3095,
 3380, 3695, III. 268, 1232, IV. 1291, 1395,
 KILIAAN, *res, negotium, actio, gestus, apparatus*.
 HUYDECOPER (op STOKKE II. bl. 515) vertaalt *het ge-*
doen en zeker zal men niet ligt beter vinden om
 een woord van zoo onbepaalde beteekenis weêr te
 geven.
 Gheval, III. 807, *hetgeen iemand gebeurt, gebeurt*,

- lot.* Goet gheval, I. 944, II. 2420, *voorspoed*, in welke beteekenis ook *geval* alleen voorkomt. HUYDECOPER op STOKER, II. bl. 237, CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 241.
- Ghevallen, I. 333, 1907, II. 2871 enz. *voorval- len, gebeuren.*
- Ghevel, II. 394, verl. tijd van ghevallen.
- Gheven, IV. 1586, *gegeven.*
- Ghevoech, II. 3766, III. 41, *wat voegt*, derhal- ve, *wat past, betaamt, aangenaam is.* Ghevoech doen, II. 2744, *iemands begeerte volbrengen.*
- Ghevoeghe, I. 379, 2906, *van pas, naar wensch.* Hem Ghevueghen, II. 2356, *zich voegen.*
- Ghevoechlic, Ghevuechlic, I. 300, 1545, II. 191, *geschikt, gunstig, aangenaam.*
- Ghevuecht, III. 1046, *geholpen, gediend.*
- Ghevoedert, II. 2105, *gevoerd, met eene voering voorzien.*
- Ghevreest, zie de Aant. op II. 1960.
- Ghevrolict, IV. 1034, deelw. van vrolicken, *vro- lijkheid bedrijven.*
- Ghevuyrt, II. 1163, *gevoerd.*
- Ghewach doen, I. 2118, *gewag maken, gewagen.* Zie het Gloss. op de *D. Doctrin.* en boven op doen.
- Ghewachten, I. 2517, *wachten, hoeden.*
- Ghewalt, I. 1528, *geweld, magt, kracht.*
- Ghewan, I. 1906, II. 10, 1404, 2940 v., 3970, verl. tijd van ghewinnen, *verkrĳgen, erlangen.*
- Ghewan, II. 112, indien de lezing goed is, komt van *wenden* en zal beteekenen *de wending die*

iemands lot genomen heeft, dus gebeurtenis, geval. Vgl. Bewant. Ghewan is mij elders alleen in de beteekenis van *weefgetouw* voorgekomen. HUYDECOPER, *Proeve*, Dl. I. bl. 284.

Ghewant, I. 1536, *tuig van een schip.* KILIAAN.

Gheweeldet, I. 6, *van rijkdom, overvloed voorzien.*

Ghewellet, II. 768, *geweld, kracht.*

Gheweldelic, I. 331, II. 3817, III. 900, *met geweld, met magt.*

Gheweldich, I. 592, *magtig.* Eens dings gheweldich worden, I. 1297, *iets magtig worden, in zijn bezit krijgen.*

Gheweldicheit, III. 1154, *het plegen van geweld.*

Ghewelt, II. 783, *magt.*

Ghewerff, I. 81, *handeling, onderhandeling.* KILIAAN *actio, negotiatio.*

Ghewerven, I. 1775, 3148, II. 574, 2483, IV. 518, *verwerven, zich verschaffen.*

Ghewerret, IV. 1687, *deelw. van werren, in den war brengen, in het ongeluk brengen.*

Ghewesschet, II. 1622, *gewischt.*

Gheweten, II. 1359, *weten.*

Ghewis worden, III. 54, *met den genit. van iets zeker worden, iets juist leeren kennen.*

Ghewoech, *verl. tijd van ghewaghen*, I. 380, 1156, 1912, *gewag maken, melden*, II. 2014, *wegen, overwegen.*

Ghewoente, II. 2026, 2027, 2030, *costume, keur.*

Ghewouden, I. 1228, 2676, II. 4216, *magt geven, toestaan, gehengen en magt hebben, magt*

oefenen, met magt verrigten, eene beteekenis evenwel die somtijds zoo flauw wordt dat men er *verrigten* of *doen* voor in plaats zou kunnen stellen.

Ghewout, III. 1016, *magt*.

Ghewrack, IV. 2208, *gewrok, wrok*.

Ghewracht, I. 2434, IV. 1464, *gewrocht*.

Ghier, III. 110, *begeerig*. Hier meer bepaald wat wij *gierig* noemen, *hebzuchtig*. Ook in zamenstelling als erenghier I. 1793, IV. 2283, *begeerig naar eer, eergierig* (in goeden zin).

Ghierichlike, II. 992, *begeerig*. *Gesta Roman.* cap. 165. Ic sach den enen sant vander see eten, alsoe *ghierichlick* dattet aen beyde siden vanden mont uut viel.

Ghift, I. 20, II. 1175, 1730, 2089, III. 798, w.w. gheven.

Ghinder, II. 3415, 3589, *op gene plaats, daar*. Zie HOFFMANN, Gloss. op *Floris e. Bl.*

Ghins ende weder, II. 192, *van beide kanten, heen en weér*. KILIAAN.

Ghissen op iets, I. 2127, II. 37, 696, *ergens op bedacht zijn, ergens aan denken, ergens vermoeden op hebben*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 11. r. b.

Een schalc, daer nyemant op en *ghist*,
Vernam dit, hoet daer was gheschepen.

Ghiselschip, III. 522, *gevangenschap (gijzelschap)*. *Nibelungen*, 235.

Strit den aller hoehsten, der inder dà geschach,
Zu jungest und zem êrsten, den ieman dà gesach
Den tet vil degenliche diu Sivrides hant.
Er bringet riche *gîsel* in Guntheres lant.

- Gleste, I. 1093, 2941, *glans, gloed*. KILIAAN, *gleysen, nitere, splendere, lucere*.
- Glorificieren, I. 222, *verheerlijken*.
- Glosieren, II. 579, *uitleggen, verklaren*.
- Gnorren, I. 794, *knorren*, het geluid dat een zwijn maakt.
- Godlic, III. 918, 1246, *met Gods wil overeenkomstig, naar Gods wil handelende*. *Vanden derden Edewaert* (Belg. Mus. 1840, bl. 355) vs. 1671.
- Van Henegouwe doude gravinne,
Een goede *godelijke* vrouwe.
- Gesta Roman.* cap. 1. Laet ons hier om - dese ghiften ende costelijcke gaven alsoe suverlijcke met *godlijcke* wercken bewaren, dat wi enz. — Cap. 47. Want dat is een warachtich coninck ende regeert wel, die hem selven wel ende *godlijcken* regeert.
- Godlicheit, I. 52, *wat tot God betrekking heeft*. Hier *de natuur der Godheid zelve*.
- Goet, guet, I. 601, 3149, *dapper*. Dr. J. H. HALBERTSMA, *Nabogt*, Dl. I. bl. 8. — I. 1555, 1622, *edel*. *Taalk. Magaz.* Dl. II. bl. 165. — I. 2439, II. 1946, 2387, *gemakkelijk*; II. 1989, *veel, vrij wat*.
- Goetman, I. 566, II. 234 v., *dapper of edel man*.
- Goeden, I. 236, III. 272, IV. 264 v., meervoud van het z. n. w. goed.
- Goederhande, I. 1764, 2890, 3177, IV. 980, 1129, 1492, *goedaardig, vriendelijk*.
- Goedertier, Goedertieren, I. 1724, 1794,

2376, II. 580, 738, III. 380, IV. 2284, *goedaardig*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 9. Gloss. op *Floris e. Bl.*

Goedelijck, goetlic, guetlic, guetelic, goelic, I. 369, 1087, 1316, 2377, 2524, II. 343, 1152 v., 2407, 2665, 3033, 3043, 3297, III. 505, 1061, IV. 901, *goedaardig, vriendelijk, zachtmoedig, bevallig, aardig, slim, geschikt*. De vergelijking van deze plaatsen zou voldoende zijn om de zonderlinge meening van HUYDECOPER te weerleggen (*Proeve* Dl. I. bl. 149, Aant.) alsof *goelijk* eene verbastering van *galijk* was, indien die nu nog weerlegging noodig had. De schrijvers der *Maandelyksche Bijdragen* (Dl. I. bl. 284) zeggen het hem na. Dat evenwel de beteekenis van beide woorden soms weinig verschilt is duidelijk, en hoe ligt zij verwisseld konden worden blijkt uit I. 2524, waar de Var. *galic* heeft.

Golt, I. 2054, *goud*.

Gonnen, II. 1527, 1781, 2749, 3979, *toestaan, verleenen, schenken*; I. 1840, II. 1410, 2458 v., 2637, 2954, 4107, III. 1219, IV. 627, 637, *gunstig zijn, genegen zijn*.

Gonst, I. 260, *genegenheid*.

Goom, goem, *acht, zorg*. Goem nemen, IV. 504, *acht geven, zorg dragen*. Gewoonlijk met den genitivus, II. 2564, 2980, 3388, 3623. Zie meer voorbeelden in HUYDECOPERS *Proeve*, Dl. II. bl. 205, Aant. Met den accusat. I. 3194. HILDEGAERSBERCH, *Vanden Sacram. v. Amsterd.* vs. 97.

Datment ymmer name *goom*.

- Doch het Brusselsche HS. heeft daar *Datmens*. Met *te*, *Floris e. Bl.* vs. 723, 1454, 1837.
- Gout, verl. tijd van gelden, I. 1378, II. 2594 v., *betalen*; II. 2594, *kosten*.
- Graci, I. 1092, *gunst*.
- Grael, I. 1296, II. 1204, de heilige beker uit edelgesteente gemaakt, uit de Arthurromans bekend. Zie Aant. op MAERLANT *Sp. Hist.* Dl. II. bl. 110—113, Dr. J. H. HALBERTSMA, *Naoogst*, Dl. I. bl. 3—5.
- Graven, I. 515, *begraven*. *Limborch*, I. 385.
- Green, II. 104, 3422, verl. tijd van grijnen, *grim-mig zien*, *grijnzen*, *grijnzend lachen*, *grimlachen*.
- Gremmen, Grimmen, I. 1818, IV. 1895, *verdrietig zijn*, *boos zijn*, *toornig of verdrietig zien*. KILIAAN op *gremen* en *grimmen*.
- Grobben, IV. 918 v., *bijeenschrappen*. De *Teuthonista* heeft *grabben*, welks frequentativum *grabben* nog in gebruik is.
- Grof, II. 665, *ruw*, *onbeschaafd*.
- Grond, IV. 716 v., *geaardheid*, *gemoed*. KILIAAN *indoles*, *natura*. Quaden grond, *mala mens*, *malus animus*, *mala indoles*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 47. v. b.

Hij is wijs, die hem voir schalcheit hoet
 Ende salich diese niet en doet,
 Want si comt uut fellen *gronde*.

Gesta Roman. cap. 9. Dese soen en is van dese vermaninghe sijns vaders niet verbeteret; mer sijn boesheyte ende quaden *gront* die is alle daghe vermaert teghen sinen vader ende socht heymelick en-

de openbaer, hoe dat hi hem laghen soude legghen om te doden.

Te Gronde gaen, II. 3638, IV. 426, eig. *naar den grond duiken* om niet alleen de oppervlakte van het water, maar ook de diepte en de gesteldheid van den grond te leeren kennen, vandaar, *diep doordenken*. **Te gronde**, IV. 1643, staat dus over tegen *oppervlakkig* en beteekent *met juistheid, met zekerheid, grondig, geheel en al*. HILDEGAERSBERCH, fol. 6. r. a.

Wij en sullen stelen groet noch smal
Yemants guet off yemants have,
Dair wij sijn ghescheiden ave
Mitten eyghendoem *te gronde*.

— — — — —
Want ontfarmicheit *te gronde*
Die heeft die dief een deel ghelaten.

fol. 12. r. a.

Op sijn ghenade in hant te gaen,
Dat en was hoer meninghe niet te voren;
Mar nu ontsaghen sij sinen toern
Ende sijn gherechticheit *te gronde*.

fol. 18. v. a.

Mar wat die Godheit is *te gronde*
Des en mach nyemant draghen conde
Mit enighen vleysscheliken oghen.

Gronden, I. 1729, 2735 en

Gronderen, I. 51, *peilen, grondig, naauwkeurig onderzoeken, doorgronden*. Zie KILIAAN.

Groot, IV. 1429, *aanzienlijk*; I. 2217, *veel*.

Gruwen, III. 249 en

Gruwelen, gruelen, I. 2323, III. 249 v., onpersoonlijk ww. *angstig zijn, afschrik hebben*. *Gesta Roman.* cap. 94. Als dit die ridder vernam

soe was hi zeer drovich, hem *gruwelde* voer die coemste des conincx. — Cap. 101. Doe seyde Vauterus de coninc: Alle ding behaget mi hier wel, sonder alleen dit bed mit desen beesten; daer *gruwelt* mi soe zeer voir, dat ic u coninc niet wesen en wil. — Als persoonlijk ww. gebruikt HUYGHENS het, *Korenbl.* Dl. II. bl. 4.

Ick *grouwel* voor krackeelen
Als voor ontstelde veelen.

Guete, II. 2633, *goedheid, vriendelijkheid.*

Guetic, guetic, guedertier, zie goedelic, goedertier.

Gulden, II. 3126, *van goud.*

H.

Haer, hair, I. 162, 427, IV. 268, *hier.*

Haestelic, I. 718, IV. 1273, *overijld, onbedacht.*

Haesticheit, I. 976, 1152, 1160, *haast, overijling, onbedachtzaamheid.* Haesticheit doen, II. 1877 v., *haastig handelen.* *Heim. d. Heim.* vs. 351. Iemand haestichede doen, II. 1877; *haastig, overijld ten opzichte van iemand handelen.*

Haet, hait, I. 1, 778, *heeft.*

Haffen, II. 1704, *twisten.* KILIAAN: *hagghen, rixari.*

Haft, II. 3822, *twist.*

Halp, I. 703, 1592, 1594, enz. verl. tijd van *helpen.*

Handelen, II. 1312, 2917, *met de hand aanraken, in de hand nemen.* *Gesta Roman.* cap. 15. Si custe ende *handelde* dat engelsche aenschijn. — IV. 366, 548, *behandelen.*

Hannen, I. 772, 774, 775, verkorting van *Johannes*. Maar *hanne* is ook *hen*. Zie KILIAAN. Vandaar is de beteekenis er aan gehecht van *laf*, *beuzelachtig*, *kleingeestig mensch*, *Jan hen*, als men nog zegt. Zie ook WILLEMS, *Belg. Mus.* 1838, bl. 121.

Te hant, thant, I. 93, 600, 844, enz. *terstond*; I. 1756, *zoo even*.

Over alle hande, IV. 772, *op alle manieren*.

Hantgheslach, I. 1554, 2350, II. 555, *het slaan in de handen*, vooral van droefheid.

Hantieren, I. 112, 363, 796, 1777, 1962, 2000, II. 633, III. 603, IV. 22, 63, 241, 243, 275, 369, 415, 2048, *behandelen*, *verrigten*, *zich ergens mede bezig houden*, *met iemand omgaan*.

Harde, I. 759 enz. *zeer*. Harde ant pallas, II. 1380, *vlak tegen het paleis aan*.

Hardelic, II. 3746, *zeer*.

Harden, I. 167, 294, II. 1784, *verduren*, *uithouden*.

Hardicheit, I. 2320, *wreedheid*.

Hat, II. 3338 v., IV. 1007, 1770 v., *hatende*, *vijandig*, *exosus*. *Reinaert*, vs. 3983. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 34. r. b.

Tsel u doncken wel ghedaen,
Wanneer ghi coemt ten lesten stonden,
Daer u die bose sel wesen *hat*.

Hatelic, I. 3187, II. 3251, III. 145, 843, 1151, 1183, 1255, *afschuwelijk*, *leelijk*. Hoogd. *hässlich*.

Have, I. 2024, II. 1182, *bezitting*, *eigendom*.

- Hecht, II. 1927, *gevangenschap*. MAERLANT, *Sp. Hist.* III. P. III. B. cap. 45. vs. 36, *Wapene Martijn*, cap. 65.
- Heelghesel, I. 750, 771, 2116, 3083 v., II. 1432, 3948, 4114, *vertrouwde vriend*, *confident*.
Het vrouwelijke daarvan
- Heelgheselle, II. 3367 en
- Heelghesellinne, II. 3319, 3367 v.
- Heelt, I. 396, 582, IV. 629, *held*.
- Heemd, I. 747, IV. 590 v., *hemd*, *kleed*.
- Van Heen, IV. 1735, *van hier*. Zie het Gloss. op HILDEGAERSBERCH, *Vanden Sacram. van Amst.* op *henen*.
- Heerlic, I. 2236, IV. 1365, *op de wijze van een heer*, *edelman*, dus *dapper*, *stout*, en *prachtig*, *grootsch*, *deftig*. Soms is het ook eenvoudig een intensivum, zoo als *magtig*, *geweldig* en eene menigte dergelijke; I. 766. *Gesta Roman.* cap. 65. Ist dat ghi desen wech ridet of reyset, so seldi wel ter stede comen, daer ghi ende ooc u paert beyde wel ontfangen, lieflic ende overvloedelic hebben selt; mer eer ghi daer comet soe seldi wel ende *heerlick* ghesmeten worden.
- Heerscappie, III. 228 zijn hier *halfgoden* of *heroën*.
- Heeten, II. 1447, 2010, IV. 1152, *gebieden*.
- Heffen, II. 3870, *opbeuren*.
- Heydelic, III. 164, *heidensch*.
- Heydenisse, III. 237, *het land der heidenen*.
Belg. Mus. 1846, bl. 65.

Dese ridder die lach wel XII jaer

In *heydeness*, te menighen stride
Ende maecte meneghen dooden daer.

bl. 68.

Hi voer *heydenesse* weder besien.

Heydenscip, I. 510, *heidendom*. Zoo: Joodschap
Leken Sp. Prol. vs. 90.

Heygheren, II. 2642, frequent. van *hijgen*, van
hijgend of smachtend verlangen vervuld zijn.

Heilighe dach, III. 604, *feestdag*, *vreugdedag*.
Heilighe daghen vieren, *feest houden*, *vrougde
bedrijven*. *Gesta Roman.* cap. 153. Dye scipper
antwoerde: Lieve heer, wy moghen alle wel blide
sijn ende huden enen *heyligen* dach maken: want
wy ons lijf ghevonden hebben ende te lande ghe-
comen sijn.

Heylichdoem, IV. 685, *heilig voorwerp*. HUY-
DECOPER op STOKKE, I. bl. 61.

Heim, I. 396, 1647, 2829, II. 3444, IV. 1474,
1543, *de plek gronds waarop men woont*.

Heymelic, I. 513, 945, 980, 2114, 2387, 3083,
II. 2151, 3833, 3840, IV. 1992, *die een geheim
bewaart, stilzwijgend, aan wien men zijne ge-
heimen te bewaren geeft, vertrouwd*.

Heimelicheit, I. 1810, II. 2129, 3799, *geheimhou-
ding, stilzwijgendheid*; II. 3893, 4077, IV. 1042,
geheim. CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 116, 117.

Heynst, II. 796, *hengst*.

Heit, I. 3270, ww. *heeten*; II. 330 v., zal het van
hebben zijn.

Helt, I. 2548, II. 2763, III. 1052, verl. tijd van
houden.

Henck, I. 2590, 2593, 2636, verl. tijd van *hangen*.

Henghen, II. 2800, 3939, *gehengen*, *toestaan*, *toelaten*.

Henden, II. 4196, *handen*.

Hennpen, IV. 101 v., en Hinnen, zoo als in H. gelezen wordt, zijn beide verkeerd. Er moet, gelijk het rijm aanwijst, gelezen worden *himmen*. *Him* of *hem* is het geluid dat men maakt wanneer men zacht iemand roept; dus *himmen*, *dat geluid maken*.

Herrenscheit, II. 3525, III. 120; hoerscheit, III. 120 v.; horenscheyt, II. 3525 v., *woestheid*, *baldadigheid*, *boosheid*. *Teuthonista*, hernsch, *woest*, *rap*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 20. r. a.

Reinaert meende te honen Ave,
 Mar hi versacht, mit sijnre gaven,
 Die alles dinghes hevet macht,
 Dat achter bleeff Reynarts ghedacht
 Ende hi bleef selver inder noot
 Mitter pinen vander doot.
 Ende alsoe moeten si alle bliven,
 Die *hoorscheit* ende scaloheit driven,
 Alst noch, oft God wil, sel gheschien.

Voor *hoorscheit* heeft het Brusselsche HS. *quaetheit*.

Hertzweer, I. 1707, *hartzeer*, *verdriet*.

Hertwerck, II. 4025, hetzelfde.

Hesten, I. 1283, verl. tijd van hetsen, *de honden tegen het wild opjagen*. KILIAAN, *canibus venari*.

HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 19. v. b.

Mittien die jagher vaste *heyst*
 Sine winden mitten honden,
 Soe dat si Reynart deghelic pronden
 Mitten tanden ende maecten,
 Dat Reynart al sijn naden craecten
 Vanden rocke die hi droech.

Heucke, II. 1047, 3369, *huik*, overkleed der vrouwen, een mantel die om het ligchaam geslagen werd en in een kap, tot hoofdbedeksel, uitliep.

Hieten, I. 2780, 3107 v., II. 1826 v., 2740 v., III. 272, 989, IV. 205 v., Hollandsch voor *heeten*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 46. r. a.

Boosheit staet ter avonture,
Waerse God ter lester ure
Wisen sel off *hieten* varen.

fol. 48. r. a.

Al had een man die doecht alleen
Van alder werlt, sonder een,
Dat is, dat hi niet milde en waer,
Soe soudmen *hieten* wandelbaer.

Gesta Roman. cap. 8. Een keyser regneerde, die Leo *hyetede*. Cap. 15. Het was een keyser, in wies hof binnen der stat van Romē was een prince, *ghehieten* Eufemianus. — *Leven van Jezus*, HS. fol. 30. v. b. Van welker Marien gheboren is Jezus, die *ghehieten* Christus. — fol. 31. r. b. Hoor vader *hiete* Joachim, hoor moeder *hiete* Anna.

Hier binnen, zie binnen.

Hier voermaels, I. 2759, *voor dezen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 16. r. b.

Hier voermaels was mi eer ghedaen,
Doe ic selve had ghenoech.
Daer nae creech ic mijn onghevoech,
Dat selve hoer bladen liet verdwinen.

Hier voertijts, III. 163, 168, hetzelfde. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 13. v. a.

Ick heb *hier voertijts* horen spreken
Van enen heer, die des ghelije
Dede ende hij wort selve rijk.

Hier te voren, I. 529, II. 829, hetzelfde. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 17. r. a.

Als ic u *hier te voren* seide,
 Mijn neve help mi mit bescheide,
 Dat ic vanden lande quam
 Op datmen hem te borghe nam.

fol. 43. r. a.

Hier moechdi exempel nemen aen,
 Hoe die van Romen *hier te voren*
 Bij ghicrichede hoer lant verloren.

Hilt, I. 1360, 1952, 2352, 2475, II. 1057, 2385,
 3140, III. 294, 302 en

Hilden, III. 617, 1082, verl. tijd van houden.

Hinnen, IV. 101, zie *Hennpen*.

Hinder, IV. 563, *kwelling, schade, onheil*.

Hinderen, IV. 885, *schaden, beledigen*.

Hoechlijc, hoechliken, hoghelic, I. 657,
 677 v., *met eer, op eervolle wijze, met eerbetoo-
 ning*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 59. r. b.

Ende deedse halen ende ontbieden
 Tsijnre tafel al te male,
 Des den here ghenoechde wale,
 Ende dode hem *hoochlijken* dienen.

IV. 1258 is het augmentatief, zoo als *hoog* nog is
 in *hooggeleerd, hoognoodig* en dergelijke. *Gesta
 Roman.* cap. 102. Die ridder heeft den meester
hoechlic ghedanct van sine[n] leven, dat hi doer
 hem behouden hevet.

Hoefsch, huefsch, hovesch, hoesch, I. 329,
 936, 945, 990, 1180, 1622, 1725, 1766, 2377,
 2593, II. 693, 2623, 3529, 3924, *beschaafd, be-
 leefd, vriendelijk, zedig, opregt*. CLARISSE, *Heim.
 der Heim.*, bl. 202—204. Vandaar het bijw.

Hoefschelic, huefschelic, hoesschelic, I.
 677, II. 1155, 2158, 4069.

- Hoefscheit, huefscheit, II. 2105, 2432, *bescheidenheid, vriendelijkheid.*
- Hoerscheit, zie Herrenscheit.
- Hof, II. 2581, *erf, landgoed, huis*; II. 545, 855, 2161, IV. 801, *feest. Gesta Roman. cap. 17.*
 Ende also gheschiedet: eer dat *hof* ende die werscap ghedaen was, waren si alle te samen vrienden ghemaket.
- Hoghelic, zie Hoechlijc.
- Hoghen, hueghen, II. 77, *hooger maken*; II. 1743, 3800, *verhoogen, versterken, verbeteren, opluisteren.*
- Homoet, II. 2252 v., 2256 v., *fierheid* in goeden zin.
- Honen, I. 2472, II. 3516, *bedriegen.* HUYDECOPER op STOKES I. bl. 95. Dr. JONCKBLOET, Gloss. op de *D. Doctrinale.*
- Honichvloedich, IV. 2282, *melliftuus.*
- Hooch, I. 1386, 2295, 3134, IV. 1481, *aanzienlijk, voornaam.* CLARISSE, *Heim. d. Heim.*, bl. 136. Hoghe dach, II. 1377, *dag die meer is dan een gewone dag, heilige dag, feestdag.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 6. r. a.
 Op die *alre hoechste* daghen
 Soe leyt die dieff sijn nauste laghen:
 Want die goede is dan in waen,
 Dat elck in doechden sel volstaen.
 Dus steelt hi vander luden goede
 Op *hoghe daghen* sonder hoede
 Meer dan op een ander stont.
- I. 2608, *zeer, bij uitnemendheid.* Zie Hoechlijc.
- Hoon, II. 2580, 3037, *bedrog.* Zie Honen.
- Hooren, IV. 950, 1915 v., *behooren.*
- Horde, IV. 2006, *gevlochten takken of latwerk.*

Horenscheit, zie Herrenscheit.

Horten, IV. 1884, *rukken*.

Houde, II. 32, 1048 v., IV. 1412, *spoedig*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 62.

Houden, IV. 939, 1359, *behouden, bewaren*; II. 206, *inhouden, bevatten*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 10. v. a.

Also als mijn materi *hout*,

Soe quam daer een vanden jonghen, enz.

I. 1360, in *bezit houden*; I. 2917, II. 613, III. 294, *zich ophouden, wachten, vertoeven, zijn verblijf hebben, blijven wonen*. Heim. d. Heim. vs. 385. Zie ook Dr. JONCKBLOETS Gloss. op Karel de Gr. en zijne XII Pairs.

Houden, II. 668, *houwen*.

Hoveerde, II. 2256, *hoogmoed, hovaardigheid*.

Hovaerdich, hoveerdich, I. 3146, III. 682, *hoogmoedig, vermetel, overmoedig*.

Hoven, I. 619, 2968, II. 1276, *feest houden, vrolijk zijn, zich vermaken*. Gesta Roman. cap. 153. Weest vrolick met mijn volc alleens oft u eyghen volc waer; *hooft*, eet ende drinct ende maect goet cier, mer mi en lust niet te *hoven*. *Spel van Lantsloot* (Hor. Belg. V.) vs. 200.

Wat ghi begheert wil ic u loven,

Opdat ic met der maecht mach *hoven*

Op mijn camer, ic ende si.

waar HOFFMANN het verklaart, *nach Hofart lustig leben* (zeker KILIAANS *aulico more vivere*); doch het is van hof *feest*. Zie boven.

Huden, I. 72, 467, 509, 768, *heden*.

Hueghen, zie Hoghen.

Hulde, I. 1775, II. 2195, *gunst, genegenheid.*

HUYDECOPER op STOKES, I. bl. 366.

Hulpe nemen aen iemand, I. 2577, *zich van iemands hulp bedienen.*

Hulpen, II. 2079, *helpen*; maar II. 1870 is het verl. tijd van *helpen*.

Huysghesinde, II. 3155, III. 758, *de bedienden die tot het huis behooren.* Zie Ghesinde. Zoo ook inghesinde *Aant. op den Sp. Hist.* Dl. II. bl. 119 en hofghesinde, KILIAAN.

Huusbacken, I. 1329, IV. 917, eig. van brood dat men zelf te huis heeft gebakken. Hier op personen toegepast, zal het iemand beteekenen die, altijd te huis, geenen omgang met anderen gehad heeft, dus *zonder ondervinding, zonder beschaaving, onbeschaafd, onbeleefd, plomp.*

I. Y.

Ich, I. 2463, 2735, 2988, II. 957, 2326, 2399, 2403, 2404, 2407, 2413, 2415, 2451, 2452, 2456, 2457, 3119, 3322, *ik.*

Ye, I. 416, 432, enz. *ooit.*

Ymmer, I. 1606, *toch*; II. 1855, *ten minste, althans*, het Fransche *toujours*.

In, I. 80, 1101, 1433, 1922, 2159, II. 150, 1355, 1869, III. 391, IV. 1053, duidt eene beweging naar eene plaats aan (het Latijnsche *in cum accus*). *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, I. 1403, 1423, HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 32. v. b.

» Nu spreect, wat donct u best ghedaen? »

» Entrouwen, Pieter, dat wij gaen
In Galilea mit groter haest
 Den rechten pat ende talre naest.”

- I. 2292, II. 3474, 3798, IV. 554, 732, strekking tot iets. Aant. op MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. I. bl. 24, 25. — In den daghe, I. 2591, *op den dag, over dag.* In eens gheestes wise, I. 91, *op de wijze van een geest.* Zie Aant. op de *Sp. Hist.* Dl. I. bl. 23. In Sinte Jans feeste, III. 975, *op het feest van St. Jan.* Zie het Gloss. op HILDEGAERSBERCH, *Vanden Sacr. v. Amsterd.* — Inder aerde, II. 3096, III. 206 v., IV. 44, is een hinderlijk latinisme, maar dat men, vooral in vertalingen uit het Latijn, wel eens meer aantreft. *Leven van Jezus*, cap. 115. Onse vordren anebedden Gode in desen berghe (*Joan.* IV. vs. 20.)
- Infirmereen, III. 964, *iemand in zijn voornemen versterken, aandrijven, aandringen.*
- Inhebben, I. 1226, III. 117, *bevatten, bezitten.* Zij hebben in, *het is haar eigen.*
- Ingheboren, III. 143, *aangeboren, met de geboorte eigen geworden.*
- Inghestammet, I. 2279, *ingeënt*, of is het om het rijm voor *inghestampet*, zoo als L. heeft?
- Inghel, II. 3133, *engel.*
- Inne nemen, I. 2050, *bij zich in huis nemen, als gast ontvangen.*
- Inne worden, I. 476, *gewaar worden, opmerken.* Zie HUYDECOPER op STOKE, II. bl. 253, CLIGNETT, voor den *Teuthon.* bl. XLII, DE JAGER, *Verscheidenh.* bl. 263.

- Ynnentlijck, I. 463 v., *aandachtig, naauwgezet*;
 IV. 676, *innig, hartelijk, ongeveinsd, opregt*.
 Innich bliven, I. 2093, *in het geheugen blijven*.
 Insetten, I. 2558 v., *vaststellen*.
 Intwaren, II. 1648 v., 2950, IV. 991, *in waar-
 heid, waarlijk, inderdaad*. Zie Twaren.
 Ypocrijt, II. 3944, 4073, *huichelaar*.
 Ist, II. 306, *is*.

J. Y.

- Jach, I. 1971 v. en
 Jacht, II. 1489, III. 222, *het bejagen van iets,
 streven, trachten, zijn best doen om iets*.
 Jaerschaer, IV. 2118, *jaarlijksche oogst*. Zie
 KILIAAN en het *Woordenb. van het Instituut op
 HOOFT*.
 Jaghen, II. 937, 2070, IV. 351, *bejagen, naar
 iets jagen, streven*.
 Jammerhede, I. 1441, *droefheid, deernis*. CLIG-
 NETT, *Bijdr.* bl. 279.
 Yammerlijck, III. 1021, *droevig, deerlijk of
 deerniswekkend*.
 Jeghen, III. 1095 v., *tegen*.
 Yeste, zie Geeste.
 Jolijt, I. 2938, II. 662, *vroljkheid, vermaak*.
 Juw, I. 631, *uw*. In den Walewein wordt het op
 elke bladzijde gevonden.
 Juweel, II. 1657, 2913, IV. 1865, van het Mid-
 deleeuwsch Lat. *jocalia*, zie VOSSIUS, *de Vitiis
 Sermonis et Glossematis*, Lib. III. cap. 17, *ver-*

siersels, kostbaarheden, alles wat kostbaar is of waar men grooten prijs op stelt. Dus heeten juwelen, II. 2913, de snuisterijen, waar de meisjes van Lycomedes smaak in hadden; II. 3981 zijn het clennoten van goude (zie vs. 3978) en Belg. Mus. 1845, bl. 41, beddencoetsen, saergen, slaepplakene enz. en onze dichter noemt met evenveel regt in scherts (IV. 1865) een recht quaet bois wijff een juweel, als HILDEGAERSBERCH (HS. fol. 33. v. a.) in ernst een vet half varken.

L.

- Lach, IV. 1654, *gezelschap, zamenkomst.*
 Lachterlijck, I. 873 v., *berispelijk, schandelijk.*
 Lack, II. 1506, *smet, schande*; hier zouden wij het door *schandvlek* kunnen vertalen. Zie KILIAAN en Dr. M. DE VRIES, *Taalk. Mag.*, Dl. IV. bl. 78.
 Lack, IV. 338, verl. tijd van leken.
 Laken, II. 223, *doek*; IV. 1231, *tafeldoek* (zoo als HUYGHENS nog zegt, *Korenbl.* Dl. II. bl. 55) *tafellaken.*
 Laghe, I. 3100, III. 394, *hinderlaag*; I. 3158, *bende die in eene hinderlaag ligt.*
 Lanch, II. 2404, *lang.*
 Lastelic, I. 183, 207, *lastig, bezwarend, drukkend*; I. 873, 1034, hetzelfde als *lasterlic* of *lachterlic, schandelijk.*
 Lazuer, II. 3128, *blaauw* in heraldiek.
 Lat, IV. 358, 1978, *traag.* Zie Aant. op de *Heim. d. Heim.* bl. 247, 248.

Laten, I. 707, 719, 1612, 1732, 1735, II. 4017, IV. 33, 2090, *verlaten*; IV. 250, *nalaten*, *laten varen*; I. 3174, is het hulpwerkwoord, als meermalen, zie Dr. M. DE VRIES, Brief aan Dr. JONCKBLOET, bl. 14. Laten staen, III. 396, *nalaten*, *staken*. Laten zijn, II. 1489 hetzelfde, CLARISSE, *Heim. d. Heim.*, bl. 511. Laet dat, IV. 653, *gesteld dat*. Zie KILIAAN op *Laeten zijn*.

Ledich, *vrij*, *onverbonden*. Zie KILIAAN. (*Ledighen*, *bevrijden*, *Flor. e. Bl.* vs. 583). Ledich zijn eener zaak, IV. 2280 v., *vrij zijn van iets*. Hem ledich maken eener zaak, I. 1012, *zich van iets bevrijden*, *ontslaan*, *ontdoen*.

Leecht, I. 3137, II. 1798, ww. legghen.

Leet, leyt, I. 171, 1115, 2079, II. 357, 445, 1196, 1983, 2403, 2468, 2948, 3974, *onaangenaam*, *hatelijk*, *treurig*.

Leyt, II. 50, 714, 4182, *verdriet*, *smart*.

Leyden, I. 302, *onaangenaam*, *hatelijk worden*.

Leemte, IV. 760, *verwonding*, *verminking*.

Leenen, I. 2805, 2959, 3262, II. 1001, IV. 1218, *verleenen*, *toestaan*, *aanbieden*, *geven*.

Leer, I. 1615, III. 64, IV. 170, *leering*, *onderwijs*, *onderrigting*.

Leesten, IV. 1336, *voortbrengen*, *leveren*; III. 493, IV. 1888, *volbrengen*.

Leet, II. 1600, ww. legghen.

Leyder, I. 939, *helaas*.

Leye, II. 264, *leek*.

Legghen liefde aan iemand, III. 162, *zijne liefde*

- op iemand stellen.* Ghelove legghen, IV. 1426, *geloof slaan.*
- Legende, II. 204, *geschiedenis.*
- Legisten, I. 56, *wetgeleerden, regtsgeleerden.*
- Lelik, III. 247, 1241, *afschuwelijk, boos.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 326. CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 373.
- Lezen, I. 1354, *voorlezingen houden*; I. 1627, IV. 1642, *oplezen, zeggen, verhalen.* *Taalk. Magaz.* Dl. II. bl. 435. — IV. 680, *bidden.* Dr. JONCK-BLOET, *Gloss. op Beatrijs.*
- Lest, III. 29, *ww. lezen.* Men leze III. 169, *om het rijm, leest.*
- Letten, transit. I. 2383, II. 247, *doen vertoeven, ophouden*; II. 2076, IV. 461, *hinderen, deeren*; intrans. *vertoeven*, van daar: *sonder letten*, I. 2558 v., II. 293, *zonder verwijl.*
- Let, II. 2544, *verwijl, uitstel*; IV. 784, *hinder, schade.*
- Levendich niet, I. 2276, *van haar leven niet.*
- Licht, I. 2500, 3254, *onstandvastig.*
- Lichtelic, I. 2872 v., IV. 1988 v., *met ligten, stillen tred, in stilte*; I. 1571, *ligtzinnig*; I. 1668, *onnadenkend, onbedacht.*
- Lief, I. 171, 2100, *aangenaam.* Mij is lief tot iets, I. 610, 748, II. 1361, 4047 v., IV. 2002, *mij is iets aangenaam, ik verheug mij over iets.*
- Lieflic, I. 269, *vriendelijk*; II. 1206, *aangenaam, vrolijk.*
- Liefte, I. 134, 179, 1698, 1728, *enz. liefde.*
- Lieghen iemand, IV. 1730, 2028, *bedriegen.* *Hor. Belg.* II. p. 21.

Laet u die warelt niet bedrieghen,
Gheloefdi haer, si sal u *lieghen*.

Gesta Roman. cap. 108. Die rechter vraechde:
waer blijft u goede trouwe vrient, die huden hier
heeft beloeft te sijn om u te verlossen? Hi ant-
woerde: heer, ick hope, dat hy my niet *lieghen*
noch achterbliven en sal.

Lien, I. 42, 1894, 2064, 2209, II. 3318, *beken-
nen, zeggen, verhalen.* Zie Dr. JONCKBLOET, Gloss.
op *Karel de Gr. en zijne XII Pairs.*

Lienen, I. 270, Hollandsch voor *leenen*.

Lyet, verl. tijd van laten, *gelaat hebben.* Dattet
qualic lyet, III. 847, *dat het leelijk stond.* HIL-
DEGAERSBERCH, HS. fol. 25. v. a.

Als die oude vyant comt
Te wachten die daer werden verdoemt
Opten kijff die dan gheschiet
Ende hi sijn proy dan oversiet,
Ghelijc den leewe sal hi dan *laten*,
Sere grymmen utermaten, enz.

Tweespr. der kamer in liefde Bloeyende, bl 14.
De schryfletteren zyn de Griexe zeer gelyck, hoe-
wel de hare wel zo kriegeligh ende slordig *laten*
als de onze.

Lieve, II. 1908, 2432, *liefde, goede gezindheid
jegens iemand, genoeg.* Iemand lieve doen, IV.
343, *iemand genoeg aandoen, doen wat iemand
aangenaam is.* CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 282.

Liggen, I. 2222, *zijn verblijf houden*; II. 2642,
omschrijvend. Het geeft eene duurzaamheid te ken-
nen van de handeling door het volgende ww. uit-
gedrukt. In de 17^e eeuw zeer gewoon.

Liggen aan iemand of iets, I. 1610, 2596, 2680, 3151, II. 842, 3316, *aan iemand of iets verbonden zijn, iemand eigen zijn, ergens aan vast zijn.* Zie CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 163—165, waar het echter niet juist verklaard wordt.

Lijden, II. 2577, 3515, *belijden.*

Lijden, liden, I. 2179, 2614, II. 1152, 1662, en den ganck lijdén, II. 3854, *gaan*; II. 2465, 4137, *voorbijgaan.*

Lijdelic, II. 321, *wat geleden kan worden.*

Lijdsamich, I. 142, IV. 1283, *lijdzaam.* *Gesta Roman.* cap. 15. Mer hi was altijt *lijdsamich.* Ald. Die een man van heylighen leven ende zeer *lijdsamich* was. — In hetzelfde werk, cap. 177, *onvruchtbarich*, en cap. 178, *onghehoersamich.*

Lijff, I. 576, 582, enz. *leven.*

Lijfflic, I. 507, *van ligchaam voorzien.*

Lijftocht, I. 216, *levensonderhoud.*

Likewael, II. 2315, *evenwel.*

Linde, I. 1546, II. 197, *zacht, stil.* KILIAAN. — Hoogd. *gelinde.*

Linnen laken, III. 200, *linnen doek, linnen.* Zie Laken.

Liselicken, lijsslic, lijssentlijck, II. 1020, 1417 v., *stil.* HUYDECOPER op STOKE, Dl. III. bl. 234.

List, I. 931, 1474, 2128, 2468, II. 695, 2481, 2601, 2775, 2777, 2810, 3064, 3072, 3483, III. 327, *behendigheit, list, schrandereheit, overleg, kunstvaardigheit, kunst.* Mit droevigher list, I. 863, *droevig en te gelijk behendig.* Zoo ook, in stille list, en mit snelre list, I. 81, 2857, II.

- 441, III. 1133. — De beteekenis van *het weten van iets, kennis, wetenschap*, heeft het, I. 59, 419. Zoo is de definitie van *regt* in de *oude Vriescche wetten*: List ende kunst riuchtes ende goedes.
- Listelic, II. 2703, *listig, behendig*. I. 2872, 2944, IV. 1988, *behendig, heimelijk*. Het wordt verwisseld met *lichtelic*. — II. 2506 v., *valsch, bedriegelijk*.
- Listich, II. 2730, *schrander*; I. 989, II. 2506, *valsch, loos*.
- Loech, I. 116, 1648 enz. verl. tijd van lachen.
- Loech, II. 2574, verl. tijd van liegen.
- Ter Loer setten, I. 1336, *te leur stellen*.
- Loes, lois, loos, I. 936, 988, 1726, 2394, 2480, 2671, 2886, 3010, 3227, II. 3431, 3905, 3965, IV. 225 v., *bedriegelijk, valsch*.
- Loesheit, loosheit, I. 1746, 3027, 3132, II. 2766, *valschheid, bedrog*.
- Lof, II. 2582, IV. 666, *eer*. Van goeden love, II. 3040, van hoghen love, IV. 342, van groten love, I. 346, II. 546, 866, 2004, *geëerd, geprezen, prijzenswaardig, voortreffelijk*. Lof, III. 1078, *vreugde*, vgl. Beloven.
- Loghe, I. 10, *vlam*. *Gesta Roman.* cap. 17. Also gheringhe als daer vuer an quam soe bernedet dat hout an lichter *loech*.
- Logijst, I. 1511, *verblijfplaats*. *Belg. Mus.* 1839, bl. 381. Item viii^m yseren hamers om de *logysten* te makene in de steenrochen. — Item iii^m houmesen om hout te vellene, om *logyst* te makene.
- Lollaert, zie de Aant. op II. 3951.

- Loopen om broot, II. 55, *bedelen*. Zie Gaen om broot.
- Lossen, I. 1492, II. 2006, 2848 v., 3456 v., IV. 2302, *verlossen, bevrijden*.
- Lossenen, II. 1958 v., 1980, 1993, 2848, 3245, *verlossen, vrijmaken*.
- Lost, II. 636, IV. 798, *lust*.
- Lot, I. 1426, 1428, *loting*.
- Louter, II. 463, 3309, 4126, *zuiver, ongemengd, volkomen*.
- Lovelic, loventlic, II. 1754, 3406, III. 1187, IV. 70, *prijselijk, loffelijk*.
- Lovelicheit, II. 2192, *lof*.
- Loven, I. 2055, *prijzen, in waarde houden*; I. 802, 1935, II. 519, 2700, 2793, III. 969, IV. 1587, *beloven*. Aant. op MAERLANT, *Sp. Hist.* III. bl. 28.
- Luchten, II. 4151, *lichten, licht geven*.
- Luchter, II. 4167, *wat licht geeft, van lucht, licht*. KILIAAN.
- Lustelic, lustelich, I. 557, 832, 2927, II. 689, 950, 975, 1369, 2248 v., 3510, IV. 2286, *bevallig, aardig, schoon, aangenaam*. HILDEGAERSBERGH, HS. fol. 21. v. b.

Doe bestontet hem te rouwen,
 Dat hi den waghen sende der vrouwen,
 Die also *lustelic* was ghedaen.

fol. 29. v. a.

Hier om heb ic dit dicht begonnen,
 Dat elcman hoede, waer hi mach,
 Voer sulken brugghe als voir mi lach,
 Die dus *lusteliken* scheen
 Ende sonder perse brac ontween.

Lusten, met den nomin. of accus. van den persoon en den genit. van de zaak, I. 2224, II. 91.

Lustich, II. 1369, 2248, 2393, 2621, *aardig, bevallig, vrolijk*.

Luttic, I. 1052, *weinig, gering*. **HILDEGAERSBERCH**, HS. fol. 6. v. a.

Tsevende ghebodt soude oeck voeghen

Enten mensch *luttick* crencken

Woud een ygheljc hem bedencken.

fol. 40. r. b.

Hi was die gheen diet *luttic* achte.

M.

Macht, IV. 2256 v., *wat iemand geoorloofd of mogelijk is te doen*. Zijn macht doen, IV. 672, *doen zooveel men kan, zijn best doen*.

Machtich, II. 141, *sterk*. *Gesta Roman.* cap. 46. Ende hij plocte daer van alsoe veel bladen, dat hise niet ghedragen en conde. Daer quamen drie *machtighe* mannen, die hem te hulpe quamen ende uten bossche leyden. — I. 1372, *met een groot aantal menschen*. In Friesland zegt men nog: zij waren magtig, d. i. *vele in getal*. Machtich sijn, met den genit. II. 4169, IV. 1579, *de magt, het vermogen tot iets bezitten, in staat zijn*; II. 537, *iets bezitten*.

Maechschip, III. 331, *maagschap, bloedverwantschap*.

Te Mael, I. 357, 2492, II. 888, 2517 v., 2715, 3220, III. 403, 947, IV. 1263, 1264, *te gelijk, op eens, geheel en al*.

- Maend, I. 403, zie de Aant.
- Maken, II. 3976, IV. 246, *doen*; I. 2401, *nabootsen*; den meester maken, *den baas spelen*; III. 1057, *veinzen*, *voorgeven*, HUYDECOPER op STOKE, III. bl. 109; II. 2897, 3668, *nabootsen*, *veinzen*, *zich verkleeden*; II. 161, *verzinnen*.
- Malandrijn, II. 1476, (Ital. *malandrino*) *straat-roover*, *bandiet*.
- Man, I. 77, *leenman*, *dienstman*.
- Manck, II. 2701 v., *gebrek*.
- Manheit, II. 4257, *menschheid*; II. 329 is het enkel omschrijving, zoo als men nog zegt *uwe hoogheid* enz. Zie beneden op *wijflicheit*.
- Manhoift, IV. 238, *man*. *Rijmkron. van Brabant* (KAUSLER *Denkmäler* Dl. I.) vs. 6065.
- Manier, I. 221, 3259, III. 86, 151, 309, *soort*. *Gesta Roman.* cap. 142. In welke bosch liet hi alrehande *manier* van wilde dieren in brenghen. *Reyse van Jan Mandevyl*, cap. 66. Ende terstond komt er een ander *maniere* van visschen weder, die een voor en dander na, tot alle *maniere* van visschen daer geweest hebben, die daar in de see zijn. Ende komen daer altijd soo geordineert, deen *maniere* van visschen na de ander drie dagen duerende, tot al dat volk van dien lande van alle *manieren* van visschen hebben soo veel als zy willen.
- Marboren, I. 2768, *van marmer*.
- Marren, merren, II. 158, 239, *dralen*, *talmen*.
- Marserye, II. 2899, 2908, *waren die een kramer in zijne mars heeft*, *snuisterijen*.

- Mat**, I. 1285, II. 1998, *verslagen, overwonnen*.
Mat maken, I. 211, II. 3584, IV. 1440, 2076, *verslaan, overwinnen, overweldigen*. Zie KILIAAN en Dr. M. DE VRIES, *Taalk. Magaz.* Dl. IV. bl. 77. **Moede en mat**, II. 217, zijn geene synonymen; het laatste is sterker, het beteekent *fractus labore*. Iemand mat worden, IV. 1770, zegt nagenoeg hetzelfde als iemand moede worden, *afkeerig van iemand worden*, maar het is sterker uitgedrukt.
- Mate**, I. 140, 1709, 1859, 1864, 1870 enz. *mate, gematigheid, voorzigtigheid, bescheidenheid*; III. 314, 383, 510, IV. 2017, *mate, wijze*.
- Te Maten**, I. 39, 1865, II. 227, 2715 v., 3591, III. 287, *van pas, tamelijk, behoorlijk*. STOKE, VIII. 636, *Floris e. Bl.* vs. 351.
- Matelic**, I. 1739, *met mate, behoorlijk*. *Gesta Roman.* cap. 176. Dat vierde oge hebben si op haer eygen vleesch, hoe si dat sellen mogen *matelic* tystyen ende onder ghehoersamicheyt des redens houwen.
- Materie**, I. 2707, II. 111, III. 145, 799, *stof, onderwerp*. HUYDECOPER op STOKE, II. bl. 58.
- Mee**, I. 551, 1506, IV. 972, *meer*.
- Meenen**, III. 1137, *bedoelen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 11. v. b.

Die Romeyn, dese edele heer,
 Daer ic off spreke, twivelde zeer
 Aen desen clerck, hi en *micnde* quact,
 Schalkernie off verraet.

fol. 16. v. a.

Wye dat des anders beste *mient*

Die troesten gairne in sijn doghen.

II. 3539, *bedoelen, beminnen*. Zeer gewoon bij latere schrijvers.

Meer, I. 2140, 2769, *zee*.

Meer, II. 1970, IV. 207, *grooter*.

Meren, I. 1968, II. 1012, *vermeerderen, grooter maken*; II. 1302, *grooter worden*.

Meerre, I. 2841, *mare, tijding*.

Meeste, I. 1729, III. 976, IV. 845, *grootste, voornaamste*.

Meester, meyster, I. 54, 149, 559, II. 3084, *die in het eene of andere vak groote bekwaamheid bezit, geleerde, kunstenaar, dichter*. In het bijzonder is het *genees- of heelmester*, II. 4198, CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 348, 532, TIDEMAN op BEAUMONT, bl. 47. — Het was de titel dien men gaf aan allen die men geen *heer* noemen, maar toch ook niet enkel met hunnen naam aanspreken kon. Vgl. HUYGENS, *Korenbl.* B. XII. N°. 33. — II. 2927 wordt een koopman zoo aangesproken.

Meesterin, II. 2658, *meesteres, gebiedster*.

Meesterye, I. 697, *geneesmiddel, drank of mengsel dat genees- of tooverkracht bezit*.

Melancolye, I. 87, 487, *droefgeestigheid*.

Melancolizeren, I. 487 v., *droefgeestig zijn*.

Melden, II. 3757, *klappen, verklikken*.

Melder, I. 2390, II. 2148, III. 1260, IV. 88, *klapper, verklikker*.

Meen, III. 634, *gemeen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 42. v. a.

Hij wort vanden *myenen* luden
Wel ontfaen ende zeer gheprijsd.

Die Menighe, I. 132, 236, 729, 1274, 3237, II. 416, 417, 419, 579, 823, 1250, 2414, III. 655, IV. 1305, *menigeen*. Zoo ook *die sommige*.

Menigherconne, I. 2, 120, III. 264 v., *van menige soort, menigerlei*. Cunne is *geslacht, soort*. HUYDECOPER op STROKE, Dl. I. bl. 241—243. Hetzelfde beteekenen

Menigherhande, I. 13, 526, II. 1106 enz. en Menighertiere, I. 242, HUYDECOPER op STROKE, II. bl. 36, CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 393.

Menichfoldich, I. 2423, 2443, 2486, *dubbelhartig, valsch, trouweloos*. Menichfuldich worden, IV. 27, *vermenigvuldigen*.

Menichfalt, I. 1527, *menigvuldig, van menige soort*.

Menichfolt, I. 2462, II. 40, *dubbelhartigheid, trouweloosheid*.

Mencken, trans. *vermincken, beschadigen, doen verliezen*. KILIAAN, *Leven van Jezus*, cap. 39; intr. *ontbreken, missen*. Sonder mencken, I. 262, is een stopwoord, nagenoeg hetzelfde als *sonder falen*.

Mennen, II. 2719, 2727, *voortdrijven, leiden*; II. 3372, *zich voortdrijven, voortgaan*. Esopet, XXXIX, vs. 1. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 61. r. b.

Hi donct mi sot ende zeer verdoort,
Die den rechten wech wel kent
Ende verre buten pade *ment*.

Mere, meerre, I. 2841, II. 1539, *mare, tijding*.

- Merkel, II. 3842 v., *opmerkzaam*.
- Mercken, II. 430, 3482, 3842, IV. 745, *opmerken, acht geven, beschouwen*. Guetlic mercken, IV. 639, *met een vriendelijk oog beschouwen, gunstig beoordeelen*. Mercken, II. 804, *teekenen geven*.
- Mersman, II. 2912, *marškramer*.
- Micken, III. 1260, *doelen, acht geven*.
- Middelaer, II. 3860, *bemiddelaar, onderhandelaar*.
- Mids, II. 1407, *midden*. STOKES, II. 510.
- Mids dat, II. 1483, *dewijl, omdat*.
- Miede, IV. 1652, *belooning, gift*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 52—55.
- Minlic en minnentlic, I. 69, 157, 296, 349, 362, 1112 enz. II. 68, 165, 208, 231, 559, 2601 enz. *wat tot de min betrekking heeft, beminrende, beminnelijk, vriendelijk*.
- Misbaren, II. 3550, *misbaar maken, geweld maken*. HUYDECOPER op STOKES, I. bl. 403, 607.
- Misbaren, I. 1562, *substantive voor misbaar*.
- Mishopen, I. 469, *wanhopen*.
- Mismoede, I. 1305, *mistroostigheid*.
- Misschieten, misschien, I. 768, 1175 v., 2092 v., II. 320, KILIAAN *male evenire, sinistre accidere*. Vgl. CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 155 en Dr. JONCKBLOET, *Gloss.* op de *D. Doctrin*.
- Misselic, I. 466, II. 2363, *verschillend*. DE JAGER, *Taalk. Magaz.* IV. bl. 350 vlg.; HUYGHENS, *Korenbl.* I. bl. 98.
- Misselick* waer by de straet,
Deur of venster, of van beiden
Hier of ginder open gaet.

De Nieuwe Lusthof (3^e dr. 1607) fol. 68. a.

Misselijck wie my noch verblijt.

I. 2686, *vreemd, zonderling, raar* (zie PLANTIN) vooral in ongunstige beteekenis; I. 1240, *afkeurig, knorrig, spijtig*. KILIAAN. PLANTIN. — Vs. 1240 en 1241 zeggen nagenoeg hetzelfde als 1225—1230, 1231 en 1232, 1233—1235.

Mistroest, II. 423, *mistroostigheid, neërslagtigheid*.

Misval, IV. 634, 1871, *ongeluk, schade, belediging*. *D. Doctrin.* I. 366. *Borchgr. van Vergi*, vs. 37.

Miswende, I. 2120, 2590, III. 612, *ongeluk, tegenspoed*. *Brandaen*, vs. 860, *Limborch*, I. 1784, II. 35; IV. 2060, *overtreding, misdaad*. V. HASSELT op KILIAAN.

Mit, met, I. 309, II. 418, 1432, 2140 enz. *door, door middel van*.

Mit allen, II. 500, *geheel en al*. *D. Doctrin.* I. 818, *Floris e. Bl.* vs. 3180.

Mitten cortsten, II. 2773, *in kort, om kort te gaan*.

Mit desen, II. 2924, III. 1002, IV. 832, *terstond*. *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, I. 294, *Boec vanden Houte*, vs. 444.

Mittien, I. 850, 1618, 2192, II. 1094, 3094, 3590, *terstond*. Het is nu verbasterd tot *met een*. *Met dien selven* komt voor *Belg. Mus.*, 1846, bl. 53.

Met dien selven soe loyde die coe:

en bl. 56.

Metten selven ghinc si wenen.

Bij onzen dichter, II. 1052, vindt men in dezelf-

de beteekenis *daermede*, wat men te Amsterdam nog hoort.

Moeder, II. 374, 381, *oude vrouw, voedster*.
Vgl. vs. 349.

Moeder eyne, II. 1022 v. *geheel alleen*. Zie HUYDECOPER, *Proeve*, I. bl. 455, Dr. M. DE VRIES op HOOFTS *Warenar*, bl. 199.

Moghende, I. 2761, II. 457, 1825, 2540, *magtig, van grooten invloed*.

Moei, III. 492, *stiefmoeder*. In Friesland nog in gebruik.

Moet, een woord van zeer ruime beteekenis, *gemeed, gedachte, meening, begrip, verstand, zin, gezindheid, bedoeling*. Uut minen moed, II. 678, *uit mijn hart, opregt, zoo als ik het meen*. In sinen moet, II. 1503, *bij zich zelve*. Vgl. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 288, CLARISSE, op de *Heim. d. Heim.* bl. 207—209.

Moeten, I. 2453, IV. 362, *mogen*.

Moeten, IV. 482 v., *ontmoeten*.

Moghen, I. 108, 640, 644 enz. *kunnen*.

Moort, II. 2537 v., IV. 1790, misschien ook I. 2358 v., 2987, 3174 v., *misdaad, schanddaad*. Hem slaat de moord, IV. 450, *hem treft een geweldige dood of eenvoudig hij sterft*. *Gesta Roman.* cap. 53. Ende daer om soe begheerde ick tot dyer tijt ende badt den goden, dat hem die moort soude slaen. Zie Dr. M. DE VRIES op *Warenar*, bl. 119.

Des Morghens, I. 1241, *op den dag van morgen*.

Morwen, II. 2608, *week maken*.

Muffe, II. 670?

Mutieren, muteren, II. 986, 2372, 3260, IV. 370, (*mutare*), *veranderen*.

N.

Na, I. 715, 786, 875, 2303, II. 1804, IV. 160 v., 1811, *later, hierna, daarna*.

Naect, II. 1088, 1126, 1596, *ontbloot, beroofd, (expers)*.

Naem bij omschrijving voor de persoon zelf; I. 2149, (waar men leze: der Goden namen) *de Goden*; een vrouwen naem, I. 3176, *eene vrouw*.

Naemkondich, I. 2607, *beroemd, gedenkwaardig*. Naemk. dach, *feestdag, heilige dag*. Namecont is bij HOOFD, *bij naam bekend*.

Naerre, II. 2263, *nader*.

Naerste, neerste, II. 2978, 3639, III. 67, 610, 1013, *ernst, vlijt, inspanning, gramschap*. Vgl. Airnst.

Naersticheid, II. 524. Zie Airnsticheid.

Naerstelic, IV. 902, *vlijtig*; III. 590, *ernstig, dringend*. Zie Airnstelic.

Naken, II. 1988. Men leze liever met den Var. *maken*. *Naken* zou anders zijn *ongeveer het juiste punt treffen, niet ver misslaan*.

Namaels, I. 530, 1984, *later, in lateren tijd*.

Natuer, I. 3, II. 3944, III. 266, *aard, soort, geslacht*. Van iemand nature nemen III. 914, *van iemand afkomstig zijn, van iemand geboren worden*.

- Natuerlic, I. 5, *met de natuur overeenkomstig, gepast, bevallig, schoon. Gesta Roman. cap. 135.*
 Dye zeer edel ende *natuerlic* was van manieren. —
 II. 3104, III. 289, *op natuurlijke, menschelijke wijze.* KILIAAN, *Natureren, coire.*
- Nauw, I. 1284, 2566, II. 2368, 2646, 3485, 3492, 3613, 3787. III. 150, *naauwkeurig, naauwgezet, gestreng, wel overlegd, listig.*
- Nauwelic, IV. 1952, *naauwelijks.* Nauwelic wel, IV. 1710, *niet zeer wel.*
- Neder, II. 2405, *naar beneden; IV. 872, beneden.*
Karel de Gr. en zijne XII Pairs, II. 379. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 45. r. a.

Van bovenen comt die hoochste val.
 Die *neder* opter aerde leyt,
 Die is te vallen onbereyt,
 Want hi en mach niet lagher comen.

- Nederlegghen, intr. II. 4258, *nederliggen, magteloos, verslazen, vernietigd zijn; trans. II. 1328, verslaan, overwinnen, tot zwijgen brengen.*
- Hem Nederstellen, I. 1531, *zich neerzetten, gaan zitten of liggen.*
- Neest, IV. 1960 v., *geneest.* Zoo *onneselic, Leven van Jezus, HS. fol. 66. v. b.* Also prove ic oec ende vermoede, dat die siecte niet en is *onneselic.*
- Neffen, IV. 2133, *nevens, nabij.*
- Nemen, I. 2317, II. 586, *ontnemen.*
- Netelbusch, I. 732, *bosch van brandnetels.*
- Nicht, IV. 2070, *niet.*
- Nye, *passim, nooit.* — II. 2900 is het *nieuw.* Zie Nu.

- Nyemaer, II. 2941 v., en Nuwe mare, I. 1833, *tijding, nieuws.*
- Nygromancie, I. 559, 570, 2604, eig. necromantie, *de kunst om door gemeenschap met de geesten der gestorvenen waar te zeggen.* In de middeleeuwen, toen men aan geen grieksch dacht en zich aan een hybridisch woord weinig ergerde, leidde men het af van *niger*, maakte er *nigromantie* van en vertaalde het *zwarte kunst*, IV. 507. Ten gevolge daarvan kreeg het woord de beteekenis van *tooverkunst* in het algemeen.
- Nym, I. 119, *neem.*
- Nyman, II. 3483, zie de Aant.
- Nist, IV. 956, *nest.*
- Nisten, II. 712 en
- Nistelen, IV. 2186, *een nest maken, een nest hebben, nestelen.*
- Noch, I. 3250, *bovendien, ook.*
- Noen, I. 1524, *middag.*
- Noot, II. 1897, 3863, III. 36, IV. 112, 527, *noodzakelijkheid, behoefte, kommer, lijden.*
- Nootlijk, II. 1296, *noodig.* *Boec vanden Houte*, vs. 562.
- Nu, nuw, nye, I. 746, II. 1795, 2042, IV. 202, 1422, *nieuw*; II. 2900, IV. 128, 137, 1562, *nieuw, door nieuwheid aanlokkend, verrassend, aangenaam.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 33. r. a.
 Nu moechdi horen *nyewe* dinghen,
 Hoe die miede vanden knaep
 Sel verschalken desen paep.
- II. 1916, *vreemd, zonderling.* *Nederl. v. Frans van Brederode*, I. vs. 39.

Noyt mensche en hoorde van *nyeuwer* sede,
Hi deet voor hertooch Philips, mer nyemant en const sien.

IV. 1279, *vreemd, ongewoon, van den regel afwijkende, ongepast, onbehoorlijk.* In dezelfde beteekenis *ongewoon*, III. 843.

Nuwe mare, zie Nyemare.

Nuwen, II. 3514, *nieuw, jong, frisch, vrolijk maken.*

Nuwelijc, II. 1833, *onlangs.* KILIAAN.

Nutscap, nutschip, I. 55, 235, 1339, *nut, voordeel.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 237.

O.

Oirbair, II. 3469 v., III. 351 v., 917, *nut.*

Oirbairlic, II. 3469, 3481 v., III. 351, *nuttig.*

Oirconden, II. 3486, IV. 383, *getuigen, getuigenis geven.*

Oerlof, I. 733 enz. *verlof, toestemming, vergunning.* Oerlof geven of gonnen II. 1911, 1932, *vergunning geven om te vertrekken.* Oerlof nemen, I. 389, II. 1201, 1504, 1991, 2962, 2972, *afscheid nemen, vertrekken.* Zie CLIGNETT voor den *Teuthon.* bl. XLIII, *Bijdr.* bl. 404.

Oerde, I. 782, II. 1, 7, 13, 861, 1757, 2684, III. 778, IV. 38, 49, 950, *regel, vereeniging van menschen die naar zekeren bepaalden regel leven, vooral kloosterorde, klasse of soort van menschen.*

Oert, KILIAAN, *extremitas, ora.* Dus van een zwaard, II. 1059, *de punt of snede.* Karel de Gr. en zij

- ne XII Pairs*, II. 447, 4334, *Caerl e. Eleg.* vs. 1140. Wel ter oirden, IV. 427, is wat de ouden anders noemden *wel te punte* en wij *wel ter snede, juist, van pas*.
- Oetmoet, II. 2252, 2256, *nederigheid*; IV. 806, *gevoel van betamelijkheid, ingetogenheid*.
- Oetmoet, IV. 1376 v., *nederig, onderworpen*.
- Oetmoedich, I. 2380, II. 48, IV. 1118, 1177, 2214, 2281, en
- Oetmoedelijc, II. 1458, IV. 900, 1893, hetzelfde.
- Of, I. 1011, 1271, 2647 enz., *indien*.
- Om God, I. 2373, 3174, *om Godswil*.
- Om ende om, I. 147, *rondom, van of naar alle kanten*.
- Om, I. 1054, bij werkw. van koopen, verkoopen, verruilen enz. om de waarde uit te drukken, waarvoor iets gegeven wordt. *Floris en Bl.* vs. 593, 612, 688.
- Om lanck, III. 552, IV. 1009, *een geruimen tijd daarna*.
- Ombeleyt, II. 202, *omgeven, omringd, rondom belegd of bedekt*.
- Ombeslagen, III. 2138, *rondom beslagen of bedekt* (met eenen mantel).
- Ombetrouwen, IV. 860 v., voor onbetrouwen, *wantrouwen*.
- Ombevangen, II. 1284, *omvangen, omhelsd*.
- Ombewaert, I. 2684, voor onbewaert, *zonder hoede, zonder erg*. Zoo zegt HUYDECOPER op STOKES, I. 913—915, van de zonen die Graaf Aernoud bij zijn sterven achterliet:

Sine kindere, Diedric ende Zivaerd,
 Waren jonc ende *onbewaerd*:
 Douste hadde cume twaelf jaer.

Ombewimpelt, III. 1190, voor onbewimpelt, *niet met eenen sluier bedekt.*

Ommecleyt, II. 2106, *mantel, kleedingstuk dat men over alles heen omslaat.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 55. v. a.

dat gheduricheit
 Mantel is ende *ommeleit*
 Van menigher doecht al hier op aerde.

Ommecomen, I. 1427, 3078, II. 1166, *omgegaan zijn, ten einde komen.* *Gesta Roman.* cap. 43. Alst jaer *om is ghecomen* so sal ic willichlic daer in vallen. — Cap. 173. En als dye tijt *omme ghecomen* was so baerde si enen sconen jongen soen.

Om dat, III. 544, in de gewone beteekenis; I. 627, II. 292, 3383, 3488, III. 96, 523, 851, 940, 946, *opdat.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 405; I. 1286, IV. 164, *daarom.* HUYDECOPER op STROKE, III. bl. 71.

Ommegaen, I. 404, *omloopen, zijnen omloop volbrengen, omgaan, voorbijgaan.* HUYDECOPER *Pr.* III. bl. 352. — II. 2292, *rondgaan, rondloopen;* I. 1049, *omringen, omgeven, omvatten.*

Omlegghen, I. 1376, *omcingelen.*

Ommelijden, II. 1662, *omgaan.*

Ommemeten, I. 1059, *in de rondte meten, den omtrek meten.*

Ommeslaen, I. 1053, *den omtrek van iets beslaan, omringen.*

Ommesnyden, I. 1055, *in deelen snijden.*

Omtrent, I. 118, 871, IV. 1340, *rondom, in de*

rondte, hieromtrent, daaromtrent. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 65.

Ommevanck, I. 1500, *omarming, omhelzing.*

Onaerdich, II. 2882, *onbescheiden, woest, ruw, boos.* Bij HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 30. r. b., zegt de ridder tegen de slang die hij verlost, en die hem daarna gekwetst heeft.

Onnaerdich dier!

Heb ic dit verdient an di?

Onbecant, IV. 2116, *onbekend.*

Onbekennende, II. 2220, *stuursch, onvriendelijk, wreed.* Hetzelfde beteekent *onbekend* bij MELIS STOKE, I. 195, waar de lezing zeer goed en HUYDECOPERS gissing niet noodig is, en bij HILDEGAERSBERCH, fol. 42. v. a.

Een heer blijfter mede bedroghen,
Set hi rechters in een lant,
Die ghierich sijn ende *ombecant*,
Daer die luden om haer mishagen
Al den dach niet en moghen claghen
Wat onghelijck dat hem gheschiet.

Onbekentheit, II. 2989, *stuurschheid, onvriendelijkheid.*

Onbekracht, IV. 1503, *aan wie geen geweld wordt aangedaan.*

Onbelenghet, IV. 1724 v., waarschijnlijk eene fout van den afschrijver.

Onbelistet, II. 711, *onbedrogen.*

Onbequaem, I. 1574, 3164, II. 2237, III. 19, *onvoegzaam, onaangenaam, hatelijk.* CLARISSE, *Heim. der Heim.* bl. 193—195.

Onberoeft, IV. 85, *zonder beroofd of uitgeplunderd te worden.*

Onberucht, III. 1192, IV. 641, *niet beschuldigd, niet in kwaad gerucht gebragt*. Zie TIDEMAN, *Boec v. d. Houde*, Gloss. op *berocht* en de schrijvers daar aangehaald, en HUYDECOPERS *Proeve*, III. bl. 194—197 en de Aant. aldaar.

Onbescheit, II. 2996, IV. 764, *onredelijkheid, onbillijkheid*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 60. r. b.

Want wye ter ghiericheit hem saet,
Die heeft ter schaemten elenen roeck,
Menedich is hi ende cloeck
Om goet te winnen mit *onbescheide*.

Onbesmit, II. 2132, *onbesmet, rein*.

Onbevlinghet, III. 630, IV. 1724, *onbesmet, onbesproken?*

Ondaet, III. 197, 588, *schandelijke daad, flagitium*.

Ondanck, *mishagen*. D. *Doctrin*. II, 244. tOn-
danck, II. 2640, *wat tegen iemands zin is, wat iemand mishaaft*.

Ondeghe, *boos, snood, ondeugend*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 15. r. b.

Wair die *ondeghe* wort ghespaert,
Dair is tonnosel volck beswaert.

tOndeghen willen, III. 255, *zich tot het kwade willen begeven*. KILIAAN, *Deghe virtus, probitas*. Ondeghelick, *improbis*.

Ondergaen, *listig, snel of heimelijk iemand voorkomen, hem ergens in verhinderen*. Iemand eenen weg ondergaen, II. 943, *iemand den weg versperren of afsluiten*. Vgl. HUYDECOPER op STOKER, I. bl. 92. Zoo ook *onderloopen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 24. v. a.

Die wech die wert hem *onderloopen*.

- Onderloopen, IV. 2128, 2132, *door loopen inhalen.*
- Onderspreken, I. 3817, en Malcander onderspreken, I. 1467, *met elkander spreken.* Zie over dit en dergelijke composita met *onder*, *Taalk. Magaz.* Dl. III. bl 451 en vlg. en de schrijvers daar aangehaald.
- Ondervinden, I. 1875, *onderzoeken, vernemen.* MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. III. bl. 143 vs. 78; *Beatrijs*, vs. 574, *Wapene Martijn*, c. 46, *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, I. 840, *Theophilus*, vs. 380.
- Onderwilen, I. 486 v., *somtjids.*
- Hem Onderwinden, met den genit. I. 599, IV. 246, *zich met iets bemoeien, iets ondernemen.* HUYDECOPER, *Proeve*, I. bl. 345.
- Ondoecht doen aan iemand, I. 2624, *iemand schade of leed doen.*
- Ondoen, zie Ontdoen.
- Onghebonden, II. 1528, *vrij, niet door het huwelijk verbonden.*
- Onghecondicht, IV. 614, *niet bekend gemaakt, onbekend.*
- Onghedeghen, II. 3952, *improbus.*
- Onghedoechsaem, I. 499, 1213, 1624. *die niet verdragen, lijden, dulden kan; vandaar het z. n. w.*
- Onghedoechsaemheit, I. 1137.
- Onghedulde, I. 930, *droefheid, verdriet.* *Limborch*, I. 2594. *Belg. Mus.* 1846, bl. 69.
- Dese vrome ridder van aventuren
En ontsach gheen onghedoude.
- Onghefaelt, I. 1935, 2600, stopwoord, even als *sonder falen.*

- Onghegecket, II. 710, *onbespot, onbedrogen.*
- Onghegouden, II. 2232, *niet betaald, derhalve niet gekocht, niet verkregen.*
- Onghehoont, II. 296, *onbedrogen.*
- Onghehuecht, IV. 2220, *niet verheugd, zonder vreugde.*
- Onghehuÿr, I. 417, 653, 1491, 1609, II. 2575, III. 265, *vreeslijk, woest, wreed, ruw.* Zie Dr. M. DE VRIES, *Taalk. Mag.* IV. bl. 67—71.
- Onghelaet, II. 3005, *spijtig, trotsch, onbescheiden gedrag.*
- Onghelet, II. 1116, *zonder dralen.*
- Onghelimpe, I. 735, 2819, II. 3519, *wat mistaat, onvoegzaam, ongeoorloofd is, schande.* Vgl. Ghelimpe.
- Onghelimpe, II. 700, *zonder eer, verachtelijk, gemeen, slecht.*
- Onghelove, I. 2482, *ongetrouwheid.*
- Onghemac, I. 186, 1670, 3092, *smart, verdriet, leed.* tOnghemake sijn, II. 584, *misnoegd, droevig zijn.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 82. HUYDECOOPER op STOKER, II. bl. 99.
- Onghemaect, II. 653, *ruw, ongevormd, van lompe, onbehagelijke gedaante.*
- Onghemannet, I. 359, *zonder man.*
- Onghemat, I. 904, *niet verwoest, niet overwonnen.*
- Onghemick, II. 1000, *wat niet met iemands bedoeling overeenkomt, van daar, zoo als hier, wat niet naar iemands zin is.* Eene andere afgeleide beteekenis is, *wat niet dien vorm heeft dien men er aan heeft willen geven, dus ongevormd, ruw,*

van daar in het algemeen *lomp*, *zwaar*, *groot*.
Zie voorbeelden bij Dr. JONCKBLOET, Gloss. op *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*.

Onghemoet, II. 1071, *droevig*, *verdrietig*, *vertoornnd*. Belg. Mus. 1838, bl. 306.

Hine can ghedueren
Dien minne gheraect:
Hi ghesmaect
Vele onghemoeder uren.

Onghemoede, II. 1910, 2988, III. 149, 1034, *droefheid*, *verdriet*, *toorn*.

Onghenade, I. 2325, 2804, IV. 291, *wreedheid*, ook *eene misdaad die met wreedheid of geweld bedreven wordt*. VELTHEM, I. cap. 11. vs. 39.

Onghenadich, I. 3009, 3120, II. 4214, IV. 245, *onbarmhartig*, *wreed*. Onghenadighe zaken maken, IV. 245, *wreede dingen doen*, *wreedheid bedrijven*, *eene misdaad met geweld plegen*.

Onghenuecht, IV. 373, 1282, *droefheid*, *verdriet*, *onvergenoegdheid*.

Ongheplaecht, III. 677, *ongestraft*.

Ongheraect, I. 2642, II. 653 v., *leelijk*, *hatelijk*.

Onghereyt, I. 172 v., *niet voor de hand*, *niet te vinden*. Vgl. Dr. JONCKBLOET, Gloss. op *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*.

Onghesont, I. 102, II. 1309, *ziek*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 16. v. a.

Van sorghen word ic onghesont.

Onghespouden, II. 1646, *ongekloofd*, *ongedeeld*.

Onghestadicheit, I. 2163, en

Onghestede, IV. 397, *onstandvastigheid*, *ontrouw*.

- Onghesteede, II. 3293, *onstandvastig*. *D. Doctrin.* III. 1697.
- Onghestraf, III. 46, *niet berispt*.
- Onghetempert, I. 497, 1862, II. 175, 459, 836, *ongematigd, onbeteugeld, ongeregeld, hevig*.
- Onghetrouwe, onghetruwe, I. 652 v., II. 4080, IV. 2304, *ontrouw*.
- Onghetru, III. 118, *ongetrouw, trouweloos*.
- Onghevoeghe, wat niet voegt, derhalve, II. 3752, 3753, 3997, III. 41, *wat niet past, onbetamelijckheid, onbetamelijcke zaak, onbetamelijck gedrag*. *Troj. Oorl.* vs. 406. VELTHEM, I. cap. 13. vs. 8; II. 510, IV. 785, *wat niet aangenaam is, onaangenaamheid, last, verdriet*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 16. r. b.

Daer nae creech ic mijn *onghevoech*,
Dat selve hoer bladen liet verdwinen.

fol. 17. v. a.

Wanttie minne was soe groot,
Die hi totten mensche droech,
Dat hi pijn ende *onghevoech*
Voerden menschen lijden woude
Om datmen weder minnen soude.

- Onghevoeghe, I. 387, en
- Onghevuechlic, I. 1706, *onaangenaam, lastig, verdrietig*.
- Onghewijft, II. 3925, *zonder vrouw*.
- Onghuer, I. 1491 v., zamentr. van onghehuer.
Zie boven.
- Onhuefsch, I. 2723, *onbeleefd, onvriendelijck*.
- Onlanghe, II. 1099, *kort*. HUYDECOPER op STOKER, I. bl. 109.

- Onlovelic, I. 539, *niet te prijzen, berispelijk.*
 Onmaet, II. 2099, *gebrek aan gematigdheid, dus onbescheidenheid, ongeduld, onzedigheid.* CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 182.
 Onminne, II. 3961 v., IV. 2218, *haat, afkeer.*
 Onmoet, IV. 806 v., 2320, *neêrslagtigheid, treurigheid.*
 Onnamich, III. 141 v., 781, *wat niet genoemd kan of mag worden, waar men geenen gepasten naam voor vinden kan.*
 Onneer, II. 3592, *schande.*
 Onneren, II. 2804, III. 517, *onteeren, schenden, te schande maken.* Karel de Gr. en zijne XII Pairs, II. 3813.
 Onnosel, I. 2644, *onschuldig.* CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 183.
 Onnoselic, onnoseliken, II. 1831, 1985, *zonder schuld, zonder boos opzet, bij ongeluk.*
 Onnut, IV. 286, *ondeugend, schandelijk.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 38. r. a.

Overaet ende overdranck,
 Luxurie sonder goet bedwanck,
 Vele te waken boven reden,
 Haesticheit, *onnutte zeden,*
 Dit sijn al punten ende zaken
 Die selden totter oude raken.

fol. 60. v. a.

Wantter heiligher kercken rent,
 Die den armen soude bliven,
 Die wert verteert mit wanckelen wiven
Onnutteliken, als ghi wel siet.

- Onraet, I. 2206, 3265, III. 22, *onbedachtzaamheid, gevaar, schade.*

- Onrecht hebben, I. 1200, *ongelijk hebben*.
- Onredelicheit, II. 2995, *onbillijkheid, onverdierende kwade behandeling*.
- Onreden, II. 2799, 2801, *onregtvaardigheid, onbillijkheid, onbetamelijkheid*.
- Onsalich, II. 3722, IV. 1066, *ongelukkig en slecht, verachtelijk*.
- Onsacht, I. 1015, *hard, onaangenaam, smartelijk, droevig*. *Theophil. vs. 373. D. Doctrin. II. 673.*
- Onscamelheit, ontschamelheit, IV. 1913 en v., *oneerlijkheid, onreinheid*.
- Onsedich, II. 2101, *zich onbetamelijk gedragende*. Vandaar het z. n. w.
- Onsedicheit, II. 2095.
- Onsinnich, II. 418, *onverstandig*; I. 2182, *krankzinnig*.
- Onsoet, II. 2983, *onaangenaam*.
- Onsprekelic, III. 87, *wat niet uitgesproken kan of mag worden*.
- Te Onstede, IV. 1642 v., *op eene verkeerde plaats, op eene plaats waar men niet behoort te zijn*.
- Onstedich, I. 1011, *onstandvastig*.
- Onstuyer, II. 311, 2406, *wild, woest, onstuimig*.
- Onsverheit, II. 720, *onkuischheid*.
- Ont, IV. 1883, *tot, totdat*. HUYDECOPER op STOKE, I. bl. 157. Aant. op MAERLANT, *Sp. Hist. Dl. III. bl. 53.*
- Ontbieden, I. 2877, 2881, II. 3960, *doen weten*. HUYDECOPER op STOKE, II. bl. 244.
- Ontbonden, I. 3076, *bevrijd*.

- Ontboren, I. 2748, IV. 1814, 1965, deelw. van ontberen, *nalaten*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 69.
- Ontdoen, II. 2906, 3398, *openen*. HUYDECOPER op STOKE, II. 469; IV. 1517, *ontmaken, vernietigen*. KILIAAN. Het iemand ontdoen, I. 19, II. 2737, *het van iemand winnen, iemand overtreffen*.
- Ontemelic, III. 193, *onbetamelijk*.
- Ontferfnisse, IV. 410, *onterving*.
- Ontfanghen, III. 209, *concipere*. *Staten-Bijbel*. Jac. I. 15.
- Ontfanclie, II. 2841, *aangenaam, acceptus*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 409.
- Ontfarmich, II. 4171, *barmhartig, goedertieren*.
- Ontfermen, met den dat. van den persoon en den genit. van de zaak, I. 686.
- Ontganghen, II. 2388, *ontgaan*; I. 170, 1267, II. 3440 deelw. van hetzelfde ww.
- Ontghelden, III. 197, *betalen, bekoopen, vergelding, straf ontvangen*. Het deelw. daarvan is
- Ontgouden, I. 2675, II. 3285.
- Onthoecht, onthuecht, I. 1750, II. 1668, *bedroefd, misnoegd*. Gloss. op *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*.
- Onthouden, I. 2843 v., *behouden, bewaren*. *Gesta Roman.* cap. 47. Daer om soe is dese coninc ghereyst te Colen met groter toebereyinge, daer dese heylighe drye coninghen haer lichamen eerwaerdelyken rusten ende *onthouden* werden.
- Hem Ontladen, met den genit., I. 3254, *zich ontlasten, zich ontslaan*.
- Ontliven, I. 687, IV. 224, 1092, *om het levers brengen*.

- Ontmaken, IV. 1924, *afbreken, vernietigen, belletten.*
- Ontnieten, I. 1974, *ontgelden, ergens schade of verdriet van hebben.*
- Ontreynen, I. 3211, II. 1657, III. 819, *bevullen, besmetten.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 154.
- Ontronnen, I. 2432, II. 2778, 3015, 3612, *deelw. van ontrinnen, ontloopen, ontgaan.*
- Ontruwen, IV. 860, *mistrouwen.*
- Ontru, ontruwe, I. 652, 2519, *trouweloze, verraderlijke handelwijze.* Karel de Gr. en zijne XII Pairs, I. 238.
- Ontru, II. 3965, IV. 1738, *ongetrouw, trouweloos.*
- Ontruwelic, IV. 2216, *ongetrouw.*
- Ontschamelheit, zie Onschamelheit.
- Ontschamelijck, II. 2878, *schaamteloos, schandelijk.*
- Ontschuldighen, II. 503, en
- Ontschuldigen, II. 503 v., *verontschuldigen.* KIL.
- Ontschuldich, II. 3987, *onschuldig.* Dezelfde spelling *Leken Sp.* I. cap. 37, vs. 84.
- Ontsegghen, I. 2060, *opzeggen, vooral den vrede opzeggen, oorlog verklaren.* Karel de Gr. en zijne XII. Pairs, II. 4651. KILIAAN.
- Ontsettet, II. 248 v., *ontsteld.* BILDERDIJK, *Taalen Dichtk. Verscheidenh.* Dl. IV. bl. 110.
- Ontsiech, II. 2820, 2826, 2827, *vrees.* *Gesta Roman.* cap. 181. Ungariën, daer hi niet comen en dorst van *ontsiech* des conincx Grymoaldi. — In de 17^e eeuw, *ontzag, eerbied.* COSTER, *Itys.*

daer ick op heden

Des konineks zij en dis *ontziechlijck* zal bekleeden.

- Ontzien, I. 2721, II. 1031, III. 567, 1242, *vreezen*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 239; II. 2549, IV. 900, *achten*.
- Ontzinnich, I. 2094, *zinneloos, krankzinnig*.
- Ontzint, IV. 1277, *verwoed*. Zie het Gloss. op *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*.
- Ontstede, II. 3293 v., *onstandvastig*.
- Ontsteken, I. 2256, 2788, *ontstoken*. Nog in de 17^e eeuw zeer gewoon.
- Ontsteken, IV. 338, *opsteken*.
- Ontsterven, IV. 517, *door sterven voor iemand verloren gaan*.
- Ontverren, II. 240, *verwijderen, verwijderd houden*.
- Ontvouden, III. 326, *ontvouwen, losmaken, verbreken*.
- Ontvroeden, I. 1674, *iemand het geloof aan iets ontnemen*.
- Ontwee, ontween, I. 447, 1370, II. 2769, 3585, 3739, III. 528, *aan twee, aan stukken*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 123.
- Onverderft, I. 904, en
- Onverdorven, II. 3608, *niet ten verderve of in het ongeluk gebragt*.
- Onverdrach, IV. 2203, *onrust, verdriet*.
- Onverdrachlic, II. 179, 2610, *ontijdelijk, deloos*. *Gesta Roman.* cap. 165. Den anderen sach ic staen over een sulpherighen put vol pic, daer *onverdrachlike* stanck uut quam.
- Onverduld, I. 1218, 1303, II. 419, III. 433, *wanhoop*.

- Onverduldlic, I. 2348, *wanhopig*.
- Onverduldich, II. 359, 2101, 2371, *wanhopig*.
- Onverduldicheit, I. 886, *wanhoop*. *Reyse van Jan Mandevijl*, cap. 31. En zeer na daer by is de vlier-boom, daer Judas hem aen verhing van *onverduldigheid*.
- Onverhoecht, III. 978, IV. 2220 v., *verdriet, smart lijdende*.
- Onverlaemt, IV. 1898, *ongekwetst, onbeschadigd*.
- Onverschaeamt, II. 3488, *vrij van schande*.
- Onverscheiden, II. 66, 176, 400, *niet gescheiden, vereenigd, niet verschillend, gelijk*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 47. r. a.
- Want oetmoet enter minnen oirde
Oyt ende ye te gader hoerden,
Ende *onverscheiden* moeten bliven
Selmen doecht van minnen scriven.
- Onversonnen, I. 1668, *onbedacht, onbezonnen*.
- Onverstandel, II. 646, *dom*.
- Onverbroken, onvoirbroken, I. 270, II. 1525, *onafgebroken, duurzaam*.
- Onvrede, I. 923, III. 1048, IV. 372, 398, 2210, *verdriet, twist*.
- Onvrienschap, IV. 1675, *verdeeldheid, vijandschap*.
- Onvro, met den genit. I. 1518, II. 3736, III. 752, IV. 2168, *droevig, verdrietig, niet in zijnen schik met iets*.
- Onvroet, IV. 545, *dwaas, woedend, hevig vertoornd*. *Reinaert*, vs. 5297.
- Onwaert, III. 141, *verachtelijk*. Onwaert hebben, II. 2970, III. 1054, *verachten, versmaden*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 145. Hetzelfde is onwaert

- worden, met den dativ. van den persoon, III. 1099, hetgeen anders *veracht worden* beteekent.
- Onwaerde, II. 2951, 2981, 3016, 3049, 4082, IV. 854, *smaad, verachting, trotsche, spijtige handelwijze.*
- Onwaerdelic, III. 389, *op smadelijke, verachtelijke wijze.*
- Onwaerdich, II. 2220, 2881, 2965, *wie iemand met smaad of verachting behandelt, spijtig, preutsch.*
- Onwaerdicheit, III. 1067, IV. 1259, *smaad, verachting, onredelijkheid, stuurschheid.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 40. v. a.

Die arch van goeden vrouwen seide,
Hij waer wel waert dat men hem dede
Lachter ende *onwaerdicheide.*

- Onwil, II. 4230, *verdriet, droefheid.* HUYDECOOPER op STROKE, III. bl. 208, Dr. J. H. HALBERTSMA, *Letterk. Naoogst*, I. bl. 69.
- Op dat meer, opter zee, opt water enz. I. 86, 326, 552, 1024, 1440, 2064, 2760, II. 120, 3618, *aan den oever van het meer* enz. De oever is hooger dan het water; wie daar staat, staat er dus boven. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 121, 392. De Franschen zeggen eveneens, *Marseille sur la Méditerranée* enz. Opten wijn, I. 2444, *ter plaatse waar men wijn drinkt.*
- Opdat, I. 2094 enz. in de gewone beteekenis; I. 645, 927, II. 1296, 1943, 2749, IV. 93, 378, 1221 enz., *indien.*
- Den Opganc doen, I. 2141, *uit de schepen aan land gaan.*

- Opgaen, I. 1076, 2192, *van den zee kant landwaarts in gaan.*
- Ophouden, I. 1933, *onderhouden, opkweeken.* *Wapene Martijn*, c. 75. CLARISSE op de *Heim. d. Heim.*, bl. 280.
- Oprechten, *in de hoogte heffen*, I. 422, de handen tot het doen van eenen eed.
- Opreyden, IV. 1207, *in gereedheid, in orde brengen.*
- Opsitten, I. 2042, II. 870, *te paard gaan zitten.* Qualic opgheseten zijn, II. 3030 is wat wij nu zeggen *een leelijk paard rijden.*
- Opslaen, III. 818, *openslaan.*
- Opzwichten, II. 2540, *voor goed ter zijde gaan.*
- Orient, II. 2397, *het oosten.* Zonder lidw. als eigennaam.
- Ordineren, ordoneren, II. 2603, IV. 277, 508, *beschikken, in orde brengen.*
- Oude, IV. 1602, *ouderdom.*
- Ouden, II. 2473, *oud worden.*
- Oudevader, IV. 1575, 1579, *grootvader.* Te onregte keurde HUYDECOPER op STOKER, II. bl. 436, deze spelling van het woord af. *Belg. Mus*, 1837, bl. 296.

Ic hoop ic saels nu jeghen u
 Also wel verweren hier ter stede,
 Als mijn goede *oude vader* dede.

Gesta Roman. cap. 153. Daer na soe wan Appolonius bi sijn wijf een jonghe soen, dyen hi coninc maecte in sijn *oude vaders* stede.

Ouwe, IV. 1582, *veld, land.*

Over, I. 73, 595, 1085, 3025 v., voor. Aant. op MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. I. bl. 6—14.

Overkonstenair, I. 2603, *buitengewoon groot kunstenaar, iemand die buitengewone bekwaamheid bezit in eenig vak*, van over en konstenaer. Het zou ook kunnen beteekenen *iemand die bekwaam is in verbodene, duivelsche kunsten, toovenaar*, van *overkunst* dat voorkomt bij HUYGHENS, *Korenbl.* I. bl. 384.

En 't waer hier *overkunst* te vinden by der nacht
Den buyt dien ick 'er noyt by daegh en hebb gebraght.

Overdadich, III. 1108, niet slechts zoo als CLARRISSE meent, *Heim. d. Heim.*, bl. 270, *aanmatigend*, maar *misdadig*. Dezelfde beteekenis heeft over in *overkunst*, *overspel* en *overwinnen*, (*adulterio gignere*). HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 32. v. b. van eenen knaap die van stelen leefde.

Daer nae quam hi in enen vaer
Dese *overdadighe* jonghelinck.

Leven van Jezus, HS. fol. 7. v. b. Ende ic riep die *overdadich* uutten buuc om mijnen naam. (*Jes.* XLVIII : 8, waar de Vulgata heeft *transgressorem*.)

Overdraghen, I. 2557, II. 1009, 1520, IV. 833, 1015, *overleggen, overeenkomen, door overeenkomst bepalen, het eens worden*. *Gesta Roman.* cap. 148. Mer dye scipluden, daer hi mede voer, *overdroeghen* myt malcander om sijn ghelts willen, dat si hem doden souden. — Vandaar *overdracht*, Ald. cap. 21. Justinus die vertelt, dat die burghers ende poerters van Lacedemonien eens een *overdracht* teghen haren coninc ghemaket hadden. —

- In plaats van dit *overdracht* heeft het opschrift van het cap. *conspiraci*. — I. 1806, *van den eenen op den anderen overgaan*. Overdraghende trouwe, II. 1820, *buitengemeen groote trouw*.
- Overdrachlic, II. 179 v., *buitengewoon, hevig, geweldig*. *Gesta Roman.* cap. 162. Mer daer [namelijk in de hel] is overvloedighe teghenwoerdicheyt van cristal, dat is *overdrachlic vuer*, dat ewich duert.
- Overdwaelsch, I. 2359, II. 2219, *buitensporig, vermetel, trotsch*. Aant. op HUYDECOPERS *Proeve*, II. bl. 146, 147. Dr. M. DE VRIES op *Warenar*, bl. 116—118. A. DE JAGER in het *Magazijn van Nederl. Taalk.* bl. 27.
- Overgoed, IV. 2292, *zeer goed*.
- Overhatelic, III. 915, 1243, *zeer leelijk, zeer onaangenaam*.
- Overhoeft, IV. 1303, 1306, *opperhoofd, beheerscher, heer*. Zie *Woordenb. op HOOFT*.
- Overhorich, III. 937, IV. 844, *ongehoorzaam*. CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 218.
- Overlanden, II. 2463, *de landen aan de overzijde van het gebergte gelegen*.
- Overprueven, II. 1786, *te voren proeven*.
- Overrijck, II. 2224, 2867, *zeer rijk, zeer magtig*.
- Overschoen, II. 2225, *zeer schoon*.
- Overslaen, I. 3203, *overrekenen, overwegen, overdenken*; I. 402, *vertellen, verhalen*; II. 3369, *over iets heen slaan, overdekken, bedekken*.
- Overste, II. 1040, IV. 675, *bovenste*; II. 2888, IV. 2272, *hoogste, voornaamste*. Die overste, IV.

739, *de hoogste, God. Leven van Jezus, HS. fol. 4. v. a. Ic hebbe geseit gi sijt goden en alle kinder des oversten. Gesta Roman. cap. 59. Gebenedijt moet wesen die alre overste.*
Overtughen, II. 2512, *KILIAAN convincere testibus.*

P.

Pad, mann. I. 2200, IV. 84. *Horae Belg. II. p. 16.*

Want hi ons allen heeft bereit
Den *pat* der ewigher salicheit

Insgelijks bij lateren. *ZEVECOTIUS, Ged. bl. 66.*

Waer dat ick stont of ginck, gansch vochtig was de *pat*.

Ook in verwante talen komt het in beide geslachten, m. en o., voor. Zie GRIMM, *Gramm. III. p. 396.*

Paep, I. 202, II. 264, 2495, 2525, *priester.*

Paepschip, IV. 673, *priesterschap.*

Pallas, I. 675, 1365, 2222, 2862, II. 344, 1380, *paleis.*

Pant, I. 708, 800, II. 1209, *bezitting*; IV. 1049, *leed, smart.* HUYDECOPER op STROKE, I. bl. 460.

Parck, I. 1481, II. 2266, *afperking, besloten ruimte.*

Pas, *passus, schrede*; I. 281, *gang*; I. 2001, 2058, II. 146 v., III. 280, *de ruimte door eene schrede bepaald, bepaalde ruimte, bepaalde plaats*; I. 333, 1032, 2586, IV. 663, 810, 1538, *bepaalde tijd, korte tijd, tijdstip, oogenblik.* Verder wordt er door aangeduid *de bepaalde toestand van eenige zaak*: het is dan gewoonlijk enkel omschrijving b. v. in der minnen pas, I. 1623, *in het*

- minnen*; in sulken pas, II. 3872, *in zulk eenen toestand, zoodanig*. Zoo ook II. 2795, 2854, 3331, III. 1060. Te pas, III. 748, *juist op dien tijd*; IV. 1715, *in bekwamen, gewenschten toestand*; II. 1370, *bevallig, geschikt*.
- Passen, I. 1464, *schikken, voegen*.
- Penitencie, III. 430, *boetedoening*.
- Perkel, II. 3841, *hetzelfde als Parck*.
- Perse, IV. 192, *verdrukking, druk, lijden*.
- Pijnen, I. 3223, *pijnigen*; I. 3028, II. 1505, 2677, IV. 954, *moeite doen, zijn best doen*.
- Pijp, II. 4241, *rietfluit*.
- Pijpen, I. 761, II. 612, *sluiten*. HUYDECOPER, *Proeve*, I. bl. 370—375.
- Placker, II. 673, KILIAAN *crustarius, tector qui incrustat parietes*.
- Plaem, II. 1770 v., *blaam?*
- Plaets, *plein*. Plaets Mabbart, II. 3527, *place Maubert te Parijs*.
- Plaghe, III. 976, *kwelling, ziekte*.
- Plaghen, III. 692, *kwellen, straffen*.
- Plat, II. 2517, *plane, geheel en al*. Plat uut, II. 2509, *rond uit*. KILIAAN.
- Pleghe, IV. 247, *gewoonte*.
- Pleggen, plien, I. 110, 111, 745, *gewoon zijn*; I. 304, 2550, II. 857, III. 210, IV. 1947, *bedrijven, doen*. Levens plien, I. 797, *leven*. Op dezelfde wijze I. 2709, II. 770, 3232. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 31—37.
- Pleyn, I. 1052, 2742, *vlakke*.
- Plien, zie Pleggen.

- Ploech, I. 2550, verl. tijd van pleggen.
- Poort, I. 1376, 1424, II. 2040, 3324, 3598, *stad*.
Zie het Gloss. op *Floris en Bl*.
- Poetryen, I. 47, *gedichten*.
- Pointkijn, III. 1039, verkleinw. van point, *punt*.
- Poghen, I. 1462, 2257; met den acc. I. 683, II. 3241; met *om*, I. 683 v., *zijn best doen*, *trachten*. *Wapene Martijn*, c. 67. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 17. r. b.
- Poechdi* hier om sonder sparen,
Selve sel hoer wel openbaren
Ende in bladen comen voert.
- Popel, IV. 1295 v., *populus*, *volk*, vooral *gemeen volk*, *gepeupel*.
- Pottaedse, II. 3896, *potage*, *te zamen gekookte groente*. Zie MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. III. bl. 274, aant.
- Prant, II. 1366, verl. tijd van prenden of prinden, *prehendere*, *prendre*, *nemen*, *grijpen*, *wegnemen*, *wegrooven*. Den infinitivus vindt men *Leven van Jezus*, cap. 182, HUYDECOPER op STROKE, II. bl. 348, 583, HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 49. r. a.
- Als die hoer coken wilden hoeden
Voer die honden, voer die ghoen,
Die gripens, *prindens* sijn ghewoen.
- Wael van Prise, van goeden prise, I. 3086, III. 1206, *goed*, *voortreffelijk*.
- Proefelic, I. 1328, PLANTIN. *probabilis*.
- Proeveljaer, IV. 77, *proefjaar*.
- Proeven, I. 477, 3022, II. 3026, 3713, IV. 1247, 1945, *beproeven*, *de proef nemen*, *onderzoeken*, *overdenken*, *opmerken*, *ondervinden*.

- Profitelic, I. 958 v., *voordeelig, nuttig*.
 Pronck, II. 2998 v., *misnoegd gelaat*. KILIAAN.
 Pronck, II. 2226, *preutsch, verwaand*.
 Puncten, III. 1263, *pointer, mikken, treffen, voegen, schikken*.
 Te Punte, I. 399, *van pas, naar wensch*.
 Purgieren, II. 2193, *zuiveren*.

Q.

- Quaet, *boos, quade eet*, II. 3219, *valsche eed*; II. 2808, 3371, *moeielijk*.
 Quaetheit, I. 3116, III. 257, 308, IV. 1904, 1906, *boosheid, snoodheid*.
 Qualic, I. 816, *moeielijk*. Qualic varen, I. 2201, *leed verduren*. Iets qualic nemen, I. 1926, *over iets toornig of bedroefd zijn*. Qualic bedocht zijn, III. 673, *een boos of onverstandig besluit nemen*.
 Quael, I. 1295, 2795, II. 820, 923, 1462, 4122, *kwellling, onheil, ziekte*.
 Queck of quick is *levendig*; I. 742 staat het als interjectio om onophoudelijke beweging aan te duiden.
 Queken, II. 4154, *levendig, vrolijk zijn*.
 Queyncken, II. 4167, IV. 1935, en ghequenc-ken, IV. 1935 v., *heen en weer bewegen, wanken*. KILIAAN op *quincken*.
 Quelen, I. 1015, 1706, *kwijnen, zuchten, treuren, lijden*. HUYDECOPER, *Proeve*, II. bl. 456. Hetzelfde is
 Quellen, I. 295, 1015 v., 1346, 1706 v. *Branden*, vs. 838, 852, 1338.

Queteringhe, II. 1756, *gesnater, gebabbel*. KIL.

Quick, I. 1943, *vee*. A. DE JAGER, *Verscheidenh.*
bl. 295.

Quicken, I. 256 v., *levendig, vrolijk worden*.

Quijt worden, met den genit. I. 145, 809, 2342,

II. 116, 542, IV. 1714, 2270, met den accusat.

I. 816, II. 2774, *kwijt raken, verliezen, ontsla-*
gen worden van iets.

R.

Rackelic, II. 3303, III. 1203, IV. 1920 en rec-

kelic, I. 3131, II. 3303 v., III. 1203 v., *sier-*

lijk, schoon, voortreffelijk, edel, goed. *Rei-*

naert, vs. 4188, KILIAAN op ghereckelick.

Raden, I. 1584, *gissen, meenen*.

Radekijn, II. 3770, *verkleinw. van raad*.

Raet, II. 2601, III. 22, *overleg, verstand*; I. 1465,

hulp, hulpmiddel. Der loghentael wert ymmer

raet, II. 1674, *tegen den leugen is altijd wel*

middel te vinden, de leugen wordt altijd wel

overwonnen. Het schijnt eene bekende spreuk te

zijn geweest. In de kanttekening op den Bijbel

van Deux Aes, *Prov. XXVII : 11*, vindt men

Hoet u voor der daet

Der leughen wort wel raedt.

Op dezelfde wijze II. 3056, Enen cleynen toern wort

ymmer raet. Vgl. GOTTFRIEDS *Tristan*, vs. 13830.

Raecke, II. 1602?

Raem, I. 2261 v., II. 3936, IV. 2046, *de ruwe*

omtrek van iets, plan, schets, de middelen die

men bezigt om zijn doel te bereiken, listige vond, hinderlaag.

Rake, II. 2752, *het treffen van het doel, gelukkige uitkomst, voorspoed.* KILIAAN, HUYDECOPER op STOKE, II. 510. Daarvoor gherake, *Belg. Mus.*, 1846, bl. 91.

Ende Piramus quam daer ghegaen
Bi avontuere met gherake.

Ramen, I. 664, 2231, 2284, 2287, 2682, 2853, 2932, 3089, II. 802, 1008, 1193, 2609, 3487, 3697, IV. 39, 271, 355, *een plan maken, overleggen, uitdenken, bepalen, beproeven, beginnen ten uitvoer te brengen.*

Ran, II. 894, IV. 1052, *verl. tijd van rennen, rinnen, loopen, snel vloeijen.*

Ranck, II. 3327, *verl. tijd van ringhen.*

Rasen, II. 41, 383, *krankzinnig zijn, furere.*

Rast, II. 3690, III. 1186, *rust, genoeg.* Karel de Gr. en zijne XII Pairs, I. 1691.

Rasten, I. 184, II. 60, 2626, 3042, 3350, *rusten, gerust zijn.*

Rebas, II. 1535?

Recht, II. 1928, 2554, IV. 831, *regtsoefening, vonnis, straf.*

Recht, I. 610, 744, 1838, II. 1407, 2044, 3387, III. 201, IV. 1648, 1996, *inderdaad, in waarheid, geheel en al, juist.*

Te Recht, IV. 174, *juist, goed*; II. 2069, *op de regte wijze, zoo als het behoort*; II. 3184, *in waarheid*; I. 1552, 2983, 3002, 3066, II. 794, 3083, IV. 1760, *terstond.*

- Rechten, II. 3400, *eene regtszaak behandelen*; II. 1915, III. 1178, 1182, *het vonnis voltrekken, straffen.*
- Rechthouders, II. 2557, *aan wie de regtsbedeeling is toevertrouwd.*
- Rechtevoirt, I. 1921, II. 529, 1144, 2039, 2556, 2924, 3397, 3543, IV. 811, 2104, *terstond.*
- Reckelic, zie Rackelic.
- Redelic, III. 589, IV. 150, 325, 456 v., 1512, *billijk, regtmatig, behoorlijk, onberispelijk, goed, loffelijk.*
- Reden, IV. 482, 493, 496, 882, *regt, billijkheid.* Het is reden, I. 451, IV. 464, 1330, 1419, 1537, en Het geeft reden, II. 757, *het is billijk, het betaamt.* Met reden, II. 1572, IV. 327, *met regt.* Bij reden, I. 1633, 1872, III. 342, *volgens hetgeen regt, betamelijk, billijk is, met regt.* Ter reden, II. 3779, *naar regt, volgens billijkheid.* Reden doen, *regtvaardig handelen.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 55. r. a.

Wy bidden an den hemelschen vader,
 Dat hi in doechden wel behoet
 Elken heer die *reden* doet,
 Waer si sijn tot enigher stede.

- Iemand reden doen, IV. 481, *iemand regtvaardig, billijk behandelen.*
- Reep, I. 1498, 2352, *touw.* KILIAAN.
- Reen, II. 1806, *rein.*
- Regieren, regnieren, regneren, I. 1071 enz. *regeren.* Icm regieren, II. 694, *zich besturen, zich gedragen.* BREDERO, Angeniet:

Daerom soo segh ick u, dat ghy [u] wilt *regieren*
 Soo wel, dat hy bekent an u heusche manieren
 Dat ghij hem meer festeert om zijn hoogwaerdigheyt,
 Als om de minne die hy heeft op u geleyd.

Reyden, II. 1907, 1946, 2058, 2142, 2745, IV.
 1019, 1231, 1353, *bereiden, gereed maken, in
 orde brengen*. Sine vaert reyden, I. 382, *zich tot
 de reis gereed maken, op reis gaan*. HILDEGAERS-
 BERCH, HS. fol. 34. v. b.

Doe sijn broeders thuuswaert *reiden*.

d. i. *de terugreis aannamen*. Limborch, I. 310.
 Repas, II. 146, KILIAAN *pagus, vicus, viculus*.
 Doch deze beteekenis past hier niet. Men leze tre-
 pas, Lat. trepassus, Fr. trépas, *overtogt, doortogt,
 plaats waar men langs of overgaat*. Boec v. d.
 Houte vs. 460, MAERLANT, *Sp. Hist.* DI. III. bl.
 344, aant.

Ries, I. 670, *vermetel, roekeloos*. HUYDECOPER op
 STOKÉ, I. bl. 166—168, CLIGNETT, *Bijdr.* bl.
 160—162.

Rijck, I. 18, 557, 591, 1460, 2970, II. 72, 547,
 847, 874, 935, III. 983, 1250, IV. 539, 1377, *mag-
 tig, veelvermogend, aanzienlijk, edel, kostbaar*.

Rijckelic, I. 2971, II. 1394, 1852, III. 903, IV.
 540, *kostbaar, prachtig*.

Rijcheit, I. 234, 1613, 2158, II. 1214, *rijkdom,
 schat*.

Rijcken, III. 651, *rijk, aanzienlijk, groot worden*.

Rinck, I. 1154, *kring, gezelschap*. Limborch,
 I. 468.

Ringhen, II. 2094, 3327, 4223, IV. 912, *worste-
 len, streven, trachten*. Zie KILIAAN en den *Teuthon*.

Ristelen, IV. 2185, *ritselen*.

Rive, II. 4223, IV. 511, *zonder schroom, koen, stout. Teuthon. coenlick. Reinaert*, vs. 4942, HILDEGAERSBERCH, *vanden Sacram.* vs. 98. Van daar *onbeschroomd in het uitgeven van geld, onbekrompen. Belg. Mus.*, 1843, bl. 319.

Maer vormaels, doe die heren melde
Rive waren van haren gelde
Te gheven den menestreren,
Doe mochten hen de ghene ghenereen,
Die van consten werdech waren.

JAN VAN RUYSBROECK, (*Belg. Mus.*, 1845, bl. 170).

Die vele rijnten heeft, hi gadert vele gelts, oft hi verteret *riveleec* (*).

Rochte, I. 414, verl. tijd van roeken.

Rodermont, II. 231 v., 369 v., *roode mond*. Zie HOFFMANN, *Hor. Belg.* V. p. 42.

Roeck, II. 3525, *kraai*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 135. In Friesland nog in gebruik.

Roeck, I. 3272, II. 2326, *zorg, opmerkzaamheid*. Roeck nemen, *acht geven*.

Roecken, met den genit., I. 55, 414, 926, II. 3856, III. 185, IV. 1397, *zorg dragen, acht geven, achten*. HUYDECOPER, *Proeve*, III. bl. 86, vertaalt het zeer juist door *passen op iets*, zoo als dit bij de dichters der 17^e eeuw, inzonderheid bij VONDEL, voorkomt.

(*) ENGELHARDT, *Richard von St. Victor und Johannes Ruysbroeck* (*Erlang.* 1838) p. 333, die hier zoo het schijnt de Latijnsche vertaling volgt, welke weinig jonger is dan het oorspronkelijke, hoewel later hier en daar door SURIUS veranderd, heeft: »die viele Einkünfte haben scharren Geld zusammen, oder machen grossen Aufwand im Schmausen.»

- Roede, III. 261, *tak*. Vandaar *stok*, *regte stok*, *maatstok*. De rechte roede volgen, II. 3781, *regtuit aan*, *den regten weg gaan*.
- Roemen, I. 1851, *grootspreken*.
- Roemer, III. 122 v., *grootspreker*.
- Roepen, II. 847, *uitroepen*, *door herauten aankondigen*.
- Roeren, rueren, I. 301, 2849, 3213, II. 763, 1056, 1569, 2268, 3136, III. 1170, IV. 119, 727, *aanraken*, *bewegen*, *beginnen te spreken over iets*, *melding maken*.
- Roncken, II. 1044, *snuiven*.
- Room, II. 461, *roem*.
- Rouwelic, II. 374 v., *droevig*.
- Roven, I. 2056, II. 1959 v., IV. 1808, 1837, *be-rooven*. *Gesta Roman.* cap. 104. Daer om dat hi vliede in dat selve woest bosch ende roofde of dode den ghenen dié daer voerbi wandelden. **STOKE**, III. vs. 739.
- Ru, II. 2041, *rust*, *blijdschap*, *genoegen*.
- Rued, ruyd, II. 646, 651, 656, 665, *ruw*, *ongevormd*, *onbeschaafd*, *onbevallig*. Zie Dr. M. DE VRIES in het *Taalk. Magaz.* Dl. IV. bl. 83.
- Ruede, II. 625, IV. 109, 1894, *hond van het mannelijk geslacht*. KILIAAN op *rode*. Tegenwoordig *reu*.
- In Ruer bringhen, II. 2048, *in beweging brengen*.
- Rueren, zie Roeren.
- Ruecken, zie Roecken.
- Opten Rugghe volghen, I. 2948, *achterna volgen*.

- Ruymen, transit. I. 1110, *ruim, ledig maken, eene plaats verlaten, Floris en Bl. vs. 705; verlaten, laten varen, Reinaert, vs. 887.* Vandaar intrans. *weggaan, vertrekken, HUYDECOPER op STOKER, III. bl. 383, 473.* Ten gevolge dezer beteekenis het praeter. *ik ben geruimd, Gesta Roman. cap. 49.* Ende al haer kinderen die zijn *geruymt* ende wech ghelopen; — en *ruymen van of uit eene plaats*, bij onzen dichter I. 1537, *Karel de Gr. en zijne XII Pairs, I. 901, Gesta Roman. cap. 83.* Ende alsoe lelijcken met vreselijc ghebaer is hi *gherumet* uuten hof. — Ald. cap. 85. Ende alsoe sal die floyter met scande van zijn stede *rumen.*
- Ruynen, IV. 1235, *zacht spreken, fluisteren.* Aant. op de *Heim. d. Heim. bl. 481.*
- Rumoer, rumoir, I. 1418, II. 3443, III. 649, IV. 399, *gerucht, gedruisch, volksoploop.*
- Rust, II. 3189, *genoegen.*
- Rusten, II. 1203, *gerust zijn.*

S. Z.

- Zacken, II. 1772, *in eenen zak doen, dus verbergen.*
- Saft, I. 1255, 2384, II. 3132, IV. 243, 1893 v., *zacht, gerust, aangenaam. Leken Sp. Prol. vs. 46.*
- Saften, II. 1198, *zacht, stil, gerust maken, verzachten, bedaren.*
- Saftmoedich, II. 317, *stil, bedaard.*
- Saerne, I. 3064?

- Saghe, III. 787, *verhaal, vertelling*.
 Saghen, II. 3203, IV. 222 v., *verhalen, vertellen*; I. 928, 1279, *zeggen*. *Vander feesten* (achter den *Theophil.*) vs. 767, *Spel van Lantsloot* (*Hor. Belg. V.*) vs. 183. — II. 2496 houde men de lezing van L.
 Sayson, IV. 390, *bepaalde tijd van het jaar, gunstige, aangename tijd of gelegenheid*. KILIAAN op *saedsoen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 21. v. a., van twee die over een stuk land procedeerden:

Des derden daechs, daert was te doene
 Ende elck daer quam tot sijn *saysoen*
 Daermen dat erve gheven soude
 Naden recht aldairmen wonde,
 Doe hadt die tymmerman verloren
 Die zeker waende winnen te voren.

- Zake, II. 243, 1351, 4005, IV. 325, *oorzaak, reden*. Ook *regtszaak*. Iemand in saken bedraghen, II. 3213, *aanklagen*. Iemand eene sake aensegghen, II. 3216, *beschuldigen*.
 Zaken (iemand's) I. 2260, II. 1520, 1713, IV. 1119, 1828, 1918, *wat iemand betreft, aangaat, ter harte gaat, wat hij denkt, onderneemt of doet*.
 Salde, II. 1205, 2210, 2455, *zaligheid, geluk*. *Leven van Jezus*, cap. 115. Want de *saelde* die comt van den Yoeden. Vgl. Prof. MEIJER, ald. Het Nederd. heeft *sale* en *salde*, zie *Hor. Belg. VII*, p. 33, Oudhoogd. *sālida*, zie MASSMANN, *AHD. Wörterb.*
 Salich, I. 879, 965, 1495, 1753, 1846, 2037, 2372, 2497, II. 211, 259, 917, 2049, 2212, 3609, 3929, IV. 1085, 1327, 1403, 1891, *ge-*

lukkig. Doch op de meeste dezer plaatsen geeft het, even als *goed*, waarmede het dikwijls zamengevoegd of verwisseld wordt, iets welmeenends of medelijdends aan de toespraak, en duidt iemand aan die goedhartig en blijmoedig, maar te gelijk onnoozel of althans van weinig doorzigt is. Later komt het ook nog zoo voor, b. v. BREDERO, *Roder. en Alf.*

Krijghje ien droncken - snuyt of ien quaat-hoofdich man,
Mijn *salighe* schaap, wat raat ging jou dan an.

- Salicheit, II. 4218, III. 690, *geluk, blijdschap*.
Saluut, I. 74, *heil*. Saluut bieden, I. 2308, *met eenen heilwensch begroeten*.
Samentlic, II. 1090, 1556, *te zamen*.
Sanck, I. 2840, II. 3595, verl. tijd van *singhen*.
Saten, II. 1778, 2174, 2185, IV. 413, *zetten, stellen*.
Het is Schade, I. 2435, II. 960, 1006, 2233, *het is jammer*.
Schaem, scheem, IV. 924, 1377, *eerbaarheid, ingetogenheid, zedigheid*; III. 700, IV. 266, *schaemte*; II. 936, III. 20, IV. 1568, *schande*.
Schaemde, scheemde, I. 1692, *eerbaarheid, ingetogenheid, zedigheid*; IV. 750, *schaemte*; II. 2534, 3983, III. 374, IV. 2228 v., *schande, beschaming*; III. 830, *schandelijke daad*.
Schaemte, II. 4256, IV. 1897, *eerbaarheid*; I. 2620, 2636, II. 3518, *schande, beschaming*.
Schamel, I. 937, 945, 1726, 2376, II. 11, 267, 2159, IV. 921, 1134, 1246, *zedig, opregt, nederig*.

- Schamelheit, II. 49, 2289, 2294, 2301, 2311, 2431, IV. 1914, *zedigheid, eerbaarheid, eer.*
- Schamelic, II. 1154, IV. 615 v., *zedig.*
- Sonder Schaerne, I. 3064 v., *zonder scherts, in ernst.*
- Schaffen, II. 891, 3054, 3101, III. 648, 659, 1194, IV. 394, 823, *overleggen, in orde brengen, bezorgen, handelen, doen.*
- Schaffer, I. 1772, *die iets bezorgt of in orde brengt.*
- Schamp, IV. 424, *onheil, schade, leed.* Vgl. de plaatsen aangehaald door Dr. M. DE VRIES, Brief aan Dr. JONCKBLOET, bl. 30.
- Schemper, I. 16, *spotter, grappenmaker.* KILIAAN op *schimper.*
- Schendelic, IV. 1837, *jammerlijk, deerlijk.* Zie het *Woordenb. op HOOFD.*
- Schenden, I. 2632, III. 75, 113, *te schande maken, schande, leed aandoen, ongelukkig maken, bederven.*
- Schennen, II. 3340, 3437, *te schande maken, bederven, ongelukkig maken.*
- Schennis, IV. 500, 554, 2013, *het schenden, ongelukkig maken, beleediging, mishandeling.*
- Scheren, II. 1918, *schertsen, spotten.* Als z. n. w. *scherts, spot.*
- Scicken, I. 3100, III. 203, *voegen;* IV 1775, *zenden.* Met iemand te scicken hebben, II. 1353, *met iemand te doen hebben.*
- Schieden, I. 2710, 2751, IV. 1919, *geschieden.*
- Schier, I. 2571, II. 1891, III. 621, 734, IV. 1240, 2131, *schielijk, spoedig.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 62.

Schiet, I. 1207, IV. 824, verl. tijd van scheiden.
 Schijn, I. 403, 500, 2381, *schijnsel, afschijnsel, gloed*; I. 2995, III. 207, 889, *schijn, aangenomene gedaante of houding*; I. 2730, II. 174, 656, 686, 934 v., 1642, 1792, 2043, 2822 v., 3023, 3117, 3184, 4096 v., III. 441, 791, 1028, 1123, 1139, IV. 32, 742, 1188, 1212, 1247, 1422 v., 1722, 1993, 2323, *de ware gedaante of toestand van iemand of iets voor zooverre die onder het bereik der waarneming valt, wijze waarop iets geschiedt, ook de zaak zelve die door het bijgevoegde subst. of adject. te kennen gegeven wordt, dikwijls dus louter omschrijving. Gestu Roman. cap. 58, zegt een misdadiger: Het is mi seer leet, dat ick in dese schijn (d. i. in dezen toestand, als misdadiger) hier ghecomen byn. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 42. v. a.*

Blijft die ghemient in riken *schijn*,
 Die heer en mach niet arme sijn.

Vgl. ook het *Woordenb. op HOOFT*.

Schinen, I. 821, III. 1049, 1088, IV. 1350, 1358, *blijken*.

Schimp, I. 316, 736, 836, 2438, 2820, II. 2318, 3206, 3520, III. 738, IV. 90 v., 381, 1147, *scherts, bespotting, bedriegelijke handeling, beschimping, verwijt*.

Schimpfen met iets, II. 699, IV. 693, 1143, *schertsen, spotten, bespotten*.

Schipluden, I. 3243, *zeevarenden, schippers*.

Scoenre, IV. 1679, *schooner, beter, aangenaamer*.

- Schoente, schoonte, I. 2813 v., II. 2167, 2169, 2423, 3088, 3515, *schoonheid*.
- Schoerde, II. 358, *scheurde*. Schoren, II. 1049, *scheuren*.
- Scomperin, IV. 2289, het vrouwelijk van schomper, *schemper*.
- Schouwe, II. 1819, III. 894, IV. 846?
- Schouwen, I. 51, 1887, 1950, 2238, II. 927, 945, 2908, 4130, 4150, *met aandacht bezien, onderzoeken, bedenken, ook eenvoudig zien*.
- Screff, II. 2653, *schreef*.
- Scriftuer, I. 2756 v., *geschrift*.
- Scriver vanden bloede, I. 77, KILIAAN klerck van den bloede, *commentariensis, actuarius*.
- Scrubben, IV. 918, *schrobben, schrabben, schrapen*.
- Schuldich sijn, IV. 574, *verplicht zijn, moeten*.
- Schut, IV. 2099, 2143, *pijl, pijlen. Gesta Roman. cap. 31. Huden en heeft hi dat scut des doots niet moghen ontgaen. — Cap. 45. Ende ghi sult elc enen boghe met scut hebben*.
- Zede, I. 218, 510, 1450, 2570, III. 781, IV. 70, 286, 618, 762, *gewoonte, gebruik, handelwijze, gedrag. Vrouwen van goeder zede, IV. 303, zijn vrouwen van goede, beschaafde manieren, dus welopgevoede, aanzienlijke vrouwen*.
- Zedelic, I. 141, II. 694, 806, 1399, *welvoegelijk, bedaard*.
- Zedelicheit, IV. 1409, *gewoonte, gebruik*.
- Zedich, II. 739, 1151, 1231, 1388, 2865, III. 147, *welvoegelijk, bedaard, bescheiden, ingetogen, zedig*.

- Zedicheit, II. 2105, *bedaartheit, welvoegelijkheid, bescheidenheid.*
- Zeder, I. 9, IV. 1711, 2110, *sedert.*
- Zeer, II. 3599, *leed, pijn.*
- Sels, I. 192, voor *sels.*
- Sempel, zie Simpel.
- Sermoen, II. 3603, *wat gesproken wordt, rede, redevoeering, gesprek, gezegde. De zin is, waarmede men zoo in twijfel staat wat men er van zeggen zal.*
- Sibbe, I. 3033, III. 1218, *aanverwant.* Sibbe maghe, III. 330, 339, 788, *nabestaande, bloedverwant.* Vgl. YPEY, *Geschied. der Nederl. Taal.* Dl. II. bl. 247 vlg.
- Sich, I. 107, 120 v., II. 1882 v., *gebiedende wijze van zien.*
- Sicht, II. 1070, w. w. zien.
- Sonder sij, II. 254, *onvoorwaardelijk, zekerlijk.* Zie voorbeelden bij HUYDECOPER op STROKE, II. bl. 342 en Dr. JONCKBLOET, *Gloss. op de D. Doctrin.*
- Simpel, simpel, I. 2609, *eenvoudig, onaanzienlijk, gering.* *Gesta Roman.* cap. 131. Doe quamen die edele ende rijke. — Daer na quamen die arme ende *simpele* oec totten coninc. — II. 739, 1388, 2618, IV. 1117, 1256, 2283, *opregt, nederig, bescheiden, vriendelijk.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 322.
- Simpelheit, II. 3912, *opregtheid, regtschapenheid.*
- Simpeliken, IV. 1173, *eenvoudig.*
- Sin, I. 2264, 3021, IV. 383, 1946, *verstand.* In-

den sinne gheven, I. 122, *bekend maken, voor den geest brengen*. Iemand den sin bevroeden, II. 514, *inlichting geven*. Die waren mede in Jacobs sinne, III. 824, *daar dacht J. ook aan, die bedoelde J. ook*. Goede sinnen, I. 2793, *verstand, schrandtheid*. Wisen, redeliken sin hebben, I. 2101, IV. 638, *wijs, verstandig zijn*. Na hoer alre sinne, IV. 836, *naar hun aller verstand, oordeel*. — Inden sinne gripen, I. 2225, eenen sin gripen, IV. 590 v., *lust krijgen in iets, willen*. Nae mijns selves sin, III. 13, *naar mijn eigen goedvinden*. — Minne inden sinne draghen, I. 3008, 3268, *beminnen*. Iemand in sinne draghen, III. 986, *beminnen*. Starcken sin draghen op iemand, III. 736, *iemand groote liefde toedragen*. — I. 3186, II. 14, III. 50, *gezindheid, geaardheid*.

Sinnen, II. 2472, *bedenken, overleggen*.

Sinlicheit, I. 1709, 2099, *verstand, bedachtzaamheid*.

Sinnich, I. 2376, IV. 1097, *verstandig*.

Sinnicheit, I. 978, 1709 v., 2099 v., *verstand, bedachtzaamheid*. Zie over dit en de beide voorgaande woorden HUYDECOPER op STROKE, I. bl. 1.

Sint, II. 108 enz. *sedert*.

Sitten, II. 1948, *in de gevangenis zitten*. Het sit wel, IV. 1946, *het staat goed, het betaamt*.

Slacht, III. 814, *geslacht*.

Slaen, III. 1086, *ver slaan, dood slaan, slagten*.

Gheluut slaen, III. 1122, *geluid maken, roepen*.

Slaen van hande, I. 799, IV. 1706, *afwijzen*,

- van de hand wijzen.* Slaen van oghen, IV. 448, *zich houden alsof men iets niet ziet, door de vingers zien.* — I. 2912, *eene zijdelingsche beweging maken, zich wenden.* Hi sloech ten chasteele, *hij keerde zich en ging naar het kasteel.* PLANTIN. van den wech slaen, *se destourner du chemin.* Wij zeggen nog *eenen weg inslaan, den hoek omslaan, regtsaf slaan, enz.*
- Slecht, I. 379, *effen, glad;* I. 1181, 2772, II. 2629, IV. 716, *eenvoudig, gering.*
- Sluten, II. 3376, *opsluiten.* Karel de Gr. en *zijne XII Pairs* II. 2066. Sinen raet sluten, I. 3065, *aan het raadplegen een einde maken, een besluit nemen.*
- Smal, I. 1525, *klein, aardig, lief.*
- Smeken, II. 2429, 3852, IV. 442, *vleien.*
- Smeykelick, IV. 2072, *vleiend.*
- Van goeder Smede, II. 2903, *welgesmeed.* Leest men met de Var. *goeden*, dan is het van smet, smit, *faber ferrarius.*
- Smolt, smout, I. 1546 en v., *helder, klaar.* AS. smilt, smolt, Oud-HD. smultar, *liquidus, serenus.*
- Smoken, II. 2134, 2135, *walm of rook verwekken;* IV. 1614, *walm of rook van zich geven.*
- Smoren, II. 558, 2136, IV. 1306 v., *stikken, sterven.*
- Smucken, I. 1114?
- Snedel, I. 3132, II. 1890, *om het rijm voor snoedel.*
- Snelle, IV. 2155, 2157, *ieemand die zich haast te*

vertellen wat hij gezien en gehoord heeft. Mischien moet het dienen om het *aliquis male sedulus* van OVIDIUS, Art. Amat. III. 699, uit te drukken.

Snepper, II. 448, *snapachtig*.

Sneven, II. 3434, 3778 v., IV. 2032, 2191, *val-
len, dwalen, misdoen, ongelukkig worden.* In sneven brengen, IV. 1815, *ten val brengen.* HUYDECOPER, *Proeve*, III. bl. 139.

Snoedel, snuedel, I. 3132 v., II. 1890 v., *snood, boos.* Als z. n. w. *een slecht mensch.* *Fragm. van den verkeerden Martijn*, c. 2 en 8.

Snoer, zie Snorre.

Snood, I. 2729, 2738, 3128, II. 4227, *gering, onaanzienlijk, van weinig waarde, arm.* HUYDECOPER, *Proeve*, III. bl. 201—203.

Snorre, IV. 348, snoer, IV. 1661, hetzelfde als snaar, *schoondochter, stiefdochter*, vervolgens, *bijzit, liederlijke vrouw*; eindelijk gaat, zoo als gewoonlijk bij scheldwoorden, de bepaalde betekenis verloren en wordt het toegepast op iedere hatelijke of verachtelijke vrouw. KILIAAN, Snorre, snurre, snarre, *nurus*; snorre, snurre, *pellex, pallaca.* Oud-HD. snura, *nurus, noverca.* Wij gebruiken het nog in de spreekwijze *hoeren en snoeren.*

Socht, II. 439, IV. 1509, *zacht, aangenaam.* Sochter, I. 1391, III. 1228, *zachter, aangenaamer, liever.*

Soen, II. 2024, 3282, 3849, *bevrediging, verzoening*, ook de *boete door den belediger betaald*, die, hetzij geheel, hetzij ten deele, aan den be-

- leedigde, of, was er een doodslag begaan, aan de nabestaanden van den verslagene te goede kwam.
- Soenen, I. 2113, II. 3283, 3810, *bevredigen, eenen twist bijleggen, verzoenen, boeten, eene misdaad afkopen.*
- Soenlike saken, IV. 1011, *wat verzoening of bevrediging betreft, verzoening.*
- Solaes, I. 839, II. 3250, *vermaak.*
- Solde, II. 1352, *zoude.*
- Solveren, III. 437, *ontbinden, oplossen.*
- Som, II. 450 v., IV. 686, *sommige.*
- Somergheck, I. 741, *vrijer, dien een meisje, bij gebrek van eenen anderen, voor eenen enkelen zomer neemt.*
- Somme, II. 245?
- Sommighe met het lidw., II. 2823; sy sommighe, IV. 750, *sommige van haar.* Vgl. de Aant. op HUYDECOPERS, *Proeve*, I. bl. 94.
- Sondelicheit, IV. 2221, *sonde, zondige daad.*
- Sonder, I. 3159, III. 934, IV. 1039, *behalve.*
- Sonderling, I. 3, II. 1776, III. 262, *bijzonder; bijw. I. 822, bijzonder; IV. 6, in het bijzonder; I. 1727, 3252, II. 427, 963, IV. 234, 301, 1628, 1823, 2059, inzonderheid, vooral.*
- Sorghe draghen, I. 1773, *bezorgd zijn.*
- Sorghen, I. 671, 2837, II. 1042, 2765, 4097, *bezorgd zijn, vreezen, zich om iets bekommeren, ergens aan denken.*
- Sorchlic, I. 185, *wat zorg geeft; I. 807, bekommerd.*
- Spaci, I. 1091, *ruimte, tijdruimte.*

- Spacieren, spaetsieren, spetsieren, I. 85, 409, 1526, 2861, 2909, II. 787, III. 292, IV. 1393, *spatiari, wandelen*.
- Sparen, I. 2160, II. 2968, 2969, IV. 1558, *vermijden*.
- Speer, I. 95, onzijdig, zoo als gewoonlijk. Zie b. v. *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, II. 317, 328, 424, 425, 426, 452.
- Spel, II. 39, 2380, *spel*; III. 610, 611, *spel, scherts*; I. 111, *vreugde*; I. 622, 995, *vreugde, vrolijke bijeenkomst; feest*. Vreuden spil, I. 1731, *vreugde*. Spel driven, III. 488, *vreugde bedrijven, minne plegen*, in welk laatste beteekenis *spel* zeer gewoon is, III. 425, II. 1232. — In het algemeen wordt het gebruikt van iedere genoegelijke handeling, en zelfs van elke handeling of bedrijf, I. 551, 796, IV. 56, 488. Tallen spele, I. 2400, *bij al wat er geschiedt, bij al wat men doet*. Van goeden spele sijn, I. 2473, *zich goed gedragen*. II. 2914, heeft het eene beteekenis, nagenoeg even onbepaald als *ding*, die het ook nu nog heeft. CLARISSE, *Heim. d. Heim.* bl. 277.
- Spelen, *zich vermaken*; II. 1532, III. 999, bepaaldelijk van *minvermaak*. Spelen riden, I. 2245, 2249, *voor vermaak uit rijden gaan*.
- Spelonca, II. 1037, *spelonk*.
- Spien, I. 901, IV. 361, verl. tijd van spannen. Sporen spannen is *sporen om de voeten spannen, sporen aandoen*. *Limborch*, II. 99, *Belg. Mus.* 1841, bl. 109.

Sint hy *spien* vergulden sporen

Wart hy in wapene niet versaecht.

Ald. 1842, bl. 99.

Hi *spien* hem .ii. gulden sporen:

Op dezelfde wijze, de kroon spannen, *de kroon* (diadeem) *om het hoofd spannen*, nu nog alleen in oneigenlijke beteekenis in gebruik.

Spillic, spillich, I. 932, II. 2453, *vermakelijk, aangenaam, vrolijk*.

Spichout, spithout, III. 644 v.? KILIAAN heeft speckhout, *alburnum, adeps arboris, mollissima pars arboris teredini obnoxia*. Is *sorgen voer sgraven spichout*, bang zijn dat de boomen van den graaf zullen bederven, misschien een spreekwoord voor *bezorgd zijn over dingen waarmede men niets te maken heeft?*

Spoert, II. 1070, ww. sporen, speuren, KILIAAN, *investigare, indagare, nasporen, onderzoeken, beschouwen*.

Spranc, II. 189, 385, III. 971, IV. 1412, verl. tijd van springhen.

Spreden op iemand, IV. 326, *kwaad van iemand spreken*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 41. v. b.

Die buten ere willen halen,
Die souden binnen hore palen
Oversien dat daer ghebrect,
Soe datter nyemant *op en spreect*,
Die reden kent of rechte maet.

fol. 47. r. b.

Ic waen, die minre niet en wilde,
Datmen *op hem spreken* soude
Om enigherhande schat van goude,
Op dat hi billics waer te ghelden.

Spreect, I. 657, *spreekt*.

Springhen, IV. 16, eig. (van eene bron) *ontspringen*; van planten, *ontspruiten*, van bloemen, *ontluiken*. *Winter ende Somer* (Hor. Belg. VI.) vs. 21.

Ic ben die somer ende doe singhen
Die voghelkine in de locht, die bloemen *springhen*
Ende die loveren in den woude.

vs. 268.

Als men den somer can ghewinnen
Ende die bloemken staen ende *springhen*.

Van menschen, *oorsprong nemen*.

Sproke, II. 44, *vertelling*; meer algemeen *gedicht*, gelijk de dichters die korte gedichten opzeiden, moralisatien zoowel als vertellingen, *sprekers* genoemd werden. Zie VAN WIJN, *Avondst.* I. bl. 343—347.

Stat, I. 1530, III. 671, IV. 1985, *plaats*. Van hoghen, edelen stade, II. 2222, 4059, *illustri loco natus*, *van aanzienlijke afkomst*. Overste van stade, IV. 316, *voornaamste in rang*. Verder *geschikte plaats*, *gelegenheid*. Van stade sijn, met den genit. II. 3837, *goede gelegenheid tot iets hebben*. Mit goeder stade, I. 1466, 3061, II. 4142, IV. 1741, 2082, *de gelegenheid gunstig zijnde*, vandaar *op zijn gemak*, *bedaard*. Vgl. *Taalk. Mag.* Dl. IV. bl. 57—62. Te sinen stade nemen, II. 2092, *tot zijne hulp nemen*.

Stadelijck, I. 1276, *gestadig*.

Stadich, I. 278 v., 1640, *standvastig*.

Stadicheit, II. 4218 v., *standvastigheid*, *duurzame getrouwheid*. Men houde daar echter de lezing van H.

- Staets, I. 1188, IV. 268, 275, *steeds*.
 Stan, II. 3724, verl. tijd van stenen.
 Starck, I. 1482, II. 125, 2265, 2271, *moedig*,
dapper.
 Starckeliken, II. 2277, *moediglijk*.
 Starcken, II. 1743, *moedig maken*.
 Starcheit, II. 2086, 2089, 2260, 2262, *dapper-*
heid, *stoutmoedigheid*.
 Stede, I. 278, 2378, II. 46, 251, 1840, 3331,
 3892, IV. 208, *standvastig*, *getrouw*.
 Stede, I. 2103, II. 46 v., *standvastigheid*, *ge-*
trouwheid.
 Stede, I. 452, 2626, II. 58, 142, IV. 98, *plaats*.
 Stond ende stede, I. 2884, 3067, *tijd en plaats*,
 ook, II. 3747, *geschikte tijd en plaats of gele-*
genheid. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 95. r. b.
 Want heymelijcke stede ende stonde
 Bringt menich man tot sulker zonde,
 Daer hi om [L. hem] selven mede onteert.
 — — — — —
 Wilmen heymelijcke gaen
 Daermen stonde of stede crijcht
 Die wille werct, die reden zwijcht.
- Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, I. 90, vindt
 men *stade ende stede*; men zal echter daar waar-
 schijnlijk *stonde ende stede* moeten lezen. — Tal-
 len steden II. 3078, in elker stede, III. 491, *over-*
al. Opter stede, I. 2726, IV. 560, *dadelijk* of
 zoo als wij zeggen *terstond*.
 Stedelic, I. 1900, II. 707, *steeds*, *gestadig*.
 Stedich, IV. 2280, *standvastig*.
 Stedicheit, II. 734, 1710, 3304, IV. 195, *stand-*
vastigheid, *getrouwheid*.

Steen, II. 1037, *rots*. VELTHEM, I. cap. 12.

Daer staet oec in, sijt seker des,

Die *steen* Oreb.

Brandaen, vs. 438, 510.

Steet, I. 2613, 2927, II. 1167, 2062 en

Steit, I. 772, II. 1226, 1586. 2160, *staat*.

Stelen, III. 483, 500, *al wat men heimelijk doet*.

Him wech stelen, I. 2856, *zich heimelijk weg-*
pakken.

Stelt, IV. 651, *steelt*.

Sterff, II. 40, verl. tijd van *sterven*.

Sterflic, I. 430, *doodelijk*.

Stichte, I. 3257 v., louter onzin. CLAES WILLEMSZ.

heeft in het HS. dat hij gebruikte de laatste woor-
den gelezen *voerghe scrichte*. Hij heeft de *c* voor
eene *t* aangezien, en daar hij er anders volstrekt
niets van te maken wist, achter *voerghe* dat hij
voor *virighe* hield, het subst. *minnen* gevoegd,
hetgeen hij meende dat er best bij paste.

Stick, zie Stuck.

Stiet, II. 732, *stuit*. KILIAAN, *extrema pars spinæ*
in sacrum os desinentis podicique imminentis.

Stillekijn, II. 3542, *stil*.

Stillen, II. 1800, *stil maken, stil houden, ver-*
borgen houden; II. 198, *stil worden*.

Stijff, I. 966, 1143, 2483, II. 12, 384, 3678, III.

333, IV. 755, 1974, 2066 v., *streng, strak, vast,*
aanhoudend of wel enkel intensivum. KIL. *valde*.

Stoet, I. 1113, verl. tijd van *staen*.

Stomp, I. 16 v., 883, II. 646, 656, *dom, traag*
van begrip.

- Stond, I. 2884, 3067, II. 119, 1824, *bepaalde tijd*. Al dat levet inder stont, IV. 628, *al wat leeft in den tijd* in tegenoverstelling van de eeuwigheid, derhalve *op aarde*. — II. 3747, *geschikte tijd*, *opportunitas*. Dusent stonde, II. 328, *duizendmaal*: even zoo I. 2960, II. 370, 1061, 1411.
- Stoot doen, I. 2218, *een gevecht beginnen, eenen aanval doen*.
- Stormen, I. 699, *bestormen, met geweld aanvallen*. HUYDECOPER op STOKES, II. bl. 526, III. bl. 108.
- Straffen, I. 947, 1889, II. 626, 1703, III. 660, IV. 716, *berispen*.
- Strael, I. 1737, 2271, II. 1670, *pijl*.
- Stranghe, III. 526, *strand*. Nog in de eerste helft der 17^e eeuw is *strand* doorgaans vrouwelijk. — I. 1499, *arm van de zee of van eene rivier*. KILIAAN. Zoo gebruikt het WINSEMIUS, *Chron. van Vriesl.* fol. 157. De Vlie-stroom, een darde *strenge* van den Rhijn-wateren. — I. 2909 kan het zoowel *strand* als *golf* beteekenen.
- Straet, *weg*. Heen varen sijnre straten, I. 2153, *zijns weegs gaan*.
- Striken, I. 863, III. 1145, IV. 1300, 2091, *in eene bepaalde rigting snel voorwaarts gaan, vandaar gaan*, zegt HOFFMANN, *Hor. Belg.* V. p. 111. Doch striken is ook *de voeten langs den grond schuiven*, vandaar striken of gaen striken, *weggaan, zich wegpakken, op den loop gaan, gaan schuiven* zoo als men zegt. — *Hor. Belg.* II. p. 40.

Mijn vrienden, maghen ende scat
 Die sullen mi beswiken,
 Die scriftuer bewijst wel dat,
 Ic moet alleine *gaen striken*.

Gesta Roman. cap. 55. Als die vierde suster, die vrede, hoerde, dat aldus veel twist ende ghescheel was onder hare susteren, soe *streeck* si ende ghinck uut alle dat lant ende conincrijck ende liep wech.

Strick, onzijdig, II. 931, 1244 v.

Stuck, II. 1070, *stuk, gedeelte*; I. 3220, 3263, II. 932, 1111, 1244, 2270, III. 1183, 1197, IV. 438, *zaak, daad, onderwerp, toestand*. Dikwijls enkel omschrijvend. — IV. 2033 leze men met de Var. *strick*.

Stucxkijn, II. 1102, *een gedeelte, een weinig*.

Stuer, II. 4217, *norsch, wreed, grimmig, fel*.
Teuthon. KIL. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 53. r. a.

Die Maerte die is harde *stuer*.

Dezelfde fol. 53. v. a. zegt van November:

Cout ist weder ende *stuere*.

De beteekenis van *groot* heeft het bij VELTHEM, bl. 12.

Damiaten heeft twee paer muren
 Ende fosseiden diep ende *sture*.

en bl. 13.

Cadrus heeft maer ene muer,
 Maer hi es starc genoeg ende *stuer*.

Subtjil, II. 687, 2602, 2611, 2726, 3819, 3838,
 IV. 1435, *schrander, vindinrijk, behendig, kunstig, listig*.

Suchtich, I. 290, *die veel zucht*.

Sulc, I. 1826, II. 14, III. 337, *zoodanig*; II. 142, *sommige*. Die sulke, IV. 1907, 1934, *de zoodanige, de eene of andere, de eene en andere, sommige*.

Sullen. Daer si wesen soude, IV. 1601, *waar zij wezen wilde.*

Sus, I. 3140, *stil, zacht.*

Sus, I. 2405, *zoo. Theophil. vs. 820, Leven van Jezus, cap. 100, 109. Gesta Roman. cap. 153. Volcht hem nae ende verneemt wye ende waer hi is, die mi sus dienstich gheweest is ende behaechlic. — Ook nog bij latere schrijvers. HUYGHENS, Korenbl. II. bl. 192.*

Hoe is 't *sus* heiligh dagh, verdien ick nu geen' straf?

bl. 209.

Hoe siet gh'er *sus* uit, sei my Klaes.

Suverlic, I. 679, 1026, 1951, 2242, 2794, 2848, 2969, II. 129, 343 v., 1172, 1373, 2243, 2715, 2855, 2868, 3091, 3225, 4209, III. 146, 564, IV. 1708, 2072, *rein, net, schoon, fraai, sierlijk, aardig. Limborch, I. 494, Roman van de Roos, vs. 84. Gesta Roman. cap. 86. Dese vrouwe heeft inden karcker een *suverlic* scoen kint ghebaert. — Cap. 126. Als dat die moeder hoerde, so begonde si dat kint te bidden ende loofde hem wat *suverlics* te gheven dat hijt seyde. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 37. v. a.*

Doe sach ic buten off alleyn
Een schone joncfrou wel ghedaen
Ter aerde neder sitten gaen
Op een *suverlijcke* stede.

Zwack, I. 2468, 2514, II. 1673 v., 2181, 2279, 3194, 3512, 3523, 4090, III. 616, IV. 400, 1879, 1950, *zwak, ontrouw, zandig, boos.*

Zwackelic, IV. 2063, hetzelfde.

Zwacken, III. 194, *zwak maken, doen afnemen,*

in aanzien doen verminderen; I. 2456, II. 1771, *zwak worden, afnemen, minder worden.*

Zwacheit, II. 1126, III. 66, IV. 2280 v., *boosheid, misdaad, zonde.*

Zwaerre, I. 3136, *zwaarder.*

Zwagher, II. 3580, 3590, IV. 898, 1797, *aanverwant.* Zie Dr. M. DE VRIES op *Warenar*, bl. 195.

Op de beide eerstgenoemde plaatsen zijn zwaghers *aangetrouwde neven.*

Zwam, II. 143, 164, 1542, verl. tijd van zwemmen.

Swanch, I. 855, III. 891, verl. tijd van swinghen, KILIAAN, *vibrare, librare, quaterre, jacere.* *Reinaert*, vs. 595. Vgl. *Nieuwe Bijdr.*, Dl. II. bl. 174.

T.

Te Tael staen, IV. 874, *zich verantwoorden, gelijk, »in talen setten,» Flor. en Bl.* vs. 2603, 3352, *in het verhoor nemen, ondervragen* beteekent.

Taem, II. 1770?

Tamelic, temelic, I. 278, 345, 451 v., *betamelijk.*

Taveerne, I. 776, IV. 933, *wijnhuis, kroeg.*

Te, I. 339, 669, II. 96, 99, 2036, III. 877, 1145, *tot, naar.* Nog in sommige spreekwijzen overgebleven, als *te bed, te bruiloft, te kermis gaan* enz.

Teghen, I. 1047, bij werkw. van koopen, om den persoon aan te duiden van wien men koopt. Even zoo, IV. 1657, bij *verdienen.*

Teghengaen, I. 677, 2863, IV. 345, 1762 *te moeten gaan.*

Telen, II. 353, 3572, *voortbrengen.*

Tellen, I. 667, *vertellen, verhalen*. Gloss. op *Floris en Bl.*

Temelic, zie Tamelic.

Hem Temmen, IV. 1896, *zich intoomen, zich matigen*.

Tempeest, I. 338, II. 312, 2438, *storm, onweder*.

Te reten, III. 305, *in stukken gereten*.

Thans, II. 1999, *terstond*.

Thent, I. 849, 2591, II. 327, IV. 1510, *tot dat*.

KILIAAN.

Theologijn, I. 53, *godgeleerde*.

Tieren, I. 2348, *razen, geweld maken*.

Tieren, IV. 1394, PLANTIN. *gelucken, bene aut male succedere*.

Tien, tijden, I. 1106, 2754, *trekken, gaan*.

Tien, tijden, II. 2691, IV. 927, 1737, *wijten, verwijten, beschuldigen*.

Tijt, II. 115, 367, 4145, *het tegenwoordige, tijdelijke leven*. Bij tijden, II. 1569, IV. 619, *somtijds*.

Tijtlic, II. 4144, *aardsch*; II. 2, IV. 13, *wereldsch*, in tegenoverstelling van geestelijk.

Til, z. n. w. van *tillen*. Op desen of dien til, II. 1319, 1608, 1883, *in deze omstandigheid, nu*.

Op enighen til, IV. 960, op ghenen til, II. 2597, *in eenige, geene omstandigheid, in geen geval*.

In allen til, I. 190, IV. 92, *in allen gevalle, altijd*. Men zegt nog, op til zijn, *op handen zijn*, vroeger *in til*. BODECHEER BENNING, *Dido*, bl. 10.

En uyl en vleermuys, wiens gheschil
Sey dat er onweer was *in til*.

Vgl. Dr. M. DE VRIES op *Warenar*, bl. 185.

Tinne, I. 2226, KILIAAN, *summa ambitus muri corona.*

To, II. 860 var. bij BOXHORN, IV. 1532, *tot.*

Toebehooren, II. 1060, *tot iemand of iets behooren, passen, voegen, betamen, toekomen.*
HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 25. r. b.

Die moeten sulken loen ontfæen
Als horen wercken *toe behoert.*

fol. 36. v. a.

Der heren, des priesters oerde,
Dede cleken als hem *toe behoerde,*
Wat mocht die werlt hoir dan beclagen?

Toebetamen, I. 663, *betamen, betamelijk zijn, voegen tot iets.*

Toebrenghen, toebrenghen, I. 3038 v., IV. 1446, *veroorzaken, maken dat iets ten uitvoer gebracht wordt of geschiedt, ten uitvoer brengen;*
II. 3099, *doorbrengen.*

Toeck, I. 2824, II. 1354, III. 877, *verl. tijd van tien.*

Toekomen, *geschieden, gebeuren;* II. 1831, *het gebeurde zonder opzet;* I. 3206, *van al hetwelk vrouwen oorzaak waren.* HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 45. r. b.

Dattie bosc hem seer verhuecht
Ende buten vrese is gheseten,
Hoe *comt dat toe?*

Vgl. het Gloss. op *Hor. Belg.*, VI. op *comen.*
Qualick toekomen, IV. 569, *is wat wij noemen er-gens slecht bij te pas komen.*

Toedraghen, I. 206, *toeigenen, toeschrijven.*

Toegaen iemand, I. 850, II. 3590, 3699, *op ie-*

- mand aanloopen, aanvallen, zich tot iemand be-
geven. Limborch, II. 219, 265.*
- Toeghedenken iemand iets, II. 3904, *iets omtrent
iemand denken, toeschrijven.*
- Toeghetruwen iemand iets, II. 497, *iets om-
trent iemand vertrouwen of meenen.*
- Toemaken, I. 2955, II. 2736, *toestellen, toebe-
reiden, bekleeden.*
- Toereyden, I. 1104, 1498, 2253, hetzelfde.
- Toern, II. 294, III. 902, *toren.*
- Toern, I. 922, 2107, 2110, 2519, 2619, 2721,
2747, 3035, 3104, 3123, II. 249, 472, 2997,
2998, 3056, 3961, III. 468, IV. 142, 1399, 1962,
2197, 2202, 2203 v., *leed, verdriet en gram-
schap, toornigheid. Het verkleinw. daarvan*
- Toerneking, I. 2112.
- Toernen, I. 2727, II. 912, 3058, 3162, 4008 v.,
III. 191, *leed doen, verdrietig, toornig, boos maken.*
- Toernich, II. 478 v., 1198 v., 2978, IV. 2114,
- Toernichlic, IV. 1676,
- Thoirnlic, toornlick, II. 478, IV. 1396 en
- Torentlijk, IV. 1676 v., *verdrietig, treurig en
toornig, vergramd.*
- Toesetten iemand, I. 3102, III. 300, *op iemand
toegaan, hem aanvallen.*
- Toetyen, I. 3102 v., hetzelfde.
- Toghen, I. 1828, 1842, 2327, II. 3049, 3571,
4071, III. 498, IV. 346, 611, 1259, *toonem,
betoonen, vertoonen.*
- Tomme, III. 1031 v., *tombe, grafstede. Zie A. DE
JAGER, Archief, bl. 49.*

- Tonghenblat, zie Blat.
- Torment, I. 117, II. 2520, *pijniging, pijn, kwelling, smart.*
- Tornieren, II. 887, *in tornooi strijden.*
- Tot, II. 2385, *bij, nevens.*
- Toverye, I. 698, *toovermiddelen.*
- Tracteren, Titel van II, III en IV var., *handelen.*
- Traveers, II. 3452, *onregtvaardige handeling?*
- Treke, I. 2818, II. 2646, *list, looze streek.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 309.
- Troen des hemels, I. 2953, *de hemel.* CLARISSE, op de *Heim. d. Heim.* bl. 503—507.
- Hem Troesten, IV. 771 v., *zich getroosten.*
- Troestsamich, II. 4172, *wie troost geeft.*
- Trouwen, I. 28, 975, II. 34, 413, 1744, 1963 v., 2485, *inderdaad, zeker, waarlijk.*
- Tru, I. 280, 2103, 2377, 2531, 3085, II. 688, 1277, 1723, 1840, 3331, 4187, IV. 1213, *getrouw.*
- Tru, truwe, I. 311, 2148, II. 46, 251, 397, 398, 734, 1709, 1964, 3892, IV. 201, 208, 1090, 1726, *trouw, getrouwheid.*
- Truerlic, II. 374, *op treurige wijze.*
- Trute, II. 238, *getrouwe.*
- Truwelic, II. 65, 118, 396, 4062, *getrouwelijk.*
- Truwen, II. 2040, *trouwen*; III. 68, *vertrouwen.*
- Tsairt, II. 1109, *teder.*
- Tubbe, IV. 917?
- Thueven, I. 2383, *doen vertoeven, ophouden.*
- Tughe, tuch, I. 2450, II. 3343 v., *getuige.*
PLANTIN. *Gesta Roman.* cap. 118. Ic neem God te *tuych*, also helpc my God, dattet warachtelic

alsoe ick u gheseyt heb gheschiet is. — II. 3212, kan het *getuige* of *getuigenis* beteekenen. In de laatste beteekenis komt het voor bij HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 7. r. a.

Ghine sult om lieff noch om leet,
 Condijt weten off bevraghen,
 Gheen valschen *tuuch* der werlt draghen,
 Daer lijff ende guet ende eer bij crenct.
 Siet anders dat ghi u bedenct
 Eer ghi *tuuch* off oirdel gheeft
 Over yemant die dair leeft.

fol. 7. v. a.

Valschen *tuuch* ende overspel
 Dat en soude ons niet ghenoeghen wel
 Diet ons verchde in onbescheide.

Tughen, I. 62, IV. 607, *getuigen*.

Twaren, I. 1332, 1514, 1768, III. 959, *in waarheid, waarlijk*.

Tweghedracht, I. 305, *tweedragt*.

Twivelen, onpers. w. w. II. 2635, IV. 1769. Zie Dr. JONCKBLOET op de *D. Doctrin.* o. h. w. en het Gloss. op HILDEGAERSBERCH *vanden Sacram.* op *twien*.

Twinck, wenk. Niet een twinck, I. 1327, 2277, IV. 947, *niets, niet het minste*. GRIMM, Gr. III. p. 732, DE JAGER, *Verscheidenh.* bl. 251—258.

Twisschen, I. 310, II. 990, 2015, 2238, 4106, *tusschen*.

U.

Uuten speel gaen, IV. 2078, *tegen verwachting gaan*. CLIGNETT voor den *Teuthon*. bl. LXXVII—LXXXI.

- Uuten gheleide gaen, zie Gheleide.
- Uuten spotte gaen, I. 854, *ernst worden*.
- Uutdoen, IV. 59, *vernietigen, opheffen, wegne-
men*. KILIAAN.
- Uutgaen, I. 858, *eindigen, ten einde gebragt,
voltooid worden*. Troj. Oorl. vs. 1295. Vgl. het
Woordenb. op HOOFT.
- Uutgheven, IV. 894, *ten huwelijk geven*.
- Uutslaen, II. 2032, *uit de boeien slaan*, (Vgl.
vs. 2008) *ontslaan*.
- Uutvoeren, I. 2151, *buitenslands voeren*. Uut-
nemen, zoo als L. heeft, is hetzelfde.
- Uutwinnen, II. 4032, *uitnemen, uithalen*. *Ges-
ta Roman.* cap. 45. Dit is mijn raet, mijn sen-
tenci ende mijn oerdel in dit stuck, dat ghi
moet dat lichaem des conincx uwen vader weder
uten grave nemen. — Dit vonnis docht hem
goet: si volchdent. Die vader is *uuten* grave *ge-
wonnen* enz. — Cap. 50. Daer om so seldi, om
die koer ende justicie te voldoen, mijn rechter oghe
uutwinnen ende mijns soens lufter oghe. — Cap.
121. Doe die ridder dat wist, so stont hy self
vroech op ende ghinc met sinen boghe totten vijch-
boem ende schoot die nachtegael doot: hi *wan* dat
hert *uten* buke ende toendet sijn wijf.
- Uppe, II. 4237 v., Eppen.
- Updat, I. 645, II. 3837, *indien*.

V.

- Vaer, vair, I. 1382, II. 290, 1053, 2639, 3392,
3570 v., *vrees*.

- Vaert, I. 2887, IV. 445, *reis, togt, weg*. Die leste vaert, I. 3157, II. 903, *de laatste reis, de dood*. Sijnre vaerde gaen, II. 1052, IV. 1407, *zijns weegs gaan, heengaan*. Ende woude mit hem hoirre vaerde, II. 2994, *en wilde met hem weg*. Mit him sijnre vaerde voeren, I. 2337, *medenemen als hij wegging*. Op eenre vaert, II. 515, *op eene reis, eens*. Op deser vaert, II. 1114, *deze reis, nu*. Huden opter vaert, III. 233, *nu, tegenwoordig*. Up alre vaert, II. 2083, *altijd*.
- Vallen, I. 233, 299, 310, 314, 338, 841, 1264, 1418, 1669, 1907 v., 2204, 2422, 2734, 2742, II. 1522, 1615, III. 1216, IV. 194, 231, 803, 1175, *voorvallen, gebeuren*; I. 1132, II. 565, *doen vallen*.
- Van heen, IV. 1735, *van hier*. Zie het Gloss. op HILDEGAERSBERCH *vanden Sacr.* op *henen*.
- Vanden, III. 1060, *bezoeken*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 137—140.
- Vanghenhuus, II. 3359 v., *gevangenhuis*.
- Vanghenisse, II. 1984, *gevangenschap*; II. 2006, *gevangenhuis*.
- Vant, I. 843, 2934, enz. verl. tijd van vinden.
- Varen, II. 667, 903, 2949, 2960, 2967, 2973, IV. 895, *gaan*. Varen ten roden monde, II. 1194, *aan het kussen gaan*. — I. 853, III. 1125, *handelen, zich gedragen*. Dr. M. DE VRIES, in het *Taalk. Magaz.* IV. bl. 54. Dat si bet voere, I. 2435, *dat het haar beter ging*. Hoe dat si te Sychem binnen hadde ghevaren, III. 1131, *hoe het haar in Sichem gegaan was*.

- Vedel, I. 1576, *viool*.
 Veede, III. 1155, *haat, twist*.
 Hem Veinzen, IV. 1996, *veinzen*.
 Vel, I. 387 v., *viel*. Zie het Gloss. op HILDEGAERSBERCH, *vanden Sacr.* op *ghevel*.
 Vellen, II. 2490, *doen vallen, hier neerwerpen om te verkrachten*.
 Verbaest, II. 42, III. 895, *verdwaasd, verward, verbijsterd*. Zie het *Woordenb.* op HOOFT.
 Verbaffen, II. 625, IV. 1894 v., *overblaffen, door blaffen overwinnen of schrik aanjagen*.
 Verband, I. 257, 1414, 1469, II. 1925, *verbindtenis, ook belofte of eed, waardoor men zich tot iets verbindt*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 42. r. a.

Als Affricanus wilde comen
 Weder uut den selven lande,
 Doe sende hi ghisel voer te pande
 Binnen Romen, als men on[s] seit,
 Daer sij off namen zekerheit
 Ende sulck *verbant* bij wisen rade,
 Dat si bleven voert ghestade
 Die wyl die macht van Romen stoet
 In hoirre wijsheit wel behoet.
 Als dit *verbant* dus was gheschiet,
 Doe en dochten si sonder harde niet enz.

- Verbaren, I. 163, II. 1046, 1110, 2414, 3443, IV. 1544, 2014, trans. *openbaren, intr. te voorschijn komen, zich vertoonen, verschijnen*. Hem *verbaren*, hetzelfde. Zie Gloss. op HILDEGAERSBERCH, *vanden Sacr. van Amst.* Verbaert worden, *gezien, vernomen, zichtbaar, duidelijk worden*. Mij wordt verbaert, *mij wordt zichtbaar, mij verschijnt, mij overkomt*.
 Verbeiden, trans. met den genit. I. 1039, *afwach-*

- ten*; intrans. I. 1155, 1709, 1738, 1853, 1873, II. 2473, *wachten, geduld hebben. Maand. Bijdr.*
DI. I. bl. 344. Doen verbeiden, I. 1824, *doen wachten, terughouden, verhinderen.*
- Verbueren, verboeren, trans. II. 1863, III. 82, *verbeuren*; intr. IV. 749, 752, *zich strafschuldig maken.*
- Verbiten, I. 1410, 1923, II. 1632, III. 770, *dood bijten, verscheuren. CLIGNETT, Bijdr.* bl. 289.
- Verblyden, II. 920, *zich verblijden, verblijd zijn. STOKE, III.* 1485, *Karel de Gr. en zijne XII Pairs, II.* 2901.
- Verbonden, I. 97, *overbonden, door een omgebonden kleed bedekt.*
- Hem Verbouden, II. 3712 v., *zich verstouten, stout, vermetel zijn. Troj. Oorl.* vs. 358, 621, *Theophil.* vs. 1129.
- Verbreyden, I. 2719, III. 804, *bekend maken.*
- Verbuyst, IV. 943, *dronken. Zie Dr. M. DE VRIES op Warenar, bl. 145 en J. TIDEMAN op Beaumont, bl. 148.*
- Vercallen, II. 994, *bespreken, bepraten, verhandelen. HUYDECOPER op STOKE, II.* bl. 491.
- Verkeeren, II. 985, *veranderen, anders worden als men nog zegt.*
- Vercleyt, II. 2114, *overkleed, bekleed.*
- Vercloecken, II. 2732, *verschalken.*
- Vercouden, II. 2110, 2474, IV. 140, *koud worden, verkoelen.*
- Verdacht, II. 2147, *bedacht.*
- Verde, II. 632, IV. 1735 v., *ver.*
- Verdencken, II. 1683, *overdenken, bedenken.*

Verderven, transit. I. 1135, 1303, 1913, 2879, II. 3342, III. 412, 511, *in het verderf brengen, ongelukkig maken, om het leven brengen. Him lijfs ende goeds verderven, I. 1021, zich aan leven en goed ongelukkig maken, zich leven en goed kwijt maken; intr. in het verderf raken, omkomen. CLARISSE op de Heim d. Heim. bl. 199. Met den genit. I. 1590, II. 412, ten opzichte van iets ongelukkig worden, iets verliezen.*

Verdieden, IV. 2267?

Verdient, I. 2684, *verdienste, hetgeen men verdient. Belg. Mus. 1841, bl. 449.*

Sonder *verdiente* heeft si mi ghelogen
Die scoene, daer ic mi op verliet.

Verdoen, I. 2371, *te niet doen, vernielen, verkwisten, verroekeloozen.*

Verdooft worden, IV. 1828, *dof, van glans beroofd worden, in ongunstigen toestand geraken. Verdooft in sinnen, I. 1714, stomp, verstandeloos, onzinnig, dwaas.*

Verdoren, I. 1318, 1698, 2476, 2828, IV. 420, *verdwazen, dwaas, zinneloos, wanhopig maken, bedriegen.*

Verdorret, I. 498, voor *verdoret, verdoert*, van hetz. ww.

Verdrach, I. 1255, IV. 1256, *het verdragen, geduld, lijdzaamheid. Zie Gloss. op de D. Doctrin. Een zuet verdrach hebben, II. 1215, iets wel kunnen verdragen, er zich wel in kunnen schikken, te vrede zijn. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 22. r. b.*

Inder koken had hi ghenoech ,
 Daermen ander honden unt sloech.
 Des hadde hi harde *goet verdrach*.

fol. 34. v. b.

Wij lieten ghinder wel ghemoet.
 Hier om neemt een *goet verdrach* ,
 Want hi ontboet u sinen groet
 Doe hi ons lest mit oghen sach.

Het tegenovergestelde heet *quaet verdrach* , bij den-
 zelfden fol. 24. r. b.

Des hadde die goede man *quaet verdrach* ,
 Dat hi hem alsoe putten sach
 Ende het niet en beschoot wat hi dede.

Verdrach nemen van iets, II. 3355, *zich van iets
 ontslaan, van iets verschoond blijven.* HILDE-
 GAERSBERCH, HS. fol. 54. v. a.

Hij hadde die bosen soe ghewent ,
 Dat sij hoer boesheit mosten laten
 Ende totter doecht hem besaten
 Of hoer lijff daer om verliesen.
 Van desen twee mosten si kiezen
 Des en wort hem gheen *verdrach*.

S. COSTER, *Ithys*.

Van deze hoodschap had ick wel *verdrach* genomen :
 Ten waer mijns moeders dwang', ick deedz' oock noch niet haest.

Verdraghen, II. 3237, 3998, III. 703, *ontslaan,
 verschoonen, vrijlaten.* VELTHEM, I. cap. 9, bl.
 13. Bij HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 14. r. b., zegt
 een heer die zijne onderdanen van het betalen
 eener schatting ontslaat.

Ic *verdraghe* u nu van desen.

Sijn dienste wort hem verdraghen, II. 3447, *hij
 wordt van zijne bediening ontslagen, afgezet.* —
 Hem eens dings verdraghen, II. 509, *met iets te
 vrede zijn.*

- Verdranc, I. 449, 1622, II. 196, verl. tijd van verdrincken.
- Hem Verdrieden, IV. 2267 v., *zich verdrietig, boos maken.*
- Verdriet, IV. 1490, *belediging, schade.* Oud-HD. Urdriuz, *injuria.*
- Verdroeven, IV. 478 v., 1828 v., *bedroeven, bedroefd maken.*
- Verdult, I. 456, 1314, II. 2206, *lijdzaamheid, gelatenheid.*
- Verdullen, II. 3075, IV. 2021, *dwaas maken, verdwazen, bedriegen.* Verdult, IV. 591, *verdwaasd, dwaas, onzinnig.*
- Verdut, II. 630, *suf, slaperig.*
- Vererren, IV. 1687 v., *vertoornen, toornig maken.*
- Vergaen, I. 132, 377, 532, 715, 820, 1246, 2095, 2268, 2834, 3023, II. 2990, 3814, III. 424, 519, 578, 599, 677, 777, 1109, IV. 818, 1307, *overgaan, voorbijgaan, een einde nemen, afloopen.*
- Verganghen, I. 2456, II. 1865, *verloren gaan, omkomen, sterven, bezwijken.* Het deelw. verganghen, II. 522, in dezelfde beteekenis, maar I. 876, 2171, II. 500 in die van *afgeloopen.*
- Verghet, II. 1209, 3899, *vergeet.*
- Vergier, I. 2926, *boomgaard.* Zie Dr. JONCKBLOET, Gloss. op *Beatrijs.* Vergier, praieel en boomgaard worden verwisseld; *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*, II. 1852, 1857, 1940.
- Vergiffenisse, III. 121, *vergiftiging.* Omgekeerd *vergif* voor *vergiffenis* bij ROOFT, *Gedichten*, IIS.

Voor n altaer, Godin, ick dickwils heb gaen knielen,
U biddend om *vergif*, soo ick rechtvaerdich lee.

Vergoert, II. 1698, *goor geworden* (van melk).

Vergouden, I. 1596, II. 3712, *vergolden*.

Hem Verhangen, III. 708, *zich ophangen*. Nog
in gebruik. Maar onze ouden zeiden ook *iemand*
verhangen. *Karel de Gr. en zijne XII Pairs*,
II. 2948.

Verhaten, II. 602 v., *haten*.

Verheren, II. 2125, IV. 1303, *overheeren*, *zich*
heer maken, *heer zijn over iets*, *beheerschen*.
BREDERO, *Griane*.

Den wreedten dwingeland, die 't rijk te hert *verheert*,
Door een te strenge straf, doet hem van yeder *haten*
En maackt sich so benijdt bij eyghen ondersaten.

Hem Verhoeden, II. 3916, *op zijne hoede zijn*.

Verhoed, in de beteekenis van *op zijne hoede* komt
nog voor bij HOOFD (zie het *Woordenb.*) en CATS,
Sinne- en Minne-Beelden: Als men 'er minst op
verhoet is, soo breken sy weder uyt (quum minus
exspectaveris exasperantur).

Verhoghen, I. 1206, II. 1061, 1199, *verblijden*,
blijde maken. Verhoccht, II. 134, 876, IV. 1258,
verheugd. Verhoghen, I. 1502, *zich verblijden*,
verblijd zijn.

Verhoren, II. 582 v., IV. 826 v., *hooren*, *verne-*
men. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 130.

Verhÿtelic, II. 3878 v.?

Verhuden, IV. 1523, *verhoeden*, *voorkomen*.

Verlaghen, I. 680, 1032, II. 908, 938, 1678,
2495, IV. 1969, 2035, *belagen*, *lagen leggen*.

- Verlanghen, impers. I. 2919, II. 187, 1017, 1513.
Karel de Gr. en zijne XII Pairs, I. 456. Vgl.
 Dr. M. DE VRIES op *Warenar*, bl. 238.
- Verleemen, IV. 757, *verlammen*, *verminken*.
- Verleven, II. 4264, *overleven*. *Gesta Roman.*
 cap. 53. Hoe dat alle dat volck van Syracusanen
 begheerden den doot van Dyonisius, dat een groot
 tyran was ende coninck van Cecilien, sonder alleen
 een out wijf, die bat alle dage naerstich ende vuerich
 den Goden, dat dese coninc haer *verleven*
 soude. — Hetzelfde zal het beteekenen in de plaats
 van den *Lancelot*, aangehaald *Konst- en Letterb.*
 1845, N°. 36.

Bedie ic weet al bloet,
 Ic sal *verleven* niet die noene.

waar Dr. JONCKBLOET verklaart *beleven*.

- Verlichten, II. 109, *licht geven*, *opulammen*.
- Verliken, IV. 2109, *vereffenen*, *verzoenen*.
- Verloost, I. 482, II. 3456, 3876, *bevrijd*, *losge-*
maakt. MAERLANT, *Sp. Hist.* II. bl. 305, vs. 115.
 Hi was van sinen wive verloost, IV. 1113, *hij was*
zijne vrouw kwijt.
- Verloopen, IV. 2097, *door loopen overwinnen*,
in het loopen overtreffen.
- Verlossen, II. 1958, *verlossen*.
- Vermaledijt, I. 2180, III. 77, 318, *maledictus*,
vervloekt.
- Vermaect, II. 3249, *veranderd*, *verkleed*, *vermomd*.
- Vermaert, III. 662, deelw. van *vermaren*, *alom*
bekend maken. COORNHERT, *Seneca vande Wel-*
daden, VII. 22. Als ic segghe dat mens niet en

behoort te ghedencken, soo versta ick daer bij, datmens nyet en behoort te *vermaren*, nyet te roemen, noch dieshalven niet lastigh te wesen.

Vermeerret, vermeert, II. 4160, 4162, *vermaard*.

Na minen Vermoede, III. 61, *naar mijne meening*.

Vermoeden op iemand, IV. 1831, *omtrent iemand vermoeden, denken, vermoeden hebben op iemand*.

BREDERO, *Klucht van de koe*.

De Rederijckers waren gram, sy keken op mekaar,
D'een vermoedent op die, den ander weer op een aar.

Vermolsent, II. 1588, *vermolmd*. BREDERO, *Griane*.

Is al mijn Keyzers macht *vermolsem*t en verniet?

Hem Vermorghen, II. 1626, *zich vermaken, zich verlustigen*. DE JAGER, *Verscheidenh.* bl. 235—237.

Vernuwen, IV. 521, *weder nieuw, jong worden*.

Versamen, II. 232 v., IV. 47, *vereenigen*; II. 1007, *vergaderen, bijeenkomen*.

Versamenen, II. 232, 1007 v., hetzelfde.

Versan, I. 341, II. 893, verl. tijd van versinnen.

Hem Verscheppen, II. 3123, *zich veranderen, zich eene andere gedaante geven*. *Gesta Roman.* cap. 160. Dicwijl soe gheboert, dat die enghelen des duvels hem *versceppen* ende vertonen in een schijnsel van een goede enghel des lichts.

Verscheiden, I. 309 v., *gescheiden*.

Verschoven, I. 2427, *teruggezet, veracht, versmaad*. KILIAAN, *amotus, repulsus*.

Versellen, IV. 177, *vereenigen, verbinden*. COORNHERT, voor de *Tweespraak der Kamer In liefde Bloeiende*. Ghemerckt de sprake de menschen

verzelt, verenicht ende te zamen koppelt. — Hem versellen, I. 296, *zich vereenigen, vereenigd, verbonden zijn, zamenzijn*. PLANTIN. o. h. w. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 13. v. b.

Dat is hoer raedt ende hoer visieren
Die *hem verzellen* mitten ghieren.

fol. 22 v. b.

Hij mach mit rechte wesen vroe
Die *hem* mitten goede *verzelt*.

Versetten, IV. 1857, *herstellen, vergoeden*. Zie Dr. JONCKBLOET, *Letterbode*, 1845, N°. 35.

Versien, I. 1459 v., III. 299 v., *zien, bemerken*. HUYDECOPER op STOKE, II. bl. 104; II. 1846, 3440 v., *in iets voorzien, voor iets zorgen*. PLANTIN. o. h. w. Hem versien, I. 805, 2373, 3233, *voor zich zorgen, zich wachten, oppassen*.

Versijck, I. 1210, *gevaar*. KILIAAN.

Versinnen, I. 139, 341, 463, 895, 2169, II. 893, 3466, 4265, *aan iets denken, bedenken, overdenken, begrijpen, bespeuren*. Hem versinnen, I. 118, *bedenken*. Versonnen sijn, II. 4140, *bedacht zijn*.

Versitten, III. 998, IV. 830, *door te blijven zitten van iets verstoken of bevrijd blijven, vandaar verzuimen*, in welke beteekenis men het in Friesland nog gebruikt. *Floris en Bl.* vs. 2869.

Verslach doen, I. 824, II. 1344, III. 1023, IV. 411, *verhalen, verklaren, zeggen*.

Verslaen, I. 584, IV. 576, 998, *verhalen, uitleggen*. Hem Verslaen, II. 3244, III. 702, *verslagen, droevig, angstig worden*.

- Versleghen, III. 92, *verslagen*.
- Versmaden, III. 156, *verachten, verwerpen*; IV. 1465, *smaad aandoen*.
- Versmoren, transit. I. 874, II. 3606, IV. 1916, *verstikken, om het leven brengen*; intr. III. 356, 421, *stikken, omkomen, sterven*. Versmoort blijven, II. 2846, (van eene zaak) *blijven steken*.
- Versoeken, I. 192, 1721, 1751, 1755, III. 957, IV. 577, *onderzoeken*; III. 10, *beproeven, ondernemen*; IV. 2065, *beproeven, op de proef stellen*; I. 590, 1967, II. 1611, 1628, 2463, III. 674, 872, IV. 1450, *bezoeken*. Zie het Gloss. op HILDEGAERSBERCH, *vanden Sacram. v. Amst.*
- Versolden, IV. 113, *voor geld in dienst nemen, omkoopen*. Het deelw. daarvan
- Versout, IV. 976.
- Versparret, II. 607, *verspreid*.
- Hem Verstaen met den genit. II. 724, *verstand hebben van iets, iets kennen, weten*. *Leken Sp.* III. 2. vs. 51. Hem wel verstaen, II. 1400, *kundig zijn in eenig opzigt*. *Belg. Mus.*, 1846, bl. 76.
 Een bode die *hem wel verstaet*
 Ende ghetrouwe es sinen here enz.
- HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 27. v. b.
 Seint ons boden, seint ons brieve
 Om meesters die *hem wel verstaen*.
- Gesta Roman.* cap. 119. Guido die ghinck met desen steen tot een juwelier die *hem verstont* ende met costelijcken ghesteenten omme ghinck.
- Verstandel, III. 42, *verstandig*.
- Versust, IV. 118, *stil gehouden, verzwegen, verborgen*.

- Vertaren, I. 1934, 2054, *verteren (dépenser)*; I. 2448, 3158, II. 2366, *verteren, vernielen*.
- Vertyen, I. 488, *vertrekken, verdwijnen, vergaan*; IV. 1953 (gewoonlijk met den genit.) *van iets afzien*. MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. I. bl. 75, aant., Dl. II. bl. 59, aant.
- Vertoernnen, III. 545, IV. 2054, *verdriet aandoen, verdrietig maken, verdrieten*.
- Hem Vertroesten, II. 661, *zich getroosten*.
- Vervaren, IV. 42, *vergaan, te niet gaan*.
- Hem Verveerren, IV. 108, *vervaard worden, verschrikken, zich beangstigen*.
- Vervolch, II. 1085, IV. 1428, 1702, *vervolging, navolging, aanzoek*.
- Vervremmen of Vervreemden, II. 2533, *bevreemden, verwonderen*.
- Hem Vervroechden, II. 1199 v., *zich verheugen*.
- Verwachten, I. 1364, IV. 1803, 1894, 1908, *op iemands handelen acht geven, iemands gangen bespieden, wacht houden op iemand, hem opwachten*. Hem verwachten, I. 3018, *zich wachten, zich hoeden*. Caerl en Eleg. vs. 30.
- Verwan, II. 3035, verl. tijd van verwinnen.
- Verwandelen, trans. I. 1238, III. 774, 936, IV. 2140, intr. II. 2928 v., *veranderen*.
- Verwaren, IV. 2211, *bewaren, acht slaan, zorg dragen*. HUYDECOPER, *Proeve*, I. 439, aant.
- Verwaten, II. 53, *vervloekt, verbannen*. HUYDECOPER, *Proeve*, Dl. III. bl. 91—93, op STOKER, Dl. III. bl. 231.
- Verweren, II. 2311, 3074, IV. 382, *van iemand*

of van zich afweren. Iets verweren, tegen eene beschuldiging of aanklagt zich verdedigen.

Verwisen, II. 3414, veroordeelen.

Verwitte, II. 3426, verwijt, aantijging.

Verwoeden, IV. 1890, woedend, razend worden.
Walewein vs. 9723.

Verwonderen. *Ik verwonder*, I. 2325, en *mij verwondert* met den genit. II. 2000, 3417.

Veste, I. 2917, kasteel. HUYDECOPER op STOKÉ, II. bl. 15.

Vesten, I. 48, 57, 2458, 2768, II. 4232, 4236, IV. 1336 v., 1959, *vastmaken, bevestigen, in het geheugen prenten, te boek stellen, vast blijven zitten.*

Vestentlijck, II. 57, III. 325, *vast, streng.*

Vyant, III. 637, *duivel.* Zie het Gloss. op HILDEGAERSBERCH, *vanden Sacr.*

Vyantlic, III. 216 v., 440, 961, IV. 2116, *duivelsch, helsch.*

Vye, IV. 1533, *vee.*

Viere, III. 605, IV. 379 v., *feestviering, feest, vreugde, rust.* *Gesta Roman.* cap. 57. Die coerde voer een wet, dat een yghelic *vieren* soude den dach doe sine eerste sone gheboren was, ende soe wie op dyen dach enich hantwerck dade, die sijn *vier* brake, die soudemen doden. HUYDECOPER op STOKÉ, III. bl. 55.

Vieren, II. 1377, *feestvieren, rustdag houden.*

Vierndeel, III. 59, *kwartier van een wapen.*

Vijt, II. 1916, III. 236, *levenswijze, gedrag, handelwijze.* Dr. M. DE VRIES, *Taalk. Magaz.* Dl.

IV. bl. 75, 76. — Iemand rechte vijt doen, II. 1150, *iemand behandelen gelijk hij verdient*.
 Vil, I. 1418 v., II. 1411 v., verl. tijd van vallen.
 Vil, I. 1962, 2110, *veel*.
 Virtuut, I. 570, 1744, IV. 165, *kracht, eigenschap*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 15. v. b.

Want die Meye is een tijt,
 Die die werlt seer verblijt.
 Die cruden hebben dan hoer *virtuten*.

Gesta Roman. cap. 120. Desen rinck hadde die *virtuut*, dat so wyen an sijn vingher drooch, die stont in allen menschen graci.

Visieren, I. 617, 1833, 2261, II. 2644, 2646, 3937 v., 3959, III. 379, IV. 416, *uitdenken, bedenken, overleggen, verzinnen*.

Visenteren, II. 3166 v., IV. 414 v., 415 v., en
 Visiteren, I. 384, II. 3166, IV. 414, *bezoeken*.

Vistelen, IV. 2185 v. Het *uitselen, contexere vimina* van KILIAAN komt hier niet te pas. Men houde het voor eene schrijffout.

Vlucht, I. 2951, *snelle stroom*.

Vluchts, IV. 1655, *snel, schielijk, terstond*. KIL.

Voecht, I. 2705, *bewaker, beschermer, bestuurder, heer*.

Mit sulcker Voeghe, II. 2201, *op die wijze, hac ratione*. Wij zeggen nog *in dier voege*.

Voeghen, IV. 847, *schikken, beschikken, verordenen*. Wel voeghen, I. 2784, 2980, *aangenaam, genoegelijk zijn*.

Voer, I. 3211 v., IV. 180, *te voren, vroeger*.

Voer, voere, I. 2436, IV. 400, 1454, 1662, *ge-*

drag, handelwijze, gewoonte, bedrijf. Zie HUY-
DECOOPER op STOKE, III. bl. 66. Gheerde si noch
sijnre voere, III. 885, *wilde zij nog met hem te
doen hebben.*

Voerdacht, I. 3216, II. 2129, *het vooruit beden-
ken van iets, bedachtzaamheid, voorzigtigheid.*

Voirdacht, II. 2147 v., *bedacht.*

Voirdoert, I. 873, *bespot, bedrogen.*

Voerghesproken, I. 975, IV. 200 v., *te voren,
vroeger gezegd.*

Voergaen, II. 3663, *voorkomen, verhinderen.*

Voerhoeden, IV. 953, *verhoeden.*

Voerseghen, I. 1859, 2711, III. 1153, *te vo-
ren, vroeger zeggen.*

Voersien iets, II. 3440, *prospicere, providere,
voor iets zorgen.* Hem van iets voersien, II. 2076,
zich wachten voor iets. Voersien, I. 1459, III.
299, *staat voor versien, gezien.*

Voirsinnen, II. 3466 v., *voor versinnen, aan iets
denken, iets bedenken.*

Voirsproken, I. 975 v., IV. 200, *hetzelfde als
Voirghesproken.*

Int Voerste staen, II. 3055, *den hoogsten rang
bekleeden, vooraan staan, het hoogste geacht
worden.*

Voert, I. 123, 127, 213, 1020, 2197, 2706, 3173,
II. 366, 544, 748, 1268, 2002, 2025 v., 2464,
3597, 3703, 4159, III. 910, IV. 504 v., 1019,
verder, voorts, meer, bovendien, in het vervolg.

Voertaen, II. 3021, 3714, IV. 549, *verder, in
het vervolg.*

Voertmeer, IV. 1172, hetzelfde.

In Voertijden, I. 495, III. 358, *in vroegeren tijd*.

Voertijts, I. 1353, 2208, II. 1812, 2615, *in vroegeren tijd, voordezen*. Hetzelfde is hier voertijts, III. 163, 168 (ci-devant).

Voertsetten, III. 1165, IV. 234, 1288, *te voorschijn brengen, aan den dag leggen, betoonen, bedrijven, plegen*. KILIAAN o. h. w. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 24. r. a.

Ic heb exempel horen spreken [i. lezen]
 Dat wij gherechtich soudē wesen
 Entie doeghet *setten voert*.

fol. 36. r. b.

Die die waerheit soudē minnen
 Ende die doechden *setten voert*
 Die helden veel an tander boort.

Voerwaerde, IV. 1979, *overeenkomst*. *Gesta Roman*. cap. 81. Hi reysde tot die zee ende maecte *voerwaerde* metten scippers dat men hem voerde totten heylighen lande.

Voerwaert, I. 1695, *verder, voort*.

Voetyser, IV. 1956, *voetangel*.

Volbringhen, III. 928, *volkomen maken, zoodat er niets meer aan ontbreekt*.

Voldedich, II. 2687, *wie aan zijne verpligting of belofte voldoet*.

Voldoechdich, II. 2687 v., *volkomen deugdzaam*.

Voleynden, intrans. Naschrift van B. I, *eindigen*.

Volgheschieden, *satisfieri*. Wyen dat volgheschie, II. 2029, *wien gegeven wordt wat hij billijk vorderen mag, wat hem toekomt*.

- Vollanghe, II. 1159, *lang genoeg*.
- Volleysten, volleesten, II. 1648, III. 432, *volbrengen*.
- Vollentlike, II. 1318, *volkomen, ten volle*.
- Volmaect, II. 2957, *voltooid*.
- Volna, II. 2620, *bijna*. KILIAAN.
- Volsleghen, I. 1988, *volkomen, waar niets aan ontbreekt*.
- Volwrocht, IV. 1510, *afgewerkt, voltooid*.
- Vonkel, II. 4152, *vonk*.
- Vont, *hetgeen men vindt*. Een goede vont, IV. 2112, *een gelukkig voorval*. Eenen vond vinden, I. 2568, II. 1062, *iets vinden, iets goeds erlangen, verkrijgen wat men begeert*. Daartegenover staat: den vont verliesen I. 1333. — II. 3263, 3299, 3485, *wat men uitvindt, uitdenkt, list*. Listich van vonde, II. 3637, *schrander in het uitdenken van eene list*.
- Vorder, II. 1730, 2278, 3214, III. 314, *verder, meer*.
- Vorderen, II. 1431, III. 497, 823, IV. 1395, *bevorderen, voortzetten, bedrijven, plegen*. KIL.
- Voren, II. 405 v., *te voren, vroeger*.
- Te Voren comen, II. 471, *voor iemand komen, iemand voor oogen komen, door iemand bemerkt worden*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 59. r. b.
- Si spraken: » Here, hier is ghenoech;
Mar ons en comt gheen broet te voren.»
- Voren gaen, II. 3757, *vooruit gaan, te voorschijn komen*.
- Voren hebben, II. 1896, *voorhebben, het voor nemen tot iets hebben*.

- Voren legghen, II. 468, IV. 2073, *voorleggen*, *voorstellen*. *Limborch*, I. 1131.
- Te Voren sien, IV. 2085, *vooruitzien*.
- Vorsch, II. 94, *versch*.
- Vrede, I. 370, 695, 2051, 2142, 2798, II. 233, 444, 864, 1012, 1560, 2592, 2612, 3022, 3048, 3692, III. 189, 646, 743, IV. 207, 285, 731, *rust*, *genoegen*, *vermaak*, *genot*. In vreden setten, II. 4138, *te vrede stellen*, *rust*, *genoegen geven*. Hem eens dings te vreden setten, II. 2521, *zich over iets gerust stellen*, *zich over iets niet verontrusten*.
- Vredelic, vreljck, I. 284 v., 2564, II. 2334 v., IV. 974, 2284, *vreedzaam*, *rustig*, *vergenoegd*.
- Vreemden, II. 2533 v., *verwonderen*.
- Vremicheit, I. 1643, *wat vreemd*, *zeldzaam is*. Hem Vreuchden, I. 2841, *zich verheugen*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 35. v. b.
Des si hem *vroecheden* menichwerff.
- Vreude, I. 1969, 1971, *vreugde*.
- Vreudelic, III. 890, *vrolijk*.
- Vry, I. 126, 2311, 3278, II. 437, 456, 1825, 2656, IV. 128, *edel*, *voortreffelijk*, *goed*.
- Vriend, I. 2771, *minnaar*; II. 3581, *bloedverwant*.
- Vrilic, II. 760, 3259, 3392, 4155, 4257, IV. 92, 95, 99, *vrij*, *ongehinderd*, *gerust*, *zonder schroom*; II. 2103, 3038, IV. 87, *waarlijk*, *voorzeker*.
- Vrisch, zie Frisch.
- Vrist, I. 2467, *tijd*, *gelegenheid*. KILIAAN op *frist*. MHD. vrist. GOTTFRIED *Tristan*, vs. 14127, 14541.

- Vro, vroe, I. 694, 2933, II. 89, 102, 504, 1206 v., 1457, 1669, 2935, III. 924, IV. 513, *vrolijk*.
- Vro, vroe, II. 1011, 1018, 1048, 1454, 1460, 1516, III. 3, IV. 92, *vroeg*. Het staat tot het vorige als morghen, *morgenstond*, tot morghen, *verheugen*.
- Vroed, I. 156, 330, 1260, II. 3070, III. 897, IV. 1296, *kundig, wijs, verstandig*. Eens dings vroet sijn, I. 2343, 3058, II. 1920, IV. 1245, *met iets bekend zijn, iets weten*. Iemand eens dings vroed maken, II. 2613, *iemand iets bekend maken, mededeelen*.
- Vroeden, I. 494, (waar men voor *ict* volgens de Var. leze *ic*) *leeren, onderrigten*.
- Vrolich, II. 3707, *vrolijk*.
- Vromel, I. 623, *dapper*.
- Vromen, I. 236, 724, 2108, II. 3702, 4220 enz. *baten, voordeelig zijn; II. 1165, te baat komen, te beurt vallen. Lied van Graaf Floris (HUYDE-COPER, Proeve, II. bl. 374)*.
- Nemmermeer en mach mi *vromen*
Te slapen, here, bi uwer siden.
- Vromicheit, I. 631, 635, *dapperheid*.
- Vroom, I. 603, 1430, 3042, *dapper*. Vroom ter hant, IV. 1475, *fortis manu*.
- Vrouw, I. 1947, 1949, II. 2753, 3568, *gebiedster, edele vrouw*. Vgl. IV. 1840—1842. *Vrouw en wijf* staan tot elkander als *heer en man*.
- Vruchten, I. 223, III. 352, IV. 892, *vreezen, eerbiedigen*.

- Vrunt, I. 3183, *vriend, minnaar*. Het verkleinw. daarvan
- Vruntkijn, I. 2460, II. 1837, 3650. Het wordt IV. 625 van eene vrouw gezegd. II. 1320, wordt er zoowel vrouw als man mede bedoeld.
- Vueghen, zie Voeghen.
- Vuerganck hebben, met den genit. IV. 2204, *vooruitgaan; dus ontgaan of voorkomen*.
- Vulick, *vuil, leelijk*. Vulick varen, III. 960, *er-gens leelijk afkomen*.
- Vuul, vul, I. 792, II. 622, III. 129, *vuil, schandelijk, snood, slecht, leelijk*.

W.

- Wacharm, wacharmen, I. 852, II. 3256, IV. 1384, *helaas*.
- Wacht, IV. 1846, *het bewaken, oppassen, bespieden; II. 2441, bewaking, hoede, bescherming*.
- Wachten, I. 2566, II. 1461, 1517, 3843, IV. 1058, *acht geven, oppassen, opletten; I. 2973, II. 890, 2148, IV. 1889, 2167, 2191, acht geven, wacht houden, bespieden, loeren op iemand of iets; II. 3199, IV. 1925, bewaken, beschermen; II. 2443, afwachten, uitstaan*.
- Waildadich, II. 4113, *die goede, edele, dappere daden bedrijft*.
- Waildaet, I. 590, 635, *edele, dappere daad*.
- Wailgheboren, II. 1838, *van hooge geboorte*.
- Wailghedaan, welghedaen, I. 107, 1180, II. 2716, 3336, III. 761, 1064, IV. 1097, *schoon van gedaante; I. 643, kloek, sterk*.

- Waelgheraect, welgheraect, I. 2956, II. 125, 162, III. 1058, *schoon*.
- Waen, I. 1722 en van waen, I. 2801, *van waar*.
- Waen, I. 914, 1050, II. 2279, IV. 568, 1297, *meening*.
- Waer, I. 1809, II. 1282, 1610, *bewaring, beveiliging, beschutting, hoede, zorg*.
- Het Waer, het ware, II. 2931 v., IV. 430, 1469, *de waarheid*.
- Waer nemen, I. 1876, 2558, 2582, 3072, II. 1028, 1442, 1446, 2154, 2958, 3680, 3710, III. 416, *zorg dragen, acht geven, opletten, naar iemand of iets zien of uitzien, iemand verwachten, opwachten*.
- Waerden, I. 1901, *hoeden, oppassen*. KILIAAN op *waeren*.
- Waerderoebe, II. 3651 (garderobe) *kleedkamer, klein vertrek*. KILIAAN op *waerdrubbe*. Borchgr. van Vergi (*Oudvl. Ged. Dl. I.*) vs. 859, 977, 1064.
- Waerdicheit, I. 2596, *achtbaarheid*; I. 1784, *achting, vereering*. Waerdicheit doen, I. 606, *met achting en onderscheiding behandelen*. CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 375, 398.
- Waerlic, II. 2052, *waarachtig, opregt*.
- Waerlic, II. 9, *wereldlijk*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 41. v. a.

Wouden die heren dat voersinnen,
 Hoe mochten si lichter eer ghewinnen,
 Dan sij te samen overdroeghen
 Ende hulpent setten ende voeghen,
 Dat nyemant el dan recht en dede
 Gheestelijck ende *waerlic* mede.

- Waernen, I. 735, 2060, 2743, 3221 v., IV. 1047, *waarschuwen*. KILIAAN.
- Waert, weert, II. 3536, 3548, 3556, 3586, IV. 1986, *de heer des huizes*. *Gesta Roman.* cap. 136. Het quam een dief des nachtes tot een rijckmans huus. — Dit vernam ende hoerde die *waert* vanden huse.
- Waghe, I. 1105, II. 195, 327, *golf*.
- Waghen, IV. 222, *gewagen, vermelden*.
- Waghenair, II. 671, 2734, 2740, 2747, *wagenmenner, voerman*.
- Wagheman, II. 2741, hetzelfde.
- Walt, I. 234, *woud*.
- Wan, IV. 245, *wanneer*.
- Wan, I. 2521, II. 2589 enz. verl. tijd van winnen.
- Wanc, wanch, II. 275, 1340, 1723, 2701, *weifeling, onstandvastigheid*. Op de meeste dier plaatsen is *sonder wanc* een stopwoord en beteekent zooveel als *zonder twijfel*. — II. 45, zal men moeten lezen *wanckel*.
- Wanckel, I. 1168, 1641, 2391, 2484, 3255, II. 2217, *wankelbaar, zwak, bedriegelijk, onstandvastig, ongetrouw*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 6. v. a.

Snachs, als ander luden slapen,
Soe moet hi waken ende poghen,
Off hi erghent siet voer oghen
Wanckel sloten, dair hi mach in
Om te crighen sijn ghewin.

fol. 38. v. a.

Wye op die juecht hem hoech vermet,
Dats een *wanckel* tovertijden,
Want si cort moet overlijden.

Zie ook eene plaats van denzelfden, boven op Onnut.

Wanckel, I. 1169, 2461, II. 28, 45 v., 433, 1709, 4178, 4180, *onstandvastigheid*.

Wandel, I. 280, 1804, 3052, II. 400, 433 v., IV. 210, *veranderlijkheid, onstandvastigheid*.
CLARISSE op de *Heim. d. Heim.* bl. 197.

Wandelbeer, I. 2478, II. 1324, *veranderlijk, onstandvastig*. HUYDECOPER, *Proeve*, III. bl. 342.

Wandelen, transit. I. 281, 2260, II. 1221, IV. 365, 547, 2069, *wenden, keeren, veranderen, verwisselen*. Iemand den moet wandelen, I. 481, *iemand tot andere gedachten of gevoelens brengen*. Den moet, den sin wandelen, I. 1566, II. 2984, IV. 191, 211, *van denkwijze of gezindheid veranderen*; intrans. II. 2918, *veranderen*.

Wanden, I. 298, II. 3471, *wenden, keeren, verkeeren, veranderen, overgaan*.

Wanderen, II. 348, 748, 805, 1010, 1868, 2064, 2461, 3845, III. 16, 1120, IV. 931, 1254, 1913, 1928, *wandelen, gaan*.

Wane, I. 846, uitroep van verwondering. MHD. *wan*, Nederd. *wanne*.

Wanen, I. 827, *meenen*; I. 404, van de maan, *verminderen, afnemen*. Nederd. *wanne, het afnemen der maan*.

Wanghedochte, II. 1424, *mismoedigheid*.

Wanghelaet, II. 1399, *onbetamelijke houding of gedrag*.

Wanhagen, I. 2341, *mishagen*.

Want, II. 1197, IV. 227, 2059, 2144, *omdat*.

- Want, waent, II. 2442 v., 3356 v., *tot, totdat.*
- Want, I. (232) 1873, II. 3767, IV. 245 v., *wanneer. Gesta Roman. cap. 32. Want die ander drie dit saghen, soe werden si in hem selven toornich.*
- Wantroest, I. 468, 1022, II. 4200, *mismoedigheid, wanhoop*; I. 1219, *teleurstelling.*
- Warp, II. 2787, verl. tijd van werpen.
- Wechstriken, I. 863, *stil weggaan.*
- Weder-of, I. 785, 925, 934, 1640, 1657, 2168. 2365, II. 3601, IV. 648, *of-of.*
- Weder, III. 1095, *tegen.*
- Weder ende voert, I. 2785, *overal.* HUYDECOOPER op STOKER, III. bl. 209, 210.
- Wederbant, I. 1140, *hetgeen iets bedwingt.*
- Wederbinden, I. 1139, II. 2272, *inbinden, bedwingen.*
- Wederkere doen, I. 1124, *wederkeeren.*
- Wedermoet, II. 3812, IV. 1631, *onaangename gemoedsstemming, weêrzin. Beatrijs, vs. 41.*
- Wederpaer, I. 324, II. 1281, 2153, 2259, *wie met iemand een paar uitmaakt.*
- Wedersegghen, II. 467, 4225, *weigeren.* CLIGNETT, *Bijdr.* bl. 146, 186, 405. — II. 2747, *antwoorden.*
- Wederspanich, IV. 1314, *wederspannig.*
- Wederstaen, II. 1384, *verhinderen.*
- Wederstoot, IV. 1506, *onheil, tegenspoed.* HUYDECOOPER op STOKER, II. bl. 294.
- Wederstribben, IV. 989, *tegenkanten, dwarsdrijven.* Het frequent. *stribbelen* is bij latere schrijvers niet ongewoon. Zie *Woordenb.* op HOOFT.

- Weelde, I. 694, II. 3510, 4132, III. 1261. *KIL. voluptas.*
- Weeldelic, I. 6, *overvloedig, rijkelijk.*
- Ween, I. 786, 1563, *geween, rouw.* Zie het Gloss. op *Floris en Bl.*
- Weer, II. 3828, *afwering, tegenstand, verdediging*; I. 3097, *verdedigingswapenen.*
- Weer, I. 1758, II. 386, IV. 368, *hetz. als ware, zorg.*
- Weerden, II. 272, *worden, gebeuren, te beurt vallen.*
- Weert, zie Waert.
- Weet, III. 354, *kennis.* Iemand de weet doen van iets, d. i. *kennis geven*, was zeer gewoon in de 17^e eeuw en is nog niet geheel verouderd.
- Weghen, I. 303, *drukken.*
- Weydspil, I. 1961, *jagt.* Zie Dr. M. DE VRIES op *Warenar*, bl. 220.
- Wel, IV. 1194, *zeer.*
- Weldigh, III. 1041, *geweldig.*
- Welghedaen, zie Waelghedaen.
- Welgheraect, zie Waelgheraect.
- Wenden, I. 283, 726, II. 4054, IV. 182, *keeren, omkeeren, weggaan.*
- Wendich worden of sijn, I. 444, 1601, *wenden, keeren, omkeeren*; dus naar mate men zich van of tot iemand wendt, *heengaan* of *terugkeeren.*
- Na Wenschen, I. 4, en Te Wensche, I. 1315, *overeenkomstig iemands wensch, zoo goed men het wenschen kan, voortreffelijk.* *Leken Sp. I. 1. vs. 28.* Vgl. *Nibelungen*, 45. 3, 1603.2.

- Werf, II. 3073, verl. tijd van werven.
- Te Werke brengen, I. 2286, *ten uitvoer brengen*.
- Werken, I. 487, *veroorzaken*.
- Werp, I, 2640, 3006, verl. tijd van werpen.
- Werren, IV. 1687, *in verwarring brengen, in ongelegenheid brengen. Floris en Bl. vs. 887.*
- Werscap, III. 1082, *gastmaal, maaltijd, feest. Gesta Roman. cap. 17.* Noot alle mijn vrienden ende maghen ter *waerscap* om dat aanstaende is die feest van die gheboorte ons heren. — Ende hi node tot des keyzers hove ter *waerscap* alle zijn vyanden. — Hebstu niet tot my ghesproken, datstu wel conste bidden ende noden ter *waerscap*? — Cap. 178. Die coninck Assuerus maecte een groot *waerscap* sijn heren ende alle sijn volck. Ende in die *waerscap* gheboot hi, dat die coninghinne Vasti comen soude, om dattet volck haer grote scoenheit sien soude. — Cap. 180. Herodes en soude Sint Jan niet hebben laten onthoefden, had dat overvloedich *werscap* van eten ende drincken niet gheweest.
- Werven, II. 390, *zijn best doen om iets*; I. 927, 1275, 1292, 1320, 1331, 1946, 2880, II. 1247, 1612, 2421, 2612, 3143, III. 1159, IV. 1704, *verkrijgen waarnaar men tracht, (KILIAAN acquirere cum labore) zich verschaffen, meer algemeen verwerven, verkrijgen. Zoo, den dood werven, I. 320, 656, II. 322. — I. 434, II. 1083, verwerven, veroorzaken; bij iets werven, I. 512, bij iets verwerven, bijvoegen.*

- Wes, I. 103, 169, 537, 942, 951, 1515, 1661, enz. *wat*.
- Weselicheit, I. 1874, *schoonheid, deugdelijkheid, voortreffelijkheid*. KILIAAN *wesenlick, modestus, vultu modesto sive venusto*. Onweselic, *leelijk, slecht*, Belg. Mus. 1846, bl. 111.
- Wet, IV. 1863, *weet*.
- Wet, I. 2606, III. 1166, *godsdiens*t.
- Wetende, I. 1003, 2115, *kundig, verstandig*.
- Wicht, II. 622, *schepsel*. J. TIDEMAN op *Beaumont*, bl. 4.
- Wijd, I. 9, III. 1116, IV. 237, *ver*; II. 139, *breed*.
- Widen, II. 4161, *verbreiden, bekend maken*.
- Wijflicheit, IV. 228, 1897, *wat den vrouwen betaamt of eigen is*; die wijflicheit, I. 938, *de vrouwen*; IV. 1789 omschrijvend. Si heeft hoir wijflicheit doerboort, *zij heeft zich doorstoken*. Vgl. *Manheit*.
- Die Wile, I. 78, 561, 649, 1957, II. 636, 928, 1926, 2853, 4145, 4169, III. 297, 845, IV. 251, *zoolang, terwijl, toen*.
- Bij Wilen, I. 310, 940, 2204, enz. *somtijds*.
- Wilen eer, IV. 1683 v., *voorheen*. Zamengetrokken tot *wijlneer*, I. 828, IV. 1095, dat tot *welneer* en eindelijk tot *weleer* verliep. Den vorm *welneer* vindt men *Gesta Roman.* cap. 110. Deze riddersen die *welneer* met my plaghen te sijn.
- Wijs, I. 2829, *bekwaam in eenig opzigt*. Van kunsten wijs, I. 1356, 2515, 2527, *verstandig, kundig, geleerd*.

Wijzen, gelijkvl. I. 701, *aanwijzen*; II. 1767, *onderrigten*.

Wil, I. 1320, *hetgeen men wil, verlangt*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 31. r. b.

Doe die Joden hadden verworven
Wille ende Jhesus was ghestorven.

I. 920, II. 2507, 2527, 3855 v., *vermaak, lust, genot*. Te wille, III. 2, 11, *naar iemands zin*. Tsinen wille, I. 2874, *zooveel hij wilde, zooveel hem lustte*. Met wille, IV. 1569, *met vreugde*; II. 38, *met opzet*.

Wise, III. 354, *manier, handelwijze, hier geschiktheid om te handelen*.

Wissel, II. 3395, IV. 2008, *verwisseling, ruiling*.

Wisschel, IV. 1830, *veranderlijk, onstandvastig*.

Wisselganc, I. 308, II. 276, *omkeering, verandering van denk- of handelwijze*.

Wit, III. 165, *wet*. D. Doctrin. II. 541 v. — III. 354 v., *kennis, verstand*. KILIAAN.

Wittelic, IV. 602, *wettig, wat met de wet overeenkomt of volgens de wet geschiedt*. *Gesta Roman.* cap. 86. Sijn wijf, na dat hi uutghetogen was, heeft overspel ghedaen ende daer van vrucht ontfanen. Als dat *wittelic* bewaerrijt ende bekend wat, soe wert si overmits tghebot ende koer des keyzers inden kercker gheleyt. — BREDERO, *Griane*.

Sinnelijke Neeltje dat is mijn *wittelijke*, waerlijke wijf.

Woech, II. 2014 v., *verl. tijd van waghen, weghen, overwegen*.

Woenstat, IV. 209, *woonplaats*.

Woet, *verl. tijd van waden*, I. 1556, *door het*

water gaan, vadare; maar het heeft ook de meer algemeene beteekenis van *gaan, vadere*; II. 1856, wordt het van een vallend ligchaam gezegd.

Wonder, II. 1998, *verwondering*. KILIAAN *admiration*. Mij heeft wonder, II. 1637, *het verwondert mij*. Karel de Gr. en zijne XII Pairs, I. 1105. HILDEGAERSBERCH, *Vanden Sacram.* vs. 202. Vgl. omtrent deze en andere dergelijke spreekwijzen GRIMM, *Gr.* IV. 246—249. Men vindt echter ook: *ik heb wonder*. GRIMM, *Gr.* IV. 247, not. Karel de Gr. en zijne XII Pairs, II. 1311—1313.

Wonderen, I. 773, impers. met den genit. *verwonderen*.

Wonne, I. 1292, II. 1212, 2619, 3499, 4139, III. 1187, 1220, IV. 2149, *vreugde, vermaak, gunst*.

Wonnentlic, II. 4131, *liefelijk*.

Woort, IV. 1610, *naam, gerucht*. MAERLANT, *Sp. Hist.* Dl. II. bl. 233. vs. 100.

Een wijf, ghelijc ere godinnen,
Die hier heeft so goed eene wort,
Die hevet haer kint vermort.

HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 6. r. b.

Soe brenghen si menighen scamelen man
In *woird* des hi nye schuld ghewan.

Woorden maken, IV. 1012, 1014, 1120, 1917, 1999, *spreken*. Zoo ook *woorden hebben*. HILDEGAERSBERCH, HS. fol. 32. r. b.

Niet meer *woirde* en *had* hi daer
Mitten vrouwen openbair.

fol. 40. v. b.

Niet veel *woorden* meer noch min
Hadde ic mitter joncfrou dair.

Wopen, I. 2964, II. 452, 1553, interj. hetzelfde
als *wapen*.

Worm, I. 700, *slang*.

Wouden, met den genit. I. 3189, II. 3725, *magt*
oefenen, beschikken, besturen. Meermalen komt
het, gelijk hier, bij eene verwensching voor. *Rei-*
naert, vs. 3209. *Belg. Mus.* 1842, bl. 185.

Alsoe papen stove houden
Soe moets die leide duvel *wouden*.

Hetzelfde ww. *wouden*, niet *woude* van *willen*,
heeft men in het meermalen voorkomende *God*
woudts.

Wrack, IV. 219, verl. tijd van wreken.

Wraken, II. 3988, KILIAAN, *rejicere, repellere,*
improbum habere.

Wracht, I. 714 enz. verl. tijd van werken.

Wranck, II. 572, enz. verl. tijd van wringhen.

Wrocht, IV. 1513, verl. tijd van werken.

VERBETERINGEN.

IN DEN TEKST.

- B. I. vs. 4. aant. staat Tot lees: Uut.
84. staat aldaer. lees: aldaer:
142. » Ghetempert lees: Ghetempert,
188. » Moer lees: Maer
274. » beyden; lees: heyden,
327. » gheseten: lees: gheseten,
477. » ghelijcke: lees: ghelijcke,
495. » gheschiet: lees: gheschiet,
588. » Die lees: Dit
598. » verlyes; lees: verlyes,
624. » an. lees: an
631. » Uwe lees: Juwe
780. » dat. lees: dat,
866. » ellende. lees: ellende,
1011. » onstedich. lees: onstedich,
1227. » houden; lees: houden,
1228. » ghewouden, lees: ghewouden;
1478. » ten lees: te
1599. » vrede lees: wrede
1607. » verradinne lees: verraderinne
1635. » gheleerde, lees: gheleerde.
1642. » smerte. lees: smerte,
1804. » last, lees: last.
2170. » began, lees: began.
2343. » vroet. lees: vroet,
2345. » mael. lees: mael,

- B. I. vs. 2346. staat wael. lees: wael,
 2466. » lande, lees: lande;
 2568. » soude lees: souden
 2640. » sljck: lees: sljck,
 2665. » neen. lees: neen,
 2796. » hare lees: harde
- B. II. vs. 50. » leit lees: leit,
 221. » bis te lees: biste
 330. » mij gheves cont lees: my gheves cout
 455. » sy, lees: sy:
 588. » verloren. lees: verloren
 589. » tonghen lees: tonghen;
 614. » Dat lees: Dan
 625. » der lees: den
 666. » sonmighe lees: sommighe
 674. » anbochtsluden lees: ambochtsluden
 732. » soecker lees: soecken
 786. » alleen. lees: alleen,
 852. » erentrijck: lees: erentrijck,
 909. » Der lees: Den
 1141. » rade, lees: rade;
 1142. » grade; lees: grade,
 1189. » driuen lees: driven
 1533. » brachtste lees: brachtse
 1554. » hi lees: him
 1622. » claarheit lees: clærheit
 1665. » vrij, lees: vrij
 2103. » betaelt: lees: betaelt,
 2230. » krijgen lees: krijghen
 2342. » uren. lees: uren,
 2343. » leyt lees: leyt.
 2371. » man, lees: man.
 2375. » ghelucket; lees: ghelucket,
 2405. » neder; lees: neder,
 2521. » Hoir lees: Hoirs
 2781. » die lees: di
 2827. » En lees: Ende
 3193. » ghesterket. lees: ghesterket,
 3194. » werct, lees: werct.
 3420. » Wat lees: Wats
 3765. » ghenoech; lees: ghenoech,
 3766. » ghevoech, lees: ghevoech.
 3777. » ende lees: en

- B. III. vs. 166. staat sit: lees: sit,
 395. » soude lees: souden
 408. » die lees: dien
 644. » spithout lees: spichout
 B. IV. vs. 134. » vuecht: lees: vuecht.
 733. » wijcken, lees: wijcken.
 734. » gheliken. lees: gheliken,
 968. » hadde lees: hadden
 1713. » een langhe lees: enen langhe[n]
 1737. » En lees: Ende
 1893. » sacht. lees: sacht,

IN DE VARIANTEN.

- B. I. vs. 103. sorghen *weg te laten*.
 631. staat vremicheit lees: Uwe vremicheit
 742. » en » ende
 882. » 881
 1465. » 1464
 1650. staat haddi » hadde
 1792. » mymmermeer » nymmermeer
 2088. » vans » van
 2629. die *weg te laten*.
 2639. staat Al. lees: Al
bij te voegen 2876. heeftet.
 2880. staat oms lees: om
 2956. » 2957
 2957. » 2958
 B. II. vs. 137. » 138
 154. » 153
bij te voegen 401. lester
 407, lees: 409.
 578. » 577.
 635. minen *weg te laten*.
bij te voegen 930. den.
 1188. staat herte lees: herte
 1218. » condelijc lees: coudelijc
bij te voegen 1243. dick. 1244. strick.
 » » » 1961. liever woude st.
 2205. staat wil lees: wel
 2589. staat crachten lees: crachte
 2873. » die die » die
 B. III. vs. 314. Bliven. *weg te laten*.

- B. III. vs. 406. staat te lees : te
bij te voegen 644. spithout.
 927. lees : 928.
- B. IV. vs. 248. staat vinden lees : vinden.
 252. » » 251.
 346. » toech de » toechde
 1247. » hebbe » heb
 1706. » handen » dat al
 1891. » Ayg. » Ay g.
 2033. » stucke » stricke
 2034. » ducke » dicke
 2324. » dat » L. dat

IN DE WOORDENLIJST.

- Op *K u s t* staat *keuze*, *verkiezing*, lees : *verkiezing*, *wat men wenscht of goedvindt*. Vgl. *ghecusten*, *te vreden stellen*, *Belg. Mus.* 1846, bl. 56, hem *ghecusten*, *zich tevreden stellen*, *te vreden*, *voldaan zijn*, *D. Doctrin.* II. 2999, *Beatrijs*, vs. 376, en *onghecust*, *onvoldaan*, *Limborch*, I. 636.
- *Ledich*, bij te voegen. — I. 275, *wie vrij is van werken*, *wie niets te doen heeft*.

Facsimile der handteekening van Dirc Potter, naar het oorspronkelijke in het Archief te Culenburg, voorkomende op den omgeslagen rand van den perkamenten brief van 19 April 1418, waarbij Jan van Brand en Jacoba van Beijeren den Heer van Culenburg tot Tresorier en Kanselier van Holland aanstellen.

Medegedeeld door den Heer IS. AN. NIJHOFF te Arnhem.

T

